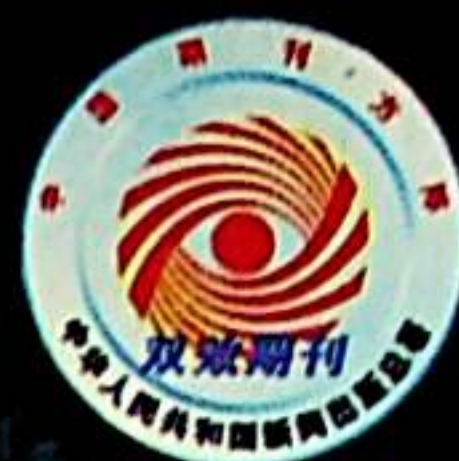


«جوڭگو سەرخىل ژۇرناللار سېپى» دىكى نەشرىي ئەپكار
 入造《中国期刊方阵》的刊物
 «شىنجاڭ ژۇرنال مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن نەشرىي ئەپكار
 荣获《新疆期刊奖》的刊物



4

2009

新疆文化

ISSN 1008-6498



9 771008 649003

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

• XINJIANG CIVILIZATION • СИНЬЦЗЯНСКАЯ КУЛЬТУРА • シンキョウ ブンカ • مجلة حضارة شنجيانغ



ئۇيغۇر بۈگۈنكى دەۋر بالىلار ئەدەبىياتىنىڭ باشلامچىلىرىدىن بىرى،
ئەدىب، ئۇستاز مۇھەررىر تۇرسۇنمۇھەممەت پەخرىدىن ئەپەندىنىڭ 75 ياشقا
تولغانلىقىنى مۇبارەكلەيمىز

● شوئارىمىز: خەلقچىللىق، ئىلمىيلىك، ئاممىبايلىق، ئوقۇشچانلىق ●

بۇ سانددا

ئىتتىپاقلىق - كۈچ

- 2 مىللەتلەر بۈيۈك ئىتتىپاقلىقى بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈردىلى «خەلق گېزىتى» ئوبزورچىسى
- 3 بارچە مىللەت ئىتتىپاقى (كۆي نەزمىسى) مۇھەممەت زۇنۇن
- 3 ئەل گۈللەر ئىناقلىقتىن «» ئىمىن ئەھمىدىي

سەھرادىكى ھېكايە

- 4 قاغا بولۇپ قايىتى قارلىغاچ (ھېكايە) نۇرىمۇھەممەت توختى
- 20 سەھرالق ئاتا (بوۋىست) ئابدۇرەھمان ئەزىز ئوغلى
- 40 جىگدە قىسمى (ھېكايە) ئابدۇلھەمىد ياسىن

تەپەككۈر كۆزى

- 45 پىكىر ۋە تەپەككۈر قىلىش جەريانى ئابدۇلباست ئابدۇرەھمان
- 51 تەپەككۈر مېۋىلىرى ئابلان ئابلەت قاتارلىقلار

«تىرىشقان تاپار، تاشقا مىخنى قاقار»

- 60 سېرىكچىلىكتىن «نەسرەددىن ئەپەندىمنىڭ ئېشىكى» گىچە ئابدۇشۈكۈر دولقۇن

«ھاراق بىلەن دوستلاشتىڭ - ئەقىل بىلەن خۇشلاشتىڭ»

- 63 ھاراق (3) (ھېكايە) ئابلىكىم ئەبەيدۇللا

ھەيرانباغ تەرمىلىرى

- 69 ئەقىل ئۆتەڭلىرىدە مەھمۇتجان يانتاق قاتارلىقلار

يۈرەكتىن يۈرەككە يول

- 75 ئەمدىن كەلگەن ئىلھام سى يۈ 75
 - 76 جاھان ئەھلى بىر ئائىلە ساندرا. ج. بن 76
 - 77 «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى» غا رەددىيە ئامارتيا سېن 77
- مۇقاۋىنىڭ 1 - بېتىدە: ئۈزۈم پىشقاندا (ماي بوياق رەسىم). رەسام: ئابدۇشۈكۈر كېرەم كۆك

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

(58- يىل نەشرى)

قوش ئايلىق ئونۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال
2009- يىل 4- سان
(ئومۇمىي 298- سان)

باش مۇھەررىر:
زۇنۇن باقى (قوشۇمچە)
(شۇ ئۇ ئارمەدەنىيەت نازارىتى ئىشخانىسىنىڭ باشقارما دەرىجىلىك مەمۇرى)

دائىمىي ئىشلارغا مەسئۇل
ئىجرائىيە مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:
قۇربان مامۇت
(ئالىي مۇھەررىر)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:
رسالەت مۇھەممەت
(كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

تەكلىپلىك مۇھەررىر ۋە گۈزەل سەنئەت لايىھىلىگۈچى:
نۇرىمۇھەممەت ئۆمەر ئۇچقۇن
(ئەدەبىيات ماگىستىرى)

بۇ ساننىڭ ئىجرائىيە مەسئۇل مۇھەررىرى ۋە تېخنىداكتورى: قۇربان مامۇت



بارچە مىللەت ھۆر ئېلىمىدە دوست - قېرىنداش تائىبەد
غايىمىز ، تەقدىرىمىز بىر ، جىن قىلبىداش تائىبەد

مىللەتلەر بۈيۈك ئىتتىپاقلىقى بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرمەيلى

«خەلق گېزىتى» ئوبزورچىسى

تەركىب تاپقان، بىرلىككە كەلگەن كۆپ مىللەتلىك دۆلەت . ھەرمىللەت خەلق پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە، بىرلىك - بىر مەقسەتتە بولۇپ، ئىچكى - تاشقى خىرىس ۋە بېسىملارنىڭ سىنىقىدىن ئۆتۈپ، ئىقتىساد تەرەققىي قىلغان، سىياسىي ۋەزىيەت مۇقىم، مەدەنىيەت گۈللەنگەن، جەمئىيەت ئىناق، خەلق بەختىيار بولغان ياخشى ۋەزىيەتنى ساقلاپ قالدى. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى مۇستەھكەملىپ، ئورتاق گۈللىنىش، راۋاجلىنىش مەملىكىتىمىزدىكى ھەرمىللەت خەلقىنىڭ تۈپ مەنپەئىتىگە ئۇيغۇن بولۇپ، مەملىكىتىمىزدىكى ھەرمىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ساداسى .

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ۋە مۇستەھكەملەشتە ۋەتەنپەرۋەرلىك بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش كېرەك. تارىخ ۋە رېئاللىق شۇنى كۆرسەتتىكى، دۆلەت بىرلىككە كېلىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلاشسا ئىش ئوڭ، ئەل ئىناق بولۇپ، ھەممە ئىش جۈش ئۈرۈپ راۋاجلىنىدۇ؛ دۆلەت بۆلۈنۈپ، مىللەتلەر ماجرا لاشسا دۆلەت مۇنقەرز بولۇپ، خەلق بالايىئايەتكە ئۇچرايدۇ. ئىتتىپاقلىققا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ۋەتەننى پارچىلايدىغان بارلىق ھەرىكەتلەرگە قەتئىي قارشى تۇرۇپ، دۆلەتنىڭ مەنپەئىتى، ئىززەت - ئابرۇيى ۋە شان - شەرىپىنى قەتئىي قوغداش ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ۋە شەرەپلىك بۇرچى .

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش ۋە مۇستەھكەملەشتە مىللەتلەرنىڭ باراۋەر ھوقۇق - مەنپەئىتىنى قانۇن بويىچە كاپالەتلەندۈرۈش كېرەك. سوتسىيالىستىك قانۇنچىلىق رامكىسىدا، مىللىي ئالاھىدىلىك ۋە پەرققە تولۇق ھۆرمەت قىلىپ، مىللەتلەرنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت تەرەققىياتى جەھەتتىكى پەرقكە تولۇق ئەھمىيەت بېرىپ، مىللەتلەرنىڭ باراۋەر ھوقۇق - مەنپەئىتىنى ھەقىقىي كاپالەتلەندۈرۈپ، مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا ھۆرمەتلىشى، ئۆگىنىشى، ھەمكارلىشىشى، ياردەملىشىشىنى ئىلگىرى سۈرگەندىلا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى

ئۈرۈمچىدىكى «5 - ئىيۇل» ۋەقەسى خەلقنىڭ ھاياتى ۋە مال - مۈلكىنى ناھايىتى ئېغىر زىيانغا ئۇچرىتىپ، ھەرمىللەت خەلقىنىڭ قەلبىدە جاراھەت قالدۇردى. لېكىن بۇ ۋەقە سوتسىيالىستىك مىللەتلەر بۈيۈك ئائىلىسىدىكى باراۋەرلىك، ئىتتىپاقلىق، ھەمدەملىك، ئىناقلىقتىن ئىبارەت ئاساسىي مېلودىيىنى بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرىتالمايدۇ، ھەرمىللەت خەلقىنىڭ ئىجىل - ئىناق ئۆتۈش، ئۆزئارا ياردەملىشىش، ئورتاق تەرەققىي قىلىش ئىشەنچى ۋە ئىرادىسىنى ھەرگىز تەۋرىتەلمەيدۇ .

خەتەرلىك پەيتتە، ھەرمىللەت ئامما جاپادىمۇ، ھالاۋەتتەمۇ بىللە بولدى. ئۇلاردا ئىپادىلەنگەن قېرىنداشلىق مېھرى كىشىنى تەسىرلەندۈرىدۇ. ئۈرۈمچىدىكى «5 - ئىيۇل» ۋەقەسىدە ھەر مىللەت كادىرلار، ئامما كۈتۈلمىگەن بالا - قازا ئالدىدا قانۇنسىز ئۇنسۇرلارنىڭ زوراۋانلىق قىلمىشىغا قول تۇتۇشۇپ قارشى تۇردى، ھەرمىللەت قېرىنداشلار بىر - بىرىنى قۇتقۇزدى، دوختۇر، سېستىرالار يارىلانغان ھەرمىللەت ئاممىنى كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ قۇتۇلدۇردى. شەھەر ئاھالىسى يارىلانغانلارنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىشقا تېگىشلىك ھەسسە قوشۇش ئۈچۈن بەس - بەستە قان تەقدىم قىلدى ... قۇتقۇزۇۋېلىنغان بىر كىشى: ماڭا ھۇجۇم قىلغىنى يەتتە - سەككىز كىشى، لېكىن باشتىن ئاخىر ياردەم بەرگەنلەر 70 - 80 كىشى، دېدى. ھەر مىللەت ئامما مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ تەسىرلىك سەھىپىسىنى ئەمەلىي ھەرىكىتى بىلەن پۈتتى. بوران - چاپقۇن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ھەرمىللەت قېرىنداشلار مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئەمىنلىك، بەخت، ھاياتلىق ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ سەگەكلىك بىلەن تونۇپ يەتتى. مەملىكىتىمىز 56 مىللەتتىن



مىللەتلەر ئورتاق ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىۋاتقان، ئورتاق گۈللەپ راۋاجلىنىۋاتقان ناھايىتى ياخشى ۋەزىيەتنى ھەسسەلەپ قەدەرلەپ، ئىغۋا تارقىتىپ، ئىغۋاغا ئىشەنمەي، كۈشكۈرتۈش، قۇتراتقۇلۇقنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماي، قانۇنغا خىلاپ ھەرىكەتكە قاتناشماي، قانۇنسىز ئۇنسۇرلارنىڭ قانۇنغا خىلاپ جىنايىتى ھەرىكەتلىرىگە قارشى قەتئىي كۈرەش قىلىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە جەمئىيەت مۇقىملىقىنى ئاڭلىق قوغداشقا يېتەكلىشىمىز كېرەك.

(شىنخۇا ئاگېنتلىقى بېيجىڭ 2009-يىلى 12-ئىيۇل تېلېگراممىسى)

پۇختا ئاساسقا ئىگە بولىدۇ، ئىناق جەمئىيەتنى ئورتاق بەرپا قىلىش ۋە ئۇنىڭدىن ئورتاق بەھرىلىنىش غايىسى ھەقىقىي ئەمەللىشىدۇ.

بىز مىللەتلەر بۈيۈك ئىتتىپاقلىقى بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، شىنجاڭدىكى ھەرىمىلەت كادىرلار، ئاممىنىڭ ھەممىسى، تەقدىرداش، قەلبداشلىق ئېسىل ئەندىشىنى زور كۈچ بىلەن ئەۋج ئالدىرۇپ، خەنزۇلار ئاز سانلىق مىللەتلەردىن ئايرىلالمايدۇ، ئاز سانلىق مىللەتلەر خەنزۇلاردىن ئايرىلالمايدۇ، ئاز سانلىق مىللەتلەر بىر-بىرىدىن ئايرىلالمايدۇ، دەيدىغان ئىدىيىنى مۇستەھكەم تۇرغۇزۇپ، ھەرىمىلەت كادىرلار، ئاممىنى

بارچە مىللەت ئىتتىپاق

(كۈي نەزمىسى)

مۇھەممەت زۇنۇن

بىر نىشانغا توپلىنىپ بولىدۇق ئۇيولتاش تائەبەد.

بۇ ئۇلۇغ جۇڭخۇا ئېلىمىدە ياشنىدى دوستلۇق گۈلى،
مەڭگۈ ياشنار، پارتىيە بولغاچقا يولباش تائەبەد.

ئاپتور: پروفېسسور، شىنخۇا كەلگۈسى ئەۋلادلارغا كۆڭۈل بۆلۈش كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى

بارچە مىللەت ھۆر ئېلىمىدە دوست-قېرىنداش تائەبەد،
غايىمىز، تەقدىرىمىز بىر، چىن قەلبداش تائەبەد.

قار-شۇبىرغانلىق سەپەردە ئەڭ خەتەر ئۆتكەل ئارا،
ھەرزامان ئەھدىگە سادىق يولدا يولداش تائەبەد.

چىڭ تۇتاشقان رىشتىمىز پايىتەختىمىز بېيجىڭ بىلەن،

ئىل گۈللەر ئىناقلىقى

— «ئوششاق» مۇقامى ئاسادىكى كۈي نەزمىسى

ئىمىن ئەھمىدى

«چوڭ سىلىق» ئاھاڭدا

قۇياش نۇرىدىن دەۋران ياسايمىز،
بىرلىك يولىدىن بوستان ياسايمىز.

تۆكۈلگەن قان-تەر ۋە تەننىڭ ئەجرى،
ئىتتىپاقلىقتىن ئوكيان ياسايمىز.

بوران-مالامەت پەرزەنتكە سىناق،
كەلگۈسى ئۈچۈن ئارمان ياسايمىز.

ئەلنى پارچىلاش كىملىرىنىڭ ھەددى،
ئانا تۇپراقتا جەۋلان ياسايمىز.

جۇڭخۇا ئېلىمىز غالىبلار ئېلى،
غالىب قەدەمدە داستان ياسايمىز.

ئاپتور: پروفېسسور، جۇڭگو ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە مۇقام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى (M2)

«مۇقەددىمە» ئاھاڭدا

تۆكۈپ قان-تەر، يېڭىپ مۈشكۈل ئېرىشكەن بۇ گۈزەل دەۋران
بۈيۈك جۇڭخۇادىكى مىللەت، خەلق ۋىجدانغا زىننەت.

«تەرزە» ئاھاڭدا

ئەل قەلبى، ۋە تەن قەلبى، ئەل بىر دىل گۈزەل دەۋران،
تەقدىرداش جىمى مىللەت ئۆملۈكتە ھايات جەۋلان.

تاغ-دەريا، شەھەر-قىشلاق ئايلاندى چىمەنزارغا،
رۇخسارى قۇياش گويا جەننەتتەك ئەزىز بوستان.

قار-يامغۇردا تەڭ ئۆسكەن، ھالاۋەتنى تەڭ كۆرگەن
پەرزەنتكە ئانا يۇرتنى گۈللەش مەڭگۈلۈك ئارمان.

تەڭ يىغلاپ، كۈلۈپ بىللە تاپتۇق بىر يېڭى تاغنى،
كىم بۇزماق بولۇر بولسا قەدەمدە يەر بىلەن يەكسان.



قاغا بولۇپ قايتى قارلىغاچ

(ھېكايە)

نۇرمۇھەممەت توختى

1

ھۆرنىسا قايتىپ كەلدى. باھاردا جەنۇبتىن، كۈزدە شىمالدىن قايتقان قارلىغاچتەكلا قايتىپ كەلدى. ئەلۋەتتە ئۆزى يېتىپ كېلىشتىن ئىلگىرىلا خەۋىرى كەلدى. خۇددى ئايرىلدا چىققان سېرىق بوران قارلىغاچنىڭ كېلىشىدىن ئۇچۇر بەرگەندەك، ھېلىقى تېلېفون دېگەن نېمە ھەرقانداق قاينقۇچى توغرىسىدا ئەنە شۇنداق ئالدىن ئالاھىدە خەۋەر يەتكۈزۈپ تۇراتتى. ئۆستەڭنىڭ ئۇ قېتىدىكى قاسىمئاخۇن سېكرېتارىنىڭ ئۆيىدىكى تېلېفوندىن دەسلەپ ھۆرنىسانىڭ قايتماقچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا، كېيىنرەك يولغا چىققانلىقى توغرىسىدا خەۋەر تارقالدى. تارقالغان خەۋەر ئەلۋەتتە ئۈدۈل ئۆستەڭنىڭ كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈپ، بۇ قاتتىكى ياسىنئاخۇن دېھقاننىڭ ئۆيىگە ئۇچۇپ كىرەتتى. دەسلەپكى خەۋەر كىرگەندىلا مىشىلداشقا باشلىغان مەرەمخان ئانىنىڭ يىغىسى كېيىنكى خەۋەر كىرگەندە يامغۇر - يېشىغا ئايلاندى. قايسى ئانا توققۇز ئاي توققۇز كۈن قورساق كۆتۈرۈپ تۇرغان، يېمەي يېگۈزۈپ، كىمەي كىيگۈزۈپ باققان قىزىنى سېغىنمىسۇن؟ بەش يىللىق جۇدالىققا بەرداشلىق بېرەلسۇن؟ ئانىنىڭ كۆز ئالدىدا ئالتۇن چاچ، پىروزە كۆز، سېرىق سەبىدىنىڭ غۇنچىسىدەك يۇمران ۋە گۈزەل بىر سېمما خىرە - شىرە گەۋدىلەندى. بەش يىل، بەش يىلنىڭ چاڭ - توزانلىرى قىزىنىڭ سۈرىتىنى ئۆچۈرگەن، كۆزلىرىدىن ئۇچۇرغاندى. ساقلىنىپ قالغىنى پەقەت سېرىق سەبىدىنىڭ

غۇنچىسى، ئىچىلاي - ئىچىلاي دەپ قالغان كاۋا چېچىكى. ھۆرنىسا راستىنلا كاۋا چېچىكىگە ئوخشايتتى. كاۋا چېچىكىنىڭ يىلەكتىن ئايرىلىپ چىققان ئۇزۇن يېغىشى ئال جۈنقىدەك ئىنچىكە ۋە ئېگىز بويغا، سېرىق چېچىكى ئالتۇن چاچلىرىغا ئوخشايتتى. «سېرىق ئاسلىنىم، سەبىدە گۈلۈم» دەپ ئىزگىلىتىدىغان ھاممىلىرى ئۇنى كىچىكىدە. «سېرىقنىڭ ئىچى يامان دېگەن گەپ بار، مانا ئەمدى مەھەللىمىزدىمۇ ئوت قۇيرۇقتىن بىرى پەيدا بولدى» دېيىشكەن قوشنىلار بەش يىلچە بۇرۇن. مۇئەللىمەلىرى بولسا: «شەھەرگىلا يارىشىدىغان قىز بۇ، ھازىرقى مودىنىڭ دەل ئۆزى، چاچلىرىنى بويتىشىنىڭ، گىرىمخانلارغا قاتراشنىڭ ھاجىتى يوق» دېيىشكەن مەكتەپنىڭ سەنئەت كۆرۈۋىكىدا ناخشا ئېيتىپ، ئۈسسۈل ئويناپ يۈرگەن ھۆرنىسا توغرىسىدا. ئاشۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسى ھېلى ئاڭلىغاندەكلا يادىدا تۇرۇپتۇ. مانا ئەمدى يەنە ئەسلىپ قېلىۋىدى، مەرەمخان ئانىمۇ بىزە ھەيران بوپقالدى. دېمىسىمۇ سېرىق ئەت، سېرىق چاچ گۈزەلنىڭ قارا چاچ، قارا كۆز ئانىدىن تۇغۇلۇشى ئادەمنى تەئەججۈپلەندۈرىدىغان قالىمايتتى. بۇنى قارا كاۋا ئۇرۇقىنىڭ سېرىق چېچەكلىكىگە ئوخشىتىشقا بولاتتى. مېكىياندەك ياۋاش ۋە غەمكىن ئانىدىن زىلۋا، ئېگىز بوي، شوخ ۋە يامان قىزنىڭ تۇغۇلۇشىنىمۇ شۇنداقراق سۈپەتلەشكە توغرا كېلەتتى. ئەمەلىيەتتە تەئەججۈپكە ئورۇن يوق ئىدى. ھۆرنىسانىڭ مەيلى تەقى - تۇرقى، كۆز، رەڭگىروپى بولسۇن دادىسىغا تارتقان، ئۇنىڭ سېرىق چاچلىرى، سېرىققا مايىل ئەتلىرى بەئەينى ياسىن دېھقاننىڭ قايتا نۇسخىلىنىشى ئىدى. مەس سەمەدەك سېرىق ساقال، سېرىق بۇرۇت ئاتىنىڭمۇ چاچلىرى سېرىقتىن ئۆتۈپ تورۇق كۆرۈنەتتى. قۇياش نۇرىدا بولسا ھەتتا قىزىل كۆرۈنەتتى. «قىز دادىسىغا تارتار» دېگەن

سەھرادىكى ھېكايە

مانا شۇ ئىدى...

ئەنە شۇ سېرىق سەبىدە، كاۋا چېچكىسى، سېرىق ئالتۇن قايتىپ كېلىۋاتاتتى. خەۋەر مەدرەمخان ئانىنى راسا يىغلاتتى، بىئارام قىلدى ۋە غەم - ئەندىشكە سالدى. بۇ خەۋەرنى سىم ساقالغا قانداق يەتكۈزگىلى بولسۇن؟ ئاڭلاپ قالسا نېمە ئىشلار بويىچەتەر؟ نېمە ئىشلار بويىچەتەيدىغانلىقىنى ياراتقۇچىدىن ئۆزگە ھېچكىم بىلمەيتتى. مەدرەمخان ئانا پەقەت پەرەز قىلاتتى. ئاشۇ پەرەزلىرى ئۇنى غەم گۈلخاندىن ئېلىپ ئەندىشە تونۇرلىرىغا تاشلايتتى. غەم قىياندان سۈزۈپ ئەندىشە توپانغا غەرق قىلاتتى. بىقۇۋۇل ئانا ئەنسىرەشتىن ئۆزگە نېمە قىلالسۇن؟ ئۇ پەقەت «ئى قۇدرەتلىك ئىگەم، قىزىمنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايىسەن، ئۇنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايىسەن!» دەپ تېۋىناتتى ھەردائىم. ئولتۇرسا - قوپسا - جايىنازىدىمۇ، قازان بېشى، ئېتىز - ئېرىقىمۇ تىلغا، دىلغا ئاشۇ تىلەك جايىز ئىدى. قىزىنىڭ ساق - سالامەت، تىنچ - ئامان بولۇشىنىلا تىلەيتتى. قايتىپ كەلمەسكەن دەپمۇ ئويلاپ قالاتتى بەزىدە. ئەمما ئوتتەك كۆرگۈسى كېلىپ تۇرغانلىقىنىمۇ سېزەتتى. كۆزى ئىشىكتە، يىراقتىن كېلىدىغان تىۋىشكە قۇلاق سالاتتى. ئەمما ھۆرنىسانىڭ كېلىشى كېچىكىپ كەتتى.

2

ئاھ بالام، جان قوزام، غۇنچە گۈلۈم قەيەردىسەن؟ مۇساپىر بولدۇڭمۇ؟ تېنەپ - تەمتىرىدىڭمۇ؟ سوغۇقتا توڭۇپ، ئىسسىقتا كۆيدۈڭمۇ؟ ئاچ - زېرىن قالدىڭمۇ؟...

ھۆرنىسا كەتكەن دەسلەپكى چاغلاردا ئاتا قەلبى چېقىلغان ئەينەكتەك پارە - پارە بولدى، ئانا قەلبى قازاندا ئېرىگەن قوي مېيدەك سۇ بولدى. بىچارە مەزلۇمە چۈجىسىنى سارغا ئالدۇرۇپ قويغان مېكىيانىدەك رۇكۇلداپ، قاسمىئاخۇن سېكرېتارنىڭ دەرۋازىسىدىن كېتەلمەيتتى. «تېلېفون كەلدىمۇ؟ قاچان تېلېفون كېلەر؟ بۇ يەردىن تېلېفون بېرىپ باقساق بولماسمۇ؟» قەلبىنىڭ ئىلتىجالىرى ئوت ئىدى. تونۇردىكى ئوتتەك، ئورماندىكى يانغىندەك لاۋۇلدايتتى. بالا دەردى! ئاھ، بالا دەردىگە نېمە يەتسۇن؟ ئىشۇ دەردى بالا دەردىنىڭ ئالدىدا ئۇچقۇنچە، مال - دۇنيا دەردى بالا دەردىگە سېلىشتۇرغاندا، دېڭىزدىكى تامچە...

ئاتا بارغانسېرى جىمغۇرلىشىپ كەتتى. تەگسىز، غەملىك خىياللارغا غەرق بولغاندەك كۆرۈنەتتى. «تۈتۈننىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلىدۇ». ئۇ، يالغۇز قالغان چاغلاردا چىشىنى چىشىغا بېسىپ ياشايتتى، كۆكسىگە گۈپۈلدىتىپ ئۇراتتى. «قارا يۈز - مەن، ئىككىلا ئالەمدە قارا يۈزمەن، سېنى مۇساپىرلىق ئوتىغا، جاپا - مۇشەققەت ئوتىغا ئىتتىرگەن قارا يۈزمەن...» دەپ ئاھ ئۇراتتى ئىچىدە. قوشنا خوتۇنلار ئارىسىدا تارقالغان سېسىق مەش - مەش ئاتىنىڭ قۇلىقىغا يەتتى. ئەلۋەتتە ئالدى بىلەن مەدرەمخان ئانىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ، ئاندىن يېرىم - يارتا ھالەتتە ئاتىنىڭ قۇلىقىغا يەتتى. «قىزىنى سېتىپتۇ، قىزىنىڭ بىر يىللىقىنى سەككىز مىڭ كويغا سېتىپتۇ...» ھۇ، ئاغزىدىن پوق ئاقىدىغان سېسىق خوتۇنلار، ئەمدى تېپىشىمىغان ئاشۇ گېپىڭ

قالغانمۇ؟ ئاتا غەزەپلىنەتتىمۇ، ئاشۇنداقراق ئىش قىلىپ قويغانلىقىنى تەن ئالمايمۇ تۇرالماتتى. ئۆزىنى «قارا يۈزمەن» دەپ ئىدىيىلەپ يۈرۈشىدىكى سەۋەبمۇ شۇ ئىدى. ئاھ، يوقسۇزلۇق! قولى قىسقا بويقالمىغان بولسا شۇنىڭغا ماقۇل بولاتتىمۇ؟ جاندىن ئەزىز قىزىنى، گۈلدىن گۈزەل جانجىگىرىنى ئوتقا ئىتتىرەتتىمۇ؟ يەر - ئېتىزى ئۇنچىۋالامۇ ئاز ئەمەس، ئىشلىسىمۇ ھېچكىمنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ. تۆككەن تەر، قىلغان ئەجرىمۇ ھېچكىمنىڭكىدىن كەم ئەمەس. ئەمما باشقىلارنىڭ قوۋۇرغىسىغا ياغ قوندىمۇ، ئۇنىڭكىگە قونمىدى. باشقىلارنىڭ بۇرۇتى مايلاشتىمۇ، ئۇنىڭ مايلاشمىدى. ئازراق ماي تەپچىگەندىمۇ، لېكىن ئۇنى ئاشۇ كېسەل دېگەن زۇلۇك شۈمۈپ كەتتى. دەم تارتقان ئەجدىھادەك سۈمۈرۈپ كەتتى. جاپاكەش، بىچارە مەزلۇمەگە كېسەل چاپلاشقاندى. جىندەك تۇيدۇرماي، رودىيادەك مەھكەم چاپلاشقاندى. بىرەر يىلچە قورسىقىنى مۇجۇپ، ئىنجىقلاپ، بەل - پۈتىنى كۆتۈرەلمەي ۋايىجانلاپ يۈردى. ئېتىزدىن، قازان بېشىدىن قالمىدىمۇ، لېكىن بارغانسېرى ئاجىزلاپ كەتتى. قومۇشتەك ئورۇقلاپ، ئۇششۇك تەگكەندەك سارغىيىپ كەتتى. قۇلاق ئاڭلىغان، كۆز كۆرگەن زىماتلار كار قىلمىدى. ئويىمەھەللىدىكى تېۋىپ ئاخۇنۇمنىڭ دورىلىرىمۇ كار قىلمىدى. بىچارە مەزلۇمە ئېرىنىڭ چىرايىغا پات - پات قاراپ قوياتتى. ئاشۇ قاراشتا بىر خىل تەلمۈرۈش، ئىلتىجا، يېلىنىش بار ئىدى. ئاتا بۇ خىل قاراشنى چۈشىنىدىغان يەردە ئىدى. خوتۇنسىز قېلىش - باشقا بىر گەپ، ئورنىنى تولدۇرغىلى بولار، بالىلار ئانىسىز قالسا ئورنىنى تولدۇرغىلى بولارمۇ؟ چوڭ ئوغۇل ھەسەننىڭ قولى ئەمدىلا ئىشقا تېگىپ، ئېتىز - ئېرىققا قارىشالايدىغان بولدى. ھۆرنىسا ئەمدىلا تولۇقسىزنى پۈتتۈردى، گۈلنىسا بىلەن ھۈسەن تېخىچە ئوقۇۋاتىدۇ. ھۆرنىسانىڭ يەنە ئوقۇغۇسى بار ئىدى، ئۇمۇ ئاتىسىنىڭ كۆزىگە قاراپ تەلمۈرەتتى. لېكىن...

يانچۇقتا پۇل بولمىغان بىلەن ئېغىلدا قوي - كالا تۇرۇپتۇ، ساتسا پۇل دېگەن شۇ. ئەمما قايسىسىغا خەجلىش كېرەك؟ ئېڭراپ يۈرگەن خوتۇن ئۈچۈنمۇ ياكى سەنئەت مەكتەپتە ئوقۇغۇسى بار قىز ئۈچۈنمۇ؟ ئۇزاق ئويلانغان ئاتا قارارنى ئېلان قىلدى. بالىلار دەرھال قوشۇلدى. ھۆرنىسامۇ جان دەپ قوشۇلدى. «ئانامنى داۋالتايلى، مەن ئوقۇماي، كېيىن، كېيىن... گۈلنىسانى ئوقۇتارمىز...» ئۇ ئەنە شۇنداق ئىپادە بىلدۈردى. ئىپادە بىلدۈرۈۋاتقاندىكى تىترەڭگۈ، ھەسرەتلىك ئاۋاز ئاتىنىڭ گېلىنى بوغدى. چاقان كۆزلىرىگە لىققىدە ياش تولدۇردى. ئاتا يانغا قارىۋالدى. ئۇ چۈشىنەتتى، قىزى ئۆمۈرلۈك ئارزۇسىدىن، ئىستىقبالىدىن كېچىۋاتاتتى، ئانا ئۈچۈن، ئانا ئۈچۈن! ھەي ي، بۇ بەلكىم كېيىن... خۇدايىم بىزگىمۇ بېرەر، مەكتەپكە تاپشۇرغىدەك پۇل بولسلا... ئەمما ئاتا سەل كېيىنرەك ئاشۇ ئامراق قىزىنىڭ ئىستىقبال رېلىسىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى چۈشەندى، ھۆرنىسامۇ چۈشەندى. ئانىنىڭ كېسەلى ئۈستىدىن چىقىرىلغان دىئاگنوز تولمۇ قورقۇنچلۇق بولدى. بالىياتقۇدا ئۆسمە! گەرچە يامان

سۈپەتلىك بولمىسىمۇ دەرھال ئوپىراتسىيە قىلمىسا بولمايدىكەن. ئوپىراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتكەندىلا ساقىيىشىدىن ئۈمىد كۈتكىلى بولىدىكەن. بىچارە مەرەمخانى تۈپتۈغرا 45 كۈن كېسەلخانىدا ياتقۇزۇشقا توغرا كەلدى. تولىمۇ ئۇزۇن 45 كۈن! ئەنسىزلىك، ئۈمىد، يەنە ئەنسىزلىك ئالمىشىپ تۇرغان 45 كۈن! ئاشۇ 45 كۈن ھەممىنى سۈمۈرۈپ كەتتى. قوتاندىكى قوي - كالىلارنى پاك - پاكىز سۈمۈرۈپ كەتتى! كاتەكتىكى توخۇ - ئۆردەكلەرنى، ئېشىنچا ئاشلىق ۋە گۈلە - قاقلىرىنىمۇ سۈمۈرۈپ كەتتى. ساتار - ساتقۇلۇقتىن ھېچنېمە قالمىغاندا بايلارنى ئىزدەشكە توغرا كەلدى. «تېۋىپ ۋە باي يوق يۇرتتىن كۆچۈپ كېتىڭلار» دېگەندىن ھۆكۈم تۈردىھاجىم. «كۆكقۇم» دا بايلار بار ئىدى. كونا بايلارمۇ، يېڭى بېيىغانلارمۇ بار ئىدى. ئۇلاردىن ئالغان قەرز 18 مىڭ يۈەنگە يەتكەندە ئانا كېسەلخانىدىن چىقتى. خۇداغا مىڭ قەتلە شۈكۈر. پۇل كەتكەن بولسىمۇ سالامەتلىك قايتىپ كەلدى. ئاتا ئۈچۈن خوتۇن، بالىلار ئۈچۈن ئانا قايتىپ كەلدى. ئەمما...

قەرزدارنىڭ بېشىدا ئوت كۆيدى. ئالاقىنىدا، ئېغىزىدا، تىنىقىدا ئوت كۆيدى؛ ئوڭىدىمۇ، سولدىمۇ، ئالدىدىمۇ، كەينىدىمۇ، ئۈستىدىمۇ، ئاستىدىمۇ كۆيدۈرۈپ تۇرىدۇ؛ يولىدىمۇ، مەسچىتىمۇ، توپىدىمۇ، ھازىدىمۇ كۆيدۈرىدۇ. ياسىن دېھقان يامان چاغدا ئەسقاتقان باي يۇرتداشلىرى بىلەن كۆرۈشۈشتىن قورقىدىغان بوپقالدى. ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپلا يۈرەتتى. ئۇ مانا مۇشۇنداق ئەنسىرەپ، ئوتقا دەسسەپ، ئوتنى تۇتۇپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، تەشكىلنىڭ ئاللىبىر دىرىكتور - خوجايىنلار بىلەن توختام تۈزۈپ، ئوشۇق ئەمگەك كۈچلىرىنى دېڭىز بويىدىكى زاۋۇتلارغا يۆتكەۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى گەپلەر قۇلۇقىغا كىردى. «مەدىكارچىلىق، كىشىنىڭ ئۆيىدە چاكار بولۇش - قىلىدىغان ئىش ئەمەس، ئۇنداق كۈنلەرگە گىرىپتار بولۇشتىن خۇدا ساقلىسۇن» دەپ ئويلىدى ئۇ. ئارقىدىنلا «چاكارلىق ئەمەسكەنغۇ بۇ، سېكرېتارنىڭ دېيىشىچە، زاۋۇتتا ئىشلەيدىغان گەپكەن، ھۈنەرمۇ ئۆگىنىدىكەن، كىرىمىمۇ ئوبدانكەن. ھەر ئايدا ئۆيگە پۇلمۇ ئەۋەتەلەيدىكەن. ھەسەننى ئەۋەتسەممىكىن؟» دەپ يۇمشاپ قالدى. ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشىغا ئۆزى يېتىشەلەيتتى، كۆپرەك تەر تۆكسىلا ھەسەننىڭ يوقلۇقى چانمايتتى. ئەگەر ھەسەن ئۇ تەرەپتىن ئايمۇ ئاي پۇل ئەۋەتەلسە، قەرز سۈيىلەپ كەلگۈچىلەر ئالدىدا مىڭ ئۆلۈپ، بىر تىرىلىشتىن، ئۆپكەدەك قىزىرىپ، زەپەدەك سارغىيىشتىن قۇتۇلۇپمۇ قالاتتى. بىر يېرىم يىل قەرزدارلىق ئازابىنى تارتقان ئاتا ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، ئاخىرى ئوغلىنى ئاشۇ تەرەپكە ئەۋەتىش قارارىغا كەلدى. ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ، بىتەلەي تېزەك تەرگىلى چىقسا، ئېشەكنىڭ سۇغا تېزەكلىگەنلىكىنى كىم كۆرمىگەن؟ بىتەلەي پاخەككە چالما ئاتسا، قاچان سۇغا چۈشمەي قالغان؟ كەنت سېكرېتارى ئالدىدا مەلۇم بولىدىكى، دېڭىز بويىدىكى زاۋۇتلارغا ئەۋەتىلىدىغانلارنىڭمۇ شەرتى بار ئىكەن، ھەسەن بولمايدىكەن، ھۆرنىسا بولۇشى مۇمكىن ئىكەن.

ئەمما كەنتكە چۈشۈرۈپ بېرىلگەن تۆت سان توشۇپ بوپتۇ. ئەمدى ھەسەننى ئەمەس، ھۆرنىسانى ئەكەلسىمۇ ئامال يوقكەن... چالمىسى سۇغا چۈشۈش دېگەن مانا ئىش ئىدى. تۇخۇمى چىقىلىش دېگەنمۇ شۇ ئىدى. ياسىن دېھقاننىڭ ئاخشامدىن بېرىقى تۇخۇمدىن چۈجە، چۈجىدىن ئونلاپ تۇخۇم، ئونلاپ تۇخۇمدىن يۈزلەپ چۈجە، يۈزلەپ چۈجىدىن ئونمىڭلاپ تۇخۇم چىقارماقچى بولغان خىياللىرى تۇخۇمنىڭ چىقىلىشى بىلەن يوققا چىققاندى. ئوت يەنە لاۋۇلداشقا باشلىدى. ئۇ، قەرز ئىگىلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن قورقۇپ خۇپتەن ئۈچۈن مەسچىتىمۇ چىقماي قويدى. يۈرىكى ئەنسىزلىنىپلا تۇراتتى. كىچىككەن يات تىۋىش ئاڭلانسا يۈرىكى ناغرا چالغاندەك دۇپۇلدەپ كېتەتتى. ئەمما قورقۇش، ئەنسىرەش بىلەن دەرۋازىنىڭ قېقىلىشىنى توسۇپ قالغىلى بولسا؟ دەرۋازا راستتىنلا قېقىلدى. خېلىلا كەچتە، ھېچ نەگە قېچىپ كەتكىلى بولمايدىغان چاغدا قېقىلدى. ئەمما ئاستىدىن تاپاننى، ئۈستىدىن چوققىنى كۆيدۈرۈپ كىرىپ كەلگىنى قەرز ئىگىلىرىدىن بىرى ئەمەس، بەلكى ئۆستەڭنىڭ ئۇ قېتىدىكى قوشنا، ئۇقات كەنتىنىڭ سېكرېتارى قاسىمئاخۇن بولۇپ چىقتى. يۈرەك بىزە جايىغا چۈشكەندەك بولدى. لېكىن تولۇق چۈشمىدى. ۋەھكى، قاسىمئاخۇن سېكرېتار بىرەر بايغا ۋاكالىتەن قەرز سۈيىلەپ كەلگەن بولسا!؟

ئەمما ئۇزۇن ئۆتمەي مەلۇم بولىدىكى، قاسىمئاخۇن سېكرېتار ۋاكالىتەن قەرز سۈيىلەپ كەلگۈچى ئەمەس ئىكەن. ئۆزىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى، ئامەت باشلاپ كەلگۈچى، تەڭقىسلىقنى يەڭگىلەتكۈچى ئىكەن. بۇ ئۆيىدىكى ئوتتىن، غەمدىن، تەڭقىسلىقتىن خەۋەردار بۇ قوشنا، ئاتىنىڭ مۇشۇ ئىككى - ئۈچ كۈندىن بېرىقى خىياللىرىدىنمۇ خەۋەردار ئىكەن. شۇ ئامەت باشلاپ كەپتۇ. لېكىن يەنىلا ھەسەن بولمايدىكەن، سېرىقئاش ھۆرنىسا بولىدىكەن. ئۇقات كەنتىگىمۇ بەش سان بېرىلگەنكەن، ئۈچىنى تېپىپتۇ، ئىككىسىنى تاپالماپتۇ. يۇقىرى چۈشۈرۈپ بەرگەن ۋەزىپىنى ئورۇندىيالمىسا، قانداق سېكرېتارلىق بۇ؟ ئۇلارنىڭ ۋەزىپىنى تولۇق ئورۇندىغۇسى بار ئىكەن، قانداق ئورۇنداش كېرەك؟ چوڭىنى كىچىكلىتىپ، كىچىكىنى چوڭايتىپ ئەۋەتىشنىڭ ئامالى يوقتە. ساقچىخاننىڭ كومپيۇتېر دېگەن نېمىسىدە ھەممە ئېنىق تۇرسا، قانداق كۆز يۇمغىلى بولسۇن؟ ئۇلار ۋەزىپىنى تولۇق ئورۇنداش ئۈچۈن ئويان ئويلاپ چارە، بۇيان ئويلاپ ئامال ئىزدەپتۇ. ئاخىرى قوشنا كەنتلەردىن قىز ياللاپ بولسىمۇ ۋەزىپىنى ئورۇنداش ئۇسۇلىنى تېپىپ چىقىپتۇ. قەدەم تەشرىپ قىلىشى شۇ ۋەجىدىن ئىكەن. ئالتۇنئاشنى سورايدىكەن. ھۆرنىسا قاسىمئاخۇن سېكرېتارلارنىڭ ئەزاسى بولۇپ دېڭىز بويىغا بېرىپ بەرسىلا، كەنت ھالىسىدىن سەككىز مىڭ سوم ياللاش ھەققى بېرىلىدىكەن. زاۋۇتلاردا ئىشلەپ تاپقنى پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ بولىدىكەن... ياسىنئاخۇن ئاتا گاڭگىراپ قالدى، گاڭگىراش ئىچىدە بىر تالاي ھېساب ئىشلىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا نەق مۇنەققەز سەككىز مىڭ سوم - ئىككى كەم بىر توقماق

پۇل تۇراتتى. ئالدىنقى قەرز ئىگىلىرىگە بېرىۋەتكىلى بولىدىغان، تەڭقىسلىقتىن چىققىلى بولىدىغان سەككىز مىڭ سوم تۇراتتى. يەنە زاۋۇتتا ئىشلەپ، ئېشىنىپ ھەر ئايدا ئۆيگە ئەۋەتىدىغان مىڭ سوممۇ تۇراتتى. بۇ، بىر يىل ئىچىدىلا ھەممە قەرزىدىن خالاس بولۇش دېگەن گەپ ئىدى. بۇنى راستتىنلا ئامەت دېمەي نېمە دېگۈلۈك؟ ئەمما ئاتىنىڭ قىزىنى ئەۋەتكۈسى يوق ئىدى. قىز بالا ئىشلەمچىلىككە چىقىپتۇ دېگەننى كىم ئاڭلىغان؟ «كۆكقۇم» يۇرت بولۇپ تا ھازىرغىچە سىرتقا چىقىدىغان ئىشلەمچىلەرنىڭمۇ ئايىقى ئۈزۈلگىنى يوق. بۇرۇنلاردا يېرىقى ئەنجان، يېقىنى ئىلىخو تەرەپلەرگە چىقاتتى. ئاقسۇ - كۇچا تەرەپتىن ئايىقى ئۈزۈلمەيتتى. ھازىرمۇ شۇنداق، پۇل تاپقۇسى كەلسە ئاقسۇ - كۇچاغا، توقسۇ - شايارغا چاپىدۇ. ئەمما «كۆكقۇم» دا تا ھازىرغىچە ھېچكىم پالانىنىڭ خوتۇن - قىزلىرى ئىشلەمچىلىككە چىقىپتۇ، دەپ ئاڭلىغىنىمۇ يوق. خوتۇن - قىز دېگەن ئۆيىنىڭ ئادىمى، ئىپتىنى ساقلاپ، شەرم - ھايا بىلەن ئۆيدە ئولتۇرۇشى كېرەك. ئىشلىسىمۇ ھويلا - ئارامدىلا ئىشلىشى، ئوچاق بېشى بىلەن باغ - ۋاراننىڭلا ئىشىنى قىلىشى كېرەك. سىرتلارغا چىقىپ، يۇرت ئاتلاپ، مۇساپىر بولۇپ، پۇلنىڭ كەينىدىن چىپش ئۇلارغا ياراشمايدۇ... ئاتا مانا مۇشۇنداق ئويلايتتى. شۇ سەۋەبتىن قىزىنى ئەۋەتكۈسى يوق ئىدى. كۆڭلىدە ئەنئەنە بىلەن پۇل، ھايا بىلەن قەرز ئېلىشىۋاتاتتى. بىرى «ھاي - ھاي!» دەپ يول توسسا، بىرى قىزىقتۇراتتى ۋە قىستايىتى. ئۇ، قاسىمئاخۇن سېكرېتارغا كۆڭلىدىكىنىڭ ئازراق ئۇچىنى چىقىرىۋىدى، قاسىمئاخۇن سېكرېتار شۇنداق چىڭ قاندى - نەزەرىيىلەر بىلەن سۆزلەپ كەتتىكى، ئۇنىڭ دېگەنلىرى ئىسلاھات - ئېچىۋېتىش دەۋرىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىگە، ئەر - خوتۇنلارنىڭ باراۋەرلىكىگە، شەھەرلەردە ھەممە سودا - سېتىقتا خوتۇن - قىزلار ئارقىلىق پۇل تېپىشنىڭ ئاسانلىقىغا چىتىلدى. ئۇنىڭ سۆزلىرىدە يەنە «نەلەردە قالغان كالا سىلىدىكى؟ تېخىچە ھەزرىتى سۇلتانىمىدىكى داشقازاندا ئۇماچ قاينىتىپ يۈرەملە؟» دېگەندەك ئەيىبلەشلەرمۇ، «18 مىڭ سوم قەرزنى بەش مو كېۋەزگە تايىنىپلا تۆلمەكچىمۇ؟ قەرز ئىگىلىرى ئالدىدا نەچچە يىل سارغىيىپ يۈرگىلىرى بارمۇ سىلىنىڭ» دېگەندەك قىستاشلارمۇ بار ئىدى. ئاتا تەڭقىسلىقتا قالدى. يۈكۈنۈپ، ئىككى قولىنى تىزغا قويغان پېتى ئۇزاقچە جىمىپ كەتتى. لامپۇچكىنىڭ نۇرىدا پارقراپ كەتكەن سىم ساقاللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترىگەندەكمۇ قىلاتتى. ئەمما بۇنداق ئولتۇرۇۋېرىشكىمۇ بولمايتتى، پۇل تاپسۇن، قەرزلەردىن قۇتۇلسۇن دەپ كەلگەن قاسىمئاخۇن سېكرېتارنىڭ ياخشى كۆڭلى ئۈچۈن بولسىمۇ بىرەر نېمە دېيىشى كېرەك ئىدى. ئۇ ئاخىرى قىز بالىنى يات يۇرتلارغا ئىشلەمچىلىككە ئەۋەتىشنىڭ تولىمۇ چوڭ ئىش ئىكەنلىكىنى، ئۆيدىكىلەر بىلەن تولۇق مەسلىھەتلەشمەسە بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. قاسىمئاخۇن سېكرېتار يەنە بىر ھازا نەسەت قىلىپ، ئەتە جاۋاب ئېلىشقا كىرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قايىتى.

كۈندۈز داۋاملاشتى. ئەمەلىيەتتە ئاتا بولغۇچى بىر كېچە - بىر كۈندۈز قايىقىنى تۇرۇپ، ھومىيىپ ئولتۇرۇپ چىقتى، ئاتا بىر كېچە - بىر كۈندۈز مېشىلداپ يوشۇرۇن يىغلىدى. سېرىقۋاشمۇ يىغلىدى. ئىككىلىنىش، ئەنسىرەش، قورقۇش ئۇلارغا بىر كېچە - بىر كۈندۈز ھەمراھ بولدى. ئىككىنچى كۈنى، يېڭى بىر كېچە، يەنى يېڭى بىر كۈن باشلانغان چاغدا، قاسىمئاخۇن سېكرېتار جاۋاب ئېلىش ئۈچۈن كىرگەن چاغدا ئاتا «مەسلىھەت» نىڭ نەتىجىسىنى ئېلان قىلدى: بارىدىغان بولدى! «مەسلىھەت» نىڭ نەتىجىسىنى ئاڭلاپ ئاتا يەنە مېشىلداپ يىغلىدى. ھۆرنىسامۇ يىغلىغان بولسا كېرەك، دولىسى تىترەپ كەتتى. ئاتا ھۆركىردى: «نېمىگە يىغلايسىن؟ مۇشۇنداق چاغدا ئەسقىتار دېمىسەك، نېمىگە باقتۇق ئۇنى...» ھۆركىرەش ئانىغا قارىتىلغانىدى. ئاتا دەرھال كونىراپ كەتكەن چاقماق گۈللۈك ياغلىقنىڭ ئۇچىنى كۆزىگە ئاپاردى. خورازنىڭ بوغۇزلىنىشى - مایمۇنى ئەلۋەتتە قورقتالايدۇ. سېرىق يايلىق ئورۇق مایمۇنمۇ ھىلەلە ياغلىقنى تارتىپ يۈزلىرىنى ياپتى.

— ئۇنى بىرەرسى ھاپ قىلىپ يۈتۈۋەتمەس، بىر يىل دېگەنمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، بارسا كەلمەس يولغا كېتىۋاتمايدىغۇ ئۇ... — ئاتا يەنە قوشۇپ قويدى.

— يىغلايدىغان ھېچ ئىش يوق بۇ يەردە. بىر يىل ئىچىدە قەرزلەردىن پاك - پاكىز قۇتۇلسىلەر، ھۆرنىسا جاھان كۆرىدۇ، ھۈنەر ئۆگىنىدۇ. يىغلايدىغان ھېچ ئىش يوق بۇ يەردە... — سۆز قاتتى قاسىمئاخۇن سېكرېتار.

ئاشۇ مەسلىھەت بولۇپ ئۈچىنچى كۈنى ھۆرنىسا كەتتى. ئاتا بىلەن ئاتا ئۇنى شەھەرگىچە ئۈزىتىپ باردى. ھەر قايسى يېزىدىن كەلگەن قىزلار ئاپتوبۇسقا چىقىۋاتقان چاغدا، ھۆرنىسا ئۆزىنى ئاتىسىنىڭ باغرىغا ئېتىپ بۇقۇلداپ يىغلىدى، كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش تۆكۈلدى. ئاتىنىڭ كۆزلىرىمۇ نەملىشىپ، بوغۇزى ئېچىشتى، ئارقىدىن بىر تامچە ياش قىزىل كوس مەڭزىنى بويلاپ سىم ساقاللىرىغا دومۇلاپ چۈشتى. ئەگەر ئاشۇ تامچە - تامچە ياشنىڭ قۇلقى بولغان بولسا، ئۇلار ھۆرنىسا ئېيتقان: «دادا، خاتىرجەم بولۇڭ، جىق پۇلغا ئىشلەپ كېلىمەن، چوقۇم جىق پۇل تېپىپ كېلىمەن» دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلىغان بولاتتى.

3

ئاشۇ چاغدا كەتكەن ھۆرنىسا مانا ئەمدى قايتىپ كېلىۋاتاتتى. توپتوغرا بەش يىلدىن كېيىن، تولىمۇ ئۇزۇن، تالاي ئەنسىرەش، سېغىنىش، مەش - مەشقا، نەپرەت ۋە غەزەپكە تولغان بەش يىلدىن كېيىن قايتىپ كېلىۋاتاتتى. مۇشۇ بەش يىل ياسىنئاخۇن ئاتىنىڭ قىزىنى سېغىنىشىنى نەپرەتكە، قىزىدىن ئەنسىرەشنى غەزەپكە ئايلاندۇرۇپ ئۆلگۈرگەنىدى. بۇنداق 180 گرادۇسلىق ئۆزگىرىشكە بەش يىل ئۈزۈلدۈرمەي تارقىلىپ تۇرغان مەش - مەش گەپلەر سەۋەبچى ئىدى. ئەلۋەتتە بۇلارنى ئېنىقراق قىلىپ پىتتە - پاسات دېيىشكە بولاتتى. بەش يىل توقۇلغان پىتتە - پاساتلار شۇنچىلىك كۆپ ئىدىكى، ھەممىنى

توغرىسىدىمۇ يازغانىدى. بۇلارنى ھېسابات خاتىرىسى ئىكەن، بىچارە قىزىمىز بىزگە ھېساب بېرىۋېتىپتۇ، دەپمۇ ئويلاپ قالغان ئۇلار. ھۆرنىسا ئۆزىدىن ئەنسىرىمەسلىكىنى قايتا-قايتا تاپىلىغان، ئۆزىنىڭ ھەر قانداق ئىشتا بوش كەلمەيدىغانلىقىنىمۇ ئەسكەرتكەنىدى. خېتىنىڭ ئاخىرىدا بۇ قېتىم كۆپ پۇل ئەۋەتەلمىگەنلىكىنى، بۇندىن كېيىن تېخىمۇ تىرىشىپ ئىشلەپ، تېخىمۇ كۆپ پۇل تېپىپ ئەۋەتىدىغانلىقىنى قايتا-قايتا ئۇقتۇرغانىدى...

ھۆرنىسانىڭ ئەۋەتكىنى سالام خەت ئەمەس، باھار قارلىغىچى ئىدى. زېمىستاننىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى جاكارلىغۇچى، باھار ئىللىقلىقىدىن خەۋەر بەرگۈچى، ئەنسىزلىكنى قوغلاپ، خاتىرجەملىك بەخش ئەتكۈچى قارلىغىچى ئىدى. ئۆي خۇشھاللىققا تولدى. ئاتىنىڭ سېغىنىشلىرى پەسەيگەندەك، ئانىنىڭ ئەنسىرەشلىرى بەرھەم تاپقانداك بولدى. ئاھ، بالىسىنىڭ ئۇتۇقلىرىدىن سۆيۈنمەيدىغان ئاتا-ئانا بولسۇنمۇ؟ ھاي-ھاي، قارىسلا، بىزنىڭ سېرىق ئاسلان يارايدۇ. ئەسقىتىپ قالدى دېسە، بەك ئەسقاتتى جۈمۇ، بىزنىڭ ھۆرنىسا...

بىر يىل توشقان، ھۆرنىسا قايتىپ كېلىشى كېرەك بولغان چاغلاردىكى ئىشلارمۇ ئۇلارنىڭ ئېسىدە. بىللە كەتكەن قىزلاردىن بىر قانچىسى قايتىپ كەلدى، ھۆرنىسا قايتىپ كەلمىدى. لېكىن ھۆرنىسا توغرىسىدىكى مەش-مەش گەپلەر يېتىپ كەلدى، «كۆكقۇم» نى قاپلاپ كەتتى. قوشنىلارنىڭ قۇلىقىغا، ئۇرۇق-تۇغقانلارنىڭ قۇلىقىغا، مەرەمخان ئانىنىڭ قۇلىقىغا يەتتى. يېتىپ بارمىغان قۇلاق قالمىدى. بىرلا، ئاتىنىڭ قۇلىقىغا يەتمىدى، ئۇنىڭ قۇلىقىغا مەڭگۈ يەتمەيدىغاندەك قىلاتتى، ھېچكىممۇ يەتكۈزۈشكە جۈرئەت قىلالمايتتى. ئاتا تېخىچە «ئەنە قايتىپ كېلىدۇ، مانا قايتىپ كېلىدۇ، بىرىنچى تۈركۈمدىكىلەر قاتارىدا كەلمەسە ئىككىنچى، ئۈچىنچى تۈركۈمدىكىلەر بىلەن بىللە كېلىدۇ. بىر يىل تۇردى، بىر يىل ئىشلىدى ئەمەسمۇ. بەلكىم ھېساب-كىتابنى ئۇزۇپ بولالمىغاندۇ، باشلىق ۋە ئۈستىلىرى بىلەن خوشلىشىپ بولالمىغاندۇ...» دەپ ئويلايتتى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەڭگە-كېلىنلەرنىڭ، قوشنا خوتۇنلارنىڭ، ھەتتا ئەل-جامائەتنىڭمۇ ئۆزىگە خۇددى ئەۋرىتى ئېچىلىپ قالغان ساراڭغا باققانداك غەلىتە بىر نەزەردە قاراپ يۈرۈشكەنلىكىنىمۇ سېزىپ يۈرەتتى. ئاشۇ نەزەرلەردە مەسخىرە، ئەيىبلەش، ھەيرانلىق قاتارلىقلارمۇ باردەك تۇيۇلاتتى. ئاتىنىڭ بۇنداق نەزەرلەرگە دۇچ كەلگەندە، كىيىم-كېچەكلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، نومۇسلۇق يەرلىرىنىڭ ئېچىلىپ قالغان-قالمىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ كۆرگەن چاغلىرىمۇ بولدى، ئەمما ھېچنېمىنى سېزەلمىدى. ئۇ ئاشۇ نەزەرلەرنىڭ ھۆرنىسانىڭ سەۋەبىدىن ئىكەنلىكىنى ئەسلا بىلمىدى، بۇنداق ئويلاپمۇ باقمىدى. نېمىگە ئاساسلىنىپ شۇنداق ئويلىغۇدەك؟ ئۇ تېخىچە تاتلىق، گۈزەل خىياللاردا ئىدى.

مانا مۇشۇ كۈنلەردە «كۆكقۇم» دىكى كەنتلەرگە بۇ يىللىق ئىشلەمچى قىزلارنى ئەۋەتىش ۋەزىپىسى يەنە چۈشۈپ قالدى.

ئاڭلىغان ئادەم خۇددى مېڭىغان ئۆمۈچۈك تور يايغان كونا غارغا كىرىپ قالغاندەك بولاتتى. ئاتا كېيىنكى تۆت يىلنى ئەنە شۇ كونا غاردا ئۆتكۈزدى. ھاندەك، ھەسەتخوردەك ئورۇق ئۆمۈچۈكلەر توقۇغان مۇدەھش تورلارغا چىرىملىپ ئۆتكۈزدى. ئۇ ئاشۇ تورلاردىن قۇتۇلماقچى بولاتتى، چىرىملىپ قالغان بىچارە چۈندەك قۇتۇلمايتتى. تورغا چىرىملىپ قالغان سېرىق ھەرىدەك غەزەپلىنەتتى، تورلارنى ئۈزۈۋېتەلمەيتتى. يېقىنلا كەلگەن ئۆمۈچۈك ئۇنى ئاستا-ئاستا، بىر چىشلەم-بىر چىشلەمدىن يەۋاتاتتى. ئۆمۈچۈكلەر ئۇنىڭ قەلبىنى، ۋۇجۇدىنى، ئەسەبلىرىنى زەھەرلىگەن، جايىنامازدا ئولتۇرۇپ «ئى ئاللاھ، نېمە گۇناھ سادىر قىلدىم؟ مېنى شەرمەندە قىلىش بىلەن جازالىغۇدەك نېمە گۇناھ سادىر قىلدىم؟» دەپ نالە قىلىپ يىغلىغۇدەك، ئۆزىنى ئۆزى كاجاتلاپ، قارا ئارقاننى بوينىغا سېلىپ توۋا قىلىپ پەرياد ئۇرغۇدەك زەھەرلىگەنىدى. ئۇنىڭ تومۇرلىرىدا زەھەر ئاقاتتى. ئىسسىق قانلىرىدا زەھەر كۆۋەجەيتتى. ئەگەر شۇ كۈنلەردە ھۆرنىسا-لەنەتگەردى سېرىق مايمۇن قايتىپ كېلىپ قالغان بولسا، ئۇ، قىزىنى پالتا بىلەن چېپىپ تاشلىغان، كۆزىنى مەت قىلماستىن قارا تۇپراققا كۆمۈپ تاشلىغان بولاتتى. نامى بولغانغان، ئابىرۇيى يەرگە ئۇرۇلغان ئاتا نەپرىتىنى، ئاچچىقىنى، غەزىپىنى كىمىنىڭ ئۈستىگە تۆكسۇن؟ دەردىنى كىمدىن ئالسۇن؟... بىچارە مەزلۇمە، بىچارە مەرەمخان ئانا ھەممىگە چىددى. «قىزىڭنى قانداق تەربىيەلىگەن سەن؟ قىزىڭنى قانداق چوڭ قىلغان سەن؟ شەرم-ھايا، ئىپپەت-نومۇس دېگەنلەرنى تاپىلمىغانمۇ ئۇنىڭغا؟...» ئۈستىگە تۆكۈلگەن يۈندىدەك سېسىق، زەھەردەك ئاچچىق ئاھانەتلەرگە، ھەتتا ئۇر-تېپىكلەرگە چىددى. بىچارىنىڭ ھەر دائىمقىدەك مېشىلداپ، ئۈنسز يىغلاشتىن باشقا ئامالى يوق ئىدى. ئاچچىقى يامان ئېرىگە: «ئۇنى ئەۋەتكەن ئۆزلىرى، ئۇنى پۇل تېپىشقا ئەۋەتكەن ئۆزلىرى...» دېيەلسۇنمۇ؟ تاكالىشالسۇنمۇ؟ تاكالىشسا، جاۋابى تېخىمۇ زەھەردەك تىل-ھاقارەت بولاتتى. تېخىمۇ قوپال ئۇر-تېپىك بولاتتى. مۇھىمى، ئۆرپ-ئادەتتە ئەرگە تىل ياندۇرۇش يوق ئىدى. تىل ياندۇرسا بولمايتتى. چىداش كېرەك ئىدى. مېشىلداپ يىغلاپ تۇرۇپ بولسىمۇ چىداش كېرەك ئىدى.

ھۆرنىسا كەتكەن دەسلەپكى ئايلاردىكى ئىشلار ھېلىمۇ ئۇلارنىڭ ئېسىدە. ئاتا سېغىنىش ئوتىدا، ئانا ئەنسىرەش ئوتىدا كۆيۈپ ئۆتكۈزگەن بەش ئايدىن كېيىن ھۆرنىسا ئەۋەتكەن مىڭ سوم پۇل يېتىپ كەلدى. بەش ۋاراق قەغەزگە تولدۇرۇپ يازغان سالام خەتمۇ يېتىپ كەلدى. ئاشۇ چاغدىكى خۇشھاللىقنى بىر دېمەك، مىڭ دەك! ئۇ، خېتىدە چوڭ شەھەردىكى بەش ئايلىق تۇرمۇشىنى تەپسىلىي يازغانىدى. دېرىكتورنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشلىرىنى، ئىشداش-ئۇستازلىرىنىڭ خەۋەر ئېلىشلىرىنى، ھۈنەر ئۆگىتىشلىرىنى، چوڭ شەھەرنىڭ گۈزەللىكلىرىنى، ھەيۋەتلىكىنى، ئاۋاتلىقىنى، پاراۋانلىقىنى يازغان. يەنە ئۆزىنىڭ چوڭ شەھەرگە ماسلىشىش ئۈچۈن سېتىۋالغان كىيىم-كېچەكلىرى، زىبۇ-زىننەتلىرى، ھەتتا ئۇپا-ئەڭلىكلىرى

ۋەزىپە ئورۇندالمىسا بولمايتتى. ۋەزىپىنى ئورۇنداش نامراتلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن ئىدى. ياسىن دېھقاننىڭ قوشنىسى قىزىنىڭ مېھرىگە چىدىيالماي، نامراتلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتقان كادىرلار بىلەن تىرىشىپ قالدى. خېلى چىڭغا چىقىشتى. تام قوشنا ئەمەسمۇ، بۇ غەلۋىلەر ياسىنئاخۇن ئاتىنىڭ قولىغا ئوڭايلا ئاڭلاندى. ئۇنىڭ ھېس قىلىشىچە، سېغىنىش پىراقى ئادەمنى ھېچنېمە قىلىۋېتەلمەيدىكەن، بىر يىللىق جۇدالىققا چىدىغىلى بولىدىكەن. بىر يىللىق ئەۋەتمىز دېگەنگىمۇ چىڭغا چىقىشامدۇ؟ نېمە دەپ ئىت- مۈشۈك بولۇشقۇلۇق؟ ياقا سىقىشىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ ياقاننىڭ تاشقا تەڭ كەلگىنىنى كىم كۆرگەن؟ ئاتا ئۇزۇن يىللىق قوشنىسىغا ئازراق نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى. كادىرلار كېتىپ، ئۇلارنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا بولغان شۇ پاراڭدا چىشى قوشنا نېمە دەپ تىل سوزدى دېمەمسىز؟

— ھۆرنىسا سېرىقنى كوچىغا چىقارغانلىرى يەتمەي، ئەمدى بىزنىڭ قىزىمىزنىمۇ بۇلغىماقچىمۇ؟ بەك ئەۋەتكىلىرى كېپكەتكەن بولسا، گۈلنىسانى ئەۋەتسىلە يەنە، ئانىسىنىمۇ قوشۇپ ئەۋەتسىلە ئىككى قىزى بىلەن قوشۇلۇپ شوپاڭخانا ئاچار ئۇ يەردە. قىزلىرىمىزنىڭ نامىنى تىلغا ئالغۇچى بولمىسلا سىلى. قاراپ تۇرۇپ دېگەن گېپىنى، مەسلىھەتمىش تېخى. قىزلىرىنى باقالماي كوچىغا چىقارغۇچە نومۇس قىلىسلىچۇ ئاشۇ ساقاللىرى بىلەن...

«ئارىچىغا ئالتە تاياق» دېگەن مانا شۇ ئىدى. ياسىن دېھقان كالىسىغا ئارقىمۇ ئارقا ئالتە تاياق تەگكەندەك گاڭگىراپ قالدى. گاڭگىراش ئىچىدىمۇ چىشى قوشنىسىنىڭ سۆزىدىكى ھىڭدەك سېسىق تەنە سېزىلىپ تۇراتتى، بۇلغاش دېگىنى نېمىسى؟ كىم كوچىغا چىقىپتۇ؟ ھۆرنىسا كوچىغا چىقىپتۇ؟ ئۇنىڭ ئېڭى نېمىنىدۇر تۇيغاندەك بولدى، بىردىن سەگەكلەشتى. ئۇنى بەكرەك سەگەكلەشتۈرگىنى ئىمامئاخۇنۇمنىڭ ناماز خۇپتەندىن كېيىنكى تەبلىغى بولدى. قانۇنلۇق بەلگىلىمە بويىچە 15 مىنۇتتىن ئېشىپ كەتمىگەن ئاشۇ تەبلىغىدە ئىمامئاخۇنۇم مۇقەددەس كىتابلاردىن خوتۇن- قىزلارنىڭ شەرم- ھاياسى، ئىپەت- نومۇسى، قىزلارنىڭ ئاتا- ئانا بويىنىدىكى قەرزى، ئۇلارنى ھايالىق تەربىيەلەشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى ئايەتلەرنى كەلتۈردى. ئارقىدىن ئەلگەككە چىقارتسا ئەركە تېگىپ كەتكەن قىزنى مەسال كەلتۈرۈپ، قىز بالىلارنى قانداق تەربىيەلەش، قانداق باشقۇرۇش توغرىسىدا توختالدى. مەسالدا كەلتۈرۈلگىنى ھەربىر ئاتا بولغۇچى ئۈچۈن كۆتۈرۈپ قويغۇسىز، نومۇستىن ئۆلۈپ كەتكۈدەك ئېغىر گەپلەر ئىدى. بەلكىم بۇلارنى ئىمامئاخۇنۇم مەقسەتلىك دېمىگەندۇ، گەپكە ئۇدۇل كېپقالغانلىقى ئۈچۈن دېگەندۇ. لېكىن ياسىنئاخۇن ئاتىغا خۇددى ھېلىقى چىشى قوشنىسىدىن ئاڭلىغان تەنلەرنى چۈشەندۈرۈپ قويۇۋاتقاندا تۇيۇلدى. گەپنىڭ ئىچىدە گەپ باردەك، ھەممە گەپ ھۆرنىسا توغرىسىدا دېيىلىۋاتقاندا، ئۆزىگە قارىتىلغاندەك تۇيۇلدى. خۇپتەندىن قايتقان ئاتا ئۆيگە كېلىپلا مەرەم خوتۇننى قىستاققا

ئالدى:

— ئېيتە، ھۆرنىسا توغرىسىدىكى نېمە گەپلەر ئۇ؟
بىچارە ھەزلۈمە بەربىر بىر كۈنى مۇشۇنداق سوراقنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇنداقتىمۇ يەنىلا ھودۇقۇپ كەتتى. ئارقىدىن مېشىلداپ تۇرۇپ:

— ئىشەنمەيمەن، ھەممىسى ئۆسەك گەپلەر، مېنىڭ قىزىم ئۇنداق قىز ئەمەس... دەپ ئېسىددى.

— ئېيت دەيمەن، نېمە گەپ ئۆزى؟ ئېيت... ئاتا بىچارە خوتۇننىڭ ياقىسىدىن ئالدى، ئېيت، ئېيت دەيمەن... دەپ سىلكىلەيتتى ئۇ.

— ھۆرنىسا پوق يېگەنمىش...

— نېمە دېدىڭ، نېمە دېدىڭ؟

— قورسىقى دومبىيىپ چىققانمىش، خىجىللىقتىن قايتىپ كېلەلمىگەنمىش...

چاقماق چىقىلدى، يېشىل نۇر ۋالىلداپ ئۆتۈپ كەتتى، زېمىن تىترەيتتى. يىقىلغان بىنالار، ئۆرۈلگەن تاغلار، سۇنغان دەرەخلەر قاراسلاپ ئاۋاز چىقاردى، ئاسمان قىڭغايىدى، ھەممە نەرسە پىرقىراۋاتتى. ئاتا كۈچلۈك قوللىرىنىڭ ئايالىنىڭ ياقىسىدىن قانداق ئاجراپ كەتكەنلىكىنى تۇيىمىدى. «ھەممىسى يالغان، پىتىنخورلار توقۇغان مىش- مىش، ھەرگىز ئىشەنمىسە...» دېگەن سۆزلەرنىمۇ ئاڭلىمىدى. ئۇ، ھوشىدىن كەتكەن، ئارقىسىغا داراڭىدە ئۇچۇپ چۈشكەندى. ئايالىنىڭ يۈگۈرۈپ كىرگەن گۈلنىسانىڭ يۆلەشتۈرۈشلىرىدىن، ئاغزىغا سۇ تېمىتىشلىرىدىن، يۈزىگە سۇ سېپىشلىرىدىن، سىم بۇرۇتلىرىنىڭ ئۈستىنى قاتتىق چىمداشلىرىدىن كېيىن ھوشىغا كەلگەن ئاتىنىڭ مېڭىسىدىكى تۇنجى پىكىر: «ھۆرنىسانى بوغۇزلاپ تاشلايمەن، قىز بالا شۇنداق بولىدىغان بولسا، گۈلنىسانىمۇ بوغۇزلاپ تاشلايمەن» دېگەندىن ئىبارەت بولدى. ئۇ، گۈلنىسانىڭ قوللىرىنى سىلكىشلەپ ئىتتىرۋەتتى. ئايالىنىمۇ سىلكىشلەپ ئىتتىرۋەتتى ۋە بۇقۇلداپ يىغلاپ تاشلىدى. سىلكىنىپ، بوغۇلۇپ يىغلىۋەتتى... ئاتا شۇ كېچە قارا ئارقاننى تورۇستىكى بالاغا باغلاپ، ھالقىسىنى بوينىغا سېلىپ تاڭ ئاتقۇچە نالە قىلىپ، ئەپۈ تىلەپ، توۋا قىلىپ چىقتى. ئۇ، ياراتقۇچى بىلىپ- بىلمەي، ئاڭلىق- ئاڭسىز، ئىختىيارى ياكى بىختىيار ئۆتكۈزگەن بىرەر گۇناھىم ئۈچۈن مېنى شەرمەندە قىلىش بىلەن جازالاۋاتىدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇنىڭ قارىشىچە، ئائىلىنىڭ جەمەتىنىڭ، ئەۋلادلىرىنىڭ، ھەتتا كەنت- مەھەللىنىڭمۇ نامى بولغانغان، ئۇلارنى ئاشۇ ھۆرنىسا دېگەن سېرىق ئالۋاستى بۇلغىغانىدى. بۇنداق شەرمەندىچىلىك «كۆكقۇم» دىكى قايسى كەنت، قايسى مەھەللىدە كۆرۈلۈپ باققان؟ «كۆكقۇم» يۇرت بولۇپ قايسى ئۆيدىن ئاڭلانغان؟ ئەمدى يۇرتداشلارنىڭ، ئەل- جامائەتنىڭ يۈزىگە قانداق قارىغۇلۇق؟ نى ئات، نى نومۇس، ئونبەش- يىگىرمە كۈندىن بېرى ئاشۇ شەرمەندىچىلىكتىن بىخەۋەر- خىرامان يۈرگىنىمى مېنىڭ! ئەل- جامائەت نېمە دەپ ئويلاپ قالغاندۇ؟ خىجىلچىلىقنى بىلمەيدىغان شەرمەندە دېيىشمىگەنمىدۇ، ۋاي بېشىم، ۋاي بېشىم، ۋاي نومۇس...

ئاتىنىڭ كېچىدىن بېرى ئېسىلىپ - چىڭقىلىپ چىققان بېشى ئەمدى لۇقۇلداپ ئاغرىشقا باشلىغانىدى. شەرقىي ئۇيۇق سۈزۈلۈشكە باشلىغان چاغدا بىردىنلا بۇرنى قاناپ كەتتى. بۇرنىدىن ئىسسىق بىر خىل سۇيۇقلۇقنىڭ سىرغىغانلىقىنى سېزىپ، ئۈلگۈرۈپ بارغان قولى قىپقىزىل قانغا بويالدى. يەنە بىر قولى بىلەن قارا ئارقاننىڭ ھالقىسىنى بويىنىدىن چىقىرىپ پالتۇقا سوزۇلدى. بۇرنىدىن چىققان قان تامچىلاپ - چېپىلداپ ئەمەس، شىرىلداپ ئاقاتتى، توختاي دېمەيتتى. سىم بۇرۇتلىرى قانغا بويالدى، ئەمدى ئاق ئارىلاشقا باشلىغان كەكە ساقلىمۇ قانغا بويالدى. سىرتتىن ناھاز بامداتقا تاھارەت ئېلىپ كىرگەن مەرەم خوتۇن ئېرىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ، بىردىن ھودۇقۇپ كەتتى: «نېمە بولدى؟ ۋاي خۇدايىم، نېمە بولدى ئۆزلىرىگە؟» ئۇ دەرھال سۇلياۋ داسنى ئەكېلىپ ئېرىنىڭ ئالدىغا قويدى، ئەمدى قان داسقا ئېقىشقا باشلىدى. داسنىڭ تېگىنى بىردەمدىلا قىزىللىق باستى. ھەسەن بىلەن گۈلنىسا يېتىپ كىرىشتى. ئۇلار ئاللىقاچان ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقان، ناماز بامدات ئۈچۈن تەرەددۈت قىلىشۇاتاتتى. ئانىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ كىرىشكەندى. گۈلنىسا نەدىندۇر بىر ئۈچ پاختا تېپىپ، كۈمۈلەكلەپ ئاتىسىنىڭ بۇرنىغا تىقتى. قان ھاياشمايلا يەنە بىر بۇرنىدىن ئېقىشقا باشلىدى. ئۇ بۇرنىغىمۇ پاختا تىقتى، قان توختىغاندەك بولدى. ئەمما كۆپ ئۆتمەي ئاتىنىڭ ئېغىزىدىن جىگەر پارچىسىدەك ئۇيۇل - ئۇيۇل قان چۈشتى. بۇ، قاننىڭ توختىمىغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى. ئاتىنىڭ ئاكا - ئىنىلىرىگە، ئىگىچە - سىڭىللىرىگە خەۋەر بېرىلدى. ئۆي تۇغقانلار بىلەن تولدى. كۆپىنىڭ بىلىدىغىنىمۇ كۆپ، قۇلاق ئاڭلىغان زىماتلار قىلىنىپ باقتى. بۇرۇن تۆشۈكلىرىنىڭ ئۇدۇلى، سىم بۇرۇتلارنىڭ ئۈستى ئۈزۈنغىچە مەھكەم بېسىپ تۇرۇلدى، قان توختىمىدى. داس ئالماشتۇرۇلدى، كېيىنكى داسمۇ يېرىم بولدى. مەھەللە دوقمۇشىدىكى دۇكانچىنىڭ توڭلاتقۇسىدىن ئېلىپ كېلىنگەن مۇز پارچىسى پېشانىسىگە تېگىلدى. خۇداغا شۇكۇر، قان توختىدى. ئەمما بىرەر سائەتلەردىن كېيىن يەنە قاناپ كەتتى، يەنە مۇز تېگىلدى. چاقىرىپ كېلىنگەن كەنت دوختۇرى دورىلانغان داكنى كالىلەكلەپ بۇرۇننىڭ ئىچى - كاۋاڭلىرىغىچە كەپلىدى، قانداقتۇر بىر ئاق تابلېتكلارنى ئىچكۈزدى. «قان بېسىمى ھەددىدىن ئارتۇق ئۆرلەپ كەتكەنلىكىڭ ئاقۋىتى بۇ» دەپ كوتۇلدايتتى ئۇ. قان بولسا تۇرۇپ توختىغاندەك قىلسا، بىر دەمدىن كېيىن يەنە ئېقىشقا باشلايتتى. ئاتىنىڭ مىسرەڭ چىرايى سۈزۈلگەن خوندەكتەك ئاقىرىپ كەتتى. قوللىرى، لەۋلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى، پۇتلىرى سوغۇق ئىدى. مەرەم خوتۇننىڭ، گۈلنىسانىڭ، ئاچا - سىڭىللىرىنىڭ كۆزلىرى ياش، يۈرەكلەر ئېقىشقا باشلىغانىدى. ئاھ، بىچارە، مۇشۇنداقلا كېتىپ قالمۇ؟ تېخى ئەللىككە بارماي تۇرۇپ - ھەسەننى ئۆيلىمەي تۇرۇپ... «توشقاننى قومۇش ئۆلتۈرۈر، يىگىتنى نومۇس» دېگەنلىرى شۇ ئىكەندە، ۋاي بىچارە، ۋاي بىچارە... ئەمما ئاتىنىڭ كۆرىدىغانلىرى يەنە بار ئىكەن، رىزقى تېخى تۈگىمىگەن ئىكەن. كەچكە يېقىن چاقىرىپ چىقىلغان ئۆيمەھەللىلىك

تېۋىپ ئاخۇنۇم: «كۆڭلى قاتتىق رەنجىپتۇ، روھىي زەربىگە ئۇچراپتۇ. بۇرنىنىڭ قاناپ كېتىشى شۇنىڭدىن سېرىق كالىنىڭ ئىسسىق تېزىكىنى پېشانىسىگە تېگىڭلار، خۇدا شىپالىق بىرسە قان توختايدۇ. ئاستا - ئاستا ياخشىلىنىپ كېتىدۇ» دەپ مەسلىھەت بەردى. قوتاندىكى سېرىق كالىلار ئالدىنقى يىلنى سېتىۋېتىلگەن بىلەن قوشنىلارنىڭ قوتىنىدىن يەنە سېرىق كالا تېپىلاتتى. ھەسەن قۇرداشلىرىنىڭكىدىن ئېلىپ كەلگەن ئىككى سېرىق كالىنى ھەلەپ بىلەن تويغۇزۇپ، ھويلىدا خېلى ئۇزۇن ھەيدەپ يۈردى. كالىلار ئاخىرى تېزەكلىدى. تېۋىپ ئاخۇنۇمنىڭ دېگىنى بويىچە داكا بىلەن ئاتىنىڭ پېشانىسىگە تېگىلدى. ئاشۇ ئىسسىق تېزەك مەنپەئەت قىلدىمۇ، خۇداغا شۇكۇر، تۈن تەڭدىن ئاشقاندا قان ئاستا - ئاستا توختىدى. تاڭدىمۇ، ئەتىسىمۇ قانمىدى. ئەمما «قان - جان» دېيىشكەنلىرى راست ئىكەن. ئېغىر دەرىجىدە قانسىرىغان ئاتا ئەمدى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى، تاھارەت سۇندۇرۇشقىمۇ تۇرالمايۇدەك دەرىجىدە ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى. ئىشتىھاسى تارتىلغان، ھېچنېمە يېگۈسى كەلمەيتتى. ئۇ ئاشۇ ھالەتتە بىرەر ئايچە ياتتى. ئىشتىھاسىز، ماغدۇرسىز بولسىمۇ، كۆڭلىدە نەپرەت، قەلبىدە غەزەپ دولقۇنلايتتى. ئەگەر ئاشۇ كۈنلەردە ھۆرنىسا قايتىپ كېپىقالغان بولسا، ماغدۇرسىزلىققا قارىماي ئورنىدىن سەكرەپ تۇرغان، قولغا پالتىنى ئالغان بولاتتى. ئەمما ئاشۇ بىر ئاي ئىچىدىمۇ ھۆرنىسا قايتىپ كەلمىدى. ئۆزى كەلمىگەن بولسىمۇ خېتى كەلدى. ھۆرنىسا خېتىدە ئالدىنقى بىر يىلدا جىق پۇل تاپالمىغانلىقىنى، پۇل تېپىشنىڭ ئېيى - چېپىنى ئەمدى بىلىپ كەلگەندە قايتقۇسى كەلمىگەنلىكىنى، يەنە بىر يىل ئىشلەپ جىق پۇل تېپىپ قايتىدىغانلىقىنى يازغانىدى. بۇنداق گەپلەرگە كىم ئىشەنسۇن؟ خەتنى بىماغدۇر، لايدەك ئېزىلىپ ياتقان ئاتىغا كۆرسىتىشىمىدى. كونا يارىغا تۈز سەپكەندەك بوپقالمىسۇن، يارىنىڭ قاقچىنى تاتلاشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئويلاشتى. ئەمما ئاتىنىڭ ئالدىدا ھۆرنىسانىڭ گېپىنى مەڭگۈ چىقارماسلىقىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئاتىنىڭ كېسىلى بوھران مەزگىلىدىن ئۆتۈپ كەتكەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇنىڭ كىچىك ئىنىسى گۈلە - قاق سودىسى ئۈچۈن دېڭىز بويى تەرەپلەرگە ماڭىدىغان بوپقالدى. يېقىندىن بېرى يانپىشىغا پىچاق ئېسىپ يۈرىدىغان ھەسەنمۇ بىللە بارىمەن دەپ قوپتى. ئەلۋەتتە بۇ گەپلەرنى ئاتىنىڭ سەھمىگە سالماي بولمايتتى. ھەسەن ئاتىسىغا: - تاغاننىڭ ئىشلىرىغىمۇ ياردەملىشىمەن، ھۆرنىسانمۇ ئىزدەيمەن، - دېدى. - مېنىڭ ئۇنداق قىزىم يوق، ئىزدىمە! - دېدى ئاتا ئوغلىغا قارىماي تۇرۇپ. ئۇنىڭ قاپاقلارنىڭ تۈرۈلگەنلىكى ئۈزلىكىدىن مەلۇم ئىدى. - نېمىشقا ئىزدەيمىز؟ خەقلەر توخۇ، كەپتەر، ئىت - مۇشۇكى يوقاپ كەتسىمۇ ئىزدىشىدۇ. پۈتۈن سۈرۈك، بېجىرىم بىر ئادەم يوقاپ كەتسە ئىزدەيمىزمۇ؟ ئىزدەيمەن. ئەگەر ھېلىقى گەپلەر راست بولدىغان بولسا، ئاشۇ يەردىلا بوغۇزلاپ تاشلايمەن. راست بولمىسا، ياندۇرۇپ كېلىپ گەپ تاپقۇچىلارنىڭ

كۆزىگە كۆرسىتىمەن...

— ئىختىيارىڭ، ئەمما ئەمدى مېنىڭ ئۇنداق قىزىم يوق... ئاشۇ گەپلەر بولۇپ ئىككى ئايچە ئۆتكەندە، ئاتا ماغدۇرىغا كېلىپ ئورنىدىن تۇرغان، لېكىن ئەل- جامائەتنىڭ يۈزىگە قاراشتىن نومۇس قىلىپ ھېچكىمگە كۆرۈنەلمەي يۈرگەن كۈنلەردە ھەسەن قايتىپ كەلدى. ئاتا ئۇنىڭدىن نېمە ئىشلارنى قىلىپ كەلگەنلىكىنى سوراپمۇ قويمىدى. ئەمما ھەرەمخان ئانا سورىماي تۇرالمىدۇمۇ؟

— ھۆرنىسانى تاپتىڭمۇ؟ — دەپ سورىدى ئانا ئوغلىنى ئاشخانا ئۆيىگە تارتىپ.

— تاپالمىدىم، ئەمما دېرىكىنى ئالدىم، مېنىڭ ئەمدى ئۇنداق سىڭلىم يوق... — جاۋاب بەردى ھەسەن ئانىسىنىڭ ياش لىغىرلاپ تۇرغان كۆزىگە قاراپ. ئانىنىڭ جىددىيلەشكەن، نېمىنىدۇر بىلىشكە تەقەززا بولغان ۋۇجۇدىدىن ئەنسىرەش، سېغىنىش ۋە يەنە نېمىلەردۇر بالقىپ تۇراتتى. ئانىنىڭ كۆڭلىنى يەردە قويغۇسى كەلمىگەن ھەسەن چوڭ شەھەردە كۆرگەن- ئاڭلىغانلىرىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى. ئۇلارنىڭ ئىشى ئوڭدىن كەپتۇ. تاغىسى بىر نېمىلەرنى سۇڭگۈتۈپ يۈرۈپ، ھۆرنىسا تۇرغان شەھەرگە ئۇدۇل بارىدىغان ۋاگون ئىجارىگە ئاپتۇ. ئۆزلىرى يولۇچىلار پويىزىدا يېتىپ بولغان، يۈك باسقان ۋاگوننىڭ كېلىشىنى كۈتۈۋاتقان دەسلەپكى كۈنلەردىلا ھۆرنىسانىڭ دېرىكىنى ئاپتۇ. ئۇلار تاماق يېگىلى بارغان ئاشخانىنىڭ خوجايىنى ھۆرنىسانى بىلىدىكەن، ھەممە گەپنى شۇ كىشى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ھەسەن بىلەن تاغىسى ھۆرنىسانىڭ ئىسمىنى چىقىرا- چىقارمايلا:

— ھېلىقى ئېگىز بوي، ئالتۇن چاچلىق قىزىمۇ؟ دەم ئېلىش كۈنلىرى بۇ يەرگە لەڭمەن سېغىنىپ كېلەتتى. تىرىشچان قىز ئۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ خوجايىن. ھەسەنلەر ئاشۇ قىزنى ئىزدەپ كېلىشكەنلىرىنى بايان قىلىپتۇ.

— ئەمدى كۆرۈشەلمەيسىلەر، يىل ئاخىرىغىچە كۆرۈشكىلى بولمايدۇ. ئۇ، «گۈلىستانى مۇئەللەق» (空中花园) كە كىرىپ كەتتى، — دەپتۇ خوجايىن.

ھەسەنلەر نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلىپتۇكى، «گۈلىستانى مۇئەللەق» دېگىنى چەت ئەل شېرىكچىلىكىدىكى بەش يولتۇزلۇق كاتتا مېھمانساراي ئىكەن، بىناسىنىڭ ئۆزىلا 48 قەۋەت ئىكەن. ئېگىزلىكى ئاسمانغا تاقىشىپ تۇرىدىكەن. ئىچى گۈلزارۇ- گۈلىستانغا ئايلىنىدۇرۇلغان بولۇپ، ھەربىر ئايرىمخانىسىنىڭ بىر كېچىلىكى نەچچە مىڭ سوم، ھەتتا نەچچە ئونمىڭ سوم ئىكەن. ئۇ يەردە يىراق- يىراقلاردىن كەلگەن كاتتا زاتلار، بايۋەچچىلەر، بەگزادىلەر يايىراپ، جەننەت ھۇزۇرىنى سۈرىدىكەن. ھەممە ئىش قەتئىي مەخپىي، ئالاھىدە قاتتىق قوغدىلىدىكەن. ھۆرنىسا ئەنە شۇ يەردە خىزمەت قىلىدىكەن، ئىش ھەققى بەكمۇ يۇقىرىمىش. قاملاشمىغان يېرى شۇ ئىكەنكى، ئۇ يەردە خىزمەت قىلغانلار بىر يىل ئۆتۈپ، توختام مۇددىتى توشقاندىلا سىرتقا چىقالايدىكەن. ھەسەنلەر ھۆرنىسانىڭ ئۇ يەردە نېمە خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى

سوراشتۇرۇپتۇ. خوجايىن:

— ئۇنىڭ ئىچىدە خىزمەت تۈرى كۆپ. بىر مېھمان ئۈچۈن بەش ئادەم خىزمەت قىلغانچىلىك قىلىشىدۇ. ياتاق بۆلۈمى، قىمارخانا بۆلۈمى ۋە رېستورانلاردا كۈتكۈچى بولۇش، ناخشىچى بولۇش، تانىسخانىلاردا ھەمراھ بولۇش، يالىڭاچ ئۈسسۈل ئويناش، ئايرىمخانىلاردا ھەمراھ بولۇش، ئۇۋىلاش- تۈتۈپ قويۇش، پۈتىنى يۈيۈپ، تىرنىقىنى ئېلىشقىچە ھەممە خىزمەت تۈرى بار. ھەممىنى قىلىدىغانغا ئادەم بار. مەن ئۇ يەرگە يېقىندىن بېرى بارمىدىم، ھۆرنىسانىڭ كۈنكەرت نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ھەمراھ بولۇش، يالىڭاچ ئۈسسۈل ئويناش دېگەن گەپلەرنى ئاڭلاپلا ھەسەننىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپ كېتىپتۇ، قولى غىلاپتىكى پېچىقنىڭ دەستىسىگە بىئىختىيار سوزۇلۇپتۇ، چىشلىرى غۇجۇرلاپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى سەزگەن خوجايىن سۈرۈشتۈرۈپتۇ:

— سىلەر ھۆرنىسانىڭ نېمىسى؟ ئۇنى نېمىگە ئىزدەپ كەلگەنتىڭلار؟

ھەسەنلەر ئۆزلىرىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. يۇرتتا تارقالغان مەش- مەش گەپلەرنىڭمۇ ئازراق ئۇچىنى چىقىرىپتۇ. شۇندا خوجايىن:

— ھەممىسى يالغان. ئۇنى پات- پات كۆرۈپ تۇرغان مەن ئۇنداق ئىشنى سەزمىدىم. يۈزى تۆۋەن ھايالىق قىز ئۇ. زاۋۇتىنىڭمۇ قاتتىق تۈزۈملىرى بار. نەدە ئۇنداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىگە يول قويسۇن؟ ئۇ ماڭا بىر قېتىم ئائىلىسىدە ئېغىر قىيىنچىلىق بارلىقىنى ئېيتقاندى. ئۇنىڭ يىل ئاخىرىدا قايتماي يېڭى ئىش ئىزدىشى پۈتۈنلەي پۇل ئۈچۈن. «گۈلىستانى مۇئەللەق» تىن خىزمەت تاپالشى بولسا، بۇنى ئامەت دېيىش كېرەك. بەلكىم ئالتۇندەك سېرىق چاچلىرى، تالى مەجنۇندەك ئەۋرىشم فىگۇرىسى رول ئوينىغاندۇ. ۋە بەلكىم ناخشا ئېيتىپ، ئۈسسۈل ئوينىيالايدىغانلىقى، بىر يىل ئىچىدە بۇ يەرچە تىلنى راۋان سۆزلەشنى ئۆگىنىۋالغانلىقى سەۋەب بولغاندۇ. بۇنى راستتىنلا ئامەت دېيىش كېرەك. مەڭلىغان- ئۈنمىڭلىغان قىز- يىگىت كۆز تىكىدىغان جاي ئۇ. ئەمما ئۇلار چۈشىدە كۆرىدىيۇ، ئۇ يەردە ئىشلەشكە ھۈيەسسەر بولالمايدۇ. بۇ، راستتىنلا ھۆرنىسانىڭ ئامىتى. نېمىگە خاپا بولسىلەر. ئۇ، ئۇ يەردە زاۋۇتتىكىدىن ئون ھەسسە جىق پۇل تاپالايدۇ. جىق پۇل تاپقاندا ئاتا- ئانىسىنى بېقىش ئۈچۈن يۇرتقا قايتىدۇ. بۇ يەردە خاپا بولغۇدەك، ئاچچىقلانغۇدەك ھېچ ئىش يوق... — دەپ چۈشەنچە بېرىپتۇ. گەرچە خوجايىن «گۈلىستانى مۇئەللەق» ئالاھىدە ھوقۇق بىلەن قاتتىق قوغدىلىدۇ، ئۇ يەرگە ھەتتا ساقچىلارمۇ كىرەلمەيدۇ دېگەن بولسىمۇ، ھەسەن يەنىلا نەچچە كۈن ئاشۇ كاتتا مېھمانسارايىنىڭ ئەتراپىنى چۆرگىلەپ، ئىچىگە كىرىۋېلىشقا پۇرسەت ئىزدەپتۇ. ئەگەر ئىچىگە كىرىۋالالغان بولسا، يا يالىڭاچ ئۈسسۈل ئوينىۋاتقان ھۆرنىسانى بوغۇزلىۋېتىدىكەن، يا ئاق خالات كىيىپ كۈتكۈچىلىك قىلىۋاتقان ھۆرنىسانى تارتىپ- سۆرەپ قايتۇرۇپ كېلىدىكەن. ۋە ھالەنكى، توك كالتىكى تۇتقان سۈرلۈك

قوغدىغۇچىلارنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلالماپتۇ. مېھمانسارايىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىش تۈگۈل توختىماي ئايلىنىپ تۇرىدىغان ئىشىكىگىمۇ يېقىن يولىيالماپتۇ. ئاخىرى يۇرتقا قايتىشقا مەجبۇر بوپتۇ...

ئاتمۇن ئانىنىڭ كۆزى، يۈرىكى، ۋۇجۇدى ئېقىۋاتاتتى. مەڭزى، زىنىقى، ياتقى، كۆكىسى ھۆل بوپكەتكەن. ئاشۇ ئېقىشىدا ئۇ ھېلىلا ئاپتاپقا يايغان كۆڭلەكتەك قۇرۇپ، قاقشال كەبىي ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. قولى ھۆل كۆكسىدە، ئېغىزى بىرلا سۆزنى تەكرارلايتتى: «ۋاي قىزىم، ۋاي قىزىم، ئۆلمەي تۇرۇپ ئايرىلغان قىزىم...»

ھۆرنىسا قايتىپ كەلمىگەن دەسلەپكى چاغلاردىكى ئىشلار ئەنە شۇ، ئۇندىن كېيىنكى ئىشلارمۇ ئۇلارنىڭ ئېسىدە. ھۆرنىسا قايتىپ كەلمىگەن بولسىمۇ، ئۇ توغرىسىدىكى مەش - مەشلارنى توختاتمىدى. بىرلىرى: «ھۆرنىسا سېرىق جالاپ بوپكېتىپتۇ. ئالتۇن چاچلىق پەرەڭ قىز دېگەن سالاھىيەت بىلەن بايۋەچچىلەرنى كۈتۈپ يۈرەرمىش. تېخى يېنىدا يالغان پاسپورتى بارمىش» دېيىشسە، يەنە بىردە، «داڭلىق ئۇسسۇلچىغا ئايلىنغانمىش، يۇمۇلاق شىرەنىڭ ئۈستىگە قىپپالغىچ چىقىپ، بەللىرىنى ئېگىپ، ساغرىسىنى تولغاپ، كۆكىسىنى لىغىلدىتىپ «سېرىق ھەرە ئۇسسۇلى» نى ئوينىمىش. بەگزادىلەر ئۇنىڭ ئۇسسۇلىنى كۆرۈش ئۈچۈن بەك يىراقلاردىن كېلەرمىش» دېيىشەتتى. بۇنداق گەپلەر بىردەمنىڭ ئىچىدە «كۆكقۇم» دىكى ھەممە كەنتكە پۇر كېتەتتى. ھەممە خوتۇن، ھەتتا ئەرلەرمۇ بىر - بىرىگە تەقەززالىق بىلەن يەتكۈزۈشەتتى. تاتلىق - تاتلىق غەيۋەتلەرنى قىلىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ پاكلىقلىرىدىن، ئۆز خوتۇن - قىزلىرىنىڭ ھايالىقلىقىدىن پەخىرلىنىشەتتى. بۇ چاغلاردا ئەل - جامائەتتىن قېچىپ يالغۇز يۈرۈشكە ئادەتلىنىپ قالغان، يەردىن ئۈستۈن باقمايدىغان ياسىناخۇن ئاتا ھۆرنىسانى كۆڭلىدىن تامامەن چىقىرىۋەتكەن، تولۇق ئۆلدىگە چىقىرىۋەتكەنىدى. بىرە - بىرە ئېسىگە كېيىپالسا نومۇستىن، نەپەرەتتىن، غەزەپتىن چىشلىرى غۇچۇرلاپ كېتەتتى. كۆڭلى دەرد - ئەلەمدىن، ھەسرەت - نادامەتتىن يېرىم بولاتتى. ئەمما ئاشۇلارغا قوشۇلۇپ قەلبىنىڭ تىرەن يېرىدىكى بىر تۇيغۇنىمۇ سېزىپ قالاتتى. بۇ، مەڭگۈ ئۆگمەس، مەڭگۈ ئۆچمەس ئاتلىق مېھرى ئىدى. قىزىغا ئامراق بولمىغان ئاتا بارمۇ؟ ئىككى قولى بىلەن ئاسمانغا ئېتىپ قايتا تۇتۇۋالغاندا قاھ - قاھلاپ كۈلگىنى، بوينىغا مىندۈرۈپ «تۆگە تايلاق» ئەتكەندە كىچىككىنە قوللىرى بىلەن كۆزىنى توسۇۋالغىنى، ئىشتىن يانغاندا كىيىملىرىنى قاققىنى، ئەركىلەپ تۇرۇپ قوللىرىغا سۇ بەرگىنى، سۇنايلىنىپ ياتقاندا بەللىرىنى تۇتۇپ قويغىنى ئاشۇ قىزىغۇ. ئۇنى - بۇنى تەلەپ قىلىشىمۇ، دومىسىيۈپلىشىمۇ، گۈلدەك ئېچىلىپ كۈلۈشىمۇ، قەنتتەك، ناۋاتتەك، ھەسەلدەك تاتلىق ئاشۇ قىزىغۇ. ئويماقتەك ئاغزىنى ئاتىسىنىڭ يىرىك مەڭزىگە يېقىپ سۆيۈپ قويغىنى ئاشۇ قىزىغۇ... ئېتىزدا، جاڭگالدا، بازاردا تۇرۇپ قىزىنى سېغىنىغىنى، قىزىدىن ئەنسىرىگىنى، قىزىنى ياد ئەتكىنى مۇشۇ ئاتىغۇ. كىچىككىنە ئىسپىداپ (قىزىپ) قالسا، كىچىككىنە ساقسىز

بوپقالسا ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىشى، پايىتەك بولغىنى مۇشۇ ئاتىغۇ. پەرزەنتلىرىنىڭ رىزقىنى ئىزدەپ قەھرىتاندا سوغۇقتىن، تومۇزدا ئىسسىقتىن قورقماي چېپىپ يۈرگىنى مۇشۇ ئاتىغۇ. ئاھ، ئاشۇ مەڭگۈلۈك تۇيغۇ، مەڭگۈلۈك مېھرىنى ئۇنتۇپ كەتكىلى بولسا؟ ئاتا قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە يوشۇرۇنۇپ تۇرغان ئاشۇ تۇيغۇنى ھەر قېتىم سەزگەندە «ئىست، ئىست، ئىست!» دەپ نادامەت چېكەتتى. ئەقىدىسى ئۈچۈن، مېھرى ئۈچۈن، ئۈمىد - ئارمانلىرى ئۈچۈن نادامەت چېكەتتى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ھۆرنىسانى ئىزدەپ ئاشۇ يىراق شەھەرگە بارغۇسى، قىزىنى باغرىغا باسقۇسى، ئۇنىڭ ھەممە ئىشىنى ئەپۋ قىلىۋېتىپ، يېتىلەپ قايتۇرۇپ كەلگۈسى كېلىپمۇ قالاتتى. ئەمما ئاتىنىڭ ئېڭىدا ھېسسىياتتىن ئەقىل، ھەۋەستىن ئىرادە، مېھرىدىن ئېتىقاد، پايدىدىن نام - ئابروي، يېڭىلىقتىن ئەنئەنە، ھودىدىن ئادەت ئۈستۈن ئورۇندا ئىدى. ئالدىنقىلىرىدىن كېيىنكىلىرى كۈچلۈك ئىدى. ئاشۇ ئۈستۈنلۈك، ئاشۇ كۈچلۈكلۈك ئۇنىڭ قەلبىگە ئالماس تامغىسىنى مەڭگۈلۈك بېسىۋەتكەن، تامغىنىڭ يۈزىدىكى «نومۇس - ئار» دېگەن خەت ئۇنى نومۇس - ئاردىن مەڭگۈ قېچىشقا ئۈندەپ تۇراتتى. نومۇس - ئاردىن قاچمايدىغىنى ئادەم ئەمەس، بەلكى ھايۋان دەپ ھۆكۈم قىلاتتى. ئۇنىڭ ئەقلى، ئادەم ئىكەنسىن، نام - شەرىپىڭنى جان بېرىپ بولسىمۇ قوغدىشىڭ كېرەك دەپ ئۈندەيتتى. ئىرادىسى، ئۇنىڭ ئېتىقاد ۋە ئۆرپ - ئادىتى ئۆزىنى نومۇسقا قويغان، شەرمەندە قىلغان قىزىنى كەچۈرۈشكە يول قويمىتتى. ئۇنداق پەرزەنتنى مەڭگۈلۈك ئۇنتۇپ كېتىشكە ئۈندەپ تۇراتتى. ياسىناخۇن ئاتا كېيىنكى ئۈچ يىلدا ئاشۇنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇرۇنۇپلا كۈن ئۆتكۈزدى، كۆپ چاغدا ھۆرنىسانى ئۇنتۇپمۇ كەتتى. ئەمەلىيەتتەمۇ ھۆرنىسا توغرىسىدىكى مەش - مەشلار كېلىشتىن توختىغان، ئۇنى «كۆكقۇم» مۇ ئۇنتۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇرۇق - تۇغقانلار، قولۇم - قوشنىلار، كوت - كوت خوتۇنلارمۇ ئۇنتۇپ كېتىۋاتاتتى. شۇنداق قىلىش، ئۇنتۇپ كېتىش كېرەك ئىدى. لېكىن ئۇنى بىر ئايال - توققۇز ئاي توققۇز كۈن قورساق كۆتۈرۈپ تۇغقان، پەپىلەپ، سۆيۈپ - سىيىپ چوڭ قىلغان بىر ئايال ئۇنتۇپالسىنمۇ؟ ئانىلىق سۈپىتى بىلەنمۇ، ئاياللىق سالاھىيىتى بىلەنمۇ ئۇنتۇپالمايتتى. ئايال دېگەننىڭ ئېڭىدا ھېلىقى مەڭگۈلۈك تۇيغۇلارنىڭ ئورنى تامامەن ئەكسىچە ئىدى. ئالدىنقىلىرى كېيىنكىلىرىدىن كۈچلۈك ئىدى. ئەنە شۇ كۈچلۈكلۈك مەرەمخان ئانا قەلبىدە ھۆرنىساغا مەڭگۈلۈك ئورۇن ھازىرلىغان، ئۇ، قىزىنى ئۇنتۇپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ ئولتۇرسا - قوپسا ھۆرنىسانى ئەسلىيەتتى، سېغىناتتى، كۆرگۈسى، باغرىغا باسقۇسى كېلەتتى. ئەمما مەشىلداتتىن ئۆزگە ئامالى يوق ئىدى. كېسەلچان، بىقۇۋۇل بىچارە يىراق يۇرتلارغا قىزىنى ئىزدەپ بارالسىنمۇ؟ ھەيھات، ھۆرنىسانىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر كەلدى. ئەمما ئانا خۇش بولۇشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇنىڭ قەلبىنى يېڭى ئەنسىزلىك باستى: بوغۇزۇلاپ - چانۇپتى - شەرمۇ؟ ئۇرۇپ -

چېقۇپتەشمۇ؟ خورلاپ - ئازابلىشارمۇ؟...
4

ھۆرنىسا قايتىپ كەلدى. توپتوغرا بەش يىلدىن كېيىن، راسا چىڭقى چۈشتە تۇغۇلغان ئۆيىگە - چوڭ بولغان ھويلىسىغا يېتىپ كەلدى. توپلىق يولدىن پىكاپىنىڭ گۈركىرىدىن ئاۋازى، سوزۇپ - سوزۇپ چالغان سىگنالى ئاڭلانغان چاغدا، بىر ئائىلە كىشىلىرىنىڭ ھەممىسى ھويلىدا - تال بوستانىنىڭ سايىسىدا ئىدى. چۈشلۈك تاماق ئۈچۈن جەم بولۇشقان، مەرەمخان ئانا قازاندىكى ئۆگىرنى قاجىلارغا ئۇسۇۋاتاتتى. «كىمىنىڭ ماشىنىسى ئىكەن بىزنىڭ دەۋرۋازىنىڭ ئالدىدا توختىغان؟» بەش كالىدا ئوخشاش بىر سوئال پەيدا بولدى. لېكىن ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىشقا، بىر - بىرىدىن سوراشقا ئۈلگۈرمىدى. قىيا ئوچۇق دەۋرۋازىدىن پىلانلىق توغۇت كومىتېتىدىكى ئايال كادىرغا، شەھەردىن كېلىپ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان مۇئەللىمىگە ئوخشايدىغان بىر قىز كىرىپ كەلدى. نە ئوخشاشمۇ؟ ئېگىز بوي، تولغان بەدەن، سەنئەت بىلەن توقۇلغان پۇلۇقتەك بۇدرە باش، قەلەمدەك چىقىرىلغان ئەگمە قاش، لاڭلانغان كىرىپك، قىزىل ئالمىدەك، جېنەستىدەك قىزارتىلغان يۈز ۋە لەۋ، قىسقا يەڭ، تار قىزىل كوفتىدىن بۆرتۈپ چىققان ئىككى چوققا، ئۇ يەر - بۇ يېرى ئاقىرىپ كەتكەن پادىچى شىمىغا پاتماي قالغان يوتا ۋە ساغرا، بىر غېرىچ كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئېگىز پاشىلىق ئاق توپلەي... بۇنداق مودىنى «كۆكقۇم» تېخى كۆرۈپ ئۈلگۈرمىگەنىدى. كىرگۈچىنى ھېچكىم تونۇمىدى. ياق، كۆزلەر تونۇمىغان بىلەن كۆڭۈللەر تونۇدى. ياغلىقسىزمۇ، كۆڭلەكسىزمۇ تونۇۋېرەتتى كۆڭۈل دېگەن. مەرەمخان ئانىنىڭ قولىدىكى چۆمۈچ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ، دەۋرۋازا تەرەپكە قاراپ ئىنتىلدى، ھومىيىپ تۇرغان ئېرىگە، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىۋاتقان ھەسەنگە قاراپ توختاپ قالدى. شۇ گەزدە نېمە ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. تىنىقلار توختىغان، شامال توختىغان، تال بوستانىدىكى ياپراقلار تەۋرىنىشتىن توختىغان، دەمدەرلەر ئۈنلەشتىن توختىغانىدى، يۈرەك سوقۇشتىن، قانلار ئېقىشتىنمۇ توختىغاندەك تۇيۇلاتتى. ھويلىدىكىلەرمۇ، سىرتتىن كىرگۈچىمۇ قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى. تاكىسىنىڭ تاقىر باش شوپۇرى چامادانلارنى، سومكىلارنى ئەكىرىپ ئۈلگۈردى. قاققان قوزۇقتەك قېتىپ قالغانلارنى كۆرۈپ، ھەيرانلىقتىن تاقىر بېشىنى سىلىدى ۋە «ئىش چىقىپ قالسا ھېلى بەرگەن نومۇرغا تېلېفون قىلارسىز» دەپ خوشلىشىشقىمۇ ئۈلگۈردى. ئەمما قاققان قوزۇقلار مىدىرلىمىدى، مىدىرلايدىغاندەكمۇ ئەمەس ئىدى، ئەمما ئۇ مىدىرلىمايمۇ تۇرالمايتتى.

— ئانا! — دەپ مەردى قىز. سادا قايتىمىدى.

— دادا! — دەپ بوزلىدى قىز. جاۋاب يانمىدى.

— مەن سىلەرنىڭ قىزىڭلار، مەن ھۆرنىسا! — دەپ ھۇۋلىدى قىز. ئاۋازىدىن يىغا - زار، نالە - پەرياد ياڭراپ كەتتى. ئەمما يەنىلا ئەكس سادا قايتىمىدى. توپلەينىڭ ئېگىز

پاشىسى ھويلىنىڭ يۇمشاق ۋە نەم توپىسىغا يېتىپ كېتىپ، قىڭغىر بولدىمۇ؟ قىز سەنتۇرۇلۇپ يىقىلدى، تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى، ئىككى قولى توپراقنى قاماللىدى. كۆزلىرىدە ئىلتىجا، ئاشۇ ھالەتتە ئۇ ئانىسىدىن، ئاكىسىدىن، كۆكتىن، يەردىن كەچۈرۈم سوراۋاتقانغا ئوخشايتتى. «ئاھ خۇدا، ئى قۇدرەتلىك ئىگەم، رەھمىتىڭ، مەرھىمىتىڭ ئالەمچە ئىگەم، مۇشۇ قىزنى، مۇشۇ بىچارىنى، مۇشۇ ناتىۋاننى بىر قېتىم كەچۈرۈۋەتكىلى بولماسمۇ؟ رەھىمەت، رەھىم - شەپقەت ئاتا قىل، ئىگەم، ئاتىنىڭ كۆكىسى - قارىنى كەڭ قىل، ئاڭنىڭ كۆكىسى - قارىنى كەڭ قىل، ئى قۇدرەتلىك ئىگەم»

ھۆرنىسا تېخىچە «ئانا!، دادا!» دەپ زارلايتتى. «مەن سىلەرنىڭ قىزىڭلار، مەن سىلەرنىڭ قىزىڭلار...» دەپ نالە قىلاتتى. ئاتا ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپلا يان ئەگۈندىن باغقا كىرىپ كەتتى. ئاسما غىلاپتىكى ئەگرى پىچاقنىڭ دەستىسىنى مەھكەم تۇتقان ھەسەنمۇ غايىب بولدى. ئانا بىردىن ئۆزىنى قىزىغا ئېتىپ ھۇ تارتىپ يىغا سالدى. قىزىنى، جىگەر پارىسىنى، يۈرىكىنىڭ پارچىسىنى باغرىغا باستى. كۆك توپا ئۈستىگە تىزلىنىشقان ئانا - بالا بىر - بىرىنىڭ باغرىغا كىرىپ كەتتى، بىر - بىرىنىڭ باغرىغا سىڭىپ كەتتى، بىر - بىرىنىڭ كۆز يېشىغا چۆكۈپ كەتتى. قىزنىڭ يىغىسى سوقىچى قوزىنىڭ مەرىشىدەك، ئانىنىڭ يىغىسى چىشى بۆرىنىڭ ھۇۋلىشىدەك ئېچىنىشلىق ئىدى، كەپتەرنىڭ بۇقۇلدىشى، دەمدەرنىڭ ھۇ تارتىشى ئاڭلانماي قالدى. ھويلا يىغا - زارغا تولدى، «كۆكقۇم»، بەلكى ئالەم يىغا - زارغا تولدى...
 ۋىسالنىڭ مۇزىكىسى مۇشۇ ئىدى. ئايرىلىش - جۇدالىقنىڭ مۇزىكىسىمۇ مۇشۇ يىغا ئىدى. ئىنسان تۆرىلىپ، جاھان دۇنيا بولۇپ توختىمىغان، يىغىدىن مۇڭ، مۇڭدىن يىغا تۆرىلىپ ئالەم بىلەن تەڭ ياشاپ كەلگەن مۇزىكا مۇشۇ ئىدى. ئاھ، ئۇنىڭ مەنىسىنى قايسى ئەللامە يېشىپ بېرەلسۇن؟ ئۇنىڭ بايانىنى قايسى زۇۋانداز كامالىغا يەتكۈزەلسۇن؟ ئەي يىغا، سەن ئاپىرىدە بولۇپ بۈگۈنكىدەك كۆپ كۆز يېشى تۆكۈلگەنمۇ؟ ئەي كۆز يېشى، سەن كەشىپ قىلىنىپ بۈگۈنكىدەك مۇڭلۇق يىغىنى، ئېچىنىشلىق يىغىنى، ھەسرەتلىك يىغىنى ئاڭلاپ باققانمۇ؟ ئاڭلا، بۈگۈنكى يىغا - زارغا، ۋىسال مۇزىكىسىغا، ۋىسال كۆز يېشىغا تىك چوققىدىن قاراپ تۇرغان ئىسسىق قۇياش، بوش ئېسىپ تۇرغان سالقىن شامال، بالكوندىكى ئۈنلەشتىن توختىغان دەمدەرلەر شاھىت بولدى. قۇياش سوۋۇپ كەتمەسەمكىن؟ شامال قېتىپ قالمايمىكىن؟ دەمدەرلەر مەڭگۈگە گاچا بوپقالمايمىكىن؟ گۈلنىسا بىلەن ھۈسەننىڭ سەبىي كۆزلىرىمۇ شاھىت بولدى. گۈلنىسانىڭ كۆزلىرىمۇ ياش يۇقى، ئۇ ئاچىسىنى قۇچاقلىمىدى. ئاچىسىغا، ئانىسىغا قوشۇلۇپ بوزلىمىدى. ئۇ گويا گۇۋاھچى بولۇش ئۈچۈنلا تۇرغۇزۇپ قويۇلغاندەك ھۆشىيىپ قاراپ تۇراتتى.

باغنىڭ شورىسىدىن چىقىپ نەگىدۇر غايىب بولغان ياسىنناخۇن ئانا كەچتە ئۆيىگە قايتىمىدى، ھەسەنمۇ قايتىمىدى. ھويلا ۋە ئايۋان - سارايلار ئانا - بالغا، يىغا - زارغا، مۇڭ ۋە

ئۇنىڭدىن چەتتە بولمايدۇ. ئەگەر ئاكاڭ ئىزدەپ بارغاندا مۇشۇ ھالەتتە كۆرگەن بولسا سېنى چوقۇم بوغۇزلىۋېتىپ كەلگەن بولاتتى. بۇنداق كىيىنگىنى ئاناڭمۇ، ئاكاڭمۇ قوبۇل قىلالمايدۇ. يۇرت - مەھەللىمۇ، ئەل - جامائەتمۇ قوبۇل قىلالمايدۇ. ئۇلار ئۆز پەرزەنتىنىڭ ئاينىپ كېتىشىنى قانداق قوبۇل قىلالسۇن؟

— ئاكامنىڭ ئىزدەپ بارغىنى بىر يىلدىن كېيىن ئاڭلىدىم. پىچاق كۆتۈرۈپ يۈرگىنىنى بىلىپ، قورقۇپ كېلەلمىدىم.

— سېنىڭ توغراڭدىكى ئاشۇ گەپلەر ئاڭلانغان چاغدا ئالەم مالىم بوپكەتتى. ئاناڭ ئىزا - نومۇستىن ئاغرىپ يىقىلدى.

ئاكاڭ كىرگىلى تۆشۈك تاپالماي قالدى. ئەگەر شۇ كۈنلەردە قايتىپ كېچىلغان بولساڭ ياكى ئىزدەپ بارغاندا سېنى تېپىۋېلىشقان بولسا، سېنى ھازىرقىدەك كۆرۈپ ئولتۇرۇشۇم يوق گەپ ئىدى. ئاتا دېگەننى، ئاكا دېگەننى چۈشىنەمسەن؟ ئۇلار ھەممىگە چىدايدۇ، پەقەت خوتۇن - قىزلىرىنىڭ، قىز قېرىنداشلىرىنىڭ شەرمەندە قىلىشىغا چىدايدۇ. ئۇلار ئۈچۈن دۇنيادا خوتۇن - قىزلىرىنىڭ ئىپتىدىن مۇھىم نەرسە يوق...

— دادام ئاشۇ يالغان - ياۋىداقارغا ئىشىنىپ، مېنى راستتىنلا كەچۈرمەسمۇ؟

— ھېلى ئىپتىتىمغۇ ساڭا، ئۇ گەپلەرنىڭ راست - يالغانلىقى بىلەن ھېچكىم ھېسابلاشمايدۇ. ئاشۇنداق گەپلەرنىڭ تارقالغانلىقى، بەش يىلغىچە قايتىمغانلىقى، كىيىم - كۆرۈنۈشلىرىڭنىڭ ئۆزىلا سەندىن نەپەرەتلىنىشكە يېتەرلىك.

ئەمدى بۇ ئۆيدە تۇرالمايسەن، بالام. مەنمۇ ساڭا قانات يېپىشقا ئاجىز. ھازىر ئۇنىڭ ئاچچىقى بىر ئاز يېنىپ قالغان چاغ. سېنى ئۆلتۈرۈۋەتمەسلىكى، ئۇرۇپ - چەيلىمەسلىكى مۇمكىن. ئەمما بىر - ئىككى كۈندىن كېيىنلا سېنى قوغلاپ چىقىرىشىدۇ. شور پىشانە بالام، نېمىشقىمۇ قىز تۇغۇلۇپ قالغانسەن؟...

— مۇشۇنداق بولۇشنى بىلەتتىم، ئەمما چىدىمىدىم. دادامنى، سېنى كۆرگۈم كېلىپ چىدىمىدىم. پۇل تاپقانسىرى چىدىماي قالدىم. ھەرنېمە بولسىمۇ سىلەرنى بىر قېتىم كۆرۈۋالدىم. ئەمدى نېمە بولسا مەيلى...

ئانا پىچىرلايتتى، قىز پىچىرلايتتى. ئانا يىغلايتتى، قىز يىغلايتتى. ئەتىسى چۈشتىن كېيىن ھۆرنىسا يىغلاپ سومكا - جامادانلىرىنى ئاچتى. سوۋغاتلىقلارنى تۆكتى. ئاتىغا، ئانىغا، ھەسەنگە، گۈلنىساغا، ھۈسەنگە ئاتالغان سوۋغاتلار بار ئىدى.

— بۇ نەرسىلىرىڭنى يىغىشتۇر. يۈزۈڭگە ئېتىشقاندا خورلىنىپ قالسىن. سېنى كۆرۈشتىن، چىرايىڭغا قاراشتىنمۇ نومۇس قىلغان ئادەم سوۋغاتلىرىڭنى قوبۇل قىلاتتىمۇ؟ يىغىشتۇر ئۇ نەرسىلىرىڭنى، مەنمۇ قوبۇل قىلالمايمەن. سېنىڭ سوۋغاتلىرىڭنى ئالغان مېنىمۇ قوغلاپ چىقىرىشىدۇ ئۇلار...

ئاخشاممۇ، بۈگۈنمۇ ئۆيگە قايتىمىغان ئاتىسىنى شامغا يېقىن ئېتىزلىقتىكى ساتمىدىن تاپتى گۈلنىسا. ئاتا كىچىك قىزنى كۆرۈپ ئۈندىمىدى، قاش - قاپاقلاردىن يەنلا مۇز يېغىپ تۇراتتى. گۈلنىسامۇ ئۈندەشكە جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇ، داستىخانغا چېكىپ ئاپارغان نان بىلەن ھۆل ئۈزۈمنى

پىچىرلىشىشقا بىكارلاپ بېرىلگەندى. بىكارلاپ بېرىلگەندەكلا تۇيۇلاتتى. ئانا - بالا بىر كېچە - بىر كۈندۈز مۇڭدېشىپ چىقتى، پىچىرلىشىپ چىقتى. ئەمەلىيەتتە يىغلىشىپ چىقتى.

— نەدىمۇ قورساق كۆتۈرگەن بولاي؟ مەن ھېلىمۇ قىز پېتى. ھېچكىم بىلەن كارىۋاتقا چىقمىسام يا مەن؟... دەپ يىغلايتتى ھۆرنىسا پىچىرلاپ تۇرۇپ. سۆزلىرىگە تۇرۇپ - تۇرۇپ باشقا تىل سۆزلىرى ئارىلىشاتتى. تۇرۇپ دەۋاتقان گېپىنى تاپالماي دۇدۇقلايمۇ قالاتتى. ئۇنىڭ باشقا تىلدا جۈملە تۈزۈپ، ئاندىن ئانا تىلغا تەرجىمە قىلىۋاتقانلىقىنىمۇ سەزگىلى بولاتتى.

— ياق، بالام، گەپ بۇ يەردە ئەمەس. سېنىڭ ئىپتىتىمىڭ ياكى ئەمەسلىكىڭنى ئىسپاتلاپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. ئاشۇنداق گەپ - سۆزلەرنىڭ پەيدا بولۇشىلا ئاتاڭنىڭ، ئاكاڭنىڭ غۇرۇرنى يەرگە ئۇرۇشقا يېتەرلىك. ئايال كىشى دېگەن شور پىشانە كېلىدۇ، بالام. ئۇنىڭغا چەكلىمە جىق. ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشىمۇ ئەسلا بولمايدۇ، ئاشۇنداق ئۆسەك گەپلەر چىقىشىغا سەۋەب بولىدىغان قەدەمنى باسسۇمۇ بولمايدۇ.

ئۇنداق ئىشلارنى قىلغانلارغۇ مەڭگۈ كەچۈرۈلمەيدۇ، ئۈستىدە ئاشۇنداق گەپ - سۆز چىققانلارمۇ مەڭگۈ كەچۈرۈلمەگە ئېرىشەلمەيدۇ. بىر قېتىم ياغ ئالغان قاپاقنىڭ نامى مەڭگۈ «ياغلىق قاپاق»... سېنىڭ نامىڭ بولغاندى. ئاتا - ئاناڭنىڭ، ئەجداد - ئەۋلادىڭنىڭ، ئۇرۇق - جەمەتىڭنىڭ نامىنىمۇ بۇلغىدىڭ. ئاشۇ تۇنجى يىلى ۋەزىپىنى تۈگىتىپلا نېمىشقىمۇ قايتىپ كەلمىگەنسەن؟ قايسى شەيتان ئازدۇرۇپ ئاشۇ يەرلەردە تۇتۇپ قالغاندۇ سېنى... مىشىلداپ تۇرۇپ پىچىرلايتتى ئانا.

— ئۈسسۈل ئوينىغان بولسام، تېخىمۇ كۆپ پۇل تېپىش ئۈچۈن ئوينىدىم. كۆپ، ناھايىتى كۆپ پۇل تېپىش ئۈچۈن ئەۋەتكەنمۇ دادام مېنى ئۇ تەرەپكە. قىيالىڭغا بولۇپ ئۈسسۈل ئويناپتۇ دېگەنلىرى يالغان. ئۇنداق ئۈسسۈل ئوينىدىغانلار باشقا، ئۇلار مەندىنمۇ كۆپ پۇل تاپىدۇ...

— نېمىلەرنى دەيدىغانسەن، بالام. شۇنىمۇ ئۇقمايدىكەنسەندە. ئايال كىشى دېگەننىڭ ھەممە يېرى ئەۋرەت، قوللىرى ۋە يۈزىدىن باشقا ھەممە يېرى ئەۋرەت. ئۇ يەرلەرنى ئەر خەقكە كۆرسىتىپ يۈرسە قانداق بولىدۇ؟ قارىغىنا كىيىملىرىڭگە، شۇمۇ كىيىم بولىدۇ؟ بىلەكلىرىڭ قولىتۇقۇڭغىچە يالىڭاچ، كۆكسۈك، ساغراڭ مانا مەن دەپ پۇسكىيىپ تۇرسا، شۇنىمۇ كىيىم دېگىلى بولامدۇ؟ بۇنىڭ يالىڭاچلىقتىن نېمە پەرقى؟

— شەھەرلەردە ھەممە ئادەم مۇشۇنداق كىيىنىدۇ. خەق مۇشۇنداق كىيىنسە بولىدىكەنۇ، مەن بۇنداق يۈرسەم نېمىشقا بولىغۇدەك؟

— خەق يالىڭاچ يۈرسە ئۆزىنىڭ ئىشى. ئەمما بىز يالىڭاچ يۈرسەك بولمايدۇ، بىلەمسەن؟ بىز كىمىنىڭ ئۈمىتى؟ كىمىنىڭ ئەۋلادى؟ ئادەت - ئەنئەنىمىز قانداق؟ بىزنىڭ ئۆز ئەخلاق - مېزانىمىز، ئۆز ئۆرپ - ئادىتىمىز بار، بالام. ئۆز يولىمىز، ئۆز مەنزىلىمىز بار، بالام. ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلساق بولمايدۇ.

— ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلساق بولمايدۇ.

ئۈندىمەستىن ئاتىسىنىڭ ئالدىغا قويدىدە، ئاتىسى ئېتىزلىقتىن يۈلۈپ، تاغارغا قاچىلاپ قويغان ئوت - چۆپنى يۈدۈپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى.

— ئاناڭغا ئېيت، ئۆيىدىن يوقاتسۇن ئاۋۇ بىر نېمىنى!
گۈلنەسنىڭ ئارقىسىدىن ئاڭلاندى قوپال ئاۋاز. گۈلنەسدىن ئانغا، ئاندىن خېلىلا يۈمىشتىپ ھۆرنىسىغا يەتكۈزۈلگەن ئاشۇ گەپ ھۆرنىسىنى يەنە بىر ئاخشام يىغلىتىپ چىقتى. ئەمما ئەتىسى ۋاقىچە ئويغانغان ھۆرنىسىنىڭ چىرايىدىن باشقا بىر ئالامەت، دائىم ئاتىسىنىڭ چىرايىدا پارلاپ تۇرىدىغان جاھىلانە بىر ئالامەت ئەكس ئېتىپ قوپتى. ئۇ خېلىلا تەمكىندەك كۆرۈنەتتى. باشقا بىر جاماداننى ئېچىپ، ئۈزۈنغىچە ئالدىرىماي كىيىم خىللىدى. ئۈستىگە قىزىل رەڭلىك، تار ۋە ئۈزۈن، ئىككى يېنىدا چېكى بار جۇيازى كىيىدى، ئىزمىلىرىنى گېلىغىچە ئەتتى. لېكىن بىلەكلىرى ئوچۇق قالدى. بېشىغا ئاق رەڭلىك شارپىنى ئارتىلدۇرۇپ، ئۈزۈن ۋە مارالنىڭكىدەك گۈزەل بويىغا ئوردى. كۆزىگە كەرەشنىۋاي رەڭلىك كۆزەينەك تاقىدى. پۈتتە پايپاقسىز ئېگىز پاشىلىق، تاسمىلىق قارا خۇرۇم باسنىشقا كىيىدى. خېنە ياققان پۈت تىرناقلىرى باسنىشكىنىڭ ئۈچىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ گىرىم قىلمايلا ئۆزىگە ئازراق ئەتىراپ چاچتى. ئۇ، شۇ تۇرقىدا 1930 - يىللارنىڭ كىنولىرىدىكى نازىنلارغا ئوخشاپ قالغانىدى. ھەربىر قەدەم ئالسا، جۇيازىنىڭ چېكى ئېچىلىپ، قاشتېشىدەك سۈزۈك پاقاقلرى ساغرىسىغىچە غىل - پال كۆرۈنۈپ قالاتتى. ئۇ بىر قولىدا قۇلۇپلىنىدىغان كىچىك جامادان، يەنە بىر قولىدا كىچىككىنە، قىپقىزىل يانفونىنى قۇلاقلىرىغا تۇتقىنىچە ھويلىغا چىققاندا، ئانا بولغۇچى يەنە بىر قېتىم ھەيرانلىقتىن قوزۇقتەك قېتىپ قالدى، ئارقىسىدىن ياقىسىنى چىشلىدى. ئۇ، قىزىغا مېختەك قادىلىپ قالغان، «مۇشۇ قىزنى مەن تۇغقانمۇ؟ ماڭا كۆڭلەك كىيىپ بەرگىنى، ياغلىق ئارتىپ بەرگىنى ئىكەندە ئۇنىڭ» دەپ ئويلاۋاتقاندا كۆرۈنەتتى. ئانا «نەگە ماڭدىڭ؟» دەپ سورىمىدى، قىزىمۇ نەگە ماڭغىنىنى ئېيتىمىدى. دەرۋازا ئالدىدا توختىغان تاكىسىنىڭ سىگىنالى بىلەن چىقىپ كەتكەن قىز چۈشكە يېقىن قايتىپ كەلدى. قولىدا يەنىلا ھېلىقى كىچىك، قۇلۇپلىنىدىغان جامادان بار ئىدى. ئۇ، ئانىسىغا ئەمەس، گۈلنەسقا - سىڭلىسىغا مۇراجىئەت قىلدى:

— دادامنىڭ نەدىلىكىنى بىلەمسەن؟
— ئاخشام ئېتىزلىقتا قالغان، بۈگۈنمۇ شۇ يەردىدۇ بەلكىم.
— مېنى ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ بارامسەن؟
— ماقۇل، — گۈلنەس خېلىلا ئېچىلىپ جاۋاب بەردى. بۇ، ئاخشام زورلاپ تۇتقۇزۇپ قويۇلغان يۈرۈش - يۈرۈش كىيىم ۋە زىبۇ - زىننەتلەرنىڭ نەتىجىسى ئىدى. ئانا چىقىپ كېتىۋاتقان ئىككى قىزنى كۆزەتكەچ ئويلىدى: «ئاھ، قىز بالا، قىز بالا دېگەن كىيىم بىلەن كۆكلەپ، كىيىم بىلەن چېچەكلەيدۇ. كىيىم ئۈچۈن ياشاپ، كىيىم ئۈچۈن...»
ئاچا - سىڭىل ئېتىزلىققا يېتىپ بارغاندا، ياسىناخۇن ئاتا ئېچىلاي - ئېچىلاي دەپ قالغان كېۋەزلىكتىكى ساتمىدا ھۆشىيىپ ئولتۇراتتى. ھەسەن كېۋەزلىكتىكى ئوت - چۆپلەرنى

يۈلۈۋاتاتتى. ئاتا يېقىنلاشقان قىزىغا قارايمۇ قويمىدى. — دادا! — دەپ چاقىردى ھۆرنىسا. ئۈندىمىدى. ھۆرنىسا ئاتىسىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ جاماداننى ئالدىغا قويدى ۋە قۇلۇپنى ئېچىۋېتىپ:

— دادا، ئۆزلىرى مېنى پۇل تېپىشقا ئەۋەتكەنتىلە. مانا مەن پۇل ئېلىپ كەلدىم. تاپشۇرغانلىرىنى...
ھۆرنىسىنىڭ سۆزى تۈگىمەي تۇرۇپلا ئاتا ئورنىدىن سەكرەپ قوپتى، ئاقسېرىق چىرايى قانسىراتقان ئۆپكەدەك ئاقىرىپ كەتكەندى:

— يوقال، سېسىق پۇلۇڭ بىلەن قوشۇلۇپ يوقال! — قەھرى بىلەن ۋارقىردى ئاتا ۋە بار كۈچى بىلەن جاماداننى تەپتى. ئاغزى ئېچىلىپ كەتكەن جامادان چاچراپ ھۆرنىسىنىڭ بېشىغا تەگدى ۋە ئىچىدىكى باغلام - باغلام يۈز كويۇق پۇللار تەرەپ - تەرەپكە چېچىلدى. بەزىلىرى كېۋەزلىككە ئۇچۇپ كەتتى. پۇل خېلىلا جىق، تراكتور سېتىۋېلىشقا، پىكاپ سېتىۋېلىشقا، يەنە 50 مو، 100 مو يەر سېتىۋېلىشقا يەتكۈدەك جىق ئىدى. بۇنچىۋالا جىق پۇلنى كۆرۈپ گۈلنەسنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ھۆرنىسا بولسا تېخىچە «دادا، پۇل تاپقاندىن باشقا ھېچ ئىش قىلمىدىم، يۈزلىرىنى چۈشۈرگىدەك ھېچ ئىش قىلمىدىم...» دەپ زارلايتتى يۈم - يۈم يىغلاپ تۇرۇپ.

— يوقال، سەندەك قىزىم يوق! — دەپ ھۆركىرەيتتى ئاتا.
— مېنى ئۆزلىرى ئەۋەتكەن، ئاتا. ئۆزلىرى... — تاكالىشاتتى ھۆرنىسا.

ھەسەن يۈگۈرۈپ كەلدى:
— ھۇ داپيۇز، دادامغا ۋارقىرىغۇدەك بولدۇڭمۇ تېخى؟!
ئۇنىڭ زەرب بىلەن تەپكەن پۇتى ھۆرنىسىنىڭ زاتىقىغا تەگدى. تىزلىنىپ ئولتۇرغان ھۆرنىسا ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ چۈشتى، توپا - تۇپراققا مېلىنىپ كەتتى. كەرەشنىۋاي رەڭلىك كۆزەينىكى نەلەرگىدۇر ئۇچۇپ كەتتى.

— ھۇ داپشاق، ئۆلتۈرۈۋەتمەيدىغان بولسام سېنى. قەيىرنىڭ ئادەمگە ئوخشايدۇ سېنىڭ؟ سېنىڭ دەستىڭدىن بۇ يۇرت ھارام بولدغۇ بىزگە! ئۆلتۈرۈۋەتمەيدىغان بولسام...
ھەسەن يانپىشىدىكى غىلاپلىق پىچىقىنى ھەدەپ تارتاتتى، تۈگمىسى ئېچىلمىغان غىلاپتىن پىچاق چىقمايتتى. جىلە بولغان ھەسەن ئەمدى ھۆرنىسىنى دەسسەپ - چەيلەشكە باشلىدى.

ھۆرنىسا توپا - تۇپراققا ئارىلىشىپ كەتتى، بۇرنىدىن قان كەتتى. لېكىن ئۇ ئەمدى يىغىسىنى توختاتقاندى.
— داسى ۋو، ئۆلتۈرۈۋەت ئاكا مېنى، ئۆلتۈرۈۋەت. سىلەردىن ئايرىلىپ ياشىغۇچە ئۆلۈپلا تۈگىشەي مەن...
ۋارقىرايتتى ئۇ. قوشنا تاختىدىكى كېۋەزلىكلەردىن قوشنىلارنىڭ باشلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. يىراقتىكى لاپاس - ساتمىلاردا ئۇخلاۋاتقانلارمۇ دالدىدىن چىقتى. ياسىن دېھقاننىڭ ئېتىزىدا ئوينىلىۋاتقان مۇت تىياتىرنى كۆرمەي ئۆتكۈزۈۋېتىشكە بولمايتتى. ئۆيدە قالغانلارغا، قوشنىلارغا ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ

سۆزلەپ بېرىدىغان تىياتر ئىدى بۇ. شۇ ئەسنادا ئاتا بولغۇچى «قول سۇنسا يەك ئىچىدە» دېگەن تەمسىلىنى ئەسكە ئالغان بولسا كېرەك، ئەمدىلا پىچىقنى غىلاپتىن چىقارغان ئوغلىنى قۇچاقلاپ تۇتۇۋالدى:

— قولۇڭنى بۇلغىما پاسكىنىنىڭ قېنى بىلەن. قوشنىلار تاماشا كۆرۈۋاتىدۇ. يۈر، كېتەيلى...

ھەر نېمە دېگەن بىلەن ئاتا دېگەن ئاتا ئىدى. قەھرى - غەزەپ يالقۇنى ئىچىدىمۇ، ئۆچ - نەپرەت دولقۇنى ئىچىدىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالايتتى. ياخشى ئىتتەك ئۆلۈكنى كۆرسەتمەسلىك قولىدىن كېلەتتى. ئۇ، ھەسەننى تارتقۇشلاپ ئېلىپ كەتتى. ئېتىزلىقنىڭ بېشىدىكى قۇرۇق ئېرىقنىڭ ئىچى بىلەن يۈرۈپ، نەگىدۇر غايىب بولدى...

توپا - تۇمانغا كۆمۈلۈپ، ئېغىز - بۇرنىدىن، يۈز - كۆزلىرىدىن ئاققان قانغا مىلىنىپ كەتكەن ھۆرنىسا ئۈزۈنغىچە يىغلاپ ياتتى. ئانىسى ئېمىتىمگەن ئاسلاندىك مياڭلاپ، ئانىسى تاشلاپ كەتكەن باچكىدەك چىكىلداپ يىغلاپ كەتتى. بەھرى ئوكياندىكى كىتتەك ھۇ تارتىپ، تاڭدا ئويغانغان دەمدەردەك بۇقۇلداپ يىغلىدى. يىغىسى ئىچ - ئىچىدىن، يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قېتىدىن چىقاتتى. ئاتا - ئانىسى تىرىك تۇرۇپ ئاتا - ئانا مېھرىدىن ئايرىلىپ قالغان بالىلار مانا - مۇشۇنداق يىغلايتتى. بەش يىل كېچە - كۈندۈز ئاتىسىنى سېغىنغان، بېشىنى سىلاپ قويۇشنى، پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇشنى ئارزۇلىغان قىزلار مانا مۇشۇنداق يىغلايتتى. يىغلا ئاپئىقىم، يىغلا، يىغلا سېرىق گۈلۈم، يىغلا، ئېرىشەلمىگەن ئاتا مېھرى ئۈچۈن، ئېرىشەلمىگەن ئاكا مېھرى ئۈچۈن مانا شۇنداق يىغلاش كېرەك. يەرگە ئۇرۇلغان مېھىر ئۈچۈن، يەرگە ئۇرۇلغان ئەقىدە ئۈچۈن مانا شۇنداق يىغلاش كېرەك...

گۈلنىسا ئاچىسىنىڭ ئايىغىدا بۇتتەك قېتىپ تۇراتتى. نە بەزلەشكە تىل، نە يۆلەشكە قول سوزسۇن؟ ئۇ، نېمە قىلىشنى، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالغان، نە ئاچىسىغا تەسەللى بېرىشنى، نە ئاتا - ئاكىسىغا قوشۇلۇپ ئەيىبلەشنى بىلەيتتى. ئاچىسىنىڭ گۇناھ - سەۋەنلىرىنى چۈشەنمىگەندەك، ئاتا - ئاكىسىنىڭ غەزەپلىنىشىنىمۇ چۈشەنمەيتتى. پەقەت نېمىنىدۇر ھېس قىلاتتى. ئائىلىنىڭ قولاشمايۋاتقانلىقىنى، ئائىلىدە جىدەل چىققانلىقىنىلا بىلەتتى. ئۇ، ئۈزۈن چىت كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىگە چېچىلىپ، توپا - تۇمانغا كۆمۈلۈپ كەتكەن باغلام - باغلام پۇللارنى تەردى ۋە ھېلىقى كىچىك چامادانغا سالدى. كۆپكۆك، كۆڭ ياڭاققەك غوزىلىغان قويۇق كېۋەز مایىلىرىنى قايرىپ، ئۇ يەرگە ئۇچۇپ چۈشكەن باغلاملارنىمۇ تېپىپ چىقتى. ئاندىن ئاچىسىغا مۇراجىئەت قىلدى:

— قوپ، كېتەيلى، ئېغىز - بۇرۇڭدىكى قانلارنى يۇيمىساق بولماس...

شۇندىن كېيىنكى كۈنلەردىمۇ ئاتا بىلەن ھەسەن يەنىلا ئۆيگە قايتىمىدى. ھۆرنىسامۇ تالا - تۈزگە چىقمىدى. ئەمما ئۇلارسىزمۇ «كۆكقۇم» ۋازىلداپ كەتكەندى. «كۆكقۇم» لۇقلار كېۋەزلىكتىكى ھەسەل ھەرىلىرىدەك، تاللىقتىكى سېرىق

ھەرىلەردەك ۋازىلداشتى. ئاشۇ كۈنى تاكىسىدىن چۈشۈپ بېشىنى ئارغىماقتەك قاققايتىپ، تاقىلداپ دەسسەپ بازاردىكى بانكىغا كىرىپ كەتكەن ھۆرنىسامۇ كۆرگەنلەر ياقا چېشىلەپ تۇرۇپ، قوشنىلىرىنىڭ قۇلقىغا پىچىرلايتتى: «توۋا خۇدايىم، توۋا. كىيگەن كىيىملىرىنى كۆرسىلە. ساغرىلىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئاتايتەن چاك چىقىرىپ قويغىنىنى كۆرسىلە. سېۋەتتەك بېشىنى، سېرىق كۇچا كۆرپىسىدەك قىلىۋالغان چېچىنى كۆرسىلە. توۋا خۇدايىم، قىزلىرىمىزنى كوچىغا چىقىپ قېلىشتىن ساقلا، ئىلاھىم، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا...» يېزىلىق بانكىنىڭ ئىشىك - دېرىزىلىرىدىن ئۇچۇپ چىققان ۋاز - ۋاز جاكارلايتتى: «ناھايتى جىق پۇل تېپىپ كەپتۇ. ئامانەت كارتىسىنى كومپيۇتېرغا سېلىپلا، ئاغزىمىزنى ھاڭدەك ئېچىپ قالدۇق. تاس قالدى بانكىدىكى پۇللارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەتكىلى. ئۇ تەرەپلەردە سېرىق چاچ جالاپلارنىڭ باھاسى بەك يۇقىرىمىش، بىر كېچىدىلا نەچچە مىڭ سوم تاپارمىش...» ئاشۇ كۈنى يىراقتىن قارىغانلار ۋازىلدايتتى: «ئاكا - سىڭىللار پۇل تالىشىپ ئىت - مۇشۇكتەك تىللاشتى، ياقا سىقىپ، پىچاق كۆتۈرۈشتى...»، «ياقەي، مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، ئۆز قۇلقىم بىلەن ئاڭلىدىم. ھېلىقى شاپاقچى ياسىنكامنىڭ يۈزىگە پۇللارنى ئېتىپ: ئالە، سەن تويمىغان پۇل مۇشۇ دەپ ۋارقىردى. ياسىنكامنىڭ ھاقارەتلىنىشىگە چىدىمىغان ھەسەن ئۇ پۇلۇقنىڭ گېلىدىن سىقىپ، ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاس قالدى»، «ھېلىقى بىر نېمە شۇنداق جاۋۇلداق ۋە ئاغزى بىزەپكەنكى، ياسىنكام بىلەن ھەسەن تەڭ كېلەلمەي قېچىپ كەتتى...»

«كۆكقۇم» ئەنە شۇنداق ۋازىلدايتتى. ۋازىلداشلارنىڭ كۈچ - قۇدرىتى شۇنداق زور، شۇنداق دەھشەتلىك ئىدىكى، ھەممە تەرەپنى توسۇپ، ھېچكىمنى ئۆتكۈزمىدى. نە ھۆرنىسامۇنىڭ تاغا - ھاممىلىرى ھاردۇق سوراپ كېلەلسۇن، نە قوشنىلىرى يوقلاپ كىرەلسۇن؟ ھاردۇق سوراش چىللاقلىرىدىنغۇ ئەسلا ئېغىز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىشىك - دەرۋازىسىغا ھېچكىم يولمىدى. ۋابا پەيدا بولغان ئۆيىدىن قاچقانداكلا قېچىشتى. ئۇلارنىڭ ئۆيى ھېچكىم بارالمايدىغان يىگانە ئارالغا ئوخشاپ قالدى. قارىغاندا، ھۆرنىسامۇنىڭ كاساپىتىدىن بۇ ئائىلە ئەمدى ئەل - جامائەتتىن، ئۇرۇق - تۇغقانلاردىن، قولىم - قوشنىلاردىن تولۇق ئايرىلىپ قالىدىغاندەك، مەڭگۈگە جۇدا بولىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئەمما ئۇنداق بولۇپمۇ كەتمىدى. ھۆرنىسامۇ قايتىپ كەلگەننىڭ تۆتىنچى كۈنى - كېۋەزلىكتىكى جىدەلنىڭ ئەتىسى كەچكە يېقىن يېزىلىق پارتكومدىكى ۋاڭ شۇجى ھۆرنىسامۇدىن ھاردۇق سوراپ كەلدى. ئۇنى قاسمىئاخۇن سېكرېتار باشلاپ كەلگەندى. قاسمىئاخۇن سېكرېتار ھۆرنىسامۇغا باشتىن - ئاخىرى ئىگىدارچىلىق قىلىۋاتقانداك قىلاتتى. ۋاڭ شۇجى مەرەم خوتۇندىن مەرەم خوتۇننىڭ زۇۋاندا ھال سوراپ، ھۆرنىسامۇدىن ئۆزىنىڭ زۇۋاندا ھاردۇق سورىدى. يۈزىدىكى كۆك ۋە تۇمشۇقىدىكى ئىشىق تېخى يانمىغان ھۆرنىسامۇ بىلەن ۋاڭ شۇجى شۇنداق قىزغىن كالدېرلىشىپ كەتتىكى، ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشۋاتقىنىنى نە چاي

كۆتۈرۈپ كىرگەن ئانا، نە قاسىمئاخۇن سېكرېتار ئۇقالسۇن؟ پەقەت كالدېرلاشلار، قىزغىنلىقىمىلا ھېس قىلىشتى. ۋاڭ شۇجى قايتىدىغان چېغدا مەرەمخان خوتۇننىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقىپ: «ياكىشى، ياكىشى كىز چوڭ كىپسىز. پۇل تاپالايدىكەن كىز چوڭ كىپسىز، رەخمەيتى» دېدى ئانىنىڭ تىلىدا. ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇ دەپ، نېمىلەرنىدۇ تاپىلماقچى بولغان بولسىمۇ، ئاشۇ تىلدا راسا قاملاشتۇرالمىغانلىقىدىن ئوڭايىسىزلىغان ھالدا، قول پۇلاڭلىتىپلا خوشلاشتى.

ۋاڭ شۇجى كېلىپ كەتكەننىڭ ئەتىسى يېزىلىق ساقچىخاندىكىلەر ھۆرنىسادىن ھال سوراپ كەلدى ۋە ھەسەننى ئېتىزلىقتىن تېپىپ بىللە ئېلىپ كەتتى. ئارقىدىنلا يېزىلىق ئاياللار بىرلەشمىسى ۋە خوتۇن-قىزىلارنىڭ ھوقۇق-مەنپەئىتىنى قوغداش ئىشخانىسىدىكىلەر ھال سوراپ كەلدى. ئۇلار مەرەمخان خوتۇن بىلەنمۇ، ئېتىزلىقتىن تاپقان ياسىن دېھقان بىلەنمۇ ئۇزۇن سۆزلەشتى. لېكىن ئۇلارنى ئەكەتمىدى. قارىغاندا ھۆرنىسادىن ھاردۇق سوراپ كېلىدىغانلار يۇقىرىقىلار بىلەنلا توختاپ قالمايدىغاندەك قىلاتتى. ھاردۇق سوراپ كېلىشلەردىن ھۆرنىسانىڭ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالىدىغاندەكمۇ قىلاتتى. لېكىن ئەمدى گۈلنىسا ئاۋارىچىلىققا قالغانىدى. ئۇ، مەكتەپتىن قايتقان ھۈسەن بىلەن بىللە ئېشەكنى ھارۋىغا قېتىپ، «پىچاق كۆتۈرۈپ جېدەل چىقىرىش، خوتۇن-قىزىلارنى ئۇرۇپ خورلاش، جەمئىيەت ئامانلىقىغا دەخلى يەتكۈزۈش جىنايىتى» بىلەن 15 كۈنلۈك توختىتىپ قويۇلغان ئاكىسىغا يوتقان-كۆرىپە ۋە نان ئاپىرىپ بېرىپ كەلدى. ئېتىزدىن قايتىمىغان دادىسىغا كەچكە يېقىن نان ئاپاردى ۋە «ئاناڭغا ئېيت، ئاۋۇ بىر نېمىنى ئۆيدىن يوقاتسۇن» دېگەن قوپال ئاۋازنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلاپ قايتتى. ئۆيدە بولسا ياۋاش ئانىسىنىڭ چىشى بۆرىدەك غالجىرلىشىپ: «كەت، نەگە كەتسەڭ كەت، سېنىڭ ئۆز ئاكاڭنى سولتىۋېتىشىڭنى ئويلىماپتىكەنمەن. بۇنداقمۇ رەزىللىشىپ كەتكەن بارمۇ؟ كەت!» دەپ ۋارقىراپ-جارقىراشلىرىغا شاھىت بولدى. «مەن سولتىۋەتمىدىم، مەن ھېچكىمگە ھېچنېمە دېمىدىم» دەپ يىغلاۋاتقان ھۆرنىساغا ياردەملىشىپ، ئۇنىڭ سومكا-چامادانلىرىنى تاكسىغا بېسىشىپ بەردى. ئاشۇ ئىشلار ئاياغلاشقاندا ۋاقىت خۇپتەندىن ئۆتكەن، جاھان قاراڭغۇلۇقنىڭ قوينىغا غەرق بولغانىدى. ھېرىپ كەتكەن گۈلنىسا تېزلا ئۇيقۇ دەرياسىغا چۆكتى. ئۇنىڭ قانداق چۈش كۆرىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.

5

ھۆرنىسا كەتتى. قايتىپ كېلىپ ھەپتە ئۆتمەيلا يەنە كەتتى. تۇغۇلغان ئۆيدىن، چوڭ بولغان ھويلىسىدىن، تالاي مېھىر-شەپقەتكە ئېرىشكەن، ئەمدى قوغلانغان يەردىن كەتتى. بىر كۆزى ئارقىدا، ئارقىسىغا قاراپ-قاراپ، ھەسرەتلىك ئۇھ تارتقان پېتى كەتتى. كۆزلىرى، مەڭزى، زىنقى ياش پېتى كەتتى. ئۇ بەك يىراقلارغا، مەڭگۈ كەلمەسلىككە كېتىدىغاندەك قىلاتتى. بولمىسا، «خوش، ئانا، خوش، ئەمدى غانجۇغدا

كۆرۈشەرمىز» دەرمىدى؟ كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكەرمىدى؟ ئەمما ئىككى-ئۈچ كۈنلەردىن كېيىن ھەلۈم بولدىكى، ھۆرنىسا «كۆكقۇم»دىن كەتمەپتۇ. يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ مېھمانخانىسىدا يېتىپ-قوپۇپ، ئالدىراش بىر ئىشلارنى بېجىرىۋاتقانمىش. ۋاڭ شۇجى ئاتىدارچىلىق قىلىپ ھەممە ئىشنى يۈرۈشتۈرۈپ بېرىۋاتقانمىش... سەككىز-ئون كۈندىن كېيىن خەۋەر بولدىكى، ھۆرنىسا ئاشۇ يىللىرى ئېچىلغان قۇم بويىدىكى بوزلۇقتىن سەككىز ھەر سېتىۋالغانمىش، ئۇ يەرگە مېۋىلىك دەرەخ كۆچەتلىرىنى قويۇپ، باغ بەرپا قىلماقچىمىش، باغۋەنچىلىك بىلەن شۇغۇللانماقچىمىش. ۋاڭ شۇجى ئاشۇ بوزلۇققا قاتار-قاتار سېلىنغان، لېكىن تېخى ھېچكىم كۆچۈپ كىرمىگەن يەر تەۋرەشكە چىداملىق ئۆيلەردىن بىر يۈرۈشنى ھۆرنىساغا بۇيرۇپ بەرگەنمىش. ھازىر ھۆرنىسا ئاشۇ ئۆينى ياساپ يۈرەرمىش...

بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسى راست ئىدى. نەدىدۇر بىر يەردىكى ئادىمەتچىلىكتىن قايتقان ئانا ھارۋا بىلەن بوزلۇقنىڭ نېرىسىدىكى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، يىراقتىكى يالغۇز ئۆي ئالدىدا قانداقتۇر بىر ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەن قىزنى كۆردى. شۇنچە يىراقتىمۇ تونۇدى، كۆزى بىلەن ئەمەس بەلكى دىلى بىلەن تونۇدى. تونۇدىمۇ، ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولاشتى. گېلىنى يىغا بوغدى. «بېچارە، شورلۇقۇم، دېھقانچىلىقنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىغا چىدىيالارسەنمۇ؟ نازۇك قوللىرىڭ كەتمەننى كۆتۈرەلەرمۇ؟» دەپ ئاھ ئۇردى ئانا ئىچىدە. قىزىنىڭ ئانا يۇرت مېھرىدىن كېچەلمىگەنلىكىنى، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن يەردىن كېتەلمىگەنلىكىنى چۈشەندى. ئادەمسىز بوزدا جىندەك يالغۇزلۇقنى ئويلاپ، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى.

نېمىگە يىغلايسەن؟ دەپ ھۆركىردى ئېشەكنىڭ باشۇپىغىنى مەھكەم تۇتۇپ ھارۋىنى ھەيدەپ كېتىۋاتقان ياسىن دېھقان، ساراڭدەك يىغلاۋېرىدىكەنسىن، يىغلاۋەرسەڭ كۆزۈڭ تۇتۇلۇپ قالمىدۇ سېنىڭ.

مەرەمخان ئانا ياغلىقنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى، ئەمما ئېرىگە ھېچنېمە دېمىدى. «ئاۋۇ يەردە ھۆرنىسا تۇرىدۇ» دېيەلسۇنمۇ؟ ئاتىنىڭ ئالدىدا ھۆرنىسانىڭ گېپىنى چىقىرىشقا قەتئىي بولمايتتى. ئۇ، ھۆرنىسا ھەققىدە ھېچنېمە بىلمەيتتى، بىلىشىمۇ خالىمايتتى. ھەتتا شۇ كۈنىمۇ «كەتتىمۇ؟» دەپ سوراپمۇ قويمىغان ئاتا ئۈچۈن ئەمدى بۇ دۇنيادا ئۇنداق ئادەم يوق ئىدى. ۋەھكى، ياسىن دېھقان بىلىشى خالىمىسىمۇ ۋە بىلمىسىمۇ ئۇنىڭ چوڭ قىزى يەنىلا بۇ دۇنيادا، مۇشۇ ماكاندا ياشاپ يۈرەتتى. ھۆرنىسا ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن ئاشۇ كۈنى ئۆزىنىڭ نېمىشقىدۇر پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن مۇشۇ ياققا تارتىشىدىغانلىقىنى، تۇپراق ۋە يىلتىزلىرىنىڭ، ئۆتمۈش ۋە ئەستىلىكلەرنىڭ، ئارزۇ ۋە ئارمانلىرىنىڭ مۇشۇ ماكاندا ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق ھېس قىلدى. ئۆزىنىڭ بۇ يۇرتنى مۇنداقلا ئاتىسىغا، ئاكىسىغا، ئانىسىغا قېيىداپلا تاشلاپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى ھەم چۈشەندى. كەتكۈسى يوقلۇقنى چۈشەنگەنكەن، تۇرۇپ قېلىشنىڭ، يىلتىز تارتىشنىڭ ئامالنى

دەسلەپكى ئىشلىرى ئاياغلاشتۇرۇلدى. ئەمدى يەنە ئالەم ئىللىپ، پاختەك گۈگۈلۈپ، كۆچەتلەر بىخ سۈرگىچە ئىش يوق ئىدى. ھۆرنىسا باغقا بىر قىش قاراپ قويۇشنى سادىق گاجىغا ھۆددىگە بېرىپ، يەنە شەھەرگە كەتتى. شەھەردە بىر قىش باغۋەنچىلىك كۇرسىدا ئوقۇدى ۋە باش باھاردا يەنە پىكاپنى ھەيدەپ «كۆكقۇم» دا پەيدا بولدى. خۇداغا شۈكۈر، ئۇنىڭغا باغۋەنچىلىكتىنمۇ نېسۋە بېرىلگەنكەن، كۆچەتلەرنىڭ يۈزىدىن توقسنى تۇتقان، كۆكۈلۈپ بىخ چىقارغانىدى. ھەتتا بەزىسى يۆتكەپ سېلىنغانلىقىنى تۇيىمىغاندەك تۇنجى يىلىلا چىچەك كۆرسەتكەنىدى. ھۆرنىسانىڭ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى ۋە باغۋەنچىلىك كۇرسىدا ئۆگەنگىنى بويىچە باغنى پەرۋىش قىلىشقا كىرىشتى. قېلىن، مەزمۇت رەختتە تىكىلگەن كۆك رەڭلىك ئىش كىيىمى كىيگەن، بېشىغا كەڭ گىرۋەكلىك شىلەپە قوندۇرغان ھۆرنىسانى ھەردائىم باغدا كۆرگىلى بولاتتى. كۆكلىمىگەن كۆچەتلەرنىڭ ئورنىغا تولۇقلاش ئېغىر ئىش ئەمەس ئىدى. سادىق گاجا بىلەن ئىككىسىلا ئورۇنداپ كېتەلەيتتى. ئەمما ئۇ كۆچەتلەر ئارىسىدىكى بوش يەرلەرنى تېرىماقچى بولغاندا، چاتاق چىقتى. يازلىق بۇغداي تېرىشقا يول قويۇلمايدىكەن، سەۋەبى، سۇ يېتىشمەيدىكەن. كۆزدىكى ئۇسسۇغا يالتىراق يېپىپ كېۋەز تېرىسلا بولىدىكەن. ھۆرنىسا ئەلھۆكۈملىلا دەپ كېۋەز تېرىماقچى بولۇۋىدى، يوپۇق يېپىش ماشىنىسى بار تراكتورچى كېلىشكە ئۈنمىدى. ئىش ھەققىنى يۇقىرى بېرىمەن دېسىمۇ كېلىشكە ئۈنمىدى. نېمە دېدى دېمەمسىز؟ «ئۆيۈمنى بۇزۇپ، بالىلىرىمنى يېتىم قىلغۇم يوق مېنىڭ» دېدى. ھۆرنىسا ھاڭ - تاڭ قالدى. ئەمما بەل قويۇۋېتىشكە بولمايتتى. ئۇ، سادىق گاجا بىلەن بىللە تىرىشىپ يۈرۈپ 15 - 20 مو يەرگە كەتمەن بىلەن چۆنەك تارتىپ، قول بىلەن يوپۇق ياپتى. باشقا يەرلىرى ئاق قالدى. يالتىراق يېپىلغان ئاشۇ ئازراق يەرگە كېۋەز تېرىسىمۇ، قوغۇن - تاۋۇز تېرىسىمۇ بولاتتى. ئاپرىلنىڭ بېشىدا «چىچەك سۈيى» كەلگەندە، يېڭى كۆچەتلەرنى سۇغۇرۇشقا سۇ بېرىشىمىدى، ماينىڭ ئاخىرىدا بۇغداينىڭ «دان سۈيى» كەلگەندىمۇ سۇ بېرىشىمىدى. تۈزۈم - پىرىنسىپ شۇنداقمۇ ياكى باھانە - سەۋەب كۆرسىتىششۇئاتامدۇ؟ ئوققىلى بولمايتتى. يېزىلىق سۇ پونكىتىدىكى باش ھىراپ سۇ تەلەپ قىلىپ بارغان ھۆرنىساغا: «كۈزگى بۇغدايدىن باشقىغا سۇ بېرىلمەيدۇ، خېنىم. تۇمۇ ۋاقتى دېگەن جىرىملىققا ئېقىپ كەتكەن تامچە سۇ ئۈچۈنمۇ ھەسسەلەپ جەرىمانە ئېلىنىدىغان چاغ» دەپ جاۋاب بەردى. ئىككىنچى قېتىم بارغاندا: «ماشىنىلىرىغا باك بېكىتىپ، سازلىقتىن سۇ توشۇپ سۇغۇرسىلا» دەپ سوغۇق ئېيتتى. ئەمما سۇ باشقىلارنىڭ جىرىملىقلىرىغىمۇ ئېقىۋاتاتتى. يەنە بارغان ھۆرنىساغا ساقلىغا ئاق سانجىلغان، دادىسى قورامىدىكى ھىراپ: «بۇ يەرگە كېلىۋەرمىسىلە، بىزنى خوتۇن - بالىلىرىمىز بىلەن بىر ئۆيدە ئولتۇرغىلى قويسىلا» دېدى ئىزا تارتماي. ھۆرنىسا تراكتورچى بىلەن سۆزلەشكەن چاغدىكىدەكلا ھاڭ - تاڭ قالدى. نېمىنىدۇر ھېس قىلغاندەك، نېمىنىدۇر چۈشەنگەندەك بولدى. ئۆزىنى يىراقتىن، كۆرۈنمەس ئەمما قورقۇنچلۇق بىر تورنىڭ

قىلىشى كېرەك ئىدى. ئۇ، ۋاڭ شۇجىنى ئىزدەپ باردى. كېيىنكى ئىشلار مەرمە خوتۇننىڭ قولىغا يەتكەن مىش - مىشلار بىلەن بىردەك ئىدى. ھۆرنىسا تاقىرىباش شوپۇرنىڭ تاكسىسىدا شەھەرگە بىر قانچە قېتىم قاتراپ، ھېلىقى يەر تەۋرەشكە چىداملىق ئۆيگە جايلىشىۋالدى. ئۇنىڭغىچە ۋاڭ شۇجى خېلى يىراقتىن سىم تارتقۇزۇپ، توك ئەكەلتۈرۈپ بەردى. ئىشكىنىڭ ئالدىغا - يەرلەرنىڭ بېشىغا باسما قۇدۇق قاقتۇرۇپ، ئىچىملىك سۇنى ھەل قىلىپ بەردى. ئەمدى بۇ يەردە ياشاشقا، ئىشلەشكە بولاتتى. لېكىن ئۇ سېتىۋالغان يەرلەر ھازىرچە بىكار ئەمەس ئىدى. كېۋەز ئېچىلىشقا باشلىغان، يېشىللىقنىڭ ئىچىدە مېڭىلغان چىراغ يېنىپ، مېڭىلغان كۆز كۈلۈۋاتقاندا كۆرۈنەتتى. يەرنى ئىجارىگە تېرىۋاتقانلار پاختىلىرىنى يىغىپ بولغۇچە، ئېتىزلارنى بىكارلاپ بەرگۈچە كۈتۈشكە توغرا كېلەتتى. بۇنىڭغىچە ئالدىرىسا ئىككى يېرىم ئاي، ئالدىرىمىسا ئۈچ ئاي ۋاقت بار ئىدى. ئۇنىڭغىچە ئۆزىنى كۆزنىڭ ئاپتېپىغا سېلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوقتە. ھۆرنىسا شەھەرگە كەتتى ۋە شۇ كەتكەنچە كەچ كۈزدە، كۈزلۈك كۆچەت قويۇش پەيتىنىڭ ئالدىدىراق قارا قوڭغۇزدەك پارقراق، قارا قوڭغۇزدەك چىرايلىق پىكاپنى ھەيدەپ «كۆكقۇم» نىڭ كۈچلىرىدا پەيدا بولدى. كىشىلەر ئۇنىڭ شوپۇرلۇق مەكتىپىدە ئوقۇپ، پىكاپ سېتىۋېلىپ كەلگەنلىكىنى پەرەز قىلىشتى. ئۇ، پىكاپنى ھەيدەپ كېۋەز شادىلىرىنى يىغىدىغانغا ئىشلەمچى، يەر ئاغدۇرىدىغانغا تراكتورچى ئىزدەپ يۈرەتتى. كۆپ ئۆتمەي قايسىبىر كۆچەتخانىنىڭ يوغان ماشىنىسى كۆچەتلەرنى ئېلىپ كەلدى. باغنىڭ ئالدىدىن سىزىلغان خەرىتە بويىچە يوللار، ئېرىقلار، كۆلچەكلەر ئېلىنىپ، ئىستىراھەت شىپايى، كۆزنىتىش شىپايى چىقىرىدىغانغا يەر قالدۇرۇپ تەييارلانغانىدى. كۆچەتلەر رەت - رېتى، تۈر - سورتى بويىچە تىكىلدى. باغ ئەتراپىغا قويۇق قىلىپ جىگدە ۋە ئازغان كۆچىتى سالدۇردى. بۇ ھەم قوغداش ئۈچۈن، ھەم كۆكەرتىپ، قۇم - بوراننى توسۇش ئۈچۈن ئىدى... ئىش ئاز ئەمەس ئىدى. قىز بالا دېگەن ھەرقانچە قەيسەر ۋە ئىشچان بولغان ھالەتتىمۇ بۇنچە كۆپ ئىشنى قانداق قىلىپ تۈگەتسۇن؟ ھۆرنىسا ياردەمچىگە، ئىشلەمچىگە موھتاج ئىدى. ياللاشقا پۇلىمۇ بار ئىدى. لېكىن «كۆكقۇم» دىن تاپقان ئىشلەمچىلەر بىر كۈن ياكى ئىككى كۈن ئىشلەپلا يوق بوپكېتەتتى، قايتا ئىزدەپ بارسا، يوقلاڭ باھانلەرنى كۆرسىتىپ كېلىشكە ئۈنمايتتى. ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈپ بېرىمەن دېگەنگىمۇ ئۈنمايتتى. پەقەت بىرلا ئادەم - سادىق گاجا ئىش ئاياغلاشقۇچە كەتمەي ئىشلىدى. چىرايى قورقۇنچلۇق، زۇۋانسىز بولسىمۇ، غەرەز ئۇقتۇرغىلى بولىدىغان، بۇيرۇغان ئىشنى ئاخىرىغىچە قىلىدىغان ئادەم ئىدى. ئۆيىمۇ ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى. شۇ بىر كىشىلا ھۆرنىسانىڭ ياخشى ياردەمچىسى بوپقالدى. لېكىن بۇ بىر ئادەم بىلەنلا 80 مو يەرنىڭ ئىشنى تۈگەتكىلى بولسۇنمۇ؟ ھۆرنىساغا كۆپ چاغدا شەھەردىن - مەدىكار بازىرىدىن ئىشلەمچى ئەكېلىشكە توغرا كەلدى. بۇنداقتا ئېشىكىدىن توقۇمى قىممەت بوپكېتەتتى. شۇنداقتىمۇ ھەر ھالدا يەر توڭلىغىچە باغنىڭ

ياغلىق بىلەن چۈمكۈۋالغان ئايال قوشنا شۇ زامات تىل سالىدى ۋە كېۋەزلەرنى چەيلىپ، ھۆرنىساغا قاراپ ئېتىلىپ كەلدى: — ھۇ، يۈزى قېلىن جالاپ، نېمىگە قارايسىن؟ ... بارمىكەن بۇ يەردە؟ ھۇ، ... غا تويمىغان شەرمەندە، نومۇسنى بىلمەيدىغان بۇزۇق...

ئايالنىڭ ئاغزىدىن پوق - سۈيدۈك ئېتىلىپ چىققۇۋاتتى. ئېرنىڭ «ھاي!» دېگەنلىرىگە قۇلاق سالىدىغاندەكمۇ ئەمەس ئىدى. ھۆرنىسا نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى بىلەلمەي بۇتتەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى ۋە ئاران - ئارانلا:

— نېمە قىلدىم مەن سىلگە؟ نېمە قىپتىمەن؟ — دېيەلدى. — ئېرىمگە قاش ئېتىپ تۇرۇپ يەنە نېمە قىپتىمەن دەيسىنغۇ جالاپ؟ نېمە قىلساڭ بولاتتى؟ ئەمدى ئۆيۈمگە كىرىپ ... كېرىپ، كالجىپ ياتساڭ بولاتتىمۇ؟ ھۇ داپيۇز، ھەممە ئەرنى بۇلغاپ يۈرگەن چۇۋۇق سېۋەت، كونا كەش...

زىرائەتلەرنى دەسسەپ، ئېغزىدىن ئىت - مۇشۇك تۆكۈپ كېلىۋاتقان ئايال يېتىشىۋالغۇچە توختىغان بولسا، ھۆرنىسانىڭ كۆرگۈلۈكى بار ئىدى. ئايال چاققان توپىدا كۆمۈلۈپ كېتىشى، ياكى بۇدرا قىلىنغان ئالتۇن چاچلىرى يۇلۇنۇپ، يۇڭزىلىغان توخۇدەك بوپقېلىشى مۇمكىن ئىدى. ھۆرنىسا يالماۋۇزدەك ئەلپازدىكى ھاياسز خوتۇنغا تەڭ كېلەلمەسلىكىنى بىلىپ قاچتى، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا ئۆيى تەرەپكە تېز - تېز قەدەم تاشلىدى ۋە ئارقىدىن يۈگۈردى. ھېلىقى خوتۇننىڭ چاڭلىداپ تىللىغان ئاۋازى تاكى ئۇ ئۆيگە كىرىۋېلىپ، ئىشكىنى تاقىغۇچە ئاڭلىنىپ تۇردى...

ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىغان ھۆرنىسا يەنە تۆكۈلۈپ كەتتى، بۇقۇلداپ - بوغۇلۇشلىرىدىن كارىۋات سىلىكىنەتتى، ياستۇق ھۆل بوپكەتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن تۇغۇلغان ئۆي، ئۆسۈپ چوڭ بولغان مەھەللە ھارام بولغاندەك، ئەمدى بۇ يەرمۇ ھارام بولغانىدى. ئېتىز - ئېرىق، يىراقتا كۆرۈنگەن قۇم - بارخانلارمۇ ھارام بولغانىدى. ئۇ، شۇ ياتقانچە كەچكىچە يېتىپ، شامدىن كېيىن پىكاپىنى ئوت ئالدۇردى - دە، ھېچكىمگە تىنماي، ھەتتا سادىق گاجىغىمۇ بىر نېمە دېمەي «كۆكقۇم» دىن چىقىپ كەتتى ۋە شۇ كەتكەنچە قايتا كەلمىدى. بىرلىرى ئۇنىڭ توغرىسىدا: «شەھەردە كۆردۈم، پىكاپىنى ئالماشتۇرۇپتۇ، تاكىسى ھەيدەپ يۈردى» دېسە، يەنە بىرلىرى: «رېستوراندا ناخشا ئېيتىپ يۈرۈپتۇ، ئۇسسۇلمۇ ئوينىدىكەن» دېيىشەتتى. يەنە ئاللىكىمىلەر: «ھەممىسى يالغان، ئۇ ئاشۇ يىللىرى ئىشلىگەن چوڭ شەھەرگە كەتتى، پۇللىرى تۈگىگەن ئەمەسمۇ، ئۆزى پۇل تاپالايدىغان يەرگە كەتتى. ئالدىنقى قېتىمقىدەك سومكا - سومكا پۇل تاپقاندا قايتىپ كېلىدۇ» دېيىشەتتى. ئەمما شۇنىڭدىن كېيىن ھېچكىم «كۆكقۇم» دا ئۇنىڭ قارىسىنى كۆرمىدى.

2008 - يىلى ئۆكتەبىر: 2009 - يىلى ئىيۇن، شەھىرى خوتەن

چىرماپ تۇرغانلىقىنى چۈشەندى. ئەسلىدە كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە ياللىنىشتىن ياللىنىشىدا، ئېتىزغا يولۇماسلىقىدا، ئۇچرىشىپ قالغاندەكمۇ تەتۈر قاراپ ئۆتۈپ كېتىشلىرىدە ئاشۇ تور رول ئوينىۋاتقانكەندە: ئاشۇ تور كىشىلەرنى ئۇنىڭغا يېقىنلاشتۇرمايۋاتقانكەندە: ئاشۇ تور... ھۆرنىسانىڭ كۆز ئالدىغا ئۆتكەن سەككىز - توققۇز ئايدىن بېرىكى جىندەك يالغۇز ياشىغانلىقى كەلدى. ئۇنى ھەتتا ئانىسى بىلەن گۈلنىسامۇ يوقلىمىغانىدى. 20 ياشتىن ئېشىپ قالغان قىز نېمىنى ئويلايدۇ؟ كۈزدە شوپۇرلۇق كۈرسىدا، قىشتا باغۋەنچىلىك كۈرسىدا تونۇشقان بىر - ئىككى يىگىتمۇ كۆپ ئۆتمەي ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشقاندى. ئەسلىدە ئۇلارنىمۇ ئاشۇ تور يېقىنلاشتۇرمايۋاتقانكەندە، مەيدىسىدىن ئىتتىرىۋەتكەنكەندە! تور ھەتتا شەھەرگىچە يېيىلغان، ھۆرنىسا نەگە بارسا شۇ يەردە قورشاپ تۇرغانكەندە...

ھۆرنىسا چۈشەندى. «كۆكقۇم» دىن ئىشلەمچى تاپالمىسا، شەھەردىن ئەكەلسە بولاتتى. يەرلىرىگە سۇ بېرىشمەس ۋاڭ شۇجىنى ئىزدەسە ھەل بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما ۋاڭ شۇجىنىڭمۇ ھېلىقى تورغا ئامالى يوق ئىدى. كۆرۈنمەس، ئۆمۈچۈكنىڭ تورىدەك قېلىن، شامالمۇ ئۆتكۈزمەس تور... سادىق گاجا بىلەنلا ئۆتكەن كۈنلەرنى كۈن دېگىلى بولامدۇ؟ يالغۇز، جىندەك ياشىغىلى بولامدۇ بۇ دۇنيادا؟ پۇل تاپقىنىڭنىڭ، باغ بەرپا قىلغىنىڭنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ يا پۇللارنى بۇزۇپ - چېچىپ خەجلىگىلى بالا، يا باغدا يايىرىغىلى دوست - ياران بولمىسا؟!

نام بۇلغىنىش دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، نام بۇلغىنىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئەمدى چۈشەنگەن ھۆرنىسا بۇقۇلداپ، ئۆكسۈپ، ئىچ - ئىچىدىن ئېزىلىپ يىغلىدى. يەكلىنىش، چەتكە قېقىلىش، خورلىنىش ئازابىدىن يىغلىدى. ئەمما تېخى بۇ يەكلەشلەر، خورلاشلار خېلىلا مەخپىي، سەزدۈرمىگەن ھالەتتە ئىدى. چىداپ تۇرغىلى بولاتتى. كىشىلەرگە كۆپ ئارىلاشمىسلا كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان گەپ - سۆز، سوغۇق مۇئامىلە ۋە نەپرەتلىك قاراشلاردىن يىراق تۇرغىلى بولاتتى. ئەمما ئاشۇ ئاخىرقى كۈنى، بېغىنى بويلاپ قاشا ئورنىدا تىكىلگەن جىگدە ۋە ئازغانلارنى تەكشۈرۈپ كېتىۋاتقان ھۆرنىسا 20 - 30 مېتىر يىراقلىقتا، ئۆز ئېتىزلىرىدا ئىشلەۋاتقان ئەر - ئايال يەر قوشنىسىغا مۇنداقلا قاراپ قويدى. بىئىختىيار، مۇددىئاسىزلا قاراپ قويدى، بۇنى لەپىدە كۆزى چۈشۈش دېسىمۇ بولاتتى. كۆز دېگەن ئاشۇنداق ئۇچرىغانلا نەرسىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان نېمە ئىدى. گۈلگىمۇ، گەندىگىمۇ چۈشەتتى، دەرەخكىمۇ، ھايۋانغىمۇ، ئۇچار قاناتقىمۇ، ئادەمگىمۇ چۈشەتتى. ئۇنىڭ چۈشۈشلىرىنى توسۇش ئۈچۈن يۈمۈۋېلىش، مەھكەم يۈمۈۋېلىش كېرەك ئىدى. ۋەھكى، ئېتىزىدىكى ئوڭغۇل - دوڭغۇل يەردە مېڭىۋاتقاندا يۈمۈۋېلىش مۇمكىن بولسا؟ ھۆرنىسانىڭ زەڭگەر كۆزلىرى يەر قوشنىلىرىغا مۇنداقلا چۈشۈۋىدى، يۈز - كۆزلىرىنى



سەرالتىقات

(پوۋېست)

ئابدۇرەھمان ئەزىز ئوغلى

1

دەرۋازىسى يولغا قارىغان قاتار-قاتار خام كېسەك ئۆيلەر كۈز ئاپتېپىدا تۆگە لوكسىدەك ئېگىز-پەس ۋە جىمجىت. يوپۇرماقلىرى تېخى سارغايىمىغان دەل-دەرەخلەر كۈز شامىلىغا يېنىك تىۋىنىپ شىلدىرلايدۇ.

تىزغىچە توپا پۇرقراپ تۇرغان مەھەللە يولىدا يىراقتىن بىر كىچىك مىنىبۇس كۆرۈندى. مىنىبۇس توپىلىق، كاتاڭ يولىدا چايقىلىپ ئاستا كېلەتتى. ئەينەكلىرى پارقراپ تۇرغان تۇمشۇقى كۆرۈنمىگەن بولسا مىنىبۇس ئەمەس، بەئەينى بىرى يولىدا شوخا سۆرەم سۆرتىپ كېلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ماشىنىنىڭ ئارقىسىدا كۆتۈرۈلگەن چاڭ-توزان يولىنى بىر ئالغانىدى.

مىنىبۇس چايقىلىپ-سىلكىنىپ يېتىپ كەلدى. كەپكىسىنى سىڭايان كىيگەن ياش شوپۇر بالا ئەينەكتىن ئېڭىشىپ سىرتقا سەپىلىپ قاراپ، ئۆزى توختماقچى بولغان ئۆينى ئىزدەشكە باشلىدى. ماشىنىنى ئاستا چەتكە بۇراپ، ئاپتاپپەرەس شاخلىرىدىن توقۇپ ياسالغان كىچىك دەرۋازا ئالدىغا كەلگەندە توختاتتى. ماشىنا توختىشى بىلەن ئارقىسىدىن كەلگەن توپا-چاڭنىڭ ئىچىدە قالدى. شوپۇر كابينىنىڭ ئەينەكلىرىنى چىقىرىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ئۇ ھەدەپ ئايلاندۇرسىمۇ ئېچىلمايۋاتقان ئەينەكنىڭ ئۈستۈنكى قىرىنى پەسكە تارتىپ ئاندىن ئەينەك سۈرگۈچنى ئايلاندۇرۇۋىدى، ئەينەك چىقتى. شوپۇر ماشىنىنىڭ ئىچىدە بۇخسۇپ تۇرغان چاڭ-توزانى پۈۋلەپ تۇرۇپ سىڭنال بەردى.

—پا-پا-پا!

خىرىلداپ يىرىم-يارتا ئاڭلانغان سىڭنال ئاۋازىنى ئاڭلاپ چىقتىمۇ، ياكى شۇنداقلا توغرا كېپالدىمۇ، ئاپتاپپەرەس

دەرۋازىنى كۆتۈرۈپ ئاچقان پىتى چىقىپ كەلگەن بوۋاي ماشىنىنى كۆرۈپ ئالدىراپ كابينىغا يېقىنلاپ كەلدى:

— كەللىما، ئۇستام؟

بوۋاي شوپۇرنىڭ ئەينەكتىن چىقارغان سىڭار قولىنى قوش قوللاپ تۇتقىنىچە بىر ھازا تىنچ-ئامانلىق سوراپ، ئاندىن ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى:

— جۈسىلە ئۇستام، ئۆيگە چىرىلى.

— بولدى، ئاكا، ئۆيگە چىسەك بەك ئولتۇراپ قالىمىز. ئىش ئالدىراش، ئىشتىگرەك ماڭىلى.

— مۇزدەك قېتىق باتى. يېرىم چىنە ئىچىسىلە بەلەن بولتى.

— بولدى، كېيىنچە ئىچەمىز ئۈنمۈ. قېنى، تەييا بولاشقانمىتسە؟

— ھە ئە... — بوۋاي ئالدىراپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى، — قېنى سەنوي؟! بولە-بولە، ما ئۇستام كەڭلى نىۋاخ.

— كەسە بولاپتا. قولامنى تىترەتمەسە، دادىسى. مانا مېڭىۋاتمە شۇ.

بوۋاي كىيىملىرى ساندۇقتا قاتلىنىپ ئۇزاق تۇرۇپ كەتكەنلىكتىن قاتلاق ئىزى چىقىپ قالغان خېلىلا يېڭى چىت كۆڭلىكىگە چاپلاشقان پاختا توزۇندىلىرىنى ئالقانلىرىغا تۈكۈرۈپ ھىمىرىپ تازىلاش بىلەن بولۇۋاتقان مومىسىغا قاراپ كۈلدى:

— «قىرىغاندا قېرى تاتۇق» دەپ ما خوتۇننىڭ چوكانلىقى تۇتۇپ كېتىپتا مانا. ھوي، خۇددى سېنىڭ تويىڭ بولىدىغاندەك قىپكەتتىڭغۇ؟ ئوغللىمىز يامەتجاننىڭ ئۆي ماركى جىمايۇ...

— سىلى شۇنداق دېگەن بىلەن دادىسى، — مومىسى بىر يەرلىرىگە ئىلىنىپ قېلىپ، ئارقىسىدىن سۆرىلىپ كەلگەن يىپىنى

ئاۋايلاپ كىيىمىدىن ئاجرىتىۋېلىپ، يانچۇقىدىكى يىپ ئورالغان مەدەكنى ئالدىدە، قوشۇپ يۆگىگەچ سۆزلەشكە باشلىدى:

— «ئاناڭنى داداڭغا بېيەداز كۆستەتمە» دەيدىغان گەپ با. قاتا سۆگەت ھاشىرىغا ئەمەس، يامەتجان بالامنىڭ شەرىگە بارىمىز ئەمەسمۇ. شەلىك دېگەن ئۇز خەق. يامەتجان بالامنى كېلىنىمىزنىڭ ئالدىدا سۇندۇرۇپ قويساق بومماس.

موماي ئىچى تىتىلداپ ئاران تۇرغان شوپۇرنى ئەمدى كۆرگەندەك ئاپتاپپەرەس دەرۋازىدىن سىرتقا چىقىپ شوپۇرغا سالام قىلدى:

— بىزدەم خاپا بومماي تۇرالا جىما غوجام بالام. پىتكە تەييارلىق قىلىۋاللى.

— بوسلا دەيمە، — دېدى شوپۇر نارازى بولغاندەك ئاھاڭدا، — بىزىمىز تۇسۇمۇ پۇلغا تۇرىدىغان يوغان تۆمىنى ئىشك ئالدىدا توختىتىپ قويپ تەييارلىق قىلامدىكى؟ ئېتىگەننىڭ ئىچىنى نېمىش قىلغان تەييارلىق قىماي؟!...

— بۇ خوتۇن خەق دېگەن شۇنداق نېمىكەن قايلىسىلا، جىندەك سەۋرى قىسلا بالام، — دېدى بوۋاي خىجىل بولۇپ.

موماي گىدىگىشىپ ئۆزىگە ئۆزى سۆزلىگىنىچە دوڭغايغان بېلىگە بىر قولىنى ئارتىپ ئۆيگە ماڭدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بوۋاي ئەگەشتى. بىر ھازا ئۆتكەندە بوۋاي ئۆشنىسىدە يوغان قىپقىزىل ئەدىيالغا ئورالغان يېڭى تىككەن مامۇق يوتقان.

كۆرپە، موماي قولىدا كونىرىغىنى بىلەن پاكىزە يۇيۇلغان، ئىچىگە بىرنەرسە ئورالغان داستىخان كۆتۈرۈشكەن پىتى بىرنېمىلەرنى تالاشقىنىچە چىقىپ كېلىشتى. ئاندىن موماي كونىرىغىنىدىن كىرىلىشىپ قاپقارا بوپكەتكەن دەھلىز ئۆيىنىڭ قوش قانىتىنى ئاۋايلاپ ياپقاندان كېيىن، داتلىشىپ كەتكەن زەنجىر بىلەن ئىشكىنى زەنجىرلەپ، يوغان ئورۇس قۇلۇپىنى سالدى. ئاندىن قۇلۇپ چالا ئېتىلىپ قالدۇمۇ — يوق دېگەندەك بىر قانچە قېتىم كۈچەپ تارتىپ كۆرۈپ كۆڭلى تىنغاندىن كېيىن ئۇزۇن شوپۇرغا چىكىلگەن ئاچقۇچلارنى چىمچىلاق بارمىقىچىلىك قالغان كۈمۈش رەڭ ئۆرۈم چىچىغا ئاۋايلاپ چىگىپ، چىچىنى دولىسىدىن ئارتىلىدۇرۇپ ئارقىسىغا تاشلىدى. دە، يەنە دوڭغاسلاپ ھويلىدىن چىقتى. بىر قانچە يېرىگە خام رېزىنكىدىن چاپلاق قويۇلۇپ يامالغان كالىچى پۇتقا چوڭ كېپقالغانلىقتىن ماڭغاندا كالاپىشىپ تۇراتتى. ئۇ، ئاپتاپپەرەس دەرۋازىنى كۆتۈرۈپ ياپقاندان كېيىن، يوغان شوپۇر بىلەن چىڭ چىگىپ «قۇلۇپلىدى» دە، بۇرۇلۇپ بوۋىيىغا قاراپ كۈلۈمبىرىدى:

— ئەمدى ماڭلى، دادىسى.

ئۇلار پايپاسلىشىپ مېنىڭ يېنىغا كېلىشتى. بوۋاي تىت-تىت بولۇۋاتقان شوپۇرغا قاراپ خىجالەتچىلىك ئارىلاش كۈلۈمبىرىدى:

— مۇشۇ خوتۇن خەق بىلەن بىزىگە باسا مۇشۇنداق جىلە قىلىدۇ زادى. خاپوممىسىلا جىما ئۇكام.

— ھۈيت ئىدەم! — موماي ئۆزىنى ئاقلاۋاتقان بوۋاينى يېنىك ئوقۇپ قويدى، — ئېتىگەننىڭ ئىچى ئەسكى

پايتىمىلىرىدىن تاتىپ يۆگەپ، ھايماق ئۆتەكلىرىنى تاتىپ كەيدۈرۈپ ئىشۇنچىلىك قىپقويسام جىلە بولالمايما؟ تۈزۈك كىيىمىلەر ئۇشۇ تۇماقلىرىنى. قاچان قايلىسا لېۋىكىنى تەتۈر ئۆرۈپ كىيىۋالغان. شەگە ما ئىسكەتلىرى بىلەن باسلا، ئېزىپ قاغان پادىچىكەن دەپ زاتلىق قىلىدا جىما.

— ئەجەپ گېپىڭ تولا خوتۇندە سەن، قەچكەچە ئېزىپ-ئىچۈرىمەن دېمەي ئۇشۇ بىزىمىزنىڭ مەھكەم قايلا، بىزىدەسە ئۇنتۇلۇپ قالدۇمۇ؟

ئۇلار بىر-بىرىنى ئىتتىرىشىپ، بىر-بىرىگە پۇتلىشىپ، ئۇسۇشۇپ-غۇدۇرىشىپ بىر ھازادا مېنىڭ چىقىپ بولۇشتى. تار مېنىڭ ئىچىدە دوڭغايغىنىچە ئۇنى-بۇنى سىلاشتۇرۇپ تەكشۈرۈشكە باشلىدى.

— بىزىدەسە چالا قاممىغاندۇ-ھە، دادىسى؟

— ياق. چالا قاغاندەك ئەمەس.

— يوتقان-كۆپىلىنىڭ ھەممىسى پاتىما؟

— پاتى.

— بۈيەدە چىگىدىشىپ، پۇلىشىپ كەتمەس، ئۇستام؟

— خاتىرجەم بوسلا، چاتاق چىقمايدا.

— ھېلىقىنى ئالدىلىما، دادىسى؟

— ئالدىم، مانا.

ئۇلار تارشىدەك ئورۇق، قاتتىق بارماقلىرى بىلەن بۇلۇتتەك يۇمشاق تىكىلگەن يوتقانلارنى يەنە بىر قېتىم سىلاپ تۇتۇپ بېقىشىپ، كۆڭۈللىرى ئەمەن تاپقاندەك يېنىك تىن ئېلىشتى.

— ماڭساق بولما، تاغا؟ — دېدى شوپۇر ئەلەسرەك بىر كۆزى بىلەن ئاسمانغا قاراپ.

— ماڭلى-ماڭلى.

شوپۇر ھاشىنىنى ئوت ئالدۇرۇپ ئارقىسىغا قايرىلدى:

— ئىشكىنى ياپسلا بولاپتىكە.

سۆزلەۋاتقان شوپۇرنىڭ كۆزىگە قاراپ قويۇپ خىرامان ئولتۇرغان بوۋاينى مومىسى جەينەكلىدى:

— ئۇستام گەپ قىلىۋاتىدا سىللىگە.

— ساڭا دەۋاتامدىكى؟

— ياق، سىللىگە.

شوپۇر كۆزلىرىنى نەلەرگىدۇر تىككىنىچە قايتا ئېغىز ئاچتى:

— ئىشكىنى يېپىۋالسىلا، تاغا.

— ھە راس، مېنى دەپتە، — بوۋاي سىيرىلما ئىشكىنى ياپتى. مېنىڭ توپا تۈزۈتىنىچە قوزغالدى. ئىككى قېرى كاتاڭ يولدا چايقىلىشىپ كەلمە كەلتۈرۈشتى:

— بىسىمىلا، ئاق يول بەگەيسە ئىلاھىم...

2

ناھىيىنىڭ ئاۋات كوچىسىغا جايلاشقان «تولۇن ئاي» رېستوراننىڭ ئالدى كىرىپ-چىقۇۋاتقان ئادەملەر بىلەن بېسىق ئىدى. جۈپ-جۈپتىن يېتىلىشىپ كىرىپ-چىقۇۋاتقان قىز-

...

پەرزاتتەك ياسانغان بىر قىزغا ئېسىلىۋالدى. ھېلىقى قىزمۇ پاشىنىسى ئۇچلۇق توپلەي بىلەن تۇرالماي ئىككىيلەن تەڭلا پۈتلىشىپ يىقىلدى. ئەتراپتىكىلەر پاراقىدە كۈلۈشتى. كۆرمىگەنلەر نېمە بولغىنىنى بىلەلمەي، بويۇنلىرىنى غازنىڭ بويىنىدەك سوزۇشۇپ ھەدەپ قاراشقىلى تۇردى.

— ئوھۇش، نەدىن ئېزىپ كېيىنكى ئىدەم ماۋۇ؟!...
يىقىلىپ مېھمانلارنىڭ ئالدىدا ئوسال بولغان قىز نومۇس ۋە ئاچچىقتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ ئورنىدىن تۇردى. بويىنىنى شاش ئاتتەك تولغاپ، شىرەلەرگە پىيالە-ئىستاكان، قەغەز-چوكا تىزىش بىلەن ئالدىراش كۈتكۈچى قىزغا ۋارقىردى:

— كۈتكۈچى، بۇ نېمە قالايمىقانچىلىق؟
كۈتكۈچى قىز ئالدىراپ-تىنەپ كەلدى-دە، ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇرۇۋاتقان بوۋايغا ئالايدى:

— بىزكىمنى ئىزدىشىمەلا؟
بۇ گەپ بوۋايغا سەل ھار كەلدى. ئوغلنىڭ ئۆيىگە كەلگەن ئادەمنى مۇنداق سوراق قىلغان قانداق شەھەر جىنى ماۋۇ؟ ئۆزى چىرايلىق قىز بالا بولغان بىلەن قىلىق-يوسۇنلىرى نېمىدېگەن سەت؟ دېگەنلەرنى ئويلىغىنىچە، تىنىمىسىز گىلدېگىشۋاتقان بېشىنى قىزغا بۇراپ:
— ھەئە، ئوغلۇمنىڭ ئۆيىگە كەلگەن! - دېدى تۇمىقىنى ئوڭشىغىنىچە.

شۇ ئەسنادا ئوتقاشتەك قىپقىزىل يوللۇق گالىستۇكىنى لەپىلدىتىپ كەلگەن سۆلەتلىك يىگىت يىقىلغان قىزنى قولتۇقلاپ، ئۈستۈبېشىنى تۈزەشتۈردى:

— پەرىدە، نېمىبولدىڭىز؟
— قايلىڭما خەققە! - دەپ ھاللاندى قىز.
يىگىت ئۆرۈلۈپ قاراپ بوۋاينى كۆردى:
— ھوي دادا، بۇ سەنمىدىڭ؟
بوۋاي ئوغلنى تونۇپ خۇشھاللىقىدا ھەممىنى ئۈنتۈپ قۇچىقىنى كەردى:

— يامەتجانمۇ سەن، بالام!
بوۋاينىڭ ئوغلنى قۇچاقلاش ئۈچۈن كەرگەن غۇلاچلىرى سارنىڭ قانتىدەك لەيلەپ قالدى. يىگىت ئەتراپىدىكىلەرگە بىر قاراپ قويۇپ، ئاندىن ئىككى قولىنى ئۈزۈپ:
— ئەۋاللىڭلا ياخشىمۇ دادا، ئانا، - دېدى بوش ئاۋاز بىلەن.

ئوغلنى كۆرگەن موماي يەرنى سۆيگىدەك ئېڭىشىشكەن گەۋدىسىنى رۇسلاشقا تىرىشىپ سۆزلەپلا كەتتى:

— سادىغاڭكىتەي ئالتۇنۇم بالام! داداڭ ئىككىمىزنىڭ كۆزىدىن ئۇچۇپلا كېتىشىڭمۇ. ئۆيىنى، بىزنى ئۈنتۈپ قامىغانسە؟
— ئۇنداق ئەمەس، ئانا، ئىشلا ئالدىراش شۇ.
موماي دولىسىدىن ئالدىغا سائىگىلىغان چېچىنى ئاچقۇچلار بىلەن قوشۇپ ئارقىسىغا تاشلىۋالدى. موماينىڭ ياشاڭغىرىغان كۆزلىرى توختىماي چىمىلدايتتى. ھاسىرايتتى. ئوغلنى كۆپرەك كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن توختىماي قارايتتى.

يىگىتلەرنىڭ چاقچاق-كۈلكىلىرى ئەتراپىنى بىر ئالغانىدى. رېستوران ئىچىدە رەت-رەت تىزىلغان يۇمىلاق شىرەلەرنى چۆرىدەپ ئولتۇرغانلار ئىككى-ئۈچتىن باش قوشۇشۇپ پاراڭلىشاتتى. بىرلىرى ئالتۇن چىشلىرى پارقىراپ تۇرغان قايقاراڭغۇ ئېغىزلىرىنى يوغان ئېچىشىپ سۆزلىسە، بىرلىرى بويۇنلىرىنى چىشى غازنىڭ بويىنىدەك سوزۇپ ئېڭىشىشكىنچە ئېغىزلىرىنى قۇشقاچ كامارلىرىدەك يوغان ئېچىشىپ، باشلىرىنى توختىماي گىلدېگىشتىپ تىڭشايتتى. ئاللىكىمىلەر يېنىدىكى قىز-چوكانلارنى مۇتاپ-چىمدىسا، ئۇلاردىن بىرلىرى نازلىنىپ ئېڭىرايتتى، چىرقىراپ كۈلەتتى. بويلىرى، كىيىم-كېچەكلىرى بىر خىل كۈتكۈچىلەر بىر-ئىككىدىن كىرىشىۋاتقان مېھمانلارنى بوش ئورۇنلارغا تەكلىپ قىلىشاتتى. بىر كۈتكۈچى قىز بىلىكىگە قويۇلغان تۈنىكە مۇقاۋىلىق دەپتىرىگە مېھمانلارنى تىزىملاپ يۈرەتتى. زال ئىچى غۇز-غۇز ھەرە ئۇۋىسىدەك قاينايىتى.

شوپۇر ئەينەكلىك ئىشىكتىن كىرىشىنى بىلمەي قىستىلىشىپ تۇرغان بوۋاي-موماينى قولىدىن تارتقىنىچە ئاغرىندى:
— يائىللا، مانداغ تاتسىلا تاغا، تۇرىدىيا قايلاپ!

كۆزلىرى ياشاڭغىراپ، بەللىرى دوڭغايغان، باشلىرى تىنىمىسىز گىلدېگىشىپ تۇرغانغا كۆنگەن بىر جۇپ قېرىلىق تولغان مېھمان، چىراغلىرى كۆز قاماشتۇرغان تورۇس، نەقىشلىق تەكچىلەر بىلەن بېزەلگەن تاملارغا ھەيرانلىق ئىچىدە قاراشتى. ئەمدىلا زالغا قەدەم باسقان بوۋاينىڭ ناھاللىق ئۆتۈكى غىر قىلىپ تېپىلىپ كەتتى. شوپۇر چاققانلىق قىلىپ يۆلۈۋالمىغان بولسا ئوڭىدىسىغا چۈشەتتى. بوۋاينىڭ بىلىكىدىن چىڭ تۇتۇۋالغان شوپۇر بوۋايغا قاراپ بوش غۇدۇرىدى:
— مەككەم دەسسسىلە، تاغا.

بوۋاي ھەيدىسى غىزلىداپ تىنغانچە شوپۇرغا چىڭ ئېسىلىپ، توختىماي گىلدېگىشىۋاتقان بېشىدىن چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالغان قارا كۆرپە تۇمىقىنى چۆكۈرۈپ كىيگەنچە سۆزلىدى:
— يائىللا، مابالنى، تاپقان پۇلغا يەگە ئەينەك ياتقۇزغانمۇ نېمە؟

— بۇ ئەينەك ئەمەس، چىنە خىش، تاغا. ئاۋايلىسىلا، ئۆزلىرىنى يامەتجاننىڭ قولغا ساق تاپشىپ بېرەي.

بوۋاي شوپۇرغا تېخىمۇ چىڭ ئېسىلدى. يادەك ئېگىلىپ دوڭغايغان موماي بىر قولىنى بېلىگە ئارتىۋالغىنىچە ئۆز-ئۆزىگە سۆزلەيتتى:

— شەنىڭ ئۆيلىرى تا بولىدۇ دەيدىغان. ئوغللىمىزنىڭ ئۆيى خانىقادەك چوڭكەن-ھە، دادىسى؟

— شۇنى دەيمە، ئازنا مەچىتنىڭ جامائىتى سىققۇدەك.

— ئوغللىمىز چىقمايدىغۇ، دادىسى؟

— مېمانلا بىلەن ئالدىراشتۇ تاينىلىق.

— ئىگەكم...

زالنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە شوپۇر ئالدىغا ھىجىيىپ كەلگەن بىر تونۇشى بىلەن كۆرۈشكىلى قولىنى تارتىۋالدى، ئاران تۇرغان بوۋاي غىرتىدە تېپىلىپ كەتتى، ھودۇقۇشتىن،

يامەتجان ئەتراپىغا يەنە بىر قارىۋېلىپ ئىككى قەدەم ئارقىغا داڭدى - دە، مېھمان تىزىملاپ يۈرگەن كۈتكۈچى قىزنى چاقىردى:

— كۈتكۈچى، ماۋۇ ئىككى مېھماننى جوزىغا باشلاڭ.
كۈتكۈچى قىز كېلىپ بوۋاي بىلەن موماينى ئەگەشتۈرۈپ بولۇۋالدىكى بوش ئورۇنغا ئەكەتتى. يامەتجان پەرىدەنىڭ كىيىملىرىنى تۈزەشتۈرگىنىچە خۇشامەتلىك تەبەسسۇم قىلدى:
— بىر يېرىڭىز ئاغرىدىمۇ، پەرىدە؟
— ئاغرىپمۇ كەتمىدى. ئىدەم كۆپ يەدە ھەجەپ ئوسال قىلدى ئىدەمنى!

— خاپومماڭ پەرىدە، ئايرىمخانىدا بىزدەم ئارام ئېۋېلىڭ، جۈرۈڭ.

3

بوۋاي بىلەن موماي كەمچەترەڭ سىرلانغان ئېگىز ئورۇندۇقتا پەقەت ئولتۇرالمىدى. موماينىڭ زىرائەت ئوتىغاندىمۇ يۈكۈنۈپ ئادەتلەنگەن تىزلىرى، دائىملا دوڭغىيىپ تۇرىدىغان بېلى تېلىپ، ھېرىپ ھالدىن كەتتى. يۇمىلاق شىرەگە تىزىلغان نازۇ-نېمەتلەرگە قاراپ ھەيرانۇ-ھەس بولۇشقان بايقۇشلار لەڭپۇڭ توغراچىلىرىنى چوكا بىلەن قىسالماي قولىنى ئۇزىتىۋىدى، ئارىلاپ چاي قويۇپ يۈرگەن سېكىلەك قىز پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى. ئۆيىدە لەڭمەن يېسىمۇ قوشۇق سېپىدا يېيىشكە ئادەتلەنگەن ئىككى قېرى غىققىدە بولۇپ، جىم بوپقىلىشتى.

«قانداق بولغىنى؟ — دەپ ئويلايتتى بوۋاي ئەلەملىك خۇرسىنىپ، — بالىسىنىڭ ئۆيىگە كەلگەن ئاتا-ئانىنى تەپ تارتماي (كىمى ئىزدەيلا) دېگىنى قايسى يوسۇن؟ ئاۋۇ بالىنى دەيمەن، سودىگەرچىلىك قىلىمەن دەپ شەھەرگە بىر كەتكەنچە ئۆيلىنىۋېلىپ، شۇنچىۋالا كەڭرى ئۆيلەرنى سېلىپ ئولتۇرۇپ، يەنە تېخى مۇشۇ كەمگىچە كۆرۈشمىگەن ئاتا-ئانىسىنىڭ ئالدىغا سالامغا چىقىپ قويايمۇ دېمەي، كۆرۈشكەندە ئادەمدىن نومۇس قىلغاندەك بىر قىلىق قىلىدۇ دېسە! پۇلى جىق ئادەمنىڭ كۆڭلى قارا بوپكىتىدۇ، دەيدۇ. ئوغلۇمىزمۇ... ياق، ياق، ئوغلۇمىز ئۇنداق ئەمەس...»

بوۋاي بېشىنى گىلىدىڭشىتىپ قارىغىنىچە شىرەلەرنى ئارىلاپ يۈرگەن ئوغلۇغا زوقلىنىپ زەن سالدى. تىجارەت قىلىمەن دەپ شەھەرگە كەتكىلى نەچچە يىل بولدى. سەمىرىپ، ئاقىرىپ، چىرايلىق بوپكىتتۇ. بۇرۇتلىرىنىڭ ياراشقىنىنى. بوينىغا تاقىغان گالىستۇكىچۇ تېخى. قوشنىلىرىنىڭ ئۆيىدە تېلېۋىزور كۆرگەندە «مەملىكەت خەۋەرلىرى ۋە خەلقئارا خەۋەرلەر» دە چىقىدىغان سالاپەتلىك باشلىقلارغا ئوخشاپ قاپتۇ. قامەتلىكلىكى چوڭ بوۋىسىنى تارتقان. بوۋام رەھمەتلىك باقماجىم تېڭىقچىمۇ مۇشۇنداق كېلىشكەن ئادەم ئىدى. يوللۇق پەرىجىسى، گىلرەڭ ئۆتۈكىنى كىيىپ، سەللىسىنى ئوراپ، قۇلا تۇلپارغا مىنىپ يولدىن ئۆتتىدىغان بولسا ھەممە ئادەم قارىشاتتى.

موماينىڭ تەخسىدىكى موندەكچىلەردىن يېڭۇسى كېلىپ تارتىغىنىچە بىر تال ئالدى - دە، چىشلىرى قالمىغان ئاغزىغا سېلىپ چىشلىدى. چىشلىدىمۇ، تاڭلايلىرى چىدىغۇسىز ئاغرىپ، زىڭىلداپ كەتتى. ئاغزى تۈزلۈك بولۇپ، ئاغزىنى مېڭىسىگە چىقتى. تاشتەك قاتتىق دادۇرنى چىشىز ئېغىزىدا ئۇيان-بۇيان يۇمىلىتىشقا باشلىدى. تېخىچە ئاغرىۋاتقان زامانىنى ئالدىنى بىلەن بېسىۋالدى.

ئەمدىلا كېلىپ توختىغان يامەتجان بىر بوش ئورۇندۇقنى تارتىپ ئولتۇرۇپ ئاتا-ئانىسىنى تاماققا تەكلىپ قىلدى:
— دادا، ئانا، ئاناچ ئولتۇرۇڭلا.

— ئېۋاتىمىز، بالام، — بوۋاي ئوغلۇغا زوقلىنىپ قارىغىنىچە بېشىنى گىلىدىڭشىتىپ سورىدى، — قايداغراق تۇرۇۋاتىسە بالام، ئىش - ئوقىتىڭچۇ؟

— ياخشى، دادا، بولىدا.

— بىز كەتكەنچە يۇتقا دەسسەيدىڭغۇ بالام، بەكلا سېغىندۇق سېنى...

موماي ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز بېشىنى سۈرتتى. يامەتجان ئەتراپىغا قارىۋېلىپ ئۆزىنى ئاقلدى:

— تىجارەت دېگەن شۇنداق نەسە، ئانا، بىز كۈن ئۇزۇپ قويۇشقا بولمايدى.

— ئەمەسە رىشىمىز ئۇزۇلۇپ قاسا بولامدا؟

— بۇ... ئانا...
يامەتجان خىجىل بولۇپ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى تاپالمىدى.

بوۋاي موماينى بىلىندۈرمەي جەينەكلىدى.
— بالام، كېلىنمىز قېنى؟

— ئۇ بايام يىقىلىپ كەتكەندە پۇتى ئاغرىپ كېتىپتەكە، ئارام ئېلىۋاتىمدا، — دېدى يامەتجان ئوڭايسىزلىقتىن قۇتۇلۇشقا تىرىشىپ.

— ھە؟! — بوۋاي ھەيران قالدى، — ئىشۇ قىز كېلىنمىزمىدى، بالام؟

— ھەئە.
— ئەستاغپۇرلا شەيتان!... پالاكەتلىك قىپ كېلىنمىزنى

يىقىتىۋېتىپتەكە ئەمەسمە. سەت بولاپتۇ - سەت بولاپتۇ. بىزنى باشلاپ چىققان بوساڭ بالام، ئەپۇ سورىۋاللى. شۇنداقما ئانىسى؟

— راس، كېلىنمىنى باشقىدىن كۆرەي.
يامەتجان تۇرۇپ قېلىپ، بىر ئازدىن كېيىن:

— مەيلى، جۈرۈڭلا ئەمەسە، — دېدى ئاستاغىنە.

ئۇلار ھىم، پارقراق ئىشىكلىك، بىزەكلىك ئايرىمخانىغا كىرگەندە پەرىدە بىرقانچە دوستى بىلەن چاقچاقلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇ، ئىشىكتىن كىرگەنلەرنى كۆرۈپ كۈلكىسى ئۆچتى. بوۋاي بىلەن موماي يەرسۆيۈپ دېگۈدەك كېلىنگە سالام قىلىشتى:

— ئەسسالام قىزىم، تىجلىقىما؟

— ۋاي خېنىم قىزىم، ئالتۇن قىزىم، ئوبدان تۇدىلىما؟

ئاستىغا نېمداغ سىلىق نەسە ياتقۇزغانىسىلەر؟
قىزلار پىخىلدېشىپ كۈلۈشتى. ئۇلار چىقىپ كېتىشىگە
كۈلۈش پاراقلاپ كۈلۈشكە ئۆزگەردى:

— ھەي پەرىدە، قېيناتاڭ نېمانداق مەتۇ؟
— سەرالىق دېگەن ھەممىسى شۇنداق.

— گەپلىرىنىڭ قوپاللىقىچۇ تېخى، «ئېرىنىڭ
چوكنىڭ» دەپ، نېمىدېگەن مېدىنىيەتسىز؟!

— ئۆي ماركىنىڭ ئالتە مىڭ كوي ئېككەلگىنىگە
قايلىغاندا قېيناتاڭ باي ئوخشىمامدا، پەرىدە؟

— ۋاي نەدىن بىلەي. ئۇۋۇ قېرىغان دادام. ئانام با
دەۋاتاتتى. مەنمۇ بۈگۈن كۆرۈشۈم.

— پۇلنى نېمداغ جىم ئالسەن، پەرىدە؟ مېنىڭ بۇنداق
باي قېيناتام بولىدىغان بوسا «دادىكام، ئانىكام» دەپ
ئېرىتۈپتەتتىم!

— ھا-ھا-ھا...

ئايىرىمخاننى قىز- چوكانلارنىڭ كۈلكىسى بىر ئالدى.
پەرىدە پۇلنى بىرىدەرلىرىگە سالغاچ، ئاپئاق قولىغلىق بىلەن
قېيناتىسى بايام سۆيگەن يەرنى بېسىپ- بېسىپ سۈرتۈشكە
باشلىدى.

4

رېستوراننىڭ چوڭ زالى مېھمانغا لىق تولغانىدى. قاتتىق
ئورۇندۇقتا ھەدەپ قىمىشىپ ئولتۇرالمىيۇاتقان بىر جۈپ قېرى
مېھمانلارنى ئارىلاپ يۈرگەن ئوغلىغا يىراقتىن نەزەر سېلىپ
قاراشقىنچە ئىچ- ئىچىدىن سۆيۈنۈشەتتى. ئوغلىغا ئىچى
كۆيگەن بوۋاي گىلىدىشىۋاتقان بېشىنى جىم تۇتۇشقا تىرىشىپ
خىيال سۈرەتتى. «ئوغلىمىز پۇلمۇ تېپىپتۇ، يۈزمۇ تېپىپتۇ.
سالغان ئۆيلىرى ھەم كەڭرى ھەم ياسىداق. مېھمانلىرىمۇ ھەم
كۆپ ھەم سالاپەتلىك. مېھمانلىرىغا قارىشىپ بېرىۋاتقان قولۇم-
قوشنىلىرىمۇ پاكىز، ئۆز بالىلار ئىكەن. ئوغلىمىز راستتىنلا چوڭ
بوۋىسىنى تارتىپتۇ. بوۋام رەھمەتلىك ئۆز ۋاقتىدا مۇشۇنداق
ئابروۋى- ئىناۋەتلىك، كېلىشكەن كىشى ئىدى. باقمىھاجىم
تېڭىقچى كېلىۋېتىپتۇ دېسە خەقلەر ئۆرە- تۆپە بولۇشاتتى. بوۋام
رەھمەتلىكىنىڭ قولى تەگكەن ھەرقانداق ئېغىر سۇنۇقمۇ ئەيىب-
نۇقسانسىز ھەم پات ساقىياتتى. رەھمەتلىك كۆڭلىمۇ، قولۇمۇ
ئوچۇق مېھرىبان ئادەمتى. بىر زاغرا ئوچۇنمۇ سۇنۇق
تاڭاتتى. بىر چاڭگال يېمىش جىگدە كۆتۈرۈپ كەلگەنلەرنىمۇ
نائۇمىد قويايتتى. ھېچ نەرسىسى يوق مۇساپىر- غېرىبلارنىمۇ
تېڭىپ قويۇۋېرەتتى. شۇڭا خەقلەر بۇ قولى يۇمشاق زاتنى كاتتا
ھۆرمەت بىلەن ئۇلۇغلايتتى. «باقمىھاجىمنىڭ خانىقاسى» دېگەن
خانقادا يۇرت- يۇرتتىن كەلگەن سۇنۇق مۇساپىرلار توشۇپ
كېتەتتى. رەھمەتلىك ئاللاننىڭ ئىلتىپاتى يول بەرگەن شىپالىق
قوللىنىڭ بەرىكاتىدىن بېيىپ، ئەل- يۇرتقا خانىقا- مەدرىسەلەرنى
سالغۇزغان كىشى ئىدى. ئاتام رەھمەتلىكىنىمۇ بالا ۋاقتىدا
مەككىگە ئاپىرىپ ھەج قىلدۇرۇپ كەلگەن. ئىلاھىم، ئاللا ئىگەم

پەرىدە ئۇلارغا چالا- بۇلا باش لىگىشتىپ تۆرە سالىمى
كەلتۈردى. خىجىل بولۇپ تۇرغان بوۋاي پەرىدەدىن يېنىش-
يېنىشلاپ ئەپۈ سورىدى:

— بايام ئۆزلىرىنى رەنجىتىپ قوياپتىمىز، قىزىم.
كۆڭەللىرىگە ئاممىسىلا. ئىدەم قېرىغاندا پالاكەت بولماقلىقىدىكى
شۇ...

— ۋاي خېنىم قىزىم، چىرايلىق قىزىم، مەن يامەتجان
بالامنىڭ ئانىسى بولمىمە. قايلىسىلا دادىسى، كېلىنىمىز مەرى
ئىسىق، پاكىز، ئۆز قىزى بالىكە ئەمەسمە. كەسىلە قىزىم،
پېشانىلىرىگە سۆيەپ قوياي ئىگەكم...

ھوماي ئورۇق قوللىرى بىلەن پەرىدەنىڭ ئىككى
چېكىسىدىن تۇتۇپ ئالدىغا تارتىپ، پېشانىسىگە چوپىدە بىرنى
سۆيۈپ قويدى. ھاسىدەك تۇرغان پەرىدەنىڭ بويىنى ئالدىغا
سەل- پەل ئېگىلگەندەك بولدى. چىرايىنى بىر نەرسىدىن
يىرگەنگەندەك پۇرۇشتۇرۇپ قويدى. ھوماي تېخىچىلا ئەزۋەيلەپ
سۆزلەۋاتاتتى:

— يامەتجان بالام، بۇدا چوكنىڭنى ئېلىپ يۇتقا بېرىپ
كەل. يۇتتا بىز توي بېرىلى. چوقۇم باسلا قىزىم، ئۆز قولام
بىلەن كۆك چۆچۈرىسى ئېتىپ بېرىمە. قېرىغان بىلەن تاماققا
ئۈستىمەن قايلىسىلا.

— پات يېقىندا بارالمىمىز، ئانا. ھازىر شىركەت
قۇرۇشنىڭ تەييارلىقىنى قىلمايمە. ئىشلا بەك ئالدىراش.

— ھېلىمۇ باقىمىلى نەچچە يىل بولماپكەتتى، بالام.
يۇت- مەلىنىڭ ئالدىدىن بىز ئۆتۈۋېتىپ ئاندىن كېپ قۇراسە ئۇ
شىركىتىڭنى. ھە راس دادىسى، ھېلىقىنى ئوغلىمىزغا بەسەلە...

— ماقا، ئېسىم قۇرۇسۇن... — بوۋاي قوينىنى ئۇزاق
ئاختۇرۇپ، قوش مۇشت چوڭلۇقىدا تۈگۈلگەن تۈگۈنچەكنى
ئالدى. ئاندىن توختىماي تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن
تۈگۈنچەكنى يەشتى:

— بالام، سەن ئۆي تۇتقاندا بېرەمىز، دەپ بىز ئىنەكنى
ئاتاپ بېقىپ زۇگەن. شەدە بولمىغۇدەك. شۇڭا قويلنى قوشاپ
سېتىپ ئۆيەڭنى مارەكلەپ ئېككەلدۇق، ئاز بوسمۇ ئالتە مىڭ
كوي، ئاناڭ ئىككىمىزنىڭ كۆڭلى. ئىشلىتەسە.

يامەتجان سەل- پەل ھاياجانلانغاندەك بولۇپ رەڭگىگە
قىزىللىق يۇگۇردى:

— بۇنداق قىممەتلىك بولتى، دادا. ئاۋارە بولمايسىلە.
پەرىدە، ماۋۇنى ئېلىڭ.

باياتىن بېرى ناخۇش بوپقالغان پەرىدەنىڭ چىرايى سەل-
پەل ئېچىلىپ، ئېغىزىنىڭ بۇرجىكىدە تەبەسسۇم قىلدى:

— ۋىيەي، كايىپسىلەغۇ، رەخمەت جۇمۇ سەلگە.
— ياق، قىزىم، بۇ ئۆز رىسقىڭلا.

ئوغۇل ئايىرىمخان ئىچىدىكى تەڭتۈشلەردىن، قىزلاردىن
ئوڭايىسىزلانغاندەك بولۇپ ئېغىز ئاچتى:

— دادا، تاماققا چىقايلىما؟
— ماقا، بالام. توختا، قولاڭغا ئېسىلىۋالاي... بۇ ئۆيىنىڭ

ئوغللىمىزغىمۇ چوڭ بوۋىسىغا بەرگەن كەرىمى ھۆرمەتىنى ئاتا قىلغاي...»

قاياقتىندۇر توۋلانغان ئالتاغىل ناخشا ئاۋازى بوۋاينىڭ خىيالىنى ئۇزۇۋەتتى. بىر مەست يېنىدىكىلەرنىڭ چاۋاك چېلىپ چۆر بولۇشى بىلەن كېكىردىكى يىرتىلغاندەك ۋارقىراپ ناخشا ئېيتىۋاتاتتى:

سەنمۇ بەلكى ئايرىم،

سەنمۇ بەلكى ئايرىم.

ئاتىم بىلەن ئوينىسام،

ئىز قىلغىنىڭ بىر ئىكەن...

ناخشىغا ئۇلىشىپلا ئۆچكە مەرىگەندەك ۋارقىراشلار، ئىسقىرتىش، قىقاس-سۈرەنلەر قوشۇلۇپ زالىنىڭ ئۆگزىسى ئېچىلىپ كەتكۈدەك لەرزىگە كېلەتتى. ئۇ ياقتا نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمىگەن بوۋاي بىلەن موماي بوۋىلىرىنى سوزۇپ قىزىقىنىپ قارايتتى. بوشلۇقتا نەپەس قىسقان تاماكا ئىسلىرى لەيلەيتتى. ئاياللارنىڭ ئەتىزلىرى، تاماكا ھىدى، ھاراقنىڭ پۇرىقى قوشۇلۇپ بوۋاي بىلەن موماينىڭ مەيدىسىنى غىزىلدەتتى قىيىنايتتى. باشنى ئاغرىتىدىغان ئالتاغىل شالغۇت ناخشا زالىنىڭ ئۆگزىسىنى ئېچىۋەتكۈدەك ۋاراقشماقتا ئىدى...

سەنمۇ بەلكى تىرەتەن،

سەنمۇ بەلكى تىرەتەن.

تۇتقان يارىغىنى كۆرۈم،

بويلىرى تىرەتەن.

كۈن كەچكە قىستىغاندا مېھمانلار بىردىن-ئىككىدىن تارقاپ زال بوشىدى. ئوغلى بىلەن كېلىنى مېھمانلارنى ئۈزۈپ بولۇپ خېلى ئۇزاق ھايات بولۇپ كىرگەندە بوۋاي بىلەن موماي بىر بولۇشقا يالغۇز مۇگدەشپ ئولتۇراتتى. زالىنىڭ بۇلۇڭىدا بوۋاي-موماي ئەكەلگەن يوتقان-كۆرپىلەرگە قوشۇلۇپ سوۋغاتلار دۆۋىلىنىپ تۇراتتى. كۈتكۈچى قىزلار شىرەلەردىكى ئاشقان تاماقلارنى بىر چېلەككە پولدۇڭشىتىپ تۆكۈپ يۈرەتتى. يامەتجان بىر چەتتە ئولتۇرۇپ قالايمىقان قاتلانغان كونۇپىرت-لېپىلارنى رەتلەۋاتقان پەرىدەنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ماۋۇ نەسلىنى يۆتكەشكە ماشىنا ئۇقۇشۇپ چىرەيما؟ — دېدى.

— ھەئە، تېز بولاڭ، — دېدى پەرىدە ئارقىسىغىمۇ قارىماستىن.

— ھە راس، داداملىنى...

پەرىدە يامەتجان تەرەپكە سەل تولغىشىپ بۇرۇلۇپ بوش ئاۋازدا سورىدى:

— ئۇلا كېتەمدۇ، تۇرامدۇ؟

— قايداغ قىلىدىكى.

— سوراڭ بېقىڭە بېرىپ.

— دادا، بىزنىڭ ئۆيدە بىرە كۈن تۇراسە؟

— رەخمەت، بالام، بىزنى يولغا سېپقويساڭلا بولامدىكى. مەھەللە-كويلىدا زۇرۇپ ئۆگىنەپ قاپتۇق. شەنىڭ ئۆيلىرى

توڭ ياتقۇزغان ئوسىلىقتەك غىلتا-غىلتاڭ بولىدىكە، قېرىغاندا...

— مۇشۇنداقلا كېتەمسىلە؟ ئۆيلىنى كۆرەپ...

— ھەي يامەتجان، تېلېفون!

يامەتجان كۆزلىرىنى ئالايىتىپ ئەنسىز چاقىرغان پەرىدەنىڭ يېنىغا كەتتى. پەرىدە يەر تېگىدىن ھومىيىپ قويۇپ قوللىدىكى يانفوننى تەڭلىدى.

— ھە، ئابدۇسالامما؟ ھە ئاداش، تەييار بولالغانتۇق.

پەرىدەمۇ ئەمدى ساڭا تېلېفون قىلىلى دەۋاتقان... ھاقا، كېلىپ شاققىدە يۆتكىشىپ بېرە ئەمەسمە. پەرىدە بىلەن يولاڭلىغا قايلايلىمىز جىما.

يامەتجان يانفوننى ئېتىپ پەرىدەگە ئۇزاتتى. پەرىدە قوپال لېكىن بوش ئاۋازدا سورىدى:

— ئاتا-ئانىڭىز كېتەمدىكە، تۇرامدىكە؟

— ئۇلغۇ كەتسەك بولامدىكى دەيدا...

— ئەمەسمە يولغا سېپقوياڭ. كەچ بولاپكەتسە بېكەتتە ماشىنا قالمايدا.

— بىراق، ئاران بىز كەگەندە ئۆيىمىزنى كۆرەپ كەتسە بولىتى، — يامەتجان پەرىدەنىڭ چىرايىغا قاراپ سەل دۇدۇقلىدى، — مۇشۇنداقلا يولغا سېپقويساق بوماسمىكى.

— ۋىيەي، كۆمگەنگە نېمە بولىتى! ئالتىنچى قەۋەتكە پەشتاقتىن چىقىپ-چۈشەممەي ئىنجىقلايدا ھېلى! — لىفت باغۇ؟

— كۆرىمە ھېلى! لىفتىڭىزدىن كۆڭلى ئېلىشىپ قەي قىلىشا ھەقىچان.

— بىراق، ئۆيىمىزنى بىلمەسمە...

— پۇرسەت تېخى كۆپقۇ؟ ئەتە-ئۆگۈن بالىمىز تۇغۇلسا ئېككىلىۋالامىز.

— شۇنداغ قىلامدۇق.

— ھەئە.

— مەيلى ئېمەسمە، مەن ئۇلانى يولغا سېپقوياپ چىرەي.

— تېزىرەك بولاسىز، ئەزمىڭىزنى ئېزىپ يۈمەي.

يامەتجان دادىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ دۇدۇقلاپ سورىدى:

— شۇنداغ قىلىپ... تۇمامسىلە، دادا؟

— كېتىلى بالام. شەنىڭ ھاۋاسى مەيدەمگە ياقمايدىكە. مال-ۋارانلا ئاچ قالدا.

— ئەمەسمە سىلەنى يولغا سېپقوياي، دادا.

— شۇنداغ قىل، بالام. توختا، قولاڭنى تۇتۇۋالاي، ئۆتۈكەمنىڭ ناھىلى...

بوۋاي ئوغللىنىڭ بىلىكىگە ئېسىلدى. ئۈچەيلەن قاتار بولۇپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. پەرىدەنىڭ ئۇدۇلىدىن ئۆتكەندە توختاپ، موماي دوڭغايغان بېلىنى رۇسلىغىنىچە كېلىنىگە تەبەسسۇم قىلدى:

— خوش، ئالتۇن قىزىم، ئامان بوسىلا. ئەتە-ئۆگۈن ۋاقىت چىقىرىپ يۇتقا بېرىڭلا. يۇت-مەلىمۇ گېپىڭىنى بەك

قىلىدا ئىگەكم. — بارىمىز. مېڭىشاملا؟ ماقۇل ئەمەسە، — دېدى پەرىدە بېشىنى سۇس لىڭشىتىپ.
— خوش، قىزىم، خۇدايىمغا ئامانەت!

5

مىنبۇسنى توشقۇزالماي ئالدى. كەينىگە ئايلىنىدۇرۇپ يۈرگەن شوپۇر يوغان بىرنى ئەسنەپ ئېغىز ئاچتى:
— قارىمكا، ماشىنا توشمىدى، بۈگۈن مۇشۇ شەدە قونمە.
— ھە؟ ئۇنداقتا...

— سىلە چۈشۈپ كېتىڭلا، مەن ئاغىنىلىنىڭ ئۆيىگە چىرىپ كېتىمە.
— بايا چىقىپ بولاپتىمىز، ئۇكام. ئۇنداقتا قەمەسىلا.
— بىراق ماشىنا توشمىسا ماڭامايىمىز - دە.
— قايلىسىلا ئۇكام، يۈك يېنىك بوسا قىزئالماي ماڭالا؟
— يۈك يېنىك بوسا چۈنتەكمۇ يېنىك بولدا، موللىكا.
— ئەمەسە قايداغ قىلامىز؟

— يا بومەس، — شوپۇر گەدىنىنى كارت - كارت قاشلىدى، — قاغان بەش ئورۇننىڭ پۇلىنى قوشۇپ تۆلۈۋەتسىلە ئاپىرىۋېتەي.

— بۇ...
— مەيلى دېسىلە دادىسى، ئۆيگە يېتىۋاللى ئىگەكم.
— بولاپتا، ھەيدىسىلە.
ماشىنا قوزغالدى.

شەھەردىن يىراقلاشقاندىن بېرى بوۋاي بىلەن موماينىڭ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ، مەيدىسىدىكى غىز - غىزلارمۇ يوقالغاندەك بولدى. كۆڭلى ئاينىغاندەك بولۇپ جىمپىلا كەتكەن موماينىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ، گەپكە كىرىشىپ قالدى:

— ئوغلۇمىز ئۆيىنى ھەجەپ ياساپتۇ - ھە، دادىسى؟
— شۇ. تاپقان پۇلى بېقىنغا گۈس - گۈس ئۈسكەن گەپ ئۇ گۈيىنىڭ! ھى - ھى - ھى.
— كېلىنىمىزنى دېمەمەلا، دادىسى، ئاي پەرىنىڭ ئۆزى خۇددى. ئوغلۇمىزنىڭ چوكاندىن تەلىسى باركەن، كىچىكىدە كۆزىنى قىيا ئوچۇق قويۇپ ئۇخلايتتى زادى.
— كۆزى ئوچۇق ئۇخلىسا نېمە بولدا؟
— پەرىشلىنىڭ نەزىرى چۈشىدا. خوتۇنى چىرايلىق بولدا.

— ئۇنداقتا مەنمۇ كۆزەم ئوچۇق ئۇخلايدىكەنمەنتۇق. نېمىشقا؟ ...

— ھە؟ نېمە بولاپتا؟! مەنمۇ ياش چىقىمدا كېلىنىمىزدەك ئۆز ئىدىم. ئەمدى دوڭغاق بولالدىم شۇ ئىگەكم.
— ھى - ھى - ھى! ...

بوۋاي كارنىسى ئىسقىرتقاندا خىرىلداپ كۈلدى. مومايمۇ ياغلىقنى ئالدىغا تارتىپ قويۇپ سۆزىنى ئۆلدى:
— شەننىڭ قىزلىرى ھەجەپ چىرايلىق بولىدىكە. كېلىنىمىزنىڭ قاملاشقان بويىنى دەيمە. لەپ - لەپ - لەپ ماڭسا

ياش ۋاقتىم يادىمغا كېيىنكىدىكى ئىگەكم. — شۇڭا مۆرىمەي شۇك بولالمايمىدە؟
— ياق، كۆڭلۈم ئاينىپ بىز قىسما بولالمايمىدە. بومەسە كېلىنىم بىلەن بىز كېچە بىللە يېتىپ قانغۇچە مۇڭداشاتتىم. قىز بەمىگەن خۇدايم قىزىمدەك مەرى ئىسسىق كېلىنىنى بېرىپتە. چىچىنى ياش ۋاقتىمىدىكىدەك قىرىق تال ئۆرۈپ قويسام ھادۇقۇم چىقاتتى ئىگەكم.
— ئوغلۇمىز بۇدا كېلىنىمىزنى ئېپ ئۆيگە باسا شۇنداق قىپقوي.

— ئەلۋەتتە. ئۇنىڭ چىچىنى مەن ئۆرىسەم تېخىمۇ چىرايلىق بويىكىمدا. ئۇ تۇغسا نەۋرەمنى ئۆزەم باقمە ئىگەكم.
— ساقلىمىنى تاتىپ بوزەك ئېتىدىغان گۈيدىن بىزنى تۇغدا تازا. ھى - ھى - ھى!
— گۈي ئەمەس، دادىسى، خېنىم تۇغدا!
— خۇدايم بۇيرىسا دە.
— خۇدايم بۇيرىسا ئىگەكم.

6

سېكىلەك ۋاقتىدىن تارتىپ جاپاكەش، ئىشقا پىششىق ئادەتلەنگەن موماي پەقەت جىم تۇرمايتتى. زىرائەتلەرنى ئوتايىتى، ھەتتا ئېرىق قىزلىرىدىن تارتىپ ئۈستىرا بىلەن قىرغاندەك پاك - پاكىز قىلىۋېتەتتى. موماينىڭ بىكار تۇرۇپ قالسا ئىچى پۇشاتتى. دائىم بىكار قالسىلا خەقلەر قالاش ئۈچۈن ئىشىك ئالدىلىرىغا دۆۋىلەپ قويغان كېۋەز شادىلىرىنىڭ ئالدىدا يۈكۈنگەنچە قاچانلاردۇر ئۇنتۇلۇپ قالغان، چالا ھىڭگىيىپ ئېچىلىپ قالغان غوزەكلەردىكى پاختىلارنى مېتىلداپ ئولتۇرۇپ تېرەتتى. مەھەللىدىكى چوكانلارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەي ياكى خۇشياقماي قېپقالغان غوزەكلەردىكى پاختىلار موماينىڭ قولىغا ئوڭايلا چىقاتتى. ھەمىساتتا ئېتەك توشقان غوزا پاختىسىنى كۆتۈرۈپ، ئۇزاق يۈكۈنۈپ ئۇيۇشقان پۇتلىرىنى سۆرەپ دوڭغايغىنچە ئۆيگە كىرەتتى. كېچىلىرى جىنچىراغنىڭ يورۇقىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ غوزا پاختىلىرىنى تىتىپ چىگىتىن ئايرىيتتى. ئاندىن پاختىنى پىلىكلەپ يىك چوكسىغا ئوراپ، بىر ئۈچىنى پىرقىرىغۇچقا چىگىپ، چاققان - چاققان پىرقىرىتىپ يىپ ئىگىرەتتى. يىپلارنى تويپتەك يۇمىلاق ئورايىتى. ئەتە - كەچلىرى قوينغا مەنەك يىپلارنى سېلىۋېلىپ دوڭغايغىنچە بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ قايسىدۇر بىر ھەقەمساينىڭ ئۆيىگە كىرىپ كېلەتتى - دە، يۇمشاق پاراك بىلەن يىرتىق - تۆشۈك كىگىز - پالاس، شىرداقلارنى ياماشقا باشلايتتى. مەھەللە - كويۇقلار ئۇنىڭغا كۆنۈك ئىدى. موماي يەرنى سۆيگىدەك دوڭغىيىپ، بىر قولىنى بېلىگە قويۇپ ئۇزاقتىن ئۇزاق گىدىڭشىپ ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەپ كىرىپ ئولتۇرسا، يىرتىق - تۆشۈكلەر ئۇنىڭ ئالدىغا ئاچىقىپ قويۇلاتتى. دائىملا قارىسا قويندا قاچا، جۇۋالدۇرۇز، يىپ - يىڭىلىرى تەييار تۇرىدىغان موماي قاچانلاردۇر بولۇپ ئۆتكەن ياكى ئاڭلىغان، تولا ئېيتىلىپ تەكرارلىنىپ خەققىمۇ يادا بويىكەتكەن «ئىمىش» لەرنى يېڭىۋاشتىن باشلىغىنچە ئىشقا

موماي تەرتىگىمۇ تەستە چىقاتتى. قەدىناس بوۋاي ئۇنىڭ جىلتىكىسىنى يېپىنچاقلىتىپ، ئۆزىنىڭ لېۋىكى قىرىلىپ كەتكەن قارا كۆرپە تۈمىقىنى كىيىدۈرۈپ، تېخىمۇ دوڭغىيىپ ھالىدىن كەتكەن موماينى لەڭپۇڭدەك تىترەپ ھېڭىپ تەرتىگە ئاچىقاتتى. بىر كۈنى موماي قاتتىق يۆتىلىۋېتىپ، تەكسە يېشىغا قويۇپ قويۇلغان پۇچۇق ساپال تاۋاققا قان ئارىلاش بەلغەم تۈكۈردى. بۇنىڭدىن بەك ئەنسىرىگەن بوۋاي چاقلىرى قېيىپ، غىچىرلاشلىرى قۇلاق-مېڭىنى يەيدىغان ئەبجەق ئېشەك ھارۋىسىغا موماينى چىقىرىپ يېزىنىڭ دوختۇرخانىسىغا ئاپاردى. قۇلاق تىڭشىغۇچتىن ئالىپراق سايمنى بولمىغان قورۇق يۈز، دىقماق بويۇق دوختۇر موماينى بىر ھازا تەكشۈرۈپ، موماينىڭ چىرايىغا ئۇزاق قاراپ ئېغىز ئاچتى:

— ئۆپكەدە دەت ئېغىر، چوڭراق ئۇستامغا ئاپاسلا قارىكا، بىزنىڭ كۈچىمىز يەتمەيدۇ.

بوۋاي ئېغىر غەم-غۇسسە ئىلكىدە قايتىپ چىقتى. پات-پات قەدىنىسىنىڭ ئاقىرىپ - تاتىرىپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ، ئېزىلەنگۈلۈك بىلەن مەسلىداپ كېتىۋاتقان ئىشەك ھارۋىسىنى يانداپ، قوللىرىنى قوۋۇشتۇرغىنىچە مۇكچىيىپ كېلەتتى. موماي بولسا كاتاڭ يولدا جاقلىداپ كېتىۋاتقان ئەسكى ھارۋىدا خېمىردەك بوشىشىپ ياتاتتى.

بوۋاي ئېغىلغا كىردى. يېقىندىن بۇيان مېھرىبان ئىگىسىنىڭ قولىدىن تۈزۈك چۆپ يېمىگەن ئىككى ئۆچكە تۈكلىرى تەتۈر ئۆرۈلۈپ، قوتۇر بېسىپ مەرىشەتتى. ئوغلنىڭ ئۆي ماركى ئۈچۈن سېتىۋېتىلگەن ئىنەكنىڭ ئوقۇرغا ئۆمۈچۈك تور باغلاپ كەتكەنىدى.

بوۋاي بېشىنى تۆۋەن سالىدى. ئوغلى نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا شەھەردە چوڭ تىجارەت قىلىمەن دەپ ساتار- ساتقۇلۇقنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەتكەندىن بۇيان ئۆيدە قولغا چىققۇدەك نەرسىنىڭ تايىنى قالمىغاندەك قىلاتتى. بوۋاي قانداق قىلىشنى بىلەلمەي مەڭدەپ قالدى. قازناق ئۆيدىكى بىر-ئىككى قاپ بۇغداي، ئاتىسىدىن مەراس قالغان كونا ئات جابدۇقلىرى، بىر كونا ساپاندىن بۆلەك كۆزگە ئۇرۇنغۇدەك نەرسە قالمىغانىدى. خېلىغىچە ئويلىنىپ بېشى قاتقان بوۋاي تېرىچىلىك قىلىدىغان ھەلىم بايۋەچىدىن ئوغلغا گەپ ئەۋەتتى: ئاناڭنىڭ ھىجەزى يوقكەن، ئۆيگە كېيىكەتسۇن، چوڭراق دوختۇرغا ئاپىرىدىغان ئوخشىمىز، پۇل ئالغاج كەلسۇن دېدى دېسىلە دېدى. موماينىڭ قان تۈكۈرگىنىنى دېمىدى. كېسىلى ئېغىرمۇ ئەمەس، سېنى سېغىنىپ قاپتىكەن دېسىلە، بولمىسا ئەنسىرەپ قالىدۇ، دەپ قوشۇپ قويدى. شۇنداق قىلىپ ھەممە ئۈمىدىنى ئوغلغا باغلاپ ئولتۇرغاندا، شەھەردىن قايتقان ھەلىم بايۋەچى بوۋاينىڭ ئوغلى بىلەن كۆرۈشەلمىگەنلىكىنى، بىراق كېلىنىگە تاپىلاپ قويۇپ كەلگىنىنى ئېيتىپ كەلدى. ئوغلى قايسىدۇر بىر چوڭ شەھەردە ئۆتكۈزۈلىدىغان كارخانىچىلار يىغىنى دەمدۇ، بىر ئىش بىلەن ئالدىراشمىش. يەنە نەچچە كۈندىن كېيىن كېلەرەمىش.

كۈندىن-كۈنگە ئاجىزلاپ، ئورۇقلاپ جەينەكتەك بوپقالغان

چۈشۈپ كېتەتتى. ئۆي ئىگىلىرى موماينىڭ كۆڭلى ئۈچۈن نەچچە ئاڭلاپ كونا بوپكەتكەن پاراخىلارغا «ھە-ھە» دەپ قۇلاق سېلىپ بەرگەن بولاتتى. مومايمۇ باشقىلارنىڭ ئۆز پارىقىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغىنىغا سۆيۈنۈپ قانچە-قانچە سائەتلەپ دوڭغىيىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ قۇمدەك پارىقىنى داۋاملاشتۇرغانچە بىرمۇنچە يىرتىق-تۆشۈكنى ياماپ پۈتكۈزۈۋېتەتتى. يېڭىدە-قايچا تۇتۇشقا قېرىق چوكانلار، ھەتتا ئېشىكىنىڭ ئۇچۇلۇقلىرى يىرتىلىپ كەتكەنلەرمۇ ئىشلىرى يىغىلىپ قالسىلا موماينىڭ يېنىغا چىقاتتى-دە:

— خانىيالا، بىزنىڭ ئۆيلىگە چىرىپ بىز دەم ئولتۇراپ چىقالا، — دەپ قوياتتى. موماي شۇ ھامان لازىمەتلىك نەرسىلىرىنى تەقلەپ، شۇيەردە ھازىر بولاتتى.

يېقىندىن بۇيان موماي خەقلەرنىڭ ئۆيىدە بىر ئىش قىلسا كۆپ سۆزلىمەيدىغان بوپقالدى. شۇك ئولتۇرۇپ ئىشلەيدىغان، پات-پات كالتە يۆتىلىدىغان، ئېغىر ئۇھ تارتىدىغان، مەيدىسى چىڭقىلىپ ھۈمۈدەيدىغان، بىر ئولتۇرغىنىچە بۇرۇنقىدەك ئۇزاقراق ئىشلىمەيدىغان بوپقالدى. موماي ئۆز ئەھۋالىنى ياخشى ئەمەس دەپ بىلەتتى. ياش بىرىەرگە بارغاندىن كېيىن ئاغرىق-سېلىق قەدەمنى قىسقارتىپ، ئىش-ئوقەت، بەرىكەتنى كېمەيتىپ، رىزىقى ئازلىتىپ، ئاندىن ئىگىسى ئالدىدىغان ئامانەتنى ئالدىدۇ دەپ ئويلايتتى. شۇڭا ئۇيەر-بۇيىرى ئاغرىسا «ئامانەتنىڭ ئالاماتى» دەيتتى. «ئۇھ!» دېسە كۈچ-ماغدۇرى ئېغىزىدىكى ھور بىلەن چىقىپ كەتكەندەك ھېس قىلاتتى. ئۆزىنىڭ ۋاقتىنىڭ ئاز قالغانلىقىنى ئويلىسا، كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ئۆتكەندە ئۆي مازەكتە بىر قېتىملا كۆرگەن كېلىنىنى يەنە بىر كۆرگۈسى، كېچىچە مۇڭدېشىپ چىققۇسى كېلەتتى. تېزىرەك نەۋرە يۈزى كۆرۈشنى تىلەيتتى. ئاشۇ ئۆي مازەكتىن بۇيان ئۆيگە تېخىچە كېلىپ باقمىغان ئوغلدىن تۇرۇپ ئاغرىنغۇسى كېلەتتى. تۇرۇپ ئوغلنى يەنە سېغىناتتى. شەھەرگە بارغان خەقلەردىن گەپ ئەۋەتىپ، بىر قېتىم كېلىپ كېتىشىنى نەچچە ئۆتۈندى. خەقلەردىن ئاڭلىشىغا قارىغاندا، ئوغلى قانداقتۇر بىر شىركەت دېگەننى قۇرۇپتىمىش. قوڭدا چەت ئەل دېگەن يەرنىڭ ئېسىل پىكاپى بارمىش، دائىم ئالدىراشمىش.

ئىچ مەجەز موماي دائىم چاندۇرماي يۈرگەندەك قىلغىنى بىلەن كۈندىن-كۈنگە ئاجىزلاپ كەتتى. بارا-بارا خەقلەرنىڭ يىرتىق-تۆشۈكىگىمۇ چىقالمايدىغان بولدى. نەپىسى قىيىنلىشىپ، مەيدىسىدە خالاپ-خالاپ پەيدا بولدى. بىر يۆتەل تۇتسا بىر ئاش پىشىم قېقىلىدىغان بولدى. دېمى كېسىلىپ ھاسرايتتى. كېكىردىكى خىرىلدايتتى. يۈكۈنگەن پېتى دۈم بولۇپ ئۇزۇندىن ئۇزۇن يەر تىڭشايتتى. ھەتتا قازان يېشىغىمۇ ئۆتەلمەي ئىسسىقسىز قالدى. ھەرنېمە بولسا بوۋاينىڭ قولى ئەپلىك ئىدى. قۇم چۆگۈندە چاي قايناتقاج سېرىق قوناقنىڭ ئۇنىدا خېمىر يۇغۇرۇپ كۆمەچ پىشىرەتتى. سىڭىپ پىشقان كۆمەچلەرنى غېدىر تاۋاققا چىلاپ، ئېزىپ ئىچۈرەتتى.

بوۋاي تونۇش ئىشكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ مومايغا قارىدى: - مانا كەلدۇق، ئانىسى، ئوغلۇمىز يەنە مېمان چاقىغان چىقى.

موماي ئۈندىمەي قانسىز لەۋلىرىنى قىمىرلىتىپ قويدى. گەۋدىسى تېخىمۇ دوڭغىيىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئىككى ئېگىز-پەس بولۇپ تارتىشىپ قالغان كىرىياغلىقى ئاستىدىن تارالمىغىلى ئۇزاق بولغان كۈمۈشەرەك چىچى پاخىيىپ كۆرۈنەتتى. بوۋاينىڭ بىر جۈپ بىلىكى موماينىڭ دوڭغايغان بېلىدىن كۆتۈرۈپ دېگۈدەك يۆلەپ تۇراتتى.

- چىرىلى، - دېدى بوۋاي، - چىڭ دەسسەگىن، بوممىسا تېپىلىپ كېتىدىكەممىز.

بوۋاي بۇ قېتىم ناھالسىز ئۆتۈك كىيىۋېلىشنى ئۈنۈتمىغانىدى. تاسادىپىي كېلىن بالىنى يەنە يىقىتىپ قويسا سەت ئەمەسمۇ.

ئۇلار لەڭپۇڭدەك تىترەپ، بىر-بىرىنى يۆلىشىپ ئەينەك ئىشكىنى ئالدىغا ئىتتىرىشتى. بىراق پۇرشىنلىق ئىشك قاننىغا كۈچى يەتمەي قىيىنلىپ تۇرغاندا بىر قىز كېلىپ ئىشكىنى يېرىم ئېچىپ بېشىنى چىقاردى:

- بىز كىمنى ئىزدەشەمىز؟

بوۋاي ھاڭ- تاڭ بولدى. بۇ قانداق ئىش ئۆزى! ئوغلى يەنە كۆرۈنمەيدۇ. بوۋاي ھار ئالغاندەك خاپا بولدى. نېمىشقا بۇ ئۆيدە ئۇنى دائىم يات خەقلەر سوراق قىلىدۇ؟ بوۋاي تىنىمىسىز گىلدېڭىشۋاتقان بېشىنى جىم تۇرغۇزۇشقا تىرىشىپ ئاستاغىنە دېدى:

- بىز كىمنى ئىزدەيمىز. بىز مۇشۇ ئۆيگە كەلگەن. ئىشكىنى ئېچىپ بەسە بولايلىكە.

قىزنىڭ چىرايلىق قاشلىرى ھىمىرىلىپ، قاپقى تۇرۇلدى:

- سىلنىڭ بۇيەدە ئىشلىرى يوق، باشقا جايغا بېرىشىڭلار!

قىز قوپاللىق بىلەن ئىشكىنى ياپتى. بوۋاي چۆچۈپ ئارقىسىغا داچىدى.

«توۋا خۇدايىم، بۇ ئوغلۇمىز قانداق بوپقالدى ئۆزى؟ مۇشۇنداق بىئەدەپ، يوسۇنسىز ئادەملەر بىلەن ئىزدىشىپ، قوشنا بولۇپ ئولتۇرامدىغاندۇ؟» بوۋاي سەل ئويلىنىپ قالدى. «شەھەرلىكلەرنىڭ قاندىدە- يوسۇنى ئوخشىمايدۇ دەيدۇ. مۇشۇلارنىڭ قاندىسى بويىچە سوراپ باقاي.»

بوۋاي ئىشكىنى بوش تاقىلدا تىتى. ھېلىقى قىز خاپا بولغان ھالەتتە يەنە چىقتى.

- ئىشكىنى توسۇشىڭلار، مېمان چىرىدا!

- مانداغ گەپ ئىدى، بالام، بىز مۇشۇ ئۆيدىكى بالىنىڭ تۇققىنى، - دېدى بوۋاي ئالدىراپ- تېنەپ قىزغا چۈشەندۈرۈپ.

- مۇشۇ يەدە توختاپ تۇرۇشىڭلار، خوجايىنى چاقىراي، - دېدى قىز بوۋاينىڭ چوققىسىدىن تاپىنىغىچە يېنىشلاپ سەپسىلىپ قاراپ.

«خوجايىن دەيدىيا ما قىز. ئوغلۇمىزنى شۇنداق

جۆرىسىگە قاراپ ئىچى سىيرىلغان بوۋاي ئوغلۇنىڭ ئۆيىدە بولىدىغان كۈنىنى مۆلچەرلەپ، ئۆيىدىكى ئۆچكىلەرنى، چاشقانلار يېرىمىدىتىپ قويغان ئىككى قاپ بۇغداي ۋە سويۇلماي قۇرۇغان بىر تال ئاچا تۇرۇكىنى مەھەللىدىكى ئابدۇكېرەم توشقانغا ئەرزانلا ساتتى. دە، موماينى ئېلىپ ئوغلۇنىڭ ئۆيىگە چۈندى. شەھەرگە بېرىۋالساملا قالغىنىغا ئوغلۇمىز ئامال قىلىدۇ دەپ ئويلايتتى بوۋاي.

7

بېكەتكە چۈشۈپلا بېشىنى چۆرگىلىتىپ قويۇۋەتكەندەك بوپقالغان بوۋاي موماينى يۆلىگىنىچە قاياققا مېڭىشىنى بىلمەي تۇرغاندا يەر بىلەن تەڭ ماڭىدىغان بىر قىزىل پىكاپ ئۇلارنى يانداپ توختىدى.

- ھاجىم، نەگە بېرىشىڭلار؟

- ئوغلۇمنىڭ ئۆيىگە، - دېدى بوۋاي كىراكەش يىگىت كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ.

- چىقىشىڭلار، مەن ئاپپىرىپ قوياي.

بوۋاي ھاسىراپ- ھۆمۈدەپ تۇرغان موماينى مىڭ تەسلىكتە پىكاپقا يۆلەپ چىقاردى. ئاندىن ئۆزىمۇ ئۆمىلەپ يۈرۈپ جايلىشىۋالغاندىن كېيىن شوپۇر ئالدىدىكى باھا تاختىسى كۈنۈپكىسىنى بېسىپ قويۇپ:

- ھاجىمكا، ئوغللىرىڭنىڭ ئۆيى قايتقا؟ - دەپ سورىدى.

بوۋاي ئېسىدە تۇتۇۋالغىنى بويىچە شوپۇرغا بارار يېرىنى سۈرەتلەپ بەردى. پىكاپ سىلىق قوزغالدى.

شوپۇر بوۋاينىڭ كۆرسەتكەن بەلگىلىرىگە قاراپ ئاستا كېتىۋاتاتتى. بوۋاي بېشىغا چوڭ كېلىپ توختىمايۋاتقان قارا كۆرپە تۈمىقىنى قولغا ئېلىۋېلىپ، خېلىدىن بېرى ئۈستىرا تەگمەي ئۆسۈپ قالغان ئاق چاچ بېشىنى قاشلىغىنىچە تونۇش ئورۇنىنى ئىزدەۋاتاتتى.

- ئەينا، كەلدۇق، ئۈستام.

شوپۇر يولىنىڭ چېتىگە چىقىپ توختىدى. بوۋاي قوينىدىن تۈگۈنچەكىنى ئېلىۋېتىپ سورىدى:

- نەچچە پۇل بېرىمە، ئۈستام؟

- ئىللىك كوي، - دېدى شوپۇر بالا ھىت قىلماي.

- قىزمەتكەنغۇ؟ - دېدى بوۋاي سەل تەمتىرەپ.

- ماۋۇ باھا تاختىسىغا چىققانى ئالىمىز، ھاجىمكا، -

دېدى شوپۇر بوۋاينىڭ قولىدىكى تۈگۈنچەككە كۆز قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ.

ئۇ، بوۋاي سۇنغان ئەللىك يۈەننى موك ئالغاندىن كېيىن، بوۋاينىڭ «رەخمەت، ئۈستام» دېيىشلىرىگىمۇ جاۋاب قايتۇرماستىن قوڭغۇزدەك ئەگىپ كېتىپ قالدى.

«تولۇن ئاي» رېستورانىنىڭ ئىشكىدە كىشىلەر ئاۋۋالقىدەكلا كىرىپ- چىقىپ تۇراتتى، چاقچاق قىلىشاتتى، كۈلۈشەتتى، مونتشاتتى، دەلدەڭشىيتتى، قۇسۇشاتتى...

ئاتىغىنىمىدۇ؟»

بوۋاي خاپا بولدى. ئىككى - تۆت تەڭگە پۇل تېپىپلا خوجايىن بويىكەتتىمۇ بۇ بالا. نېمىدېگەن سەت ئاتاق بۇ؟ بىركىمگە خوجايىنلىق قىلىش ياخشى ئەمەل ئەمەستى. ئۆز ۋاقتىدا رەھمەتلىك بوۋىسى باقمىھاجىم تېڭىقچىنى خەقلىرى «غوجام» دېسە بەكمۇ خاپا بولاتتى. مەن بىر كىمىنىڭ غوجىسى ئەمەس! مەن دېگەن باقى تېڭىقچى! بۇدا يەندە غوجام دەپقالساڭلار سۇنۇقۇڭلارنى تاڭمايمەن. غوجاڭلىنى تېپىپ تاشقۇرۇۋېلىڭلار! دەيتتى. قارا ماۋۇ چەۋرىسىنى ، پۈلۈم بار دەپ خوجايىن بويىكەتتىمۇ! بولمايتۇ، رەسمى ئولتۇرۇپ نەسەت قىلىپ قويمىسا شەھەردە ئاينىپ كەتكۈدەك!...

بوۋاي ئۆيگە تەكلىپ قىلىنماي سىرتتا قالدۇرۇپ قويۇلغىنىغا ھار ئېلىپ تۇرغاندا، ئىشىكتىن قورسىقى ئاران پاتقان خام سېمىز ئادەم چاچراپ چىققاندا قارايدىغان پالکۆزلىرىنى بوۋايغا تىكتى:

— ھە، نېمە دەيلا؟

— بىز... بىز ئوغللىمىزنى ئىزدەپ كەگەن...

— بۇيەدە ئوغاللىرى يوق.

بوۋاي داڭقىتىپ تۇرۇپلا قالدى.

— قايلىسىلا ئۇكام، بۇ ئۆينىڭ ئىگىسى مېنىڭ...

— بۇ، ئۆي ئەمەس ئاكا، رېستوران! مېڭىشىلا.

مېڭىشىلا!

خام سېمىز ئادەم كىرىپ كەتتى. بوۋاي ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ تۇرۇپ قالدى. نېمە ئالامەت بۇ! قاراپ تۇرۇپ ئىشىكتىنمۇ كىرەلمىگىنى نېمىسى؟!...

موماي مۇكچىيىپلا قالدى. ئۇنى يۆلەپ تۇرغان بوۋاينىڭ قوللىرىمۇ تېلىپ كەتتى. بولۇنغان گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلاپ جىم بولۇپ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەندى. بۇرىدىن، كۆزىدىن سۇ قۇيۇلۇپ تۇراتتى.

8

بوۋاي ناھايىتى خاپا بولدى. ئۇ ئەسلى ئۆيدىن چىققاندا شەھەردە چوڭ تىجارەت قىلىدىغان ئوغلۇم بار دەپ تاغدەك ئىشىنىپ چىققاندى. بارساملا ھېلىقى خانقادەك چوڭ ئۆيگە كىرىمەن، ئانىسىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى، شۇڭا بۈگۈن دوختۇرغا كەلگەنلىكىنى، دوختۇرخانىنى بىلمەي ئوغلنىڭ يېنىغا كىرىشكەنلىكىنى ئېيتىمەن دەپ كۆڭلىگە پۈككەندى بوۋاي. شۇنداق دېمىسە بولامدۇ؟ پۇل يوق قىيىنلىق قالدۇق دېگىلى بولاتتىمۇ؟ ئۆتكەندە بار ساتار - ساتقۇلۇقنى سېتىپ ساڭا ئەكېلىۋەتكەن، ئەمدى پۇلنى سەن چىقار دېگەندەك بوپقالمامدۇ ئوغلغا. خىجالەت بوپقالمامدۇ ئوغلۇمۇ، ئۆتكەندە ئۆي ماركىنى دەپ ھازىر داداملار قىيىنلىق قاپتۇ دەپ. شۇڭا، چاندۇرما سىلىق كېرەك. ئوغلنى ئوڭايىسىز ئەھۋالدا قالدۇرما سىلىق ، خىجالەت قىپقويماسلىق كېرەك. بوۋاي ئەزەلدىن مەننەت قىلغاننى ئۆلگۈدەك يامان كۆرىدىغان. مانا ھازىر پۇل يوقلۇقنى دېسە ئالدىدا ئوغلغا ئەكېلىپ بېرىۋەتكەن پۇل - پىچەكلەرنى مەننەت

قىلغان بولمامدۇ؟

بوۋاي بەكلا كۆڭۈل ئايايتتى. بىراۋنىڭ كۆڭلىگە ئازار بەرگەننى، خاپا قىلىپ قويغاننى زىنھار يامان ئالاتتى. ئادەتتە ئۆزىمۇ ئوقۇشماي بىرەرسىنىڭ كۆڭلىگە كېلىدىغان گەپ قىلىپ قويغان بولسا كۆڭلى چىۋىن يەۋالغاندەك بولۇپ كېچىچە ئۇيقۇسى كەلمەيتتى. تا قارشى تەرەپ بىلەن ئوچۇق - يورۇق سۆزلىشىۋالمىغۇچە، ئارىدىكى ئارازلىقنى يۇيۇۋالمىغۇچە كۆڭلى تىنمايتتى.

كېلىپلا ئوغلى بىلەن كۆرۈشەلمەي بوۋاينىڭ كۆڭلى لاسىدە بوپقالدى. يولدا كەلگۈچە ئويلىغان ئويلىرى، قىلغان خىياللىرى تۈزغاقتەك تۈزۈپ كەتتى. مەھەللىدىكى ئىمىن تاۋكاننىڭ كېرەم نوڭاي دېگەن ئوغلى شەھەردە نوڭاي - قاپاق تىجارىتى قىلىدۇ دەپ ئاڭلىغان. ئىمىن تاۋكا دېگىنى ساقاللىرى ئاق ئارىلاپ، يېشى خېلى يەرگە بارغان بولسىمۇ نە - نەدىكى كونا ئۆلپەتلىرى بىلەن ئىزدىشىپ - چاقىرىشىپ يۈرۈپ، ئاغزىغا ناسۋالنى لىق توشقۇزۇۋېلىپ، سىڭار تىز يۈكۈنگىنچە مەيدىسىگە بوك - بوك مۇشتلاپ ئوشۇق ئېتىشتىن قالمىغان قېرى قىمارۋاز ئىدى. قېرىپ قالسىمۇ قىماردىن قالمىغاننىڭ ئۈستىگە جامائەت سېپىگە قوشۇلۇپ مەسچىتكە چىقىمىغانلىقى ئۈچۈن ئەل - جامائەت ئۇنى ئانچە قاتارغا ئېلىپ كەتمەيدىغان. ئەمما « ساردىن نار تۈرنىلەر» دەپ، ئۇنىڭ ئوغلى كېرەم نوڭاي بەكلا ئوڭلۇق، دىيانەتلىك بالا بولغانىدى. ھە دېسىلا ھەپتە - ئون كۈن ئاتلاتماي كېلىپ دادىسىنى يوقلايدۇ. ئۇنى - بۇنى ئەكېلىپ بېرىپ دادىسىنى قىمار ئوينىماسلىققا، جامائەت، يۇرت - ۋاقىغا قوشۇلۇشقا ئۈندەيدۇ. ھەتتا تېخى يېقىندا خېلى جىق پۇل چىقىرىپ ئۇزۇن يىلدىن بېرى مەھەللىدىكىلەرنى قىناپ كەلگەن مەھەللىنىڭ ئايغىدىكى زەيكەشنىڭ سېسىپ قالغان كونا ياغاچ كۆۋرۈكىنىڭ ئورنىغا كەڭلىكى ئون تۆت مېتىرلىق، دۆلەتنىڭ تېخنىكا ئۆلچىمىگە يەتكەن مۇكەممەل سېمونت كۆۋرۈكتىن بىرنى سېلىپ بېرىپ كەتتى. بۇ كۆۋرۈكتىن ھازىر پادىچى، ئوتۇنچى، تۈزچى، قوشنا ناھىيە - يېزىلارغا بارىدىغان يولۇچىلاردىن تارتىپ ھەممىسى ئۆتىدۇ. ئۆتۈۋېتىپ بۇ ساۋابلىق ئىشلارغا رەھمەت - تەشەككۈرلار بىلدۈرۈشىدۇ. ھەتتا يېقىندا ھۆكۈمەت مۇشۇ يېزىنىڭ مەھەللىلە يوللىرىغا شېغىل تۆكۈش ئۈچۈن قوشنا ناھىيىدىكى شېغىل سايدىن شېغىل يۆتكەشكە يېقىن ، قولايلىق يول پىلانلىغاندا مۇشۇ كۆۋرۈك سېلىنغان جاڭگال يولى تاللىنىپ، كېرەم نوڭاينىڭ داڭقى نە - نەگىچە تارقىلىپ كەتتى.

بوۋاي مانا مۇشۇلارنى ئويلىغاندا بۇ قېتىم ئوغلغا خەقنىڭ، ھۆكۈمەتنىڭ ئالدىدا تۈزۈكرەك بىرەر ساۋابلىق ئىش قىلىپ بېرىشنى سەمگە سالماقچى ئىدى. نېمە دېگەننى ئۆتكەندە، ھە، شىركەت دېدى. ئاشۇ شىركەتكە مەھەللىدىكى ياش بالىلاردىن ئەكېتىپ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغىن دېمەكچىمىدى بوۋاي. ھازىر بالا ئوقۇتقانلار بەكلا قاقشاۋاتمامدۇ. نۇرغۇن پۇل چىقىم قىلىپ بالىلىرىنى ئوقۇتسا

خىزمەت يوق. نەچچە يىل ئوقۇغان ئەجرى بىرلا ئىمتىھان بىلەن يوق بولۇپ يا خىزمەت يوق، يا كەتمەنگە قوڭى بوش ئاقناچى بولۇپ، ھە دېسە چاچلىرىنى تاراپ، شىملىرىنى قىرلاپ، قىز بالىدەك ئەتىز چىچىشىپ يۈرۈشمەيدۇ مەھەللىدە سەككىز - ئونى. مانا مۇشۇلارنى شىركىتىگە ئاپىرىپ خىزمەتچى قىپقويىساڭ ھۆكۈمەتنىڭمۇ يۈكى يېنىكلەيدۇ، مەھەللىدىكىلەرمۇ خۇش بولۇپ دۇئا قىلىشىدۇ. كۆپ كىشى دۇئا قىلسا ئىشلىرىڭ تېخىمۇ روناق تاپقۇسى دېمەكچىدى بوۋاي ئوغلى بىلەن كۆرۈشكەندە. يۇرتنىڭ كۆزىدىن ئۇچۇپ كەتمەي پات-پات كېلىپ، مەھەللىدىكى قارىغۇچىسى يوق يېتىم - يېسىرلارغا غەمخورلۇق قىلىپ قويۇشنى ئۆتۈنمەكچىدى بوۋاي. شۇنداق قىلسا ئاندىن تاپقان پۇلنىڭ بەرىكىتى بولىدۇ. رەھىمىتى باقمىھاجىم تېڭىقچى ئۆز ۋاقتىدا ئاشۇنداق قولى ئوچۇق، مەرد، سېخى ئادەم بولغاچقا پۇلى جىق ئىدى. بوۋاي ئوغلىنىڭ بوۋىسىنى دورىشىنى ھەر ۋاقىت ئۈمىد قىلاتتى.

ئۆتكەندە كېرەم نوگاي ئاغرىپ قالغان دادىسىنى ئەكېتىپ شەھەردىكى بىر چوڭ دوختۇرخانىدا داۋالتىپتۇمىش. شەھەرنىڭ دوختۇرخانىلىرى بەك نىچىمىش. ماۋۇ يېزىنىڭ دوختۇرخانىلىرىدەك نەگە قارىسا ئەخلەت، ياتاقلىرى بەتبۇي، قانچىسى، دوختۇر - سېستىرالىرى ھاكاۋۇر - ئاتىكاچا ئەمەسمىش. بۇ يەردە ياتاقلا ئازادە، ئايئاق، يورۇق، ھويلىلىرى قىش - ياز ياپىشىلچىلىق، ھاۋالىق، دوختۇر - سېستىرالىرى بەك مۇلايم، ئەدەپلىك بولامىش. بۇلارنى ئىمىن تاۋكا كېلىپ ھەممە ئادەمگە سۆزلەپ، ئوغلىنىڭ ئۆزىدىن ئېشىپ چۈشكەنلىكىنى ماختاپ كەتتى. ھازىر ئۇ ئوغلى پات - پاتلا يېڭىلاپ تۇرىدىغان يېڭى كىيىملىرىنى رەتلىك كىيىپ، ساقاللىرىنى رەتلىك تاراپ مەسچىتكە چىقىدۇ، جامائەتتىن ئايرىلمايدۇ. خەقلەر بۇنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ دىيانىتىدىن بولغان دەپ قارىشىدۇ. ھېچكىم ئۇنى ھازىر ئىمىن تاۋكا دەپ ئاتاشنى راۋا كۆرمەيدۇ. بەلكى ئابرويۇلۇق، مۆتىۋەرلەرگە مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىپ ھۆرمەتلىشىدۇ. مۇشۇلارغا قاراپ بوۋاي سەل يېتىمىسىرىغاندەك بوپقالىدۇ. ئۇنىڭمۇ ئوغلى ئىمىن تاۋكانىڭ ئوغلىدەك خەيرلىك ئىشلارنى قىلىپ قويسا بوۋاينىڭمۇ، موماينىڭمۇ، رەھىمەتلىك باقمىھاجىم تېڭىقچىنىڭ روھىمۇ رازى - خۇشھال بولىدۇ. يۈزى يورۇق بولىدۇ. ئەلگە ساۋاب بولىدۇ.

ئەنە شۇنداق خەيرلىك ئوي - خىياللارنى قىلىپ كەلگەچكىمىكىن بوۋاينىڭ كەيپىياتى ياخشى ئىدى. مومايغا ھەر تەرەپتىن پاراڭ سېلىپ بېرىپ ئاغرىقىنى بىلىندۈرمەي كەلگەنىدى. ئەمدىلىكتە بولسا بوۋاي موماينى قولتۇقلاپ يۈرگەن بىلەن سۇغا چۈشكەن مۇشۇكتەك شۈمىشىپ، روھى چۈشۈپلا كەتتى. ئۆزىنى ئۇتتۇرۇۋەتكەن قىمارۋازدەك، يىقىلىپ چۈشكەن چېلىشچىدەك، قىممەتلىك نەرسىسىنى يوقىتىپ بىسەرەمجان بولغان ئازغۇن ئادەمدەك تولىمۇ بېچارە ھېس قىلىپ، رەڭگى تاتىرىپ، ئوزايدىن توپا ئۆرلەپ كەتتى.

چىراغلار ئايئاق يورۇتۇپ تۇرغان يوللاردا ماشىنىلار ئۇياق - بۇياققا ئۆتۈشەتتى. ئەينەك ئىشكىنىڭ يېنىدا موماينى يۆلەشتۈرۈپ ئولتۇرغان بوۋاي قايسى ۋاقىت بولغىنىنى بىلمىش ئۈچۈن ئاسمانغا قارىۋىدى، يەر ئاق، ئاسمان قارا كۆمۈر بولۇپ كۆرۈنۈپ بىر تال يۇلتۇزنىمۇ پەرق ئېتەلمىدى. بوۋاينىڭ بۈگۈنكى شام، خۇپتەن نامازلىرىمۇ قازا بوپكەتتى. ئوغلى بىلەن كۆرۈشەلمەي ئىچى تىتىلداپ، بېشى چىڭقىلىپ كەتتى. ئوغلىنى چىقىپ قالارمۇ دەپ پات-پات بۇرۇلۇپ ئىشكىگە قاراۋېرىپ بوينىمۇ تېلىپ كەتتى. بايقى خام سېمىزنىڭ قوپال مۇئامىلىسى ئۇنىڭ جان - جېنىدىن ئۆتۈپ كەتكەنىدى. تۇرۇپلا تېرىكسە، تۇرۇپلا غېرىبىنىتتى. پۇلى جىق ئادەم شۇنداق بوپقالامدىغاندۇ دەپ ئويلايتتى ئۇ. ئۇنداقلا ئوغلىمۇ مۇشۇنداق بوپقالغانىدۇ؟ بوۋاينىڭ ئەزايى - بەدىنى تىترەپ كەتتى. ئەگەر ئۇ شۇنداق بوپقالسا... ياق، بولمايدۇ. چوڭ بوۋىسىنىڭ روھى قورۇنۇپ قالىدۇ. ئۆز ۋاقتىدا باقمىھاجىم تېڭىقچى كىشىلەرگە بەك سىلىق مۇئامىلە قىلاتتى. ئالدىغا كەلگەننى باي - گاداي دەپ ئايرىغان ئەمەس. كىم كەلسە بېشىنى سىلايتتى، يۇمشاق سۆزلەيتتى، ھالىغا يېتەتتى. كىشىگە ئازار - ئاھانەت قىلمايتتى. ھەتتا تىكىلىپ تۇرۇپ سۆز قىلمايتتى.

بوۋاينىڭ قورسىقى ئاچقاندا بولدى. ئۆيىدىن چىقاردا پوتسىغا تۈگۈۋالغان سېرىق قوناقنىڭ كۆمىچىنى چىشىسىز ئېغىزىدا ئۇيان يۇمىلىتىپ، بۇيان يۇمىلىتىپ يۇمىشىپ ئاۋارە ئىدى. تامىقى قۇرۇپ، ئاغزىدىكى كۆمەچنى يۇمشانقۇدەك شۆلگىنى قالمىغاندەك قىلاتتى. بىردەم ئوڭ قوۋۇزى، بىردەم سول قوۋۇزى پاقىنىڭ گېلىدەك لىپ - لىپ قىلاتتى. يۇمىشىمىغان يىرىك كۆمەچنى يۇتالماي كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى. كۆمەچنىڭ ئۇۋاقلرى چىشىسىز ئاغزىدا جىقلاپ كەتكەندەك بولۇپ ئاغزىنى يىرىك تاتىلايتتى.

دۈم يۈكۈنۈپ بېشىنى بوۋىيىنىڭ تىزىغا قويۇۋالغان موماينىڭ مەيدىسى غىزىلداپ، بۇرنى پۈتۈپ كەتتى. مەيدىسىدىكى بەلغەم ئېغىرلىشىپ، نەپىسى قىسىلىۋاتاتتى. بوۋاي ئېڭىشىپ تۇرۇپ مومايغا سەپ سالدى:

— قوسقىڭ ئاچتىمۇ؟

موماي بېشىنى كۆتۈرمەي «ياق» قا باش چايقىدى. بوۋاي سەل جىددىيلەشتى:

— نېمە بولۇۋاتىسە؟

موماي ئۈندىمەكچى بولۇۋىدى، مەيدىسىدە بىرنەرسە توسۇلۇپ قالغاندەك بولدى. بەلغەمنى ھەيدەش ئۈچۈن كۈچەپ گېلىنى قىرىۋىدى، «خالاپ» قىلىپ توغرا تۇرغان بەلغەم موماينى تىنغىلى قويىمىدى. موماينىڭ پۈت - قوللىرى بوشىشىپ، كۆزلىرى چىڭقىلىپ كەتتى. تىنالمى يۈزى تاتىرىپ، لەۋلىرى كۆكرىپ كەتتى. پۈتكۈل ئەزايى لاغىلداپ تىترەپ، ھالىسىز بارماقلىرى بىلەن بىرنېمىلەرنى ئىشارەت قىلدى. بوۋاي تېخىمۇ ئېڭىشتى:

— نېمە دەيسە؟ گەپ قىل... سۇما؟.. ماقا، تۇرۇپ تۇرە.

«كارۋان» شىركىتى، «پالۋان» شىركىتى، «دەۋران» شىركىتى، «سايما» شىركىتى، «دەرمان» شىركىتى، «سايىرام» شىركىتى، «قاينام» شىركىتى، «بايرام» شىركىتى، «پەيمان» شىركىتى... ئوغللىرى قايسىسىدا؟

بوۋاينىڭ بېشى ئايلىنىپلا كەتتى. ئاڭلاپ باقمىغان ئاجايىپ گەپلەر كەنغۇ بۇ! ئوغلى قايسىسىدا بولغىنىنى؟ ئەستاغپۇرۇللا...

بوۋاينىڭ جان-ئىمانى چىقىپ، كۆزىگە قاراڭغۇچىلىق تىقىلدى. قۇمدەك تولا «پالان-پوكۇن» نىڭ ئىچىدىن ئوغلىنى قانداقمۇ تاپار؟ بىچارە مومىنىڭ ھالىغا ئىچى سىرىلدىمىكىن، تىت-تىت بولۇپ كۆزلىرىگە يىغا ئولاشتى. غىرىبلىق، يالغۇزلۇق، مۇساپىرچىلىق بېسىپ، لەۋلىرىنى كىچىك بالدەك ئۈمچەيتىپ خىتىلداپ يىغلىۋەتتى. يېرىلغان قۇرغاق يۈزىنى بويلاپ ئاققان ياشلىرى ياسالمىغان رەتسىز ساقاللىرى ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى. كىرىلىشىپ پارقىراپ كەتكەن يەڭلىرى بىلەن يۈزىنى سۈرتتى.

— ئۇكام...

— ھە-ھە! نېمداغ تولا ئازدۇرلا ئىدەمنى؟

— خاپومماي بىز چىنە چاي بەسەن بولماپتىكە، تالادا مومىمىم قاغانتى. مەجەزى يوقتى قايلسىلا، قاتتىق ناننى يىيەممىدى، — دېدى خام سېمىزنىڭ چالۋاقتىدىن ھودۇقۇپ ئارقىغا داچىغان بوۋاي.

خام سېمىز ئادەم بوۋايغا ئاچچىقى بىلەن ھومىيىپ قويۇپ، شىرەمۇشەرە ئارىلاپ، چالا يېيىلگەن تاماقلارنى يوغان چېلەككە پالاقشىتىپ تۆكۈپ يۈرگەن قىزنى بۇيرىدى:

— چىمەن، ما ئىدەمگە بىز چىنە چاي بېرىڭا.

— ماقا.

بوۋاي قىزنىڭ قولىدىن چاينى رەھمەت-ھەشقاللا بىلەن ئېلىۋاتقاندا خام سېمىز ئادەم چاقىردى:

— ئاكا ھوي، ياجىڭ قوياپ ماڭسىلا!

— يا... ياجۇڭ؟ نېمە ئۇ، ئۇكام؟

— زاكالت پۇلى. ھېلى چىننى ئېچىڭدە قايتۇرىمىز.

— بېرەي ئۇكام، بېرەي، نەچچە پۇل؟

— زىڭمە كوي.

بوۋاي يېنىدىن يىگىرمە يۈەن ئېلىپ تەڭلىدى. خام سېمىز پۇلنى ئېلىپ تاراقلىتىپ سىلكىپ بېقىپ غەللىگە سالغاچ قوشۇپ قويدى:

— چىكىتۋەسەن. چىنە چىقىلسا ياجۇڭ قايتۇرۇلمايدۇ جۇما!

بوۋاي غىرت-غىرت تېپىلىۋاتقان تاپىنى ئاۋايلاپ يۆتكەپ تالاغا چىقتى. موماي بېشىنى پەلەمپەيگە دۈم قويۇۋالغانىدى. بوۋاي يېقىن كېلىپ ئاستاغىنى زوڭزايدى:

— چاي ئېچىقتىم، ئوتلىۋالامسە؟

موماي بېشىنى كۆتۈرمەكچى بولۇۋىدى، كۈچىيەلمىدى. بوۋاي چىننى قويۇپ موماينى يۆلىدى. خەسەدەك تاتارغان موماي كۈچەپ نەپەس ئالغاندا سۇمۇرگەن ھاۋا كېكىردىكىدە بىرنېمىگە دوققىدە ئۈسكەندەك قىلاتتى. ئاندىن ھىق-ھىق

بوۋاي موماينىڭ ئىشارىتىنى چۈشىنىپ ئاستا ئۆرە بولدى. موماينى چىنە خىشلىق پەشتاققا سىڭار جەينەك ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزى ئەينەك ئىشىككە قاراپ ماڭدى.

ئەينەك ئىشىك ئوچۇق بولۇپ، زال ئىچى بوشاپ قالغانىدى. بوۋاي ئاۋايلاپ مېڭىپ ئىشىككە يېقىن پارقىراق مۇنەبەر-مۇلازىمەت باش پۈككىگە يۆلەنگىنىچە دوزداي كالىپۇكلىرىنى قىمىرلىتىپ پۇل ساناۋاتقان خام سېمىز ئادەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ، خۇشامەت قىلغاندەك زورغا كۈلۈمسىرەپ ئېغىز ئاچتى:

— ئۇكام، خاپومماي دەپ بەسەن، يامەتجان بامدۇ؟

— مەن يامەتجان دېگەننى بىلمەيمە، — سوغلا جاۋاب بەردى دوزداي كالىپۇك بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي.

بوۋاي ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ يەنە سۆز ئاچتى:

— قايلسىلا ئۇكام، بۇ ئەسلى ئوغلۇمنىڭ ئۆيىتى...

— بۇ ئۆي ئەمەس، ئاكا، رېستوران! مەن يامەتجان دېگەننى بىلمەيمە. ماڭا قايلسىلا، بۇ ئەسلى ئاكامنىڭ رېستورانى ئىدى، مەن ئۆتكۈزۈۋالغىلى بىز بېرىم ئاي بولدى. ئوقتىلىما. سىلى ئېزىپ قاغان ئوخشايدا.

بوۋاي بۇ قېتىم يەنە گاڭگىرىدى. رەڭگى ئۆڭۈپ، خام سېمىز ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ قالدى. سەل ئېسىگە كەلگەندىن كېيىن:

— مەن ئېزىپ قامىدىم. يازدا ئوغلۇمنىڭ ئۆي ماركىگە كەلگەن ئۆي مۇشۇ، — دېدى جەزمەشتۈرۈپ.

— ھە، مۇنداق دېسەن، — خام سېمىز ئادەم دوزداي كالىپۇكلىرى تەتۈر ئۆرۈلگەندەك قاھ-قاھلاپ كۈلدى، —

ئەخمەق بولماپقا تاغا، ئۆي ماركە ئۆتكەزگەنگىلا بۇ سىلنىڭ ئوغللىرىنىڭ ئۆيى بولماپقا مايدا. ھازىر دېگەن ھەممە ئىدەم ئۆي ماركىنى رېستوراندا ماركەلەيدا. بايام كەلگەنلىمۇ ئۆي ماركەكە كەلگەنلە. ئۆيىنى ئوۋۇ ياققا سېلىپ، ماركىنى ھاۋۇ ياققا ئۆتكۈزۈشۈپ كېتىدۇ شۇ. قايداغ؟

— ھە... مۇنداق دېسەن...

بوۋاينىڭ پۇت-قولىدا جان قالمىدى. ئۇ يەنە يېلىنىپ تۇرۇپ سورىدى:

— ئۇكام، خاپومماي دەپ بەسەن، مۇشۇ شەدە شىركەت ئاچقان يامەتجاننى تونالمۇ؟

ساناۋاتقان پۇلدىن ئېزىپ كەتكەن خام سېمىز بوۋايغا ئالايىدى:

— ئوغللىرى نېمە شىركەت ئاچتتى؟

— شۇ... — بوۋاي مەڭدىگەندەك تۇرۇپ قالدى. راست، نېمە شىركەت بولغىنىنى؟ بۇ خەقنىڭ گېپىنىڭمۇ پۇتقى تولىكەن! — ھېچ بىلەممىدىم قايلسىلا، — دېدى بوۋاي خىجىل بولۇپ، — شىركەت قۇردۇم دېگەن.

خام سېمىز ئادەم دوزداي كالىپۇكلىرىنى يوغان كېرىپ ئەسنۈۋېلىپ بوۋايغا قارىدى:

— بۇ شەدە نېمە تولا، شىركەت تولا. «ئارمان» شىركىتى،

بولا، - دېدى بوۋاي مومىنى يەنە زورلاپ. موماي باش چايچاق ئۈنمىدى. بەلغەم تۇرۇۋالغان مەيدىسىنى ئالغىنى بىلەن چىڭ بېسىپ تۇرۇپ كۈچەپ يۆتەلدى. خالاپ - خالاپ بىر مۆلەك يۆتەلگە ئوخشايدىغان ھېچ نەرسە ئاڭلانمىدى.

بوۋاي ئاستاغىنە ئېڭىشىپ سورىدى:

- مەيدەڭ ئاغرىۋاتامدۇ؟

موماي «ھەئە» گە باش لىڭشىتتى. لېكىن ئۈندىمىدى. بوۋاي تارشىدەك ئورۇق قوللىرى بىلەن موماينىڭ چۈۋۈلغان چېكە چاچلىرىنى يېنىك سىلىدى. بىر تەرەپكە سىيرىلىپ چۈشۈپ قالغان ياغلىقنى قايتا ئوڭشاپ قويدى. ئوڭشىسىمۇ چۈۋۈك چاچلار يەنىلا پاختىسىپ كۆرۈنۈپ قالدى. تۇرۇپلا بوۋاينىڭ كۆزىگە لۆمىدە ياش كەلدى. بىر چاغلاردا قاپقارا، دولقۇنلۇق ئۇزۇن ئۆرۈمە چاچلار ئىدى بۇ! تېقىمغا چۈشۈپ تۇرغان چاچلىرىنى دولقۇنلىتىپ، سوغىنى كۆتۈرۈپ كۆل بويىغا چىقسا كۆل بويىدا يالغۇز ئۆسكەن لەيلىقازاق گۈلگە ئوخشاپ قالاتتى. بېشىدىن گىلەم دوپپىسىنى ئالمايدىغان. بوۋاي ياش ۋاقتىدا بوۋىسىدىن قالغان قىپقىزىل ئۆتۈكنى كىيىپ، ئېتىنى مېنىپ تالاغا چىقسا بىرىنچى بولۇپ بارىدىغان يېرى كۆل بويى ئىدى. ئاتنى سۇغۇرۇۋېلىش باھانىسى بىلەن ئۇنى - بۇنى دەپ پاراڭلىشىپ تۇراتتى. شۇ چاغدا ئۇ، قىزنىڭ تېقىملىرىغا چۈشۈپ تۇرغان بولۇق چاچلىرىدىن كۆزىنى ئۈزەلمەيتتى. ھەتتا بىر قېتىم - تۇنجى قېتىم قىزنىڭ ئاشۇ ئۇزۇن ۋە دولقۇنلۇق چاچلىرىنى تۇتۇپ بېقىپ سېھىرلىنىپ قالغانىدى.

- سوغۇڭنى بېرىپ تۈرە، ئېتىمنى سۇغۇرۇۋالاي، - دېگەندى بوۋاي.

- مانا، سۇغۇرۇۋالسىلا، - دېگىنىچە قىز ئوماق كۈلۈپ سوغىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. ئۇ، سوغىدا لىق سۇ ئېلىپ ئېتىنى سۇغۇردى. ئاندىن سوغىغا سۇ توشقۇزۇپ بەرمەكچى بولۇۋىدى، قىز ئۇنىڭ قولىدىن سوغىنى ئېلىۋالدى.

- بولدى، ئاۋارە بومىسىلا، ئۆزۈم ئالايىمە. ئۇ شۇنداق دەپ سوغىنى چايچاقىنى قايتا كۆلگە پاتۇردى. ئېڭىشىپ سۇنى ئالغۇچە ئارىلىقتا دۈمبىسىدە تۇرغان ئۇزۇن - ئۇزۇن، توم - توم ئىككى تال ئۆرۈمە چىچى دۈمبىسىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ ساڭگىلاپ قالدى. دە، ئۇچى كۆلدىكى سۇدا لەيلەپ قالدى. ئۇ، بىر قولىدا ئاتنىڭ چۈلۈۋىرىنى تۇتۇپ، بىر قولىدا قىزنىڭ چىچىنى ئىتتىك سۇدىن ئېلىۋالدى.

- رەخمەت، - دېدى قىز ئۆرە بولغىنىچە، ئاندىن يىگىتكە تاتلىق جىلمىيىپ، ئۇچى ھۆل بويىكەتكەن چىچىنى قايتا دولىسىدىن ئارتىلدۇرۇپ ئارقىسىغا تاشلىۋالدى. يىپەكتەك يۇمشاق چاچلاردىن چاچرىغان سۇ دانچىلىرى ئۇنىڭ يۈزىگە چاچراپ كەتتى. لېكىن يىگىت ئۇنى سەزمەستىن سېھىرلەنگەندەك قېتىپ قالغانىدى. قولىدىكى ئاتنىڭ چۈلۈۋىرىمۇ چىقىپ كەتكەن بولۇپ، يېرىم كۈن ئات قوغلاش بىلەن ئاۋارە بولغانىدى.

بوۋاي ھەسرەتلىك ئۇھ تارتتى. چوڭقۇر مېھرى بىلەن قەدىناس مومىنىڭ چېكە چاچلىرىنى پۇرىدى، يۈزلىرىنى

قىلىپ، يىڭنە تۆشۈكىدەك بىر يەردىن قىستىلىۋاتقان نەپىسىدىن ئىسقىرتقاندەك، بىراق ھالسىز بىر ئاۋاز كېلەتتى. لەۋلىرى كۆكرىپ كەتكەندى.

- چاي ئىچىۋالە، قىزىق چاي.

موماي تاتارغان لەۋلىرى بىلەن چايىنى ئاستا ئوتلىدى.

بوۋاي مېھرى بىلەن مومىنىڭ پېشانىسىنى سىلىدى:

- نان چىلاپ بېرەيما؟

موماي بېشىنى چايچاق، ئوتلىغان چىيىنى يۇتتى. بىراق ئاران ئوتلىغان بىر يۈتۈم چاي توغناغا كېلىپ قايغان سۈدەك قېيىپ نېرى ئۆتمەي، موماي قاتتىق قېقىلىشقا باشلىدى...

10

بۇ كېچە ئىنتايىن ئۇزۇن كېچە بولدى. بوۋاي - موماينىڭ ئولتۇرغان جايى مۇزدەك سوغۇق چىنەخش پەشتاق، قۇلاققا ئاڭلانغىنى غار - غۇر، گۈر - گۈر ماشىنا ئاۋازى. مەھەللىسىدە تىنچ - ئازادە مۇھىتتا كۆنۈپ قالغان بېشى ۋاڭشىپ ئاغرىپ، ئىككىلەننى خېلىلا جۈدەتتى. نېمىلا دېگەن بىلەن بوۋاي خېلى تىمەن ئىدى. ئەمما موماينىڭ بىر ئاغرىقى ئىككى بولۇپ، نەپەس ئېلىشى قىيىنلىشىپ، پۈت - قوللىرىنى چىڭ تۇگۇپ دۈم ياتاتتى. قىزىتمىسىمۇ ئۆرلەپ كەتكەن بولۇپ، بوۋاينىڭ ئوڭ تىزى - موماي بېشىنى قويۇپ ياتقان جاي تونۇردەك قىزىتىپ چىقتى. موماي بايام بوۋاي ئېلىپ چىققان چايدىن ئىككى - ئۈچ يۈتۈم ئوتلىۋىدى، خېلى ئارام تاپقاندەك بولدى.

بوۋاينىڭ قورساقلىرى ئېچىپ، ئۈچەيلىرى تارتىشىپ قالدى. كۆڭلى ئېلەشكەندەك بولۇپ قۇرۇق ھۆ تۇتتى. ئۇ ئەزەلدىن قورسقى سەل - پەل ئاچسىلا كۆڭلى ئېلىشىدىغان ئادىتى بار ئىدى. بوۋىسى باقمىھاجىم تېڭىقچى دائىم پەرزەنتلىرىگە ساغلاملىق ھەققىدە مۇنداق تەربىيە بېرىدىغان.

«كىشى ساغلام بولۇش ئۈچۈن ئاچ - توق يۈرۈشكە بولمايدۇ. قورساق ئېچىپ ئۆتۈپ كەتكەندە يىگەن غىزا كېسەل پەيدا قىلىدۇ. سەھەرلىك ناشىدا كۆڭۈل تارتىمىسىمۇ بىر بۇردا قۇرۇق نان يىگەن كىشى تەمبەل بولغۇسىدۇر. چۈنكى قۇرۇق نان تۈن بويى ئاشقازاندا يىغىلىپ قالغان زەرداب سۇنى تارتىپ كۆڭۈلنى ئاچىدۇ. قاتتىق - قۇرۇق بولسىمۇ ھەر كۈنلۈك ناشىنى قولىدىن بەرمىگەن كىشى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈسىدۇر. قورساق ئېچىپ، كۆڭۈل ئېلىشىسا بەدەننىڭ ئىچكى ئەزالىرى بۇزۇلىدۇ. شۇڭا، بالىلىرىم، پوتاڭلاردىن بىر پۇچۇق نان كەم بولمىغاي. ھەرقانداق ۋاقىتتا كۆڭۈلۈڭلار زەررىچە تاام تارتقاندا بىر بۇردا ئۇشتۇپ چاينىۋالساڭلار يۈرىكىڭلار پۈتۈن تۇرىدۇ. ئۇھ چىقمايدۇ...»

شۇڭا بوۋاي بوسۇغىدىن پۈت ئالسىلا مومىنى ئۇنىڭ پوتىسىغا بىر زاغىنى تۈگۈپ بېرەتتى. چۈنكى بوۋاي دائىملا ئۇنىڭغا بوۋىسىنىڭ تەلىملىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى. بۇ تەلىملەر ئۇلارنىڭ نەزىرىدە كاتتا بىر ساغلاملىق رىسالىسى بولۇپ ساقلىنىپ كەلمەكتە ئىدى.

- نان چىلاپ بېرەي، بىز بۇردا ئىچكىنە، ماغدۇر پەيدا

چوڭ ئاناھىدىن قالغان پەيدىزە ئىدى. ھازىرقى ياشلا بۇنداق يوغان پەيدىزىنى ئاسمايدا. زەڭگە بەسە ھازىرقى زىرە-سىغىلاغا ئۆزگەتپ بېرەمەش. نەچچىسى پۈتتە بۇنىڭدىن. ماۋۇ ئۆزلىرىنىڭ رەھەتلىك بوۋىلىرىدىن قانغان ئۈزۈك. ھەقاندق ئېغىي كۈنلىدىمۇ ئىشلەتمەي تەۋەرۈك ساقلاپ كەلدىلە. بۇنىمۇ ئوغللىمىزغا بەسلە. ئۇلۇغ بوۋىسىنىڭ روھى مەدەت بولاپ، دۆلىتى زىيادە بولىدا. كۆرۈشۈشكە نېسىپ قىمماي كېتىپ قاسام، مېنى شۇنداق دېگەنتى دەپ قوشاققا قېتىپ بەسلە، ماقولما؟!

بوۋاينىڭ يەنە كۆڭلى بۇزۇلدى. چىبىرقۇتتەك يول-يول قورۇق يۈزىدىن تاراملاپ ياش ئاقتى. مومىيىغا ياشنى كۆرسەتمەسلىك ئۈچۈن تەتۈر قارىۋېلىپ، ئەتەي ئاۋازنى كەسكىن چىقىرىشقا، ئۆزىنىڭ يامان كۈنلەرنى خىيالغا كەلتۈرمەگەنلىكىنى مومىيىغا ئىشەندۈرۈشكە، بۇيەردە - قايناق شەھەرنىڭ كىندىكىدە تاسادىپىي كۆڭۈلسىزلىكلەرگە دۇچار بوپقىلىشتىن قاتتىق ۋايىم يەۋاتقانلىقىنى بىلدۈرمەسلىككە تىرىشۋاتاتتى.

— يوق گەپنى قىممىغىنا، — دېدى بوۋاي مومىيىنىڭ تۈگۈنچەك تۇتقان قولىنى چىڭ تۇتقۇچە ، — بۇلانى ئۆزەڭ بېرسە. ھېلى تاڭ ئاتسا كېلىن بالا بىلەن كۆرىشىمىز. شۇ چاغدا ئۆز قولاڭ بىلەن بېرىپ تازا بىز خوش قەۋەتكىن. بالا بىلەن كۆرەشكەندە بايامقىدەك تايىنى يوق گەپنى قىلىپ، ئۇلانىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىممىغىن جۇما. بوممىسا كۆڭلى ئارامدا يۈرەلمەي چوڭ ئىشلىرىغا تەسر يېتىدا.

بوۋاي ئاغزىدا شۇنداق دېگەن بىلەن ئوغللىنىڭ قەيەردىلىكىنى، نېمەش قىلىۋاتقانلىقىنى، قاچان كۆرۈشەلەيدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇرىغا سىغدۇرالمىدى. ئۆزىگە بولغان ئىشەنچى، ئۈمىدى بارغانسېرى يىراقتىن لىپىلداپ كۆرۈنگەندەك بولدى. شۇنچە كۆپ ئادەم قاتارىدىن تېپىشالارمۇ؟ كۆرۈشەلەرمۇ؟ ...

بوۋاي ئوغللىنى قەۋەتلا سېغىنىپ كەتتى. ئوڭى ئۇلۇغ بوۋىسىنى خويما تاتقان، ئىككى مەڭزىدە قىزلارنىڭكىدەك زىنقى بار. بويمۇ ئۇلۇغ بوۋىسىدەك قامەتلىك. رەھمەتلىك باقماجم تېڭىچى ئۈزەڭگىگە پۈت ئالسا ھەرقاندق يوغان ئاتمۇ ئۆزىنى تۇتالماي بېلى ئېگىلىپ، تۇرغان جايدا دۇپۇرلەپ چۆرگىلەپ كېتەتتى. ما ئوغللىمۇ بوۋىسىغا ئوخشاپ، نېمەتى ھېلىقى؟ كوڭكسىغا چىقسا بىرىلەرى غىچىرلاپ، لۆمۈلدەپ كېتەر ھەقچان! ...

بوۋاي ئۆز ئويىدىن ئۆزى كۈلۈپ كەتتى. كۆز ئالدىغا ئوغللىنىڭ سېمىسى كېلىۋېلىپ، كۆزلىرىنى يېرىم يۈمىگەنچە ئوغلغا مەستلىكى كېلىپ، ئېغىزىنى يېرىم ئاچقان پېتى مۈگدەپ قالدى. ئوغللىنىڭ بوينىدا قىپقىزىل گالىستۇكى بار ئىدى. قولىدا سائەت، كىيىملىرى ئالامەت سېپتا. قامىتى ئۇلۇغ بوۋىسىنى ئەينەن تارتقان...

تاڭ ئېتىپ ئەتراپقا يورۇق چۈشۈشكە باشلىدى. كوچا چىراغلىرىمۇ ئارقا-ئارقىدىن ئۆچۈشكە باشلىدى. سەھەرنىڭ

سلىدى. تاڭ ئاتقىلى ئاز قالدىمۇ دەپ تولا ئاسمانغا قاراپ، بوۋىلىرى تارتىشىپ، تېلىپ قالدى. ياشاڭغىراپلا تۇرغان كۆزلىرى كۈچلۈك كوچا چىرىغىنىڭ نۇرىدا تېلىپ، نېرۋىسىمۇ ھەددىدىن زىيادە چارچاپ كەتتى. ماڭدامدا بىر قىستاپ كەلگەن ئەسەنكىنىڭ دەستىدىن قوۋۇزلىرىمۇ تېلىپ ئاغرىپ كەتتى. پات-پات ئالغانلىرى بىلەن تالغان كۆزلىرىنى چىڭ-چىڭ بېسىپ قويۇپ مومىيىنىڭ چېكىسىنى، دۈمبىسىنى بىكار تۇرماي ئۇۋىلاش بىلەن بەند ئىدى.

بوۋاي پوتىسىنى يېشىپ كۆمەچنى ئالدى. چىنىدىكى چاي سوۋۇپ كەتكەندى. ئۇ، كۆمەچنى ئۇۋىلاپ يۈرۈپ چايغا چىلىدى. ئاندىن پوتىسىغا ئېسىلغان غىلاپتىن قوشۇق ئورنىدا ئىشلىتىش ئۈچۈن مېسۋاكنى چىقاردى. بۇ مېسۋاك ئۈزۈن يىل ئىلگىرى رەھمەتلىك بوۋىسى باقماجم تېڭىچى ئىشلەتكەن تەۋەررۈك مېسۋاك بولۇپ، ئۈزۈن يىل ئىشلىتىلگەنلىكتىن چىلاندىك قىزىرىپ، پارقىراپ كەتكەندى. كېيىنچە كىشىلەر پەرزەنتى تۇغۇلۇپ قىرغىغا توشقاندا ئاتايىن كېلىپ مۇشۇ مېسۋاكنى سوراپ ئەكىتىپ، قىرغىغا توشقان بالىغا تۇتقۇزۇپ ئىرىم قىلدۇرسا باقماجم تېڭىچىنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرى، قولى گۈل ھۈنەرلىرى، دۆلەتمەنلىكى بالىغا ئۇدۇم بوپقالسا ئەجەب ئەمەس دەيدىغان ئادەت شەكىللەنگەندى. دېگەندەك، ھازىرغىچە باقماجم توغۇرلۇق تەسىرلىك ۋەقە-ئىشلار، ئەسلىمە-ياخشى سۈپەتلەر خەقنىڭ ئېغىزىدا يوقالماي كەلدى. بىرەرسىنىڭ بالىسى خاسىيەتلىك ئىشتىن بىرنى قىلسا دەرھال «باقماجمنىڭ ئۇدۇمى تەڭگەن» لىكى قوشۇپ تەرىپلىنىدىغان ئادەت بار ئىدى.

بوۋاي مېسۋاكنى قوشۇق ئورنىدا ئىشلىتىپ چىپىنى ئىچتى. مۇزلىغان چاي كۆمەچنى ئانچە ياخشى يۈمىشتالمىغان بولسىمۇ بوۋاي قوۋۇزىنى پاقىنىڭ گېلىدەك لىپىلدىتىپ يۈرۈپ چاينىغان بولدى. يۇتقان بولدى. نەچچە كۈندىن بېرى مومىيى ساقسىز بولۇپ، ئۆزى كۆمگەن كۆمەچلەر خامسۇقراق پىشىپ قالغاندى. چىنىنى بىكارلاپ ئاندىن مەيدىسىنى چىڭىتىپ كەلگەن بىر كېكىرىكىنى قىيىنلىپ يۈرۈپ چىقىرىۋېلىپ، مەيدىسى سەل بوشىغاندەك ئارام تېپىپ قالدى.

مۇزدەك سوغۇق چاينى ئىچىپ قورسىقىنى توقلىۋالغان بوۋاي چىنىنى بىر چەتكە ئېلىپ قويۇپ، ئاندىن ئۇزاقتىن ئۇزاق دۇئا قىلىپ، ئاللاننىڭ بىر ۋاقتلىق نېمىتىگە شۇكرانە ئېيتتى.

11

بوۋاي شۇ كۈنى كېچىچە پەشتاقتا كۆز يۇمماي تاڭ ئاتقۇزدى. موماي گاھ تونۇردەك قىزىتىپ جۈيلىسە، گاھ لاغىلداپ تىترەك بېسىپ، شۈكلەپ كېتەتتى. بۇرغىغا ئۆلۈم پۇرىغاندەك بولۇپ ھەددىسىلا بىرنىمىلەرنى پىچىرلاپ، بوۋايغا ۋەسىيەت ئېيتماقچى بولاتتى.

— كېلىن بالامغا مانى بېرىپ قويسىلا، — دېدى موماي بىر چاغدا سەل ياخشى بوپقالغاندەك سۆزگە كىرىشىپ، — بۇ،

ئۆكۈنۈپ، موماينى ئاستا يەرگە دەپسەتكەنچە ئۇياق - بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرۇۋاتقان ماشىنىلارغا قاراپ قولىنى كۆتۈردى. يېشىل رەڭلىك سانتانا ئەگىپ كېلىپ بوۋاينىڭ ئۆدۈلىدا توختىدى.

— بالام، ناھىيىلىك دوختۇرخانىغا، — دېدى بوۋاي.
— چىقسىلا، ئاپپىرىپ قوياي.

بوۋاي موماينى ئاۋايلاپ يۆلەشتۈرۈپ ئارقا ئورۇنغا چىقاردى. ئاندىن ئۆزىمۇ پىكاپنىڭ پاكار ئىشىكىگە نەچچىنى ئۇسۇپ يۈرۈپ موماينىڭ يېنىغا چىقتى. پىكاپ يۈرۈپ كەتتى.

12

موماي ساقىيالىمىدى.

موماي جان ئۈزگەن كۈنى ئوغلى ئۆلۈمگە ئۈلگۈرۈپ ئۆزى يالغۇز كەلدى. دادىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ ھازا ئاچقاندا بوۋاي ئۆزىنىڭ موماينى دوختۇرغا ئاپارغىچە تارتقان ئازاب - ئوقۇبەتلىرىنى، ئوغلىنى تاپالماي سوغۇق چىنە خىش پەشتاقتا بىر كۈن مۈگدەپ تۈنەپ چىققانلىقىنى، خام سېمىز، پالكۆز رېستوران خوجاينىدىن دەشنام ئاڭلاپ خورلۇق ھېس قىلغانلىقىنى، دوختۇرخانىدا كىرىدىغان - چىقىدىغان تۆشۈكنى ئاڭقىرالماي خامان چۆرگىلەپ قىينالغانلىقىنى، بىر - بىرىدىن ئۇششاق رەسمىيەتلەرنى بېجىرىش ئۈچۈن بىر كىرگەن ئىشخانغا ئۇقۇشماي نەچچە قېتىم كىرگەنلىكىنى، جۈۋۇق سېۋەتتەك چېچى بار بىر خانىمىنىڭ (بوۋاي يالاڭشاش ئاياللارنى كۆرسە خانىم دەپ بىلەتتى) ئۇنىڭ ساۋاتسىز، مەنۇلۇقنى مەسخىرە قىلىپ پىخىلداپ كۈلگەنلىكىنى، تەكشۈرۈشكە پۇل تاپالماي دوختۇرخانا كاسسىرىغا يالۋۇرغانلىقىنى، ھەتتا ھېلىقى تۈگۈنچەكىنى يېشىپ كاسسىرنىڭ ئالدىغا قويۇپ سارغايغانلىقىنى، ئاخىرى ئامال بولمىغاندا بىر يۇرتلۇق تونۇشى ئۇچراپ قېلىپ شۇنىڭدىن پۇل سورىغانلىقىنى، موماينىڭ ياتاققا ئېلىنىپ بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ياخشى بولالماي ئاخىرەتكە سەپەر قىلغانلىقىنى... ھەممىنى ئۇنتۇپ ئوغلىنى باغرىغا باسقىنچە بۇقۇلداپ يىغلىدى. نەچچە كۈندىن بېرى جىيەكلىرى قىزىرىپ قۇرۇپ كەتكەن كۆزلىرى قايتىدىن نەملىشىپ، ياشلىرى تارام - تارام تۆكۈلۈشكە باشلىدى.

تاغدەك ئىشىنىپ بارغان ئوغلىنى تاپالماي، غېرىبىسىنى تەمتىرەپ يۈرگىنىنى قوشاققا قاتمىدى بوۋاي. پەقەت كەپتەر باچكىسىدەك بۇقۇلداپ ئۇزاققىچە ئۇنىسىز يىغلىدى. ئۇ ئىشلارنى ئىنسانغا تىنغىلى بولاتتىمۇ؟ ئەمچەك بېرىپ باققان مېھرىبان ئانىسى ئاغرىپ ئالدىغا بارغاندا كۆرۈشەلمىگەنلىكىنى، تېپىشالمىغانلىقىنى، ئۇچرىشالمىغانلىقىنى مەھەللىدىكىلەر بىلسە ئەيىب ئەتمەسمۇ؟! ئىست، تاپقان پۇلغا ۋاي، ئاتا - ئانىسىغا ۋاپادارلىق قىلالىمىغان كۆرەڭ بايۋەچچە دەپ مەسخىرە قىلىشمامدۇ؟ باقماجم ئۇلۇغ بوۋىسىنى دورىيالماپتۇ، دەپ ئەپسۇسلانمامدۇ؟ ياق! ئۇ دېگەن باقماجم تېڭىقچىنىڭ چەۋرىسى. ئۇلۇغ بوۋىسىنىڭ شەنىگە داغ يەتكۈزسە بوۋىسىنىڭ روھى قورۇنۇپ قالىدۇ. بوۋىلارنىڭ روھىنى قورۇندۇرغان كىشى

نەشتەردەك كۈز شامىلى يۈزگە ئاچچىق سانجىلاتتى. كوچىلاردا ئادەملەر كۆپىيىپ قالغان. ئەر - ئايال، چوڭ - كىچىك، قېرى - ياش ھەممىسى ئالدىراش. ھېچكىم بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى يوق. بىر - بىرىگە سالام - سەھەت قىلىدىغان ئادەم يوق. يولدا كېتىۋاتقانلارغا قاراپ بوۋاينى غېرىبلىق باستى. تونۇش ئۇڭدىن بىرەرسى ئۇچراپ قالسا دەپ كۆزى تېشىلگۈدەك شۇنچە سەڭگىرىپ قارىدى. بىلەكلىرىدىكى سائەتلىرىگە قاراشقىنچە بىرلىرى ئۇياققا، بىرلىرى بۇياققا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان چىرايى سوغۇق، جىددىي تۇس ئالغان ئادەملەر قاتارىدىن بوۋاينىڭ باغرىنى شۇرىدە ئېرىتكۈدەك بىر ئىنسان بولسا - ھە!

بوۋاينىڭ ئالدىدا ھەرخىل پۇت - بىرى دىقماق، بىرى كۆتمەك، بىرى ئىچ مايماق، بىرى تاش مايماق. بىرلىرى تاق - تاق ئاۋاز چىقارسا، بىرلىرى شىپ - شىپ... ھېچقايسىسى بوۋايغا ياقمايدۇ. ئوغلىنىڭ مېڭىشلىرىغا يەتمەيدۇ. ئوغلىنىڭ مېڭىشلىرى شۇنچە سالاپەتلىك. ئىچ مايماقمۇ ئەمەس، نورمال. نۇقسان - ئىۋەنسىزلىكى ئۇلۇغ بوۋىسىنى...

— نېمە بولماۋاتسە؟

بوۋاي خىيالىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. چۈنكى موماي ئۇنىڭ يوتىسىنى چىڭ قۇچاقلىۋالغانىدى. چىرايى تاتىرىپ، لەۋلىرى كۆكرىپ كەتكەنىدى. موماي مەيدىسى غىزىلداپ، ئىسقىرتىپ نەپەس ئالغىنىچە بېشىنى كۆتۈردى. كىر ياغلىقى بېشىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى. بوۋاي ئۇنىڭ ياغلىقىنى تۈزەشتۈرۈپ سېلىپ قويماقچى بولۇۋىدى، قولى كالۋالىشىپ ياخشى سالالمىدى. موماي قولىدا چىڭ سىقىمىدۇالغان تۈگەنچەكىنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. ئاندىن بوۋاينىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ قۇچاقلىدى. قۇچاقلىدى دېگىلىمۇ بولمايدۇ. قوللار جانسىز، تىترەپ ئاران يىغىلىپ، ئاران سوزۇلىدۇ.

— سېنى دوختۇرغا ئېچچىرەي.

بوۋاي تۈگۈنچەكىنى قوينىغا سالدى. ئاندىن مومىيىنى يۆلەپ ئۆرە قىلدى.

— ھاپاش بولە، ئاستا.

موماي تىترەپ تۇرغان ئورۇق قوللىرى بىلەن بوۋايغا ئېسىلدى. لېكىن چىڭ تۇتالمايتتى. بوۋاي مومىيىنى ھاپاش قىلىپ پەشتاقتىن پەسكە چۈشتى. قايسى تەرەپكە مېڭىشىنى بىلەلمەي بىردەم تۇرۇپ قالدى. يول بويىدا ئۇزۇن ساپلىق سۈپۈرگە بىلەن يول سۈپۈرۈۋاتقان ئوتتۇرا ياش ئايالغا يېقىن بېرىپ سورىدى:

— ئۇكام، دوختۇرخانا قاياقتىدۇ؟

ئايال سۈپۈرگىگە يۆلىنىپ ئۆرە بولدى. بوۋايغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ ئاندىن جاۋاب بەردى.

— مانداغ تۇرۇپ باراممايلا. تاكىسى توسسىلا بەش كويغا ئاپپىرىپ قويدا. يېزىدىن كەگەن ئوخشايلام - ھە؟

قارمىمىدىغان! باش ئايلىنىپ قالغان چاغدا ئەقىل - ئىدراكمۇ گەجگىگە ئۆتۈپ قالىدىكەن. بوۋاي بايىلا شۇنداق قىلمىغىنىغا

راۋاج تاپالمايدۇ. ئىشى ئىلگىرى باسمايدۇ. يامەتجان ھەققەتەنمۇ قولدىن ئىش كېلىدىغان، ئۇلۇغ بوۋىسىنى تارتقان يىگىت بوپتۇ. بوۋاي بۇنى موماينى قەبرىستانلىققا ئېلىپ بارغاندا ھېس قىلدى. ئوغلى جىنازىنىڭ ئالدىدا قول باغلاپ كېتىۋاتقاندا، مېيىتىنى شامگۆرگە ئەكىرىگچە، دۇئا-تىلاۋەت قىلىپ قايتقۇچە، تارغىنىدە ھويلىدا كەلگەن - كەتكەن پەتىچىلەرنى ئۇزاتقۇچە توختىماي كېلىپ تۇرغان تېلېفون ئۇنىڭ ئالدىراش ئادەم ئىكەنلىكىنى، چوڭ ئىشلارنى تەۋرىتىۋاتقان بىلىملىك كىشى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايتتى. تۇرۇپلا بوۋاي ئىلگىرى ئوغلىدىن ئاغرىغانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ قالدى. بۇنداق ئالدىراش ئادەملەردىن ئاغرىنىشقا بولامدۇ؟ چوڭ ئىشلارنى قىلىدىغان ئادەم دېگەن ئەلۋەتتە ئالدىراش يۈرىدۇ. بۇنچىلىك ئىشنى چۈشەنمەسە قانداق بولىدۇ؟ ئاۋۇ قوشنا مەھەللىدىكى ھامىت چوناق دېگەننى ھەممە ئادەم چوڭ خوجاينى، ئالتە شەھەرنىڭ ھەممىسىدە ئاشخانا-دۇكانلىرى بارمىش، قوڭغۇز پىكاپى بىلەن چېپىپ يۈرۈپ ھەممىگە يېتىشەلمەي قايتۇدەك دېيىشىمىدۇمۇ؟ قولىدىن چوڭ-چوڭ ئىشلار كېلىدىغان ئادەم ئاشۇنداق ئالدىراش بولماي بىكار تەلەپ، لايغەزەل بولسا بولاتتىمۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا رەھمەتلىك بوۋىسى باقھاجىم تېڭىقچىمۇ ھەرقايسى يۇرتتىكى خانىقالرىغا ئاتلىق چېپىپ يۈرۈپ كىشىلەرنىڭ سۇنۇقىنى تاڭغاندا ئاشۇنداق يېتىشەلمەي قالاتتى. بوپتۇ! بوۋىسىنى دورىيالىسا مەيلى. بوۋىسىنىڭ ئىزىنى باسالسا مەيلى. بوۋىسىنىڭ روھىنى خۇش قىلالسا مەيلى. نېمىلا بولمىسۇن ئوغلى ئانىسىنىڭ نامىزىغا ئۈلگۈرۈپ كەلدى. ناماز كۈنى بولسىمۇ ئۆزى ئۇچۇرۇم بولغان مەھەللىدە، ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئۆيدە تۇرۇپ بېرىشكە يارىدى. بېلىگە ئاق باغلاپ، ئۇزاق يىل كۆرۈشمىگەن جامائەت بىلەن كۆرۈشۈپ ئوغۇللۇقنى يەتكۈزدى. ئاۋۇ ھامىت چوناق ھازىرغىچە خەقنىڭ ئاغزىدىكى مىش-مىشتىن بۆلەك ھېچكىمگە قارىسىنى كۆرسەتكىنى يوق. ھەتتا تۇل دادىسى قازا قىلغاندا مەھەللە جامائىتى يۇيۇپ-تاراپ يەرلىكىدە قويدى. ھامىت چوناق كەلگەن يوق. جامائەتنىڭ ئالدىدا تىك تۇرۇپ «دادام قايداغراق كىشى بولغىتتى» دەپ سورايدىغانغا يارىمىدى بايقۇش. شۇنىڭدىن كېيىن خەقلەر ھامىت چوناقنى ئېسىدىن چىقىرىۋېتىشتى. «تاپقان پۈلۈك قۇرۇپ كەتسۇن! سېنى ئالەمگە ئاپىرىدە قىلغان ئۇلۇغ ئادىمىڭ، مەنىۋى تۇۋرۇكۇڭ قايتماس سەپەرگە ئاتلانغاندا باشنى ئېگىپ مۇسبەت تۇتالمىغان، ياخشى گېپىنى قىلىپ ئىككى ئېغىز قوشاققا قاتالمىغان، جىنازىنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ ماڭالمىغان، ئوغۇللۇق پەرزىنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم يەتكۈزۈپ، تىرىكلىكتىكى سەھۋەن-نۇقسانلىرى ئۈچۈن جامائەتتىن رازىلىق ئالالمىغان، ئالدىم-بەردىمگە مەن ئىگە دەپ كۆكرەك كىرىپ ئوتتۇرىغا چىقالمىغان سەندەك ئوغۇلنى» دەپ ئەيىبلەشپ شۇنداق قىلىشتى ئۇلار. ئۇنىڭغا قارىغاندا بوۋاي ئۆز ئوغلىدىن خېلىلا رازى بوپقالدى. ئانىسىنىڭ سوغۇق يۈزىنى بولسىمۇ كۆرەلدى ئوغلى. جىنازىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ

ئۇنىسىز ياش تۆكۈپ ماڭالىدى ئوغلى. جامائەتكە يۈزلىنىپ، قولىنى باغلاپ تۇرۇپ تىترەك ئاۋازدا «ئانام قايداغراق كىشى ئىدى» دەپ سورىيالىدى ئوغلى. بىر ئۈچۈم ئىخلاس توپىسىنى ئۆز قولى بىلەن ئانىسىنىڭ تېنىگە سېپىلدى ئوغلى. بوۋاي بۇنىڭدىن ئالەمچە سۆيۈندى. ئوغلىغا تېخىمۇ مەستلىكى كەلدى. ھەندە، بۇمۇ بىر ۋاپادارلىق! ئوغلىنى ئىزدىگەندىكى، تاپالماي جەۋر تارتقاندىكى ئاغرىنىش-قىيىداشلىرى پۈتۈنلەي يوقىدى. ئەپۈچانلىق ھەممىنى بېسىپ چۈشتى. ئاتا-ئانىنىڭ قەلبى ئاشۇنداق ئەزىم دەريا! پەرزەنت كۆڭلىدىكى تاپالماي قالىسىمۇ، خاپا قىلىپ جۈدە تىسىمۇ كىچىك بالدەك بىردەمدىلا ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ. خاپىلىقنىڭ ئورنىنى مېھىر-مۇھەببەت، كەچۈرۈم ئىگىلەيدۇ. ئالەمنىڭ كەڭلىكىنى ئىزدەيسەڭ ئاتا-ئانىنىڭ قەلبىدىن ئىزدە. ئالەمچە سۆيگۈ نەدە دېسە ئاتا-ئانىنىڭ مېھرى-مۇھەببىتىدىن ئىزدە!...

بوۋاي ئوغلىنى تۇتۇپ قالاي دېسىمۇ تۇتۇپ قالالمىدى. ئۈزۈلدۈرمەي كېلىۋاتقان تېلېفونلار ئوغلىنى نېمىلەرگىدۇر ئەنسىرىتىپ، تىنچسىزلىنىۋاتقانلىقتىن بوۋاي ئوغلىغا قارىيالىدى. مەيلى، بارسا بارسۇن. ئاۋۇ يەردە چوڭ ئىشلىرى بار. ئەسلىدىمۇ ئانىسىنىڭ مېيىتى يۇيۇلغان ئۆيدە چىراغ يورۇتۇپ بىر كېچە ئىخلاس ئوقۇپ ئولتۇرۇش پەرزەنتىنىڭ بۇرچى ئىدى. ئەمما بۇنىڭغىمۇ شارائىت بولمايدىغان ئوخشايدۇ. بوۋاي شۇلارنى ئويلىغاچ ھەدەپ سائىتىگە قاراۋاتقان ئوغلىنى يېنىغا چاقىردى:

- بالام، شۇنداغ قىلىپ بۈگۈن تۇراماماسە؟
- خاپومىغىن دادا. بۈگۈن كەتمەسم بولمايدا. پەرىدە تولا تېلېفون قىپكېتىۋاتىدا. شىركەتتە ئىشلا ئالدىراش. يېقىندا قوشنا شەھەرگە تارماق شىركەت قۇرماقچىدۇق. تەييارلىق خىزمەتلە ئالدىرىتىپ كېتىۋاتىدۇ دېگىنە.
- بالام، سېنىڭ ئۇ شىركەت دېگىنىڭ ساۋاپلىق ئىش قىلىدىغان يەمۇ-يا...؟
- ئوغلى بوۋاينىڭ ساددا سوئالىدىن كۈلۈپ كەتتى:
- ساۋاپلىق دېمەيدا، دادا، جەمئىيەتكە ھەسسە قوشىدىغان دەيدا ھازىر.
- ھەممىسى بىز گەپقۇ، - بوۋاي بوش غۇدۇڭشىپ قويدى، - رەمەتلىك ئۇلۇغ بوۋاڭ باقھاجىم تېڭىقچىمۇ...؟
- دادا، مەن ماڭايمكى، - سۆزىنى بۆلدى ئوغلى.
- مەيلى بالام، مەيلى. ماڭغىن. ئاناڭنىڭ يىتتە نەزىرىسىدە كېلىپ تۇمىساڭ بولمايدا. ئاناڭنىڭ روھى قورۇنۇپ قالىدا. چوڭنىڭنى ئامماي كېسە. ئەسلى بۈگۈن قىز بالىنىڭ ئونىدا قارا كىيىپ ھازىدا بولاپ تۇرىدىغان يەدنى... كىلىدۇ.
- پەرىدەگە خاپومما، دادا. شىركەتتە ئىككىمىزنىڭ بىرسىمىز يوق بولالماقتا بولمايدا. توغرا چۈشەن.
- ھەممە ئىشنى توغرا چۈشۈنۈپلا يوقىتىۋەگىلى بولمايدا، بالام. ھەقاندق ئىش يولى بىلەن، يوسۇنى بىلەن. ھە راس، بالام، ماۋۇ رەمەتلىك ئاناڭنىڭ تەۋەرۈكى. كۆزىنىڭ ئوچۇقىدا

چوڭ. ئۆزى چوڭ بولغان كونا قەدەمجايدا يۇرت - مەھەللە بىلەن ھال - مۇڭ بولۇشۇپ، جامائەتنىڭ قولىغا ئۆز قولى بىلەن سۇ قويۇپ، چاي سۈنۈپ، داستىخان سېلىپ دۇئاسىنى ئالسا شۇنىڭ خاسىيىتىگە نېمە يەتسۇن! نەزىر دېگەن گۆش - يولى يەيدىغان نەپىسى مەرىكە ئەمەسقۇ!

بوۋاي ئۆزىنىڭ ئۆتكەندە دوختۇرغا تۆلىگىلى پۇلى يوق سارغىيىپ يۈرگىنىنى ۋە بىر يۇرتلۇق تونۇشىدىن قەرز ئېلىپ موماينى دوختۇرغا ئەكىرگىنىنى مەھەللىدىكىلەرنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىنى خالىمايتتى. ئەگەر بۇ ئىشلار ئاشكارا بويكەتسە ئوغلى ھامىت چوناققا ئوخشاش يامان ئاناققا، جامائەتنىڭ قارغىشىغا قالسا قانداق بولىدۇ؟ بوۋىسىنىڭ روھى قورۇنۇپ قالمىدۇ؟ بوۋىسىنىڭ روھى مەدىتىدىن، جامائەتنىڭ دۇئاسىدىن ئايرىلىپ قالسا ئىشلىرى ئىلگىرى باسامدۇ؟ مۇشۇلارنى ئويلىسا بوۋاينىڭ يۈرىكى مۇشۇك تاتلىغاندەك بولاتتى. ئوغلى ئەزەلدىن ئاتا - ئانىغا ۋاپادار، مېھرىبان، بوۋىلارنىڭ، ئەجدادلارنىڭ ئېتىقاد - ئىمانىغا سادىق ياخشى ئوغۇل دەپ ئىشەنەتتى ۋە ئۆزىنى شۇنداق ئىشەندۈرەتتى. باشقىلارمۇ شۇنداق ئىشەنسىكەن دەپ ئۈمىد قىلاتتى. ئەل - يۇرتنىڭ ئىشەنچىسىدىن مەھرۇم قالغان ئادەمنىڭ يۈز - ئابروۋى بولامدۇ؟ ئەل - جامائەتنىڭ ئىشەنچىسىدىن مەھرۇم قېلىشتىن ئۆتە سەت ئىش بولامدۇ جاھاندا؟

بوۋاي ئەمدى ئولتۇرسا - قوپسا ئۆزىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن قالدى. ناۋادا ياخشى كۈننىڭ يامىنى بويىقىلىپ ئۆلۈپ - تارتىپ قالسام يالغۇز ئۆيىدە ئېڭىكىم چۈشۈپ قالمۇ؟ كۆز يۈمىغىنىمنى خەقلەر بىلمەي قېلىپ، ئۆلۈكۈم بىر قانچە كۈن قونۇپ قالمۇ؟ ئۆلگەن ئادەمنى بەدەن سوۋۇماستا رۇستلاپ ياتقۇزمىسا بەدەن قېتىۋالىدۇ. رۇست ياتقۇزۇلمىغان مېيتىنى پاكىز يۇيۇپ - تارىغىلى بولمايدۇ. ئەگەر يېنىمدا ئادەم يوق تۇيۇقسىز كېتىپ قالسام چېكەمنى ئۇۋۇلاپ، كۆزۈمنى يۇمدۇرۇشقا بىر ئادەم بولمىسا بولمايدۇ. پاكىز ئىمانىم بىلەن ئاللاننىڭ دەرگاھىغا بېرىشقا نېسىپ قىلارمۇ؟ ئەگەر تۇيۇقسىز كېتىپ قالسام ئېڭىكىمنى قوشۇپ، ھازا ئاچىدىغان ئوغلۇم يېنىمدا ھازىر بولالارمۇ؟ ياكى ئالدىراش ئىشلارنىڭ ئايىغى چىقماي ئەتىسى نامىزىمغا ئۆلگۈرۈپ كېلەرمۇ؟ ياق - ياق! ئىمانى ئەركەك ياخشى ئوغۇل دادىسى ئۆلگەندە يېنىدا تۇرۇشى، ئۆز قولى بىلەن ئېڭىكىمنى قوشۇپ، چېكىسىنى ئۇۋۇلاپ كۆزىنى يۇمدۇرۇشى، ئۆز ئاغزى بىلەن رازىلىق ئېلىشى، جامائەتنىڭ ئالدىدا مېيت ئىگىسى بولۇپ قول باغلاپ سۈكۈتتە تۇرۇشى، دادىسىنىڭ قانداقراق ئادەم ئىكەنلىكىنى سورىشى، ئۆلگۈچىنىڭ نامۇ - نىشانىنى ئەمەسلىكىنى باشقىلارغا ھېس قىلدۇرۇپ، ئوغۇللۇق پەرزىنى ئادا قىلىشى، ئۆلگە - ئۆرنەك ئېلىشى ۋە قالدۇرۇشى كېرەك. ئاتىسى ئۆلسە يېنىدا بولالمىغان، ئەتىسى پەتسىگە ئۆلگۈرۈپ كەلگەن قايسى ئاتاڭنىڭ يوسۇنى؟! ... يورۇق دۇنياغا سېنى ئاپىرىدە قىلغان ئىنسان ئەمەسمۇ ئۇ ئاتاڭ! ئىككىنچى قايتىماس سەپەرگە ئاتلانغان مېيتىنىڭ يېنىدا بولالمىغان ئوغۇلنى ئوغۇل دېگىلى

ئاتاينى ۋەسىيەت قىلىپ كېلىن بالا ئىككىڭلىگە قالدۇغان. بۇنىڭ ئىچىدە ئۇلۇغ بوۋاڭنىڭ ئېسىل تەۋەرۈكىمۇ با. ئۇنىڭغا ھەر بىر قايلىساڭ بوۋاڭنىڭ روھى مەدەت بولىدا. ئامىن... بوۋاي تۈگەنچەكىنى ئوغلىغا تۇتقۇزۇپ ئۇزاقتىن ئۇزاق دۇئا قىلدى. ئوغلى دۇئاغا ئەگەشتى. ئوزايدىن ئالدىراپ تۇرالمايۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى... 13

يېقىندىن بېرى بوۋاي ئادەم بار يەرگىمۇ كۆپ چىقمايدىغان بوپقالدى. مومىنىڭ ئىچ ئاغرىقى بىراقلا بەلدىن ئالدىمۇ، بۇرۇن خېلى تىمەن، يوغان ئۆتۈكىنى گۈرسىلىدىتىپ مەزمۇت ماڭىدىغان ئادەم ئەمدى بىراقلا مومىغا ئوخشاش دوڭغىيىپ قالدى. ئۆتۈكى پۈتتە ئېغىر كېلىدىغان، ماڭسا بىرسى پۈتتە ئېسىلىۋالغاندەك ھېس قىلىپ ئۈزەي ئۇھ تارتىدىغان بوپقالدى.

«ئاخىرەتنىڭ ئالامىتى، - دەپ ئويلايتتى بوۋاي ئۆزىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ، - موماينىڭ روھى مېنى چاقىرىۋاتىدۇ. قارا يەرنىڭ ئاستىدا غېرىبىسىنىپ ياتقاندۇ بىچارە! ئاز قالدى، مەنمۇ بارىمەن بىر كۈنى...»

بوۋاي ئۆلۈمنى ئويلىسا كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولاتتى. ئۆلۈم دېگەن بەربىر باشتا بار. لېكىن بوۋاينىڭ كۆڭلىنىڭ غەشلىكى باشقا ئىدى - ئوغلى موماينىڭ نەزىرىدە كېلەلمىدى. چوڭ ئىشلىرى تەسىرگە ئۇچراپ قالارمىش. كېيىن ئايرىم كېلەلمىش. ھال - ئەھۋال سوراپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ كېتەرمىش. نەزىرگە كېتەرلىك ماي، گۆش، ئۇن - گۈرۈچ ھەممىنى ئۆزىنىڭ ياردەمچىسى دەمدۇ، ئورۇنباىسارى دەمدۇ، ئېتى ئابدۇسالام دەيدىغان بىر بالا ئەكېلىپ تاشلاپ بېرىپ كەتتى. «دادام ئۆزىنى تولا غەمگە ئالدۇرۇپ يۈمسۈن، كۆڭلىنى ئازادە تۇتۇپ يۈسۈن» دەپ گەپ ئەۋەتتېتۇ. ھەرۋاق نامىزىدا ئوغلىنىڭ چوڭ ئىشلىرى ئۈچۈن كۆپرەك دۇئا قىلىپ قويۇشنى ئۈنۈتماسلىقىنى ھەم دەپتۇ ئوغلى. «ئايلىنىپ كېتەي قوزام، دۇئا قىمماي تۇرالامدېمە يىگىت بالام. نېمە تاپساڭ سەن تاپ، نېمە كۆسەڭ سەن كۆ، ئىلاھىم ئۇلۇغ بوۋاڭدەك دۆلەتمەن بولاپ، كۆپىنىڭ ساۋابىنى ئالدىدىغان مەرت ئوغامبالا بول. خۇدايىم تىلىكىڭگە يەتكۈزسۇن...» دەپ مىشىلداپ كەتتى بوۋاي شۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ. بوۋاي ھازىر يىغلاشقا بوپقالغانىدى. ئۆزى خىيال سۈرۈۋېتىپمۇ مىشىلداپ پوتلا - ماڭقىسى چۇۋۇلۇپ كېتىدۇ بىچارىنىڭ. يالغۇز ئولتۇرۇپ ئۆزى يىغلاپ ئۆزى پەس بولىدۇ. ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭدېشىدۇ. ئۆزىنى ئۆزى بەزلەيدۇ. قارىغاندا ھەق سەپەر ئۇنىڭغىمۇ يېقىنلاپ كەلگەن چېغى. ئۆلۈم يەنىلا ئۆلۈم. بوۋاي ئۆلۈمنى خىيالىغا كەلتۈرسە ئوغلى تەڭلا خىيالىغا كېلىۋالىدۇ. موماينىڭ نەزىرىدە ئوغلى كەلمىۋىدى، بوۋاي يۇرت - جامائەتنىڭ ئالدىدا بەكلا سۈندى. شۇمۇ ياخشى تەربىيە سىڭدۈرگەن بالىسى؟ گۆش - ماي، ئۇن - گۈرۈچ تەمە قىلامدۇ بوۋاي؟ نەزىر دېگەن ئات - كالا ئۆلتۈرۈپ بەرسىمۇ نەزىر، بىر قازان ئوماچ ئەتسىمۇ خاسىيىتى ئوخشاشلا

جۇلالىنىپ، ئوغلىنىڭ يېنىدا يېڭى ئۈزۈلگەن قىزىلگۈلدەك ئولتۇرىدۇ. خۇدايىم كۆڭلىگە ئىنساب بېرىپ شەھەرلىك باشقا تەڭتۇشلىرىدەك سەتلىشىپ چاچلىرىنى كەستۈرۈۋەتمەپتۇ. ھەي ئىست! مۇشۇ چاغدا مومىيى رەھمەتلىك ھايات بولسا قانداق ياخشى بولار ئىدى! مۇشۇ قاپقارا ئۈزۈن چاچلارنى قىرىق تال ئۆرۈپ قويۇشنى قانچە قېتىم يادلاپ يۈرمىدى رەھمەتلىك. پېشانىگە پۈتۈلگىنى شۇ بولسا، تەڭرىنىڭ پۈتكىنىگە كۆنمەي ئامال يوق.

بوۋاينىڭ كۆڭلىنىڭ يېرىم بولغىنى — ئوغلى بۇنىڭدىن كېيىن پات-پات كېلەلمەسمەش، ئۇ ھازىر خېلى نامى بار بىر شىركەتكە خوجايىنىمەش. بۇنى ھازىرقىلارنىڭ تىلى بويىچە لېدىر دەيدۇ، بىرىنچە دەپ ئاتايمەش. ئۇنداق دېگىنى ئۆزىدىن كىچىك نەچچە تارماق شىركەتنىڭ دىرىكتورى دەيدۇ، ئەيتاۋۇر باشلىقلىرىنى باشقۇرۇش. شۇڭا بۇنىڭدىن كېيىن پات-پات كېلىپ تۇرۇشقا پەقەتلا ۋاقىت چىقىمغۇدەك. بۇ قېتىم دادىسىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇش ئۈچۈن ئەر-خوتۇن ئاران تەستە ۋاقىت چىقىرىپ كەلگەنلىكىنى، بۇنىڭدىن كېيىن پات-پات كېلەلمەسە خاپا بولماسلىققا چۈشەندۈرگىلى كەلگەنلىكىنى ئېيتتى ئوغۇل. ئۆتكەندە نەزىرگە نەرسە-كېرەك ئەكەلپ بەرگەن ئابدۇسالام دېگەن بالا ھازىر شىركەتكە قاراپ قاپتۇدەك. ئىشەنچلىك ئادەملەر بولمىسا شىركەتنىڭ ئىشلىرى قالايمىقان بويىكتەرمەش. بوۋاي بۇلارنى كېلىنىنىڭ ھەر چاي قاينامدا بىر قېتىم ھېلىقى ئابدۇسالامغا تېلېفون قىلىپ، بىر ئىشلارنى قايتا-قايتا سوراپ چىكىلەپ تۇرغانلىقىدىن ھېس قىلىپ ئولتۇردى.

بوۋاي ئوغلىنىڭ ئالدىراپلا يەنە كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ تىپىرلاپ قالدى. ھېچبولمىسا بىر كېچە قونۇپ، مۇڭدەشپ كەتسە بولمامدۇ؟ ئۇزاق بوپتۇ قېنىپ مۇڭداشمىغىلى. بوۋاي ئوغلىنىڭ قوللىرىغا ئېسىلغانچە يالۋۇرۇشقا باشلىدى:

— جېنىم بالام، ئاپپاق بالام، بۈگۈن سەندىن ئاخىرقى قېتىم ئۆتۈنۈپ يالۋۇغىنىم بوپقالسۇن، يېنىمدا بىز كېچە قونۇپ كەتكەن. ئەر-ئايال ئىككىڭلنى كۆرەپ، رەھمەتلىك ئاناڭنىڭ روھىمۇ ئۆينى چۆگىلەۋاتقاندۇ مۇشۇ تاپتا. ساڭا جىق گېنىم باتى، بالام، بۈگۈن ياندىشىپ يېتىپ دېۋالاي. خۇدايىم ئىشلىرىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلا. ساڭا جىق دۇئا قىلاي، بالام، بۈگۈن بىز كېچە يېنىمدا قونغىن. ئاناڭنىڭ ھىدى سىڭگەن ئۆي ئەمەسمۇ...

بوۋاي سۆزلەۋېتىپ يېرىلغان قۇرغاق يۈزىدىن تاراملاپ ياشلار تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئوغۇلنىڭ سەل-پەل ئىچى ئاغرىدى بولغاي، ئىككىلىنىپەرەك يېنىدا ئۆرە تۇرۇۋالغان ئايالغا قارىدى. ئايالى قوشۇمىسىنى تۇرۇپ بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن ئېغىز ئاچتى:

— مەيلى دەڭا يامەتجان. بۇدا كەتسەڭ قاچان كەلگۈچە... دەۋاتىدىغۇ. مەن ئابدۇسالامغا تېلېفون قىلىپ ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قوياي.

كېلىن يەنە تېلېفوننى قولغا ئېلىپ نومۇر باسقانچە سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئوغۇل نەچچە قات سېلىنغان يۇمشاق كۆرىپكە

بولامدۇ؟ يۇرت-ۋاقا تۈكۈرمەمدۇ ئۇنداق ئوغۇلنىڭ شەنىگە. ئوغۇلنىڭ شەنىگە تۈكۈردى دېگەن گەپ — ئاتىنىڭ شەنىگە تۈكۈردى دېگەن گەپ. ئوغۇلنىڭ شەنىگە تۈكۈردى دېگەن گەپ — ئەجدادلارنىڭ شەنىگە تۈكۈردى دېگەن گەپ. ئوغۇلنىڭ شەنىگە تۈكۈردى دېگەن گەپ — قارغىشقا كەتتى دېگەن گەپ. قارغىشقا كەتسە قانداق بولىدۇ؟ ئىككىلا دۇنيالىق ئىشلىرى ياخشى بولمايدۇ. ئىشلىرى ئىلگىرى باسمايدۇ. قارغىش ئالغان ئادەم ھەممىنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنىدۇ. ھەممە كىشى لەندەت ئوقۇيدىغان بولىدۇ. ئاھ، تەڭرىم، قارغىشتىن، يامان سۆز — يامان كۆزدىن نېرى قىلغىن. بەندەڭ چىرايلىق كېلىپ، چىرايلىق كەتسۇن!...

بوۋاي تولا ئويلايتتى. ئويلىغانىپىرى كاللىسى گادىرماچ بولاتتى. كۆز ئالدىدا چوڭ ئىشلار بىلەن ئالدىراش يۈرۈپ ئۆلۈمىدىن كېچىكىپ خەۋەر تاپقان ئامراق ئوغلى، ئادەمسىز — چىت كۆمۈلگەن دەرۋازا[1] ئالدىدا غېرىبىسىنىپ توختىتىلغان ھېلىقى قارا رەڭلىك پىكايى، بېشىنى سېلىپ غەم بىلەن تۇرغان ئوغۇل، ئۆي-ئۆيدىن بېشىنى چىقىرىپ سوغۇق نەزەر بىلەن ئوغلىغا قاراۋاتقان جامائەت، جامائەتنىڭ نەزىرىدە بارغانسېرى كىچىكلەپ كېتىۋاتقان بىر چۈپرەندە گەۋدە... ياق! چۈپرەندە ئەمەس! ئۇ دېگەن رەھمەتلىك باقمىچىنىڭ گەۋدەسىنى تارتقان قامەتلىك گەۋدە تۇرسا... چەۋرىسىنىڭ قامىتى چۈپرەندە بوپقالسا رەھمەتلىك بوۋىسىنىڭ روھى قانداق بوپكېتەر!...

بوۋاي ئۇنىڭ نېرىسىنى ئويلىيالمىدى. بىردىنلا ئۆزىگە كېلىپ كەسكىنلەشتى. كۆزلىرىدە بىر ئاجايىپ بىر خىل نۇر يالت قىلىپ ئەكس ئەتتى. ئۇزۇن، قاردەك ئاق قاشلىرىنى ھىمىرىپ بىر قولىنى بېلىگە ئارتتى-دە، ئورنىدىن دەس تۇردى. يانچۇقلىرىنى كولاپ يۈرۈپ ئۆتكەندە ئوغلى كەلگەندە يېزىپ قالدۇرۇپ كەتكەن باغاچىنى قولغا ئالدى. باغاچىدا تېلېفون نومۇرى بار ئىدى. بوۋاي يېنىك تىترەپ تۇرغان قولىدا باغاچىنى چىڭ تۇتقىنىچە ئىشىكتىن چىقتى-دە، مەھەللىنىڭ بېشىغا جايلاشقان چوۋۇق بوتكىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

14

بوۋاي بۈگۈن قەۋەتلا خۇشەل بوپكەتتى ھەم كۆڭلى يېرىم بولدى. خۇشەل بولغىنى — ئوغلى ئۆيىگە ئايالىنى ئېپكەلگەندى. بوۋاي قىلىدىغانغا قىلىق تاپالماي كەتتى. ئەڭ ياخشى نەرسىلىرىنى داستىخانغا تىزىپ پايىپتەك بوپكەتتى. شەھەرلىكلەر گۆشنىڭ مېيىنى يېمەيدۇ دەپ ئاڭلىغان. قاسساپنىڭ باھا قوشۇپ قىممەت سېتىشلىرىغا ماقۇل بولۇپ مایسىز گۆشتىن ئەكەلپ پىشىردى. ئوغلى بىلەن كېلىنىنى ھەدىسە كۆپرەك يېيىشكە ئۈندەيتتى. ئوغلىغا قارىغانسېرى ھەستىلىكى كېلىپ تويمايتتى. دۆلەت يارىشىپ بارغانسېرى سەمىرىپ، ئاقىرىپ كېتىپتۇ. تېرىلىرى سۇپسۇزۈك، بۇرنى چىمدىپ قويغاندەك. چاچلىرى قاپقارا تال-تال بولۇپ پارقراپ تۇرىدۇ. كىيگەن كىيىملىرى شۇنچىلىك ياراشقان. كېلىنچۇ تېخى، بەدىنىگە لىققىدە كەلگەن كىيىملىرى ئوتقاشتەك

بۈگۈن سۆزلىگەنلىرى ئاخىرقى ۋەسىيىتى بوپقالار!
 بوۋاي ئوغلغا پۇل تاپقاندا ئاينىپ كەتمەسلىكىنى، غېرىب-
 بىچارىلەرنى كۆپرەك ياد ئېتىپ تۇرۇشنى، يۈرت-مەھەللىنى
 ئۇنتۇپ قالماسلىقىنى، رەھمەتلىك بوۋىسىنىڭ روھىنى
 قورۇندۇرۇپ قويماسلىقىنى، پات-پات كېلىپ ئانىسىنىڭ تۇپراقى
 بېشىنى يوقلاپ تۇرۇشنى، ئۆزىنىڭمۇ بىر كۈنلەردە سائىتى
 توشۇپ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىنى، كۆز يۇمغان كۈنى چوقۇم
 ھەرقانداق ئالدىراش ئىش بولسا تاشلاپ مەھەللىگە ھازىر
 بولۇشنى، جامائەتنىڭ ئالدىدا قول باغلاپ تۇرۇپ جامائەتتىن
 رازىلىق تىلەشنى... جىق نەرسىنى سۆزلىدى. ئوغلۇم چوڭ
 شەھەرلەردە چوڭ ئىشلار بىلەن بولۇپ يوسۇن-قائىدىلەرنى
 بىلىپ كەتمەيدۇ، كېيىن جامائەتنىڭ ئالدىدا تەمتىرەپ قالمىسۇن
 دەپ شۇنداق قىلدى. يوسۇن-قائىدە بىلەن چىرايلىق
 ئۆزىتىدىغان ئادىمى يوق نام-نشانسىز كېتىپ قېلىشنى
 خالىماي، جىق نەرسىنى سۆزلەپ ياتتى بوۋاي.

بوۋاي ئوغلنىڭ يۇمشاق چاچلىرىنى سىلىدى. ئوغلنىڭ
 پۈتلىرىنى، بىلەكلىرىنى، بېلىنى، تاغاقلىرىنى چوڭقۇر ئاتىلىق
 مېھرى بىلەن تۇتۇپ قويدى. كىچىك ۋاقتىدىمۇ شۇنداق
 قىلاتتى. ئالا-كۆلگەچ ئاپتاپتا ئوڭ-دۈم قىلىپ ھەممە يېرىنى
 سىلاپ قويسا ۋىلىقلاپ كۈلەتتى. ئۇ ۋاقىتلار ئەمدى مەڭگۈ
 كەينىگە يانمايدۇ. بوۋاي بۈگۈن ئوغلنىڭ دىدارىغا كۆپرەك
 قېنىۋالغىنى قالدۇ. بەلكىم ئوغلنىڭمۇ دادىسى بىلەن يانداش
 بىر كېچە يېتىۋالغىنى مۇشۇ بوپقالار...

بوۋاي تاڭ ئاتماسلىقىنى تىلەيتتى. تاڭ ئاتمىسا، مەڭگۈ
 ئاتمىسا، ئوغلى ئۇنىڭ يېنىدىن مەڭگۈ ئايرىلماي مۇشۇنداق
 يېقىن يېتىپ بەھۇزۇر ئۇخلىۋالسا. ئۆز ۋاقتىدا بوۋايمۇ شۇنداق
 بولغان. ئاتىسىنىڭ قېشىدا ئۇزاقراق تۇرۇۋالغىنىغا، كېچىلىرى
 ئاتىسىنىڭ پۈت-قوللىرىنى، دۈمبىسىنى جىقراق سىلاپ
 قويمىغىنىغا، يېنىدا ئولتۇرۇپ كۆپرەك مۇڭدىشىۋالغىنىغا،
 ئاۋازىنى جىقراق ئاڭلىۋالغىنىغا، تېخى ئاتىسىغا پۈت-قولنى
 تۇتقۇزغىنىغا، ئاران جەم بولغان چاغدا بىر تاغار ئۇيقۇنى
 يۇدۇپ كېلىپ ئۇخلاپ بەرگىنىگە... مەيلى! مەيلى! ئۇخلاپ
 بەرسىمۇ مەيلى. ئوغلدىن نېمە تەمە قىلاتتى بوۋاي. كېلىپ بىر
 كېچە قونۇپ كېتىشنى تەمە قىلمىدىمۇ؟ ئۇخلىسۇن. ئاتا-
 ئانىنىڭ ئۆيى مېھرى ئىسسىق جەننەتكە ئوخشايدۇ.
 ئۇخلىۋالسۇن. كېيىن بىللە ياتاي، بىللە ئۇخلاي دېسىمۇ
 تاپالمايدۇ!...

بوۋاينىڭ ھېچ ئۇيقۇسى كېلىدىغاندەك ئەمەس. ئۇخلاپ
 نېمە كەپتۇ؟ ئۇندىن كۆرە ئوغلنىڭ دىدارىغا كۆپرەك قېنىۋالغان
 ياخشى. قارا، بىغەم ئۇخلاپ ياتقىنىنى! ماڭلىيى، قېشى، بۇرنى،
 يۈزى... ھەممە يېرى ئۇلۇغ بوۋىسىنى تارتقان. ئىككى
 مەڭزىدە قىزبالىنىڭكىدەك يارىشىملىق ئىككى تال زىنقى بار.
 ئايلىنىپ كېتەي بالام! يىگىت بالام، كىچىكىدىمۇ مەھەللىدىكى
 ھەممە بالىدىن مۇشۇ يامەتجانلا ئوماق كۆرۈنەتتى. خەقنىڭ
 كۆزى تېگىدۇ، باشقىلار سۆزلەپ قويدۇ دەپ ئەتەي يىرتىق،
 كونا كىيىملەرنى كىيىدۈرۈپ باقاتتى. مانا ئەمدى كىيگەن
 كىيىملىرى، ھىنگەن كوڭكىسى شۇنچە سۆلەتلىك، ئالتۇن
 بالام...

يانپاشلىدى.

— يالغۇزچىلىق تاتىپ قىزلىنىپ قالمىغانسە-ھە، دادا؟
 — ياق، بالام، بوۋاينىڭ يۈرىكى شۇرىدە قىلىپ
 ئوغلغا مېھرى بىلەن قارىدى، — سېنىڭ مۇشۇنچىلىك ئەۋال
 سوراپ تۇغىنىڭدا نېمىدىن قىزىلاي، بالام. رەھمەتلىك ئۇلۇغ
 بوۋاڭنىڭ، ئاناڭنىڭ روھى ساڭا مەدەت بەسۇن، ئالتۇن بالام!
 — ئەتە قايتاشىمدا يېزىدىكى ياشانغانلا
 ساناتورىيىسىدىكىلىگە دەپ قويمەن. سېنى ئېككىتىپ قارايدا.
 مەن ئۇلغا ياردەم قىپقويساملا بولىدا. بۇنىڭدىن كېيىنكى
 تۇرمۇشىڭدىن غەم يېمە، دادا.

— ياق-ياق، بالام، ھاجىتى يوق. مەن ھازىر ياخشى
 تۇرۇۋاتىمە.

— بۇ قېتىم ساڭا كۆپرەك پۇل-پىچەك تاشلاپ كېتىمە.
 گېلىڭغا ياخشىراق يەپ، ئۆزۈڭنى ئاسرا، دادا. مەن ئەمدى
 كېلەمەسلىكىم مۇمكىن. بەك تولا ئويلىماي غەمىسىز ياشىغىن.

— رەخمەت، بالام، خۇدايىم يولاڭنى كەڭ قىسۇن، — بوۋاي
 مىشىلداپ كەتتى. ئوغلى يانپاشلىغان جايدىن ئۆرە بولدى:

— بولدى، يىغلىمىغىنا دادا. پەرىندە كىرىۋاتىدا، سەت
 تۇمسۇن.

بوۋاي ئالدىراپ-تىنەپ كىرلەشكەن يەڭلىرى بىلەن يۈز-
 كۆزىنى سۈرتكەنچە ئورنىدىن تۇردى:

— كەسلە خېنىم بالام، يۇقىرى ئۆتەپ كۆپىگە كەسلە.
 — بولدى، مەن ئايرىم ئۆيدە ئازراق ئارام ئېلىۋالاي،
 ئىككىڭلا پاراڭلىشىڭلا.

— مەيلى، بالام، ئارام ئاسلا. مەن سىلگە تۆشەك راسلاپ
 بېرەي.

بوۋاي ساقاللىرىنى سۆرەپ يۈرۈپ مومى رەھمەتلىك
 ھاياتلىقىدا دۈمچىيىپ ئولتۇرۇپ ھارماي تەييارلىغان يوتقان-
 كۆرپىلەرنى جۈپ-جۈپلەپ يان ئۆيگە توشۇپ، كېلىنىگە تۆشەك
 راستلاپ بەردى.

— ئەمەسە تاتىنماي ئارام ئاسلا، قىزىم، خۇدايىمغا
 ئامانەت.

كېلىن يۇمشاق تۆشەككە گۈپلا يانپاشلىدى. بوۋاي ئوغلنىڭ
 يېنىغا يېنىپ چىقتى.

15

چىراغ يورۇقىدا بوۋاي ئوغلغا تويماي قارايتتى. كۆپرەك
 مۇڭدىشىۋالسام دەپ ئويلىۋىدى، ئۇنداق قىلالىمىدى. بىچارە
 ئوغلى خىزمەت بېسىمى ئېغىر بولغاچقا بوۋاينىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ
 يېتىپ غەرق ئۇيقۇغا كەتتى. لېكىن بوۋاي دەيدىغانلىرىنى
 توختاتمىدى. ئۇخلىسا ئۇخلىۋالسۇن، يۈرىكى ئاڭلايدۇ. نەچچە
 ۋاقىتتىن بېرى بۈگۈنكىدەك بىر يەرگە جەم بولۇش ئوڭايغا
 توختىمىدى. ئەمدى كەتسە يەنە قاچان كېلىدۇ يۈرەك پارىسى.
 بوۋاينىڭ ئۆلۈمىگە ئۈلگۈرۈپ كېلەر، يا نەزىرىسىگە. ئىشقىلىپ
 ئەمدى كەتسە پات يېقىندا كېلەلمەيدۇ. سېغىنىشلىق كۈنلەر
 باشلىنىدۇ. غېرىبلىق، يالغۇزچىلىق باشلىنىدۇ. يەنە بىر كەلگىچە
 كىم بار، كىم يوق؟ دەيدىغان گەپلەر، بىلىدۈرۈپ-سەزدۈرۈپ
 قويدىغان ياخشى-يامانلار ئامانەت كەتسە بولمايدۇ، دېيىش
 كېرەك. ئاڭلىسىمۇ، ئاڭلىمىسىمۇ سۆزلەش كېرەك. بەلكى

ئېلىپ كېتىدۇ. ئاندىن ئۇلارنى كۆرەلمەيدۇ. ئۇلارمۇ كېيىن بوۋاينىڭ يۈزىنى كۆرەلمەسلىكى مۇمكىن. مۇشۇ ياخشى پۇرسەت. ئوغلى يېنىدا، كېلىنىمۇ يېنىدا بار گەزە ئىگىسى ئالدىغان ئامانەتنى ئالسا، ئەتىسى ئوغلى دادىسىنىڭ ئېشىكىنى ئۆز قولى بىلەن قوشسا، ئۆز ئاغزى بىلەن رازىلىق تىلىسە، جامائەتنىڭ ئالدىدا قول باغلاپ تۇرۇپ: «جامائەت، ئاتام بىلەن ئالغۇ- بەگۈڭلار بولسا مانا مەن ئوغلى تۇرۇپتەم، مەن قايتۇرىمە، ئاتامدىن ئىككى دۇنيا رازى بولايكېتىڭلا» دەپ دۇئا تىلىسە، كېلىنى ئۆيدە ئايال كىشى يوقلۇقىنى چاندۇرماي قىز بالىنىڭ ئورنىدا قوشاق قوشۇپ مەھەللىدىكى خوتۇن خەقلەرنى يىغلاتسا!...

بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ كېلىنى ياتقان ئۆيگە كىردى. كېلىنى يوتقىنى ئېچىلىپ قالغىنىنى سەزمەستىن تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. بوۋاي ئاستاغىنە يوتقانىنى ئوڭشاپ قويدى. ئاندىن بىر بۇلۇڭدا قويۇلغان كونا كات ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچتى. ساندۇقتا رەھمەتلىك مومىنىڭ پەتە- نەزىرلەردە كىيىدىغان لېچەكلىرى بار ئىدى. بوۋاي ئۇزۇن چاپان، ئاق ياغلىق دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ كۆزگە چېلىقىدىغان جايغا قويۇپ قويدى. كېلىنىگە يېنىش- يېنىش قاراپ قويۇپ ئوغلىنىڭ يېنىغا قايتىپ چىقتى. ئاندىن ئاستاغىنە ئوغلىغا يېقىن يانپاشلىدى.

يىراقلاردىن خورازلارنىڭ قىچقىرىغىنى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئاندا- ساندا ئىتلارنىڭ ھاۋشىغىنىمۇ ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بوۋاي ئالدىراپ قالدى. ئۇ تېخى ھاياتقا تويمىغانىدى. ياق- ياق! ئوغلىغا تويمىغانىدى. ئوغلىنىڭ دىدارىغا، بوۋىسىنى تارتقان قامىتىگە، يارىشىملىق زىناقلىرى بار ئۆڭىگە قانمىغانىدى. ئۇ تېخى ئوغلىنى قانغۇدەك پۇرىۋالمىغانىدى، باغرىغا بېسىۋالمىغانىدى.

بوۋاي ئىككىلەنمەي تۆش يانچۇقىغا قولىنى سالدى. يانچۇقىدىن كىچىككىنە تۈگۈنچەكىنى ئالدى. تۈگۈنچەكىنى يېشىپ، ئۇنىڭدىن خېلى بۇرۇنلا تەييارلاپ قويغان ئون نەچچە تال ئۇيقۇ دورىسىنى بىراقلا ئالغىنىغا تۆكتى. ئاندىن ناسۋال چېكىدىغان ئادەمدەك چىشىز ئاغزىغا كاپ ئېتىپ، ئېغىزىدا ئۇيان- بۇيان يۇمۇلاتقىنچە غىرتىلدىتىپ چايناشقا باشلىدى. بېشىنى ئوغلىغا يېقىن ئەكېلىپ، بىلىكىنى ئوغلىنىڭ بوينىغا ئارتتى- دە، ئۇنىڭ مەڭزىنى پۇرىغانچە ئاغزىدىكى دورىلارنى ھەلقۇمىغا يۇتتى!...

2009- يىلى 10- ئىيۇن، سەھرايى ئەرمۇدۇن ئادىل ئىسائىل فوتوسى

[1] بويتاق - تۇل ئادەمنىڭ مېيىتى چىققاندىن كېيىن ھويلا - ئۆينىڭ ئادەمسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن دەرۋازا - ئىشىك ئالدىغا چىت - شوخا كۆمۈپ قويۇش ئادىتى. - مەسئۇل مۇھەررىردىن. ئاپتور: قىرغىز، كونا شەھەر ناھىيە ئەرمۇدۇن يېزا قىرغىز مەھەللىسىدە دېھقان (M1)

ئوغلىنىڭ دىدارىغا قاراپ پۈتۈن چىرايىنى بەخت جىلۋىسى ئىگىلىگەن بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە زاماتتىلا غەم- قايغۇنىڭ كۆلەڭگۈسى ئۇچقۇنلاپ ئۆتتى: ئەتە ئوغلى يەنە كېتىدۇ. ئەمدى ئۇزاققىچە كېلەلمەيدۇ. ئاۋۇ ھامىت چوناق قانداق بولدى؟ دادىسىنىڭ ئېشىكى چۈشۈپ قېلىپ مۇزلاپ قالمىدىمۇ؟ ياخشى، قىش بوپقايتىكەن. ئەگەر ياز بولغان بولسا مېيىت ئويلاپ كۆرمىگەن خورلۇققا ئۇچرايدىكەن. ھەئە، ئىككى - ئۈچ كۈنگىچە ئۆلۈمى خەۋەرسىز قېلىپ جەسەت پۇراپ كەتكەنى، يۇيۇپ - تاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغانى، جامائەتنى يىرگەندۈرۈپ نامىزنى دۇرۇس چۈشۈرۈشكە ئىمكان بولمىغانى مېيىت خورلاندى دېمەي بولامدۇ؟ مېيىتنىڭ خورلۇققا قېلىشىدىن ئۆتە دوزاخ ئازابى بارمۇ تىرىكلەر ئۈچۈن؟

بوۋاينىڭ گادىرماچ خىيالى يەنە باشلاندى. ئۆلۈم دېگەن قەرەلسىز كېلىدۇ. كېچە ئۆلمەن، كۈندۈزدە ئۆلمەن دېگىلى بولمايدۇ. يازدا ئۆلمەن، قىشتا ئۆلمەن دېگىلى بولمايدۇ. ئەگەر ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ بوۋايغىمۇ تۇيۇقسىز قازايىقەدەر يېتىپ قالسا...

بوۋاي ئوغلىغا قارىدى. ئوغلى پۇشۇلداپ غەمسىز ئۇخلاۋاتاتتى. بوۋاينىڭ ئېشىگە رەھمەتلىك ئاتىسى كەچتى. ئاتىسى قازا قىلغان كۈنى بوۋاي ئورما ئورۇپ ھېرىپ- ئېچىپ كىرگەن پېتى ئاتىسىنىڭ يېنىدا ياتقانىدى. ھېرىش- چارچاشمۇ ياكى غەپلەت ئۇيقۇسىمۇ، ئىشقىلىپ بوۋاي كۆزىنى ئاچالمايلا قالغانىدى. لېكىن ئۇخلاۋېتىپ ئاتىسىنىڭ بېشىنى، قول- پۇتلىرىنى سىلاپ: «ھېرىپ كەتتىڭ جېنىم بالام، ئومىنى يىغىشتۇرۇپ بولاپ بىز- ئىككى تاغا بۇغداي سېتىپ، كۆڭلەڭ خالىغان جايىنى چۆڭلەپ ھادۇق چىقىرىپ ئويىناپ كەل، ئۆيگە مەن قايلاپ تۇرىمەن» دېگىنىنى يۈرىكى ئاڭلىغاندەك بولغان. ئۇيقۇچىلىقتا ئۆزىنىڭمۇ ئەركىلەپ بىرىنچىلەرنى دېگىنىنى بىلىدۇ. لېكىن نېمىلەرنى دېگىنىنى ئەسلىيەلمەيدۇ. ئەتىسى سەھەر يۈرىكى ئاغقانداك بولۇپ ئۆندەرەپ قوپقاندا ئاتىسى بىر قولىدا ئۇنىڭ قولىنى، بىر قولىدا ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى تۇتقان پېتى جان ئۈزۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن.

بوۋاي ئاستا ئۆرۈلۈپ ئوغلىغا يۆلەندى. تەككىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئوغلىنىڭ پېشانىسىنى يىرىك- مۈزدەك كالىپۇكى بىلەن ئۇزاق- ئۇزاق ئۆپتى، پۇرىدى. بىلىكىنى ئوغلىنىڭ بوينىغا ئۆتكۈزۈپ يېنىك قۇچاقلدى، ئالدىغا تارتىپ باغرىغا باستى. ساقاللىق مەڭزىنى ئوغلىنىڭ يۈزىگە ياقىتى. يېقىۋېتىپ ئۆكسۈپ كەتتى. ئارقىدىن كەپتەرنىڭ باچكىسىدەك بۇقۇلدىدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئوغلىنى ئويغىتىۋېتىشتىن ئەندىشە قىلىپ ئاۋازىنى تەستە پەسەيتىپ ئۈنسز يۇم- يۇم يىغلىدى بوۋاي.

ئەمدى بۇنداق پۇرسەت قايتا كەلمەيدۇ. بوۋاينىڭ كاللىسى سەگەكلەشتى. تۈگۈنۈكتىن سىرتقا قارىۋىدى، ھېچنېمە كۆرۈنمىدى. قارىغاندا ھاۋا ياخشى ئەمەس. ئەمما توخۇلار ئىككىنچى، ئۈچىنچى قېتىمىمۇ قىچقىرىپ بولدى. دېمەك تاڭ ئېتىشقا ئازلا ۋاق قالدى. تاڭ ئاتسىلا ئوغلى كېتىدۇ، كېلىنىنى

جىگدە قىسمەتلىرى

(ھىكايە)

ئابدۇلھەمىد ياسىن

بولغاندەك قىلغان بىلەن، شۇتاپتا كۆڭۈللىرىنى بىر خۇشھاللىق چىرماپ تۇراتتى. مانا، تال - بوستانلىق مەھەللىدىن ئۆتۈپ بولغىلىمۇ خېلى بولدى. بوز مادىمۇ ئالدىرىماي قەدەم سالاتتى. بوۋايىمۇ ئېشەكنى ئالدىرىتىپ تاياق چۆرۈشتىن قالغان، شۇتاپتا خىيالغا چۈشۈپ كەتكەنلەر بوۋاي بىلەن قىزىلا ئەمەس، مۇنۇ ئېشەكمۇ مۇڭلىنىپ قالغاندەك ئىدى. شۇرلۇق يولىنىڭ ھەم ئىگىرى - بۇگىرى ھەم ئوڭغۇل - دوڭغۇللۇقى، بوز مادىنىڭ گاھى ئۇلارنىڭ خىياللىرىنى ئۈزۈۋەتكۈچىدەك كاتاڭدىن چىقىپ، ھارۋىنى يەنە كاتاڭغا تاشلىشى خىيال قۇشلىرىنى قايتۇرۇپ ئەكىلەلمەيتتى. تارغىنە يولىنىڭ ئىككى ياقىسىدىكى بەلگىچە ئۆسكەن قومۇشلار يېقىملىق شۇرلىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئۆيى مەھەللىدىن ئۇزۇكراق بولغاچقا، تېخىچە ئۇلارنىڭ يالغۇز جىگدىسى كۆرۈنمەيتتى. بوۋاينىڭ قولىدىكى تاياق تىنىمىسىز تەۋرىنىپ تۇرسىمۇ، ئۆزى بۇ يەردە ئەمەستىكىدەك ئاللىقانداق خىياللارغا بەند بولغانىدى. يېنىدا - ھارۋىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئولتۇرغان غۇنچە بوي، قارىمۇتۇق يۈزى قىزىرىپ تۇرىدىغان، ئويناق كۆزلىرى، ئوماقنى زىناقلىرى ئۆزىنى خېلىلا چىرايلىق كۆرسىتىپ تۇرىدىغان قىزىڭمۇ خىيال قۇشلىرىنىڭ مەنزىلى باردەك ئەمەس ئىدى.

«يۈزى قېلىن، ئەجەپ ئەلچى ئەۋەتەي دېمەيتا» دەيتتى ئىچىدە قىز. ئوزايدىن ئەللىك ياشتىن ئاشقان، ئەمما جاپادىن ئالدىغا ئېڭىشىپ قالغان مۇنۇ دۈمچەك بوۋاينىڭ ھارۋىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئولتۇرغان بەختاخان ئىسىملىك بۇ يالغۇز قىزى شۇتاپتا ئاللىقانداق خىياللارغا غەرق بولغانىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا مەھەللىنىڭ ئايغىدا، يەنى ئۆزىنىڭ ئۆيىگە يېقىن دوڭلۇكتە ئۆتكۈزۈلگەن چېلىشىش سورۇنى كەلدى. بۇ سورۇندا مۇشۇ مەھەللىلىك سادىر ئىسىملىك يىگىت ھەممىدىن زور چىقتى. سادىر يۈزى چوقۇر، تۈرمىدە يېتىپ چىققان قارام يىگىت ئىدى. ئۇنىڭ قارا ئۆڭى، بۆرتۈپ چىققان بىلەكلىرى يىگىتلىك جاسارىتىگە تولغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. بەختاخان شۇ قېتىم خەقلەرنىڭ ئارىسىدا تۇرۇپ ئاشۇ سادىر ئىسىملىك يىگىتكە قاراپلا قالدى. چۈنكى يىگىتنىڭ قاراملىق چىقىپ تۇرغان بەستىدىن كۆرە، قارا قاشلىرى ئاستىدىكى قارچىغىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى بەختاخاننىڭ يۈرىكىگە قالدالغاندەك بولۇپ، بىرقىسىملا بوپقالغانىدى. كىشىلەر سادىرنىڭ ئاستىدا قالغان مەھەللىنىڭ نوچى يىگىتلىرىگە «ھەسسەنەي» دېيىشىپ قالدى.

— جىگدە دېگەن ناھايىتى ئولۇغ دەرەخ، قىزىم، — دەيتتى ئاتا ھارۋىدا ئاللىقانداق تاتلىق خىياللار بىلەن ئولتۇرغان قىزىغا قاراپ قويۇپ، — بۇرۇندىن تاتىپ خانغىمۇ يارىغان، تازىمۇ يارىغان. كونا ئۇنى غازىڭى كۆمۈش، مېۋىسى ئالتۇن دەپ ماختاپ كەگەن. ئۇنى قۇمغا تىكسەڭمۇ، شۇغا كۆمەپ قويساڭمۇ ياشىرىۋېرىتۇ. سۇسىز، تۆمۈدەك قېتىپ كەتكەن شولۇقتا ھېچقانداغ دەرەخ كۆكلىمىسە، جىگدە باراخسان كۆكلەپ، مېۋە بېرەلەيتۇ...

— ۋۇجۇن، دادا، ئۆزلىرى بۇ گەپلىنى ماڭا ئۆمىلاخمان دەيتلا. باشقا پاراڭلانى قىپ ئولتۇساق بومايتا؟ ماڭا ئېپ بەگەن ئىگىنلىنى بەك قىممەت ئېۋەتتۈكمىكى دەيتمە.

— قانچە قىممەت بوسىمۇ مەيلى، قىزىم. بۇمۇ ئاشۇ جىگدىنىڭ پايدىسىدىن.

— راست دەيتلا دادا، جىگدە كۆچەتلىرىنى سېتىپ ئەمدى بىزنىڭمۇ پۇلىمىز با بولدى. ئاۋۋال ئۆيىمىزنى ئوڭشاساق، ئاندىن...

— ئاندىن قىلىنغان ئىش تېخى جىق، بالام.

— ئەمدى دادا، سىلىمۇ مېنى چوڭ قىغۇچە جىق جاپا تاتتىلا، شۇنچە قاتتىغ كۈنلىدىن ئۆتەپ، ئەمدى بىزنىڭمۇ پۇلىمىز با بولدى. شۇ سىلنى بى راھەت كۆسە دەيتمە.

— ئۇنى دېسىڭىز كۆزلىسىگە ياش كېتۈ بالام. ئانىڭىزدىن كىچىك قېلىپ، يالغۇز بېقىپ مۇشۇنچىلىك قىمماق ئاسانغا چۈشمىدى سىزنى. ئۆيىمىزنىڭ چەتلىكى، خەقلىنىڭ مەسخىرە - تاپىلىرى... ئەمما بالام، ھەممىسى ئۆتەپ كەتتى. كۆزەمنىڭ ئوچۇقىدا... ئەمدى ئانىڭىز يوق، بەزى گەپلىنى سىزگە دېمەك تېخى تەس...

— ۋىيەي، نەدىكى گەپنى قىلىتەنلا، دادا.

— مۇشۇ ئۆمرۈمگىچە خەقلە بىزنى ياراتماي، تېخى بۆزەك قىپلا كەلدى. يوقسۇللۇقتا ئويلىغىلى چول تەگمىگەن، قىزىم. ئەمدى قولىمىز ئازراق پۇل كۆگەندە ئاشۇنداق ئويلايتقىنىم جىقىپ قالدى ئەينا.

بوۋاي شۇ سۆزنى دەپ كۆزىگە ياش ئالغىنىچە جىمىپ قالدى. قىزى گەپ قىلماي بېشىنى ئىچىگە تىقۋالدى. ئاللىقاچان رەسىدە بولغان قىز ئاتىسىنىڭ نېمىگە ئىشارە قىلىۋاتقىنىنى سىزىپ بولغان، خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بوپكەتكەنىدى. ئۇلار ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ، بىئارام

چۈنكى مۇشۇ ئايغ مەدەللىدە ھېچكىم ئاشۇ سادىر ۋە ئۇنىڭ قارام شېرىكلىرىنى ياققۇرمايتتى. ئۇلارنىڭ زورلۇق-زۇمبۇلۇقىنى، نەرسە-كېرەكلىرىنى ئوغرىلايدىغان، ھەتتا ئوچۇقتىن-ئوچۇق بۇلايدىغان قاراملىقلىرىنى تولا كۆرگەن، ئۇلارنىڭ دەردىنى يەتكىچە تارتقاچقىمۇ، ئۇلارنىڭ چېلىشتا يېقىلىشىنىلا ئەمەس، كۆزدىن يوقىشىنى تىلەيتتى. شۇ قېتىمقى چېلىشىشتىن كېيىن بەختايجان ھەمىشە ئاشۇ قارمۇتۇق سادىرنى خىيال قىلىدىغان بوپالدى. بىر قېتىم كەنت قورۇسىدا كىنو قويۇلدى. دادىسىنى مىڭ تەستە ئۇنىتىپ كىنوغا ئەكەلگەن بەختايجان يېنىدا تۇرۇپ كىنو كۆرۈۋاتقان سادىرنى كۆرۈپ، ھاياجاندىن بەكراق تىنىشىمۇ يېتىنالمىي قالدى. ئۇنىڭ پىكىر-خىيالى سادىرنىڭ ھەرىكىتىدە ئىدى. دادىسى ئۆزىدەك قېرىلار قاتارىغا كەتتى. بەختايجانمۇ قىزلارنىڭ قاتارىغا بېرىشىنى ئويلىدى. يۇ، ئاغىنىلىرى بىلەن ئوقۇشۇپ ئولتۇرغان سادىرنىڭ ئۆزىگە بىرەر قېتىم قارىشىنى شۇقەدەر ئارزۇ قىلىپ تۇرۇپ قالدى. دەل شۇ پەيتتە توك كەتتى. كىشىلەر چۇرقىرىشىپ بىر-بىرىنى ئىتتىرىشكە باشلىدى. سادىرنىمۇ ئاغىنىلىرى ئىتتىردى بولغاي، بەختايجاننىڭ ئۈستىگە چۈشتى. بەختايجان ئوتلۇق بىر ھارارەتتىن مەستخۇش بولۇپ تۇرغىنىدا، يەنە سادىر ئۇنىڭ نازۇك كۆكسىنى يۇمشاققىنا تۇتۇپ قويدى. بۇ ئوتلۇق ئاللىقان يەنە بەختايجاننى بىر قىسما قىلىپ قويدى. شۇ چاغدا توكمۇ ياندى. ئۇلار تىزلا تۇرۇپ كەتتى، ئەمدى سادىرمۇ پات-پات بەختايجانغا قاراپ قوياتتى.

شۇ ئىشتىن كېيىن بەختايجان تېخىمۇ باشقىچە بوپالدى. ئاشۇ قېتىمقى تاسادىپىي بولغان ئىشنى ئويلىسىلا، ئۇنىڭ سادىرنى سېغىنىشى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقاتتى. ئۇنى كۆرۈۋېلىشى ئىستەپ، دادىسىدىن يىراق بىر تۇغقىنىنى يوقلاپ كېلىشىنى سوراپ مەھەللىگە پات-پات بارىدىغان بوپالدى. ئۇلار بىرنەچچە قېتىم ئۇچرىشىپمۇ قالدى. ئۇچراشقاندا ھەر ئىككىلىن كەينىگە قاراپ-قاراپ كېتىپ قېلىشاتتى. بىر-ئىككى قېتىم بەختايجان سادىرنىڭ ئۆزىنى توختىتىپ گەپ قىلماق بولغانلىقىنى كۆرۈپ، كۆڭلىگە ئاللىقانداق قورقۇنچىمۇ چۈشۈپ قالغان، بۇ قورقۇنچ يەنە بىر تەرەپتىن ئالغاندا بەخت ئىچىدىكى قورقۇنچ ئىدى. شۇنداق، بەختايجان سادىرنىڭ ھەربىر قارىشىنى كۆرگەندە خۇددى يۈرىكى ئۆزىنىڭ ئەمەستەك قاتتىق سېلىپ كېتەتتى...

بەختايجاننىڭ خىيالىدا يەنە دادىسىنىڭ جىگدە ھەققىدە ئېيتقانلىرىمۇ جۇلالىنىشقا باشلىدى. چۈنكى ئۇمۇ جىگدىگە قەۋەتلا ئامراق. بۇرۇن ئۆيىنىڭ ئەتراپىنى چۆرىدەپ سېلىنغان قېرى جىگدىلەرنىڭ تۈۋىدىن كېتەلمەيتتى. چۈنكى جاھاندا جىگدە چېچىكىنىڭ ھىدىدىن خۇشبوئي ھىد بار دېسە، بەختايجان بۇنىڭغا چىنپۈتمەيتتى. گۈپۈلدەپ خۇشبوئي پۇرايدىغان جىگدە چېچىكى ئۇنىڭغا ئاللىقانداق ھۇزۇرلۇق تۇيغۇلارنى ئاتا قىلاتتى. بۇ خۇش ھىد تاكى ياز ئاخىرلىرىغىچە ئۇنىڭ ئۆيى ئەتراپىدىن كەتمەيتتى. ئەمما ھازىر پەقەت شۇ بىر تۈپلا جىگدە قالدى.

ئادەملەرمۇ قىزىق. «ھويلا - ئارام ئىگىلىكىنى يۈكسەلدۈرۈمىز، ئۆزگەرتىمىز» دەپ ئاسمانپەلەك ئۆسكەن

بەھدىۋەت دەرەخلەردىن تارتىپ، ئەمدىلا بوي تارتىشقا باشلىغان كۆچەتلەرنىڭ ھەممىنى كېسىۋەتتى. نېمىشقىدۇر، بەختايجاننىڭ ئويىدا بۇ ھۆكۈمەتنىڭ سىياسىتى ئەمەس، پەقەت قىلغىلى ئىش تاپالمىغان، ئاللىقانداق يېڭىلىق باھانىسىدا ئۆسۈشنى ئويلىغان يەرلىكتىكى پۇرسەتپەرەس، شەكىلۋاز، ئۆپكىسى يوق قاپاق باشلارنىڭ ئىسلاھ قىلىمىز دەپ تاپقان ئىشى ئىدى. شۇڭا بۇرۇن ئاسمان بىلەن بوي تالىشىپ ئۆسىدىغان سەگۈ تېرەك، قاپاق تېرەكلەر مەدەللىدە ھازىر قالمىدى. ئاللىقانداق ئۆي، ھويلا - ئارام ئۆزگەرتىمىز. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دېمۇ «تۆت كونا» قاتارىدا يوقىتىلماي قالغان كونا دەرەخلەرمۇ بۇ قېتىمقى ئۆزگەرتىشتە ئامان قالمىدى. قانداقلا بىر يېڭى سىياسەت كەلسە ئۇنىڭ دەردىنى ئادەملەر بىلەن دەرەخلەر تەڭ تارتىش، يارالمىشتىن بىر قىسمەت ئوخشايدۇ. مەھەللە تاپتاقرلا بوپالدى. ھەتتا ئۇلار مەھەللىدىن خېلىلا ئۈزۈك بولغان مۇنۇ قاسمىئاخۇننىڭ ئۆيىگىمۇ ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى ئانچە ئويلىشىپ كەتمەيدىغان بىر توپ دېھقان ياشقىنە بىر تۈكۈش بالىنىڭ يولباشچىلىقىدا پالتا-ھەرىلەرنى كۆتۈرۈپ يېتىپ كېلىشتى. «كېسە - كەس» بىلەن ھەممە جىگدىنى كېسىپ، بىرلا جىگدە قالغاندا قاسمىئاخۇن بىلەن ئۇنىڭ يالغۇز قىزى بەختايجان جىگدىنى قۇچاقلىۋېلىپ كەستۈرگىلى ئۈنىمىدى. قاسمىئاخۇن تىرەپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى: «ھاي، پالتا كۆتەگەن نادانلا يوقىلىش! جېنىم كادىر بالام، مۇشۇ بى تۈپ جىگدەم ئامان قاسۇن، جىگدە دېگەن ئەسلى خانغىم ياراپتىكەن. بۇ جىگدە ھېچقانداغ يەگە تاقاشمايتۇ. ئۇنى ئۈستىگە مېۋىسى چوڭ، نان جىگدىدى». ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن كەلگەن ياش كادىر بالا بوۋايغ گەپ يېگۈزەلمەسلىكتىن قورقتىمۇ، ياكى باھالاشنى بۇ چەتكە كەلمەيدۇ دەپ ئويلىدىمۇ، بېشىنى ماقۇلغا لىگىشتى ۋە ئادەملەرنى باشلاپ كېتىپ قالدى. شۇ ئىش بولۇپ كېلەركى يىلدىن باشلاپ يەرلەر قۇرغاقلىشىشقا باشلىدى. بوران ئۇچۇپ، يەر-جاھان ھەمىشە توپا رەڭگىدە بوپالدى. بوران چىقىمىغان كۈنلىرى توپا ياغاتتى. تولا كۈندە بوران چىقىپ، ئالەمنى قاراڭغۇلۇق باساتتى. شۇ مەزگىلدە ئەزەلدىن موھتاجلىقتا ئۆتۈپ چاينى تىزىدىن ئاشمىغان، مەھەللىنىڭ قەرز ھېسابىدا ئىسمى ئۆچمەيدىغان قاسمىئاخۇن نېمىنى ئويلىدى، ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى بىر ئېتىز يەرگە غەلۋىردە جىگدە ئۇرۇقلىرىنى ئاچقىپ تېرىپ قويدى. جىگدىلەر ئاز كۈن ئۆتمەيلا بولۇق ئۆسۈشكە باشلىدى. شۇ مەزگىلدەمۇ كاللىسى ئوڭدىن بىرسى، بۇ يەرنىڭ تۇپرىقىغا جىگدە ئەڭ ماس كېلىدىغانلىقىنى، جىگدە بولمىسا بولمايدىغانلىقى، كۆپلەپ جىگدە قويۇپ، بوراننى توسۇش بەلۋىغى ياسىمىغاندا قۇرغاقلىشىش ۋە قۇملشىشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان چېغىۋا، جىگدە كۆچتى ئىزدەش دولقۇنى كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئەمما جىگدە كۆچتىنى نەدىن تاپسىن؟ كۆچەت تۈگۈل قۇرتلاپ كەتكەن جىگدە مېۋىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدىغان، بۇرۇنقى ئېغىزغا بىرنى سالسا قوۋۇزى لىق تولىدىغان نان جىگدىلەرنى ئۇچرىتىش چۈشكە ئايلىنىپ قېلىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە كۆچەتنى تېخىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ-دە. ئەمما كىشىلەر قاسمىئاخۇننىڭ

كۆچەتلىرىنى كۆرۈپ قېلىشتى. تېرىغىلى بىر يىلدىن ئاشقان جىگدىنىڭ كۆچەتلىرى ئادەمنىڭ بويىدىن ئېگىز بويكەتكەندى. بۇنى ئاڭلىغان كەنت باشلىقىنىڭ مۆتىدىللىكىنىڭ سەت ئاۋازى ھەركۈنى دېگۈدەك قاسماخۇننىڭ ئادا دەۋرىسىنىڭ ئالدىدىن كەتمىدى:

— جىمى قەزىڭلىنى كۆتۈرۈۋەتتۈك، قاسماخۇن، جىگدىنى كەنتكە ئۆتكۈزەپ بېرىڭلا.

— ياق!

— قەزنى كۆتۈرۈۋەتكەننىڭ سىرتىدا مىڭ كوي بېرىتمىز، كەنتكە...

— ياق. ھەممىسى ئۆزەمگە لازىم.

— ئىككى مىڭ كوي...

— ياق، بوممايتۇ.

— ئۇنداق قىلىشىپ كەتمەيلى، قاسماخۇن، يەنە بىر-بىرسىمىزگە لازىم بولىمىز. بولمايتۇ، بەش مىڭنى بەدۈك.

— بوپتۇ. ئەمما بۇندىن كېيىن ئۆيەمگە قەز دەپ ھۆددەسى كەممەيسىلە، بەش مىڭنى ساق سانايسىلە، يەنە ماڭا يۈز تۈپ قويپ قويىسىلە، ماھىما.

— ماھىما، قاسماخۇن. سىلىمۇ پەيتىنى تۇتۇشنى بىلىتكەنسىلە. مانا، سىلىنىڭ جاھىللىقىڭنى بىلىپ بەش مىڭنى نەق ئەكەگەن، سانئۇبىلىڭلا.

قاسماخۇن پۇلنى ساناپ بولغۇچە مەھەللىدىكى بىر مۇنچە ئادەم كۆچەتلىرىنى قومۇرۇشقا باشلىدى. كەنت باشلىقىنىڭ نېمىشقا شۇنچە ئالدىراش، يەنە كېلىپ شۇنچە يۇقىرى باھادا جىگدىلەرنى سېتىۋالغانلىقىنى ئويلاشقا ئۈلگۈرمىگەن قاسماخۇن كۆچەتتىن ساناپ يۈزنى ئېپقالدى. ئەمما ئەسكى تېمىنىڭ كەينىدە باشقىلارنىڭ «كەنت باشلىقىمۇ يامان ئەدەمكە. ماۋۇ قاسماخۇن دېگەن گاداغا بەش مىڭ كوينى تۇتقۇزۇپ قويپ، بۇ بەش مىڭ تۈپ كۆچەتنى ئورمانچىلىق ئىدارىسىغا دانىسىنى ئۈچ كويىدىن ئۈنەشمىگە قويايتۇ» دېگەن گېپىنى ئاڭلاپ قالدى. بۇنى ئاڭلاپ قاسماخۇن بىلەن بەختاچخاننىڭ يۈرىكى ئېچىشقاندەك بولدى، «مەيلىلا» دەۋەتتى. شۇنىڭدىن بىرەر ئاي ئۆتۈپ، بۇ — چەتتىكى ئۆي يەنە قايناشقا باشلىدى.

چۈنكى، ئەمدى قاسماخۇن يۈز تۈپ كۆچەتنى ئۆيىنىڭ ئەتراپىغا سالغان كۈننىڭ ئەتىسى ھەممىسىنى ئوغرىلاپ كېتىشكەن بولسىمۇ، قاسماخۇن يەنە مەيلى دەپ، ئۆيىدىكى تۆت تاغار نان جىگدىنىڭ ھەممىسىنى سۇغا باستى. ئەمدى تېرىسام بولىدۇ دېگەن يېرىگە كەلگەندە ھەممىسىنى بەش ھو يېرىگە تېرىپ، ئۈستىدىن سۇ قويۇۋەتتى. بىر ئايدىن كېيىن جىگدىلەر ئۈنۈپ بىر غېرىچ بولغاندىكى كارامەتنى كۆرۈڭ: كەنت باشلىقى يەنە ئورمانچىلىق ئىدارىسىنىڭ باشلىقى دەمدۇ، يوغان قورساق بىر ئادەمنى باشلاپ كېلىپ قاسماخۇننى ئولتۇرغىلى قويىمىدى. ئوتتۇز مىڭ، قىرىق مىڭ، ئەللىك مىڭ، ئەللىك مىڭغا چىققاندا ئەمدى كەنت باشلىقى قاسماخۇنغا يالۋۇرۇشتىن تەھدىت سېلىشقا ئۆتتى. ئەزەلدىن غەۋغادىن قېچىپ كۆنۈپ قالغان قاسماخۇنغا كەنت باشلىقى ۋە ھېلىقى يوغان قورساقنىڭ تەھدىتى تەسىر قىلىدىمۇ، ياكى ئەمدى باھاسىغا چىقتى دەپ قارىدىمۇ، كۆچەتلىرىنى ئەللىك مىڭ كويغا

بېرىۋەتتى. ئۇلار بۇ قېتىمىمۇ ئەللىك مىڭ يۈەن پۇلنى نەقلا قاسماخۇنغا تۇتقۇزۇپ، ئالدىن تەييار قىلغان ھۆججەتكە قولنى باستۇردى ۋە تېزلا كېتىپ قېلىشتى. بۇ گەپچە بىر دەمدىلا ھەممىنىڭ ئېغىزىغا چىقىپ كەتكەن، تېرىغىلى بىر تالەمۇ جىگدە تاپالمىغان كىشىلەر قاسماخۇننىڭ تەلىسى بىلەن، بۇرۇنقى سوختا-سوختا ئۆسىدىغان، مەرۋايىتتەك پارقرايدىغان نان جىگدىلىرىنى ئويلاپ، پۇشايماندا ياقىسىنى چىشلەپكەندى.

مانا، ئەتىگەندە قاسماخۇن نەچچە قات ئورالغان پۇللىرىنى ئۆيىدىمۇ قويماي، ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى بەھەيۋەت ئۆسكەن ئاشۇ بىر تۈپ جىگدە دەرىخىنىڭ پورغا چىڭ تىقىۋەتتى. ئاندىن ئېپقالغان مىڭ يۈەن پۇلنى يانچۇقىغا پۇختىلاپ سالىدى ۋە قىزنى ئېلىپ بازارغا كىردى. ئۇلار بازاردىن كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنگەننىڭ ھەممىسىنى ئالدى. بولۇپمۇ قاسماخۇن قىزنىڭ كۆزى قانداق كىيىمگە چۈشسە، تالاشمايلا سودا قىلىپ شۇ كىيىمنى ئېلىپ بەردى. ئاندىن بىر ئاز گۆش ئېلىپ بازاردىن يانغاندى.

ئەلباتتۇ بولغاندا ئۇلار ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. بەختاچخان ئۆيىگە كېلىپلا ئاۋال گۆشلەرنى قازانغا سېلىۋەتتى. ئاندىن قوي-كالىلارغا ھەلەپ بېرىپ بولۇپ، ئۆيدە مۈگدەپ ئولتۇرغان دادىسىنى باشقا ئۆيىگە چىقىرىۋەتتى. دە، يېڭى ئالغان كىيىملىرىنى بىر-بىرلەپ كىيىپ بېقىشقا تۇتۇندى...

شۇ كېچىسى بەختاچخان چۈش كۆردى. چۈشە، ئۇنىڭ سادىر بىلەن تويى بولغۇدەك، ئەمما توي بولۇۋاتقاندا قاتتىق بوران چىقىپ دادىسىنى ئۇچۇرتۇپ كەتكۈدەك...

سىياھتەك قاپقاراڭغۇ كېچە. قومۇش چەللىلىك ھويلىدا يېتىپ ئۇخلاۋاتقان قاسماخۇننىڭ خورىكى دەم توختاپ قالمىمۇ، بىر ھازادىن كېيىن بوغۇلۇپ يەنە خارتلىدايتتى. توساتتىن قارا باسقاندەكلا قاسماخۇن تىپىلاپ قالدى. ئۇيقۇسى پۈتۈنلەي ئېچىلىپ كەتتى. ئەمما گەپ قىلالىمىدى، يۇلقۇنۇپ ئاجرىيالىمىدى. چۈنكى ناھايىتى كۈچلۈك قوللاردىن بىرسى قاسماخۇننىڭ ئاغزى-بۇرۇنىنى ئېتىپ، يەنە ئىككىلەن ئۇنىڭ پۈت-قولنى دەست كۆتۈرگىنىچە ھويلىدىن ئاچقىپ كېتىۋاتتى.

— ھاي ئۈكلىرىم، بۇ نېمە قىلىق، — ئۆيىدىن خېلىلا يىراق بىر يەردە ماتاپ باغلىۋېتىلگەن قاسماخۇن يەردە يېتىپ ئېغىر تىناتتى. ئۇ ئۆزىنى باغلىغانلارنى تونۇپ قالدى:

— سادىران ئۈكۈم، سېنى تونۇپ قالدىم. مەن داداڭ بىلەن يېقىن ئۆتكەن. نېمىشقا مېنى يە بىلەن تەڭ قىپ باغلاپ، بۇنچە خا قىلىسەن.

— خاپا بوما، ئاكا، — سادىرنىڭ ئۈنمۇ بوغۇلۇپ چىقاتتى، — مېنىڭمۇ بۇنداق قىلىش نىيىتىم يوقتى. ئەمما موھتاجلىق ئەدەمنى ھە كويغا سالتىكەن. نەق گەپ، پۇلنى چىقا.

— قايسى پۇلنى، ئەستا، جىگدە ساتقان پۇلنىمۇ، مەن ئۇنى...

— تىلىڭنى چاينىما، ئاكا. چىقامايتقان بوساڭ، ئاۋۋال ئاۋۇ قىزىڭنى تىرىك كۆمۈۋېتىمىز، ئاندىن سېنى... ئاڭلىدىڭمۇ؟

— نېمە؟ ئەستا، كۈن ئاغلى قويمايسە ئەدەمنى...
— شاپ بول، ئاكا، پۇل نەدە؟

قاسمئاخۇن ئەمدى تالاشقاننىڭ پايدىسى يوقلۇقىنى جەزم قىلغاندىن كېيىن پۇلنىڭ بار جايىنى ئېيتىپ بېرىشنى قارار قىلدى. چۈنكى بۇ قۇلاق كەستىلەر قولىدىن ھەر بالا كېلىدىغان قارام نېمىلەر ئىدى. ئەڭ مۇھىمى، ئۇلار بەختاچخاننىڭ ئىسمىنى چىقىرىپ تەھدىت سېلىۋاتاتتى. نېمە ئامال، قىزى بىلەن ئۆزىنى ئامان قويسا بولدى ئەمەسمۇ؟

— ئۇكام سادىران، بولاپتۇ، پۇلنى سىلەگە بېرەي. ئەمما قىزىم بىلەن ماڭا چىقىلماسلىققا ۋەدە بېرىڭلا. پۇلنى ئېلىپ ھەم بۇيەدىمۇ تۇماي يىراققا كېتىڭلا.

— بىزگە ئىش ئۆگىتىپ كەتكىنى بۇ قېرىنىڭ. ئەلۋەتتە يىراققا كېتىمىز. كېيىن قولىمىز ئۇزىراپ قاسا پۇلۇڭنىمۇ قايتۇرماي تېخى. شاپ بول، پۇل نەدە؟!

— جىگدىنىڭ، ھويلىدىكى جىگدىنىڭ پورىدا.
— سەن مۇسا، بۇيەدە قاراپ تۇ، مەخەت ئىككىمىز بېرىپ پۇلنى ئەكىللى...

ئۈچەيلەن بوۋاينى ئاشۇ يەرگە باغلاقلق پىتى تاشلاپ قويۇپ پۇلنى ئېلىپ ماڭدى.

ئەمما شۇنچە كۆپ پۇلغا ئەجەبمۇ ئاسان ئېرىشكەن ئۈچەيلەننىڭ قەدىمى بىردىنلا ئاستىلاپ قالدى. بوۋاينى ئەتە خەقلەر قۇتقۇزۇۋالدى. ئۆيىدىكى ھېلىقى قىزى ئويغىنىپ كېتىپ ئادەملەرنى چاقىرسا، ياكى ساقچىغا مەلۇم قىلسا قانداق قىلغۇلۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە قارا قۇمچاق، تازا رەسىدە بولغان ئوماق قىز، بىر جانان ئۆيدە يالغۇز ياتىدۇ ئەمەسمۇ؟

— ئۆيىدىكى ھېلىقى قىزنى بى ئوينايلىچۇ، سادىركا. ئۇنىمۇ باغلاپ، قانغۇچە ئويناپ بولاپ ئاندىن ماڭىلى. تېخى تۈن ئۇزۇن، ئاللىقاچان كېتىۋالىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتە-ئۆگۈنمۇ، ھەتتا بىرە ھەپتىگىچەمۇ بۇيەگە مەھەللىدىكىلەر كەمەيتۈ.

— ياق، ئۇنداق قىمايلى، ئۇلا ئۆلەپ قاسا ئىش چوڭىيىپ كېتىتۇ.

— ماقۇل دېگىنە سادىركا، يۇتتىن كېتىش ئالدىدا تازا بى يايىرۋالىلى. قىزلىقى سېنىڭ...

ئۇلار بىر ھازا دىلىغۇل بولۇشتى. ئاندىن سادىرنىڭ بىردىنلا ئارقىسىغا بۇرۇلۇشى بىلەن قالغان ئىككىسىمۇ ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

بەختاچخان كۆرگەن چۈشىدىن قورقۇپ، ئويغىنىپ كېتەيلا دەپ تۇرغاندا تۇيۇقسىز ئۈستىگە قوپال ھەم ئېغىر بىر گەۋدە تاشلاندى. بەختاچخان دەسلىپدە بۇ گەۋدىنىڭ زورلىقىدىن تىنالمىغان بولسا، ئەمدى بىلىدىكى، بۇ، سادىر ئىدى. ئۇ، سادىرنىڭ پۇرىقىدىنلا ئۇنى تونىيالايتتى. بۇ چاغدا سادىر ئۇنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇشقا باشلىغان بولۇپ، بەختاچخان توختىماي تېپچەكلەيتتى. ئۇ بىر ئاماللارنى قىلىپ، بىر قولىنى بوشتىۋالدى. ئاندىن ئۈستىدە يەنە بەختاچخاننىڭ كىيىملىرى بىلەن ھەپلىشىۋاتقان سادىرنىڭ يۈزىگە بىرنى تۈكۈردى ۋە:

— تۇفي، سېنىڭ يىگىت بولاپ قاغىنىڭغا، ساڭا كۆيەپ يۈگىنىمگە... — دېدى بوغۇق ئاۋازدا ئاخىرقى گەپنى پەس

چىقىرىپ.

پۈتۈن بەدىنى تىترەپ تۇرغان سادىر بەختاچخاننىڭ بۇ سۆزلىرىنى، بولۇپمۇ ئاخىرىدا دېگەن گېپىنى ئاڭلاپ لاسسىدە بوشاپ كەتتى. ئۇ، بەختاچخانغا قاراپ بىر ھازا ئولتۇرۇپ قالدى. گەرچە ئۇلار بىر-بىرىنى كۆرمىسىمۇ، شۇ تاپتا ھەر ئىككىلىسىنىڭ قەلبى توختاۋسىز غەلىيان كۆتۈرمەكتە ئىدى. سادىر ئاستاغىنە بەختاچخاننى يۆلەپ ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ:

— بەختاچخان، راست ماڭا كۆيەمسە؟ — نىھايەت جىملىقنى بۇزۇپ ئۇنىڭدىن سورىدى. بەختاچخان زۇۋان سۈرمىدى.

— راست گېپىڭنى دە، بەختاچخان، ماڭا كۆيەمسە؟ ئەمدى بەختاچخاننىڭ ۋۇجۇدىدا جان دېگەن نەرسىنىڭ ئەسىرى قالمىدى. ئەسلىدە بەختاچخاننىڭ سادىرغا بولغان سېغىنچى تازا قىيامغا يەتكەن بولسىمۇ، تەڭ كېچىدە كېلىپ قىلغان بۇ قوپاللىقىدىن چۆچۈپ ئېسىنى يىغدى ۋە سادىرنىڭ سوئالىغا قوپاللىق بىلەن ئەمما پەس ئاۋازدا جاۋاب بەردى:

— كويسەم نېمە بولاپتۇ. سەنمۇ ئەدەممە؟ نېمە يېرىم كېچىدە ئاۋۇ تالادىكى دادامدىن ئەيمەنمەي يېنىمغا كىدىڭا؟ نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالغان سادىرمۇ بەختاچخانغا ئوخشاش پىچىرلاپ دېگۈدەك:

— مەنمۇ سېنى ياخشى كۆرىتەم، بەختاچخان. بۈگەن سىنى كۆگۈم كېپ چىدىيالىماي يېنىڭغا كىگەنتىم. سەنمۇ ماڭا كۆيەسەنمۇ جېنىم، — دېدى. يېرىم يالىڭاچ ھالدا ئولتۇرغان بەختاچخان ئاخىرى سادىرنىڭ قۇچىقىغا يۆلىنىپ قالدى ۋە:

— راست، سادىر، جېنىم، مەن ساڭا كۆيتەم. بەك... بەكمۇ كۆيتەم، — دېدى پىچىرلىغاندەك ئاستا ئاۋازدا. ئۆي ئىچىنى يەنە جىمجىتلىق باستى. بەختاچخان بىردىن چۆچىگەندەك بولۇپ:

— سادىر، يىتتىڭ چىقىپ كەت، تالادا دادام با، — دېدى جىددىي ئاھاڭدا.

— داداڭ يوق، بەختاچخان. مەن كەسەم داداڭ يوقكەن. شۇڭا يېنىڭغا كىگەن.

— نەگە كەتكەنتۇ؟
— تاڭھەي، — سادىر ئۇنىڭغا يالغان ئېيتتى.

— كۈندۈزى كەسەڭ بولمايتى، ساراڭ.
— داداڭ با تۇسا.

— تېخى كۈندۈزى دادام ئۆيدە تۇمايتۇ.
— راستما؟

— سېنى كۆرەش ئۈچۈن كۈندە نەچچە قېتىم مەھەللىگە باغىنىمنى بىلەمسە، ساراڭ.

بۇنى ئاڭلىغان سادىرنىڭ ۋۇجۇدى بىر قىسملا بوپقالدى. ئاندىن ئاستىلا بەختاچخاننى قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

— راستمۇ، مەن بىلگەن، بەختاچخان. مەنمۇ سېنى ياخشى كۆرىتەم. ئەمما ئۆزۈمگە ئىشىنەممەي كېپتەم.

— چىلىشتا ھەممىنى يەڭگەن تۇساڭ، يەنە شۇنچە يۈرەكسىز بولامسە.

— ياق، بەختاچخان، ئەمدى مەن يۈرەكسىز ئەمەس. بەختاچخان سادىرنى ھىدلاپ جىمىپ قالدى. تۇيۇقسىز كەلگەن بۇ بەختنى ئۇ چۈشۈمەي كەن دەپ قالغانىدى. شۇڭا

سەلگە دېسەم، مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىشىم. بولدى، ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش. ئەمدى باشقىلارنىڭ مېنى ياراتماسلىقىدىن، قاسمىكامنىڭ ئۇنى ماڭا بەھەشلىشىدىن قورقمايمەن. ماڭا بەختىجاننىڭ مەھەببىتىلا كۇپايە.

— «مانتا كۆمىگەن قەلەندە قاسقانغا دۈم چۈشۈپتۇ، دېگەندەك بىر ئىشقا بۇ. كاللاڭنى سىلكىۋەت، سادىرگا، بۈگۈنلا ئىچكىرىگە مېڭىپ كېتىدىغاننى دېيىشكە تۇققۇ. ئاشۇ پەس...»

مەخەتنىڭ ئېغىزىدىن شۇ سۆز چىقىشى بىلەن ئۇنىڭ ئېغىزىغا سادىرنىڭ قاتتىق بىر شاپىلىقى كېلىپ تەگدى:

— ئۇنى پەس دېمە، ئۇقتۇڭما؟ ئىككىڭلغا يەتكۈدەك پۇل بېرىتەن. ماڭا كاشلا قىمماڭلا. مەن ئەمدى ھېچ يەگە بامايتەن. مۇشۇ بەختىجاننى ھاللاپ ئەمىرىمگە ئېلىپ ئەدەمدەك ياشايتەن.

شۇ تاپتا ئۇ ئىككىيلەن ھەسرەت، ئېغىر تىناتتى.

— پوق يەپسەن، سادىر، — باياتىن بېرى جىم تۇرغان مۇسا بىردىن ۋارقىرىۋەتتى، — بىزنىمۇ ئانىمىز يىگىت دەپ تۇققان. سەن قىلىدىغاننى قىپ بولاپ، بىزنى شوۋىكەش كۆرەپ قالىڭما. ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ...»

ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇرغان مۇسا ئاخىرى شۇنداق دەپلا گۈس-گۈس دەسسەپ ئۆيگە قاراپ ماڭدى. غەزىپىنى ئاران بېسىپ تۇرغان سادىر ئىككى سەكرەپ بېرىپ ئۇنى بىر تېپىك بىلەن دۈم سېلىۋەتتى. ئاڭغىچە يىتىپ كەلگەن مەخەتمۇ سادىرنى چاپۇتلاپلا يىقىتتى ۋە ئورنىدىن تۇرغان مۇسا بىلەن ئىككىسى ئۇنى ئۇرۇشقا باشلىدى. قاتتىق جىدەل باشلىنىپ كەتتى. سادىر يالغۇز ئۇلارغا تېتىلايتتى. ئەمما ئۇ ئىككىسىمۇ قارام نېمىلەر بولغاچقا، ئۇرۇش-جىدەل ھەدبەگەندە بېسىقمايۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا زاتىقىغا قاتتىق بىر تېپىك يېگەن مۇسا ئورنىدىن تۇردى، ئەمما ئۇنىڭ قولىدا بىر پىچاق سوغۇق يالترايىتى. سادىرنىڭ دۈمبىسى كۆيۈشكەندەك بولدى ۋە قاراپلا مۇسانىڭ ئۆزىگە پىچاق سالغىنىنى بىلىپ، ئۇمۇ يېنىدىن پىچاقنى ئېلىپلا مۇسانىڭ كۆكرىكىنى چەنلەپ تىقىۋەتتى. ئاڭغىچە يەنە بىر دولسى ھەرە چاققاندا ئېچىشىپ كەتتى. ئۇنىڭغا مەخەتمۇ پىچاق سېلىۋەتكەندى. سادىر پىچاقنى تەنۇرسىگە سىقىمىدى ۋە كەينىدىن يىتىپ كەلگەن مەخەتنىڭ ئۆلەر يېرىگە قارىتىپ پىچاقنى سېپىغىچە پاتۇرۇۋەتتى. مەخەتمۇ قاتتىق بىر ۋارقىراپ يىقىلدى. سادىر ئىككىسىگە سوغۇق بىر قاراپ قويۇپ، ئۆي تەرەپكە قاراپ چامدىدى. ئەمما ئىككى قەدەم ماڭمايلا يەرگە يىقىلدى. ئەتراپتا قانغا بويالغان يۈز كويلۇق باغلام-باغلام پۇل چېچىلىپ ياتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قولىغا بەختىجاننىڭ «سادىر!» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى غۇۋا ئاڭلانماقتا ئىدى.

سادىر بەختىجاننىڭ شۇ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئاجايىپ شېرىن بىر بەخت تۇيغۇسىدا كۈلدى. ئەمما ئۇنىڭ كۈلكىسى ھېقىدا قېتىپ قالغانىدى...»

ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى مائارىپ ئىلمى ئىنستىتۇتى ئالاھىدە تەربىيەش سىنىپىنىڭ كۇرسانتى(MI)

ئۆزىنى چىڭ قۇچاقلۇۋالغان سادىرنىڭ پاتىكىدىن قاتتىق چىشلۇۋالدى، سادىر ئاغرىققا چىدىماي ئاستا بىر ئېگىرىغاندىن كېيىن:

— نېمىشقا چىشلىيسە؟ — دەپ سورىدى.

— چۈشۈمىكىن دەپ قالدېموي ساراڭ. ئەمدى بىلىدىم، راستكەن، مەن كۈتكەن ئادىمىم ئاخىرى كېپتۇ. بىلەمسە ساراڭ، مەن بىر ئۆمۈر سېنىلا سۆيىتتەن، ئەسكى ساراڭ.

قىزنىڭ گېپىدىن سادىرنىڭ بوغۇزىغا بىرنەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك بولۇپ، يىغا تۇتتى. تېخى بۇ مەھەللىدىكىلەر ئۇنى مۇنۇ بەختىجاننىڭ ئەتمۇرلاپ باققان ئەمەس، ئەمەلىيەتتە ئۆزى ھەمىشە بىلە بولۇشنى خىيال قىلىدىغان مۇنۇ بەختىجاننىڭ تاتلىق ھىدلاپ باققان ئەمەس. ئۇ ھەمىشە كەمىستىش، چەتكە قېقىلىش ئىچىدە تاش يۈرەك بويىكەتكەن. ئەمما بۈگۈن، بۇ كېچە... شۇ چاغدا نىھايەت بەختىجان سوراپ قالدى:

— سەن نېمىشقا بىزنىڭ ئۆيگە ئەلچى ئەۋەتمىيسە؟

— مەن... مەن ئەۋەتتى دېگەن، لېكىن داداڭنىڭ ئۇنىماسلىقىدىن قوقاپ...»

— دادام ئۇنايتتى...»

— نېمە؟ ئاھ، جېنىم... بەختىجان، مەن نېمىلەنى قىپقويدۇم-ھە؟ مەنمۇ ساڭا كۆيىتتەن. ئەمما... ئەمما ساڭا دېسەم بەختىجان، مەن ئېغى بى گۇناھ ئۆتكۈزەپ قويدۇم.

— قانچە ئېغى گۇناھ ئۆتكۈزەپ قويغان بوساڭمۇ دادام مەن ئۈچۈن سېنى گەچۈرۈۋېتىتۇ. دادام ماڭا بەك ئامراق، شۇڭا ئۇنايتۇ. مەن ساڭا بىر ئۆمۈر ۋاپادار بولىتەن، سادىر. يىگىتتەك بول، ئەلچى كىگۈز. ماڭما؟

بەختىجان شۇ سۆزلەرنى دېگەندىن كېيىن سادىرنى ھىدلاپ جىمىپ قالدى. شۇ تاپتا نېمىشقىدۇر سادىرنىڭ نەپىسى توختاپ قالغاندەك بويالغان، يۈرىكىنىڭ سوقۇشى بەكمۇ كۈچلۈك ئىدى. ئۇ، توساتتىن ئورنىدىن دەست تۇردى ۋە ئۆزىگە خىتاب قىلغاندەك پەس ئاۋازدا:

— ماقۇل، بەختىجان، مەن ئەلچى كىگۈزەي...»

دېدى ۋە دەمبەس قەدەم بىلەن سىرتقا قاراپ ماڭدى.

— توختا، سادىر، توقايلىقتىن، كېچىدە توقايلىقتىن يالغۇز ماڭساڭ بوھايتتى...»

بەختىجاننىڭ سۆزى تۈگىمەيلا ئىشىك گۈپ قىلىپ يېپىلدى...»

— قانداق، سادىرگا، ئىش ئەپلەشكەنتۇ، بەك ھايال قالىدغاي، ئەمدى مەن كىرەيمىكى.

— ياق، كىرىشكە بوھايتۇ. بەختىجاننى ئالتمە، ئۇنى ئەمىرىمگە ئالتمە.

— ساراڭ بولداڭما، نەدىكى بى تېجىمەل گاداينىڭ سەت قىزىنى ئالتمە دېمىسەڭمۇ، شەگە كىسەك ساڭا قىزلار دېگەن سامانداك. جۈيلۈمىگىنە، ئەمدى مەن كىيەي.

— توختا، مەخەت، مەن بى قاراغا كەلدىم. ئەزەلدىن ئىككىڭلا مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاپ كەگەن، بىز ھېچنېمىزنى بى-بىسىمىزدىن ئاياپ باقمىغان. بۇ قېتىمقى ئالاھىدە ئەھۋال. بۇنۇۋەتمۇ گېپىمنى ئاڭلاڭلا. ئەزەلدىن مېنى ھېچكىم ياخشى كۆمەيتۇ دەيتتىم. ئۇ مېنى قاتتىق ياخشى كۆرىتەكەن.

پىكىر ۋە تەپەككۈر قىلىش جەريانى



ئابدۇلباقىت ئابدۇرەھمان

شەيئىلەرنىڭ بىرىدۇر. گۈل بەرگىدىكى بىر تامچە سۇنىڭ گۈزەللىكىدىن ئىلھام - ھاياجانغا چۆمۈلگەن شائىرلار سۇ ھەققىدە تالاي نەزمە توقۇشقان. مانا بۇ بىر تامچە سۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىدىنلا ئىبارەت بولۇپ، تېخىمۇ يېقىن قارايدىغان بولساق، ئاشۇ بىر تامچە سۇدىن ئۆز ئەكسىمىزنى كۆرەلەيمىز، تېخىمۇ يېقىنلاشقاق، ئەتراپتىكى مۇھىت سۇدا زاھىر بولىدۇ. تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ زامانىۋى كۆزىتىش ئەسۋابلىرى بىلەن بىر تامچە سۇنى كۆزەتسەك، بىز تامامەن بىر مىكرو دۇنياغا كىرىپ كېتىشىمىز مۇمكىن. بۇ مىكرو دۇنيا بارلىق كائىناتنىڭ تەسەۋۋۇر ۋە تەپەككۈر مەركىزى بولۇپ، ۋەھدانىيەت دۇنياسىدا ئەڭ چىرايلىق رەۋىشتە يارىتىلغان ئىنسان ئاشۇ بىر تامچە سۇدىن ئۆز ئەكسىنى كۆرۈپ يېتىدۇ. ۋەھالەنكى، ئىنسان ئاشۇ تامچە سۇدىن يارىتىلغاندۇر. يامغۇرلارمۇ ئۆز قانۇنىيەتلىرىگە ئاساسەن تامچىلاپ چۈشىدۇ، گۈل بەرگىدىكى شەبنەم قەترىلىرىمۇ تامچە ھالەتتە ئۆزىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ. ئىنسان ئازابىلار ئىلكىدە يىغلىغاندا، كۆز چاناقلىرىدىن تۆكۈلگەن ياشلارمۇ تامچە ھالەتتە تۆكۈلىدۇ. ھازىرقى زامان مېدىتسىناسىدىكى ۋىناغا سۇيۇقلۇق تېمىتىش تېخنىكىسىمۇ تامچىنىڭ خاسىيىتىدۇر. دېمەك، تامچە ھاياتلىقنىڭ مەنبەسىدۇر. غايەت زور كائىناتقا نىسبەتلەشتۈرگەندە دېگىزمۇ بىر تامچىدۇر. ئۇنداقتا، دۇنيا ئاشۇ تامچىدىن بەرپا قىلىنغانمۇ؟ تامچە ئادەتتە يۇمىلاق ھالەتتە بولىدۇ، ئالمىمۇ يۇمىلاق. نىھايەت، نىۋتون باغدا ئارام ئېلىۋېتىپ، تۇيۇقسىز شېخىدىن ئۈزۈلۈپ چۈشكەن بىر تال ئالمىنىڭ بېشىغا تېگىشىدىن ئالەمنىڭ ئۆزئارا تارتىلىش قانۇنىنى ئىختىرا قىلغانىدى. تۇخۇممۇ يۇمىلاق، ياڭاقمۇ يۇمىلاق، ئادەم مېڭىسىمۇ يۇمىلاق،

بىز پىكىر قىلىش ۋە بىلىش دائىرىمىزنىڭ نەقەدەر تار ھەم پىكىك ئىكەنلىكىنى ئاز - تولا بىلگەن ۋاقىتىمىزدا دۇنيا بىزدىن تولمۇ ئۇزاق كەتكەنىدى. ۋە ھالەنكى، دۇنيانى بىلىش ۋە كۆزىتىش ئۈچۈنمۇ يۈكسەك دەرىجىدىكى بىلىم، سىستېمىلىق تەپەككۈر ئەندىزىسى بولمىسا بولمايتتى. ئۇنداقتا، تەپەككۈر ۋە پىكىر قىلىش دىگەن نېمە؟ تەپەككۈر ھەر بىر ئادەم ئۆز ئالدىغا ئويلاپ، شەيئىلەر ۋە تۈرلۈك ئىجتىمائىي ھادىسە ئۈستىدە ئېلىپ بارغان مۇلاھىزاتلىرىغا قارىتىلىدۇ. پىكىر بولسا، شۇ ئويلىغانلىرىنى نۇتۇق ياكى مەتبۇئات ئارقىلىق كىشىلەرگە ئاڭلىتىپ، ئۇلار بىلەن ئورتاقلىشىشقا بولغان تىرىشچانلىققا قارىتىلىدۇ. مەلۇم كۆز قاراش، تەپەككۈر ياكى پىكىرنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىپ، مۇئەييەن جەمئىيەتنىڭ ئىسلاھات يۆنىلىشىدە ئاكتىپ رول ئوينىشى ئۈچۈن ۋاقىت ئالدىنقى شەرت بولىدۇ. ۋاقىت تارىخ زەرىرىلىرىدىن بىر زەرىرىدۇر. ئىنسانلارنىڭ ئاقىللىرى مۇشۇ زەرىرىدىن پايدىلىنىپ نۇرغۇن خەيرلىك ئىشنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىققان. ئىنسان ھەر ۋاقىت تەپەككۈردىن خالىي ئەمەس. تەپەككۈرسىز ئىنسان ئىنسانلىق سالاھىيىتىدە بولمىغان بولىدۇ. مەن مەزكۇر ژۇرنالنىڭ 2008 - يىل 1 - سانىدىكى «ئۆزلۈك تەپەككۈرىدا مائارىپ جەريانى» دېگەن ماقالەمدە بىر تامچە سۇ ھەققىدە مۇلاھىزە قىلغانىدىم. بىر تامچە سۇ قارىماققا بەك ئاددىي نەرسە. ئەمما ئۇ دۇنيا ۋە ئىنسانلارنىڭ مەۋجۇدىيەت قانۇنىيىتىگە ئوخشاش مۇرەككەپ ھېكمەتلەرنى ئۆزئىچىگە ئالغان



بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدىكى بۇ خىلدىكى قانداشلىق ئۇلارنى مەڭگۈلۈك تەقدىرداشلىق بىلەن باغلاپ تۇرىدۇ. تەبىئىي قانۇنىيەتلەرگە كۆرە ئىنسان بىلەن تەبىئەت بىر-بىرىنى پەرۋىش قىلىدۇ. تەبىئەت چوڭ كۈچ، ئىنسانىيەت كىچىك كۈچ. تەبىئەتنىڭ تەپەككۈرى ئىنساننىڭ تەپەككۈرىدىن ھامان ئۈستۈن تۇرىدۇ. تەبىئەت ئىنساننىڭ مەنپەئىتى ئۈستىگە تەپەككۈر قىلىدۇ، ئىنساننىڭ تەپەككۈرى كۆپىنچە ھالدا تەبىئىي قانۇنىيەتلەرگە ماس ھالدا چوڭقۇرلىشىپ بارىدۇ. تەبىئەت بىلەن بولغان ئەنە شۇنداق مەپكۈرە بىرلىكى ئىنساننىڭ ئەڭ توغرا چىقىش يولىدۇ. تەبىئەت تەبىئىي ئېكولوگىيىنى ئۆزىنىڭ تەڭپۇڭلۇق مۇۋازىنىتى قىلىپ تۇرسا، ئىنسانىيەت سىياسىي ئېكولوگىيىنى ئۆزىنىڭ تەڭپۇڭلۇق مۇۋازىنىتى قىلىپ تۇرىدۇ. زامان كۈللى مەۋجۇداتلارغا ئورتاق بولغان تارىخ خاھىشى بولۇپ، ئۇ، كائىناتنى قېرىتىش خاراكتېرىگە ئىگە. دەۋر ئايلىنىپ تۇرىدۇ. يەرشارى ۋە باشقا پىلانېتالارمۇ ئايلىنىپ تۇرىدۇ، تارىخمۇ ئوخشاش رەۋىشتە ئايلىنىپ تۇرىدۇ. بۇ خىل رەۋىشتىكى ئايلىنىش نەھايەت بىر يۇمىلاق ھالنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرىدۇ. كائىنات، زامان ۋە ماكان مۇشۇ يۇمىلاق چەمبەر ئۈستىدە سەير ئېتىپ تۇرغان ھاياتلىق چەمبىرى بولۇپ، غايەت زور بىر غەيب كۈچ بۇ مەۋجۇداتلارنىڭ ئېنېرگىيىسىنى تولۇقلاپ تۇرىدۇ. ئۇنداقتا، ئاشۇ بۈيۈك كۈچ نەدىن كەلدى؟ بىز تەپەككۈر قىلدۇق، ئەمما دائىرىلىك تەپەككۈر قىلالىمىدۇق. ۋۇجۇدىمىزدىن بىر ناقىسلىق ئورۇن ئالدى. كۆپىنچە ھالدا بۇ ناقىسلىق سىرتقى تەسىرلەردىن كەلگەندەك بىلىنىدۇ. ئەمما بۇ ئىچكى ئىللەتلەردىن كەلدى. بىزنىڭ تەپەككۈر قاتمىللىقىمىز تارىخىي رىيازەتلەرىمىزنىڭ تەركىبى بولغان مائارىپسىزلىق ئىللەتلەرى بىلەن يىلتىزداش ئىدى. مائارىپ ئىنساننىڭ دائىم يېڭىلىنىپ تۇرۇشى، قاسراق تاشلىشىدىكى ئەڭ قىممەتلىك ئەڭگۈشتەردۇر. ئىنساننىڭ قەدىر - قىممىتى ئۆزلۈك مائارىپىدىن كېلىدۇ. تەپەككۈر ئاشۇ ئۆزلۈك مائارىپىنىڭ يېتەكچىسى بولۇپ، ئۇ، دۇنيانى بىلىش، دۇنيا يۈزلىنىشلىرىنى بىلىش، دۇنيا ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىۋاتقان پىكىر - مۇلاھىزىلەرگە ئورتاقلىشىشقا ئېلىپ بارىدىغان داغدام يولىدۇ. ھەر بىر شەيئە تالاي ھېكمەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ. شەيئەلەر ئۆز ئىچىگە ئالغان ھېكمەتلەر ئىنساننىڭ بىلىش دائىرىسى ئىچىدىكى زاھىرىي نەرسىلەر بولۇپ، بۇ خىل زاھىرلىقنى ئەقىللىق كىشىلەرلا بايقىيالايدۇ. پەقەت تەپەككۈر كۆزى ئارقىلىقلا كۆرگىلى بولىدىغان بۇنداق زاھىرەن نەرسىلەر ئەقىل ئىشلىتىشنى خالىمايدىغان قوۋم ئۈچۈن ھېچبىر مەۋجۇد ئەھمەستەكلا تۇيۇلىدۇ. تەپەككۈر ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق بايلىقىدۇر. پىكىر جاھان ھېكمەتلىرىنى بىلىشتىكى ئاچقۇچ بولۇپ، بۇ ئاچقۇچ ئارقىلىق ئىنسان تالاي تىلىمىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. ھەر بىر شەيئەدە ئۆزىگە خاس سىر ۋە ھېكمەت بولىدۇ. بۇ ھېكمەتلەرنى بىلىش ئاشۇ تەپەككۈر ئىگىلىرىنىڭ تىرىشچانلىقى ۋە ئىجتىھاتى بەدىلىگە زاھىر بولىدىغان قىممەتلىك كەشپىيات سەمەرىسى بولۇپ، ئۇ، تەبىئىي قانۇنىيەتلەرنىڭ يېشىمىدۇر. قىممەت تەپەككۈر ئارقىلىق يارىتىلىدۇ. كەشپىيات تەپەككۈر ئارقىلىق يارىتىلىدۇ. تەپەككۈر

كۆز قارچۇقىمۇ يۇمىلاق، يەنە تالايلىغان شەيئەمۇ ئەشۇ تامچىغا ئوخشاش يۇمىلاقتۇر. يەرشارىمۇ يۇمىلاق، قۇياشمۇ، ئايىمۇ يۇمىلاق. شۇنىڭدەك، ئاسماندىكى بارلىق جىسىم - پىلانېتالار يۇمىلاق. ئۇنداقتا، شۇنچە پايانسىز تەبىئەت دۇنياسى نېمە ئۈچۈن شۇنچە كۆپ يۇمىلاق بىلەن تولۇپ كەتتى؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاشۇ يۇمىلاق جىسىملار ئىنسانىيەتنىڭ ھاياتىي پائالىيەتلىرى جەريانىدا بىرسىمۇ كەم بولسا بولمايدىغان نەرسىلەردۇر. خوش، بۇ قىزىقارلىق يۇمىلاق نەرسىلەر بىزنىڭ تەبىئەتكە بولغان مەھلىيالىقىمىزنى ئاشۇرۇپ، ھاياجانلىق تەپەككۈرلارغا باشلايدۇ. بىز دەۋاتقان بىر تامچە سۇغا شەكىل جەھەتتىن ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ نەرسىلەر فىزىكىلىق، خىمىيىلىك، ئاسترونومىيىلىك ۋە ياكى بىئولوگىيىلىك تۇغقاندارچىلىق بىلەن ئۆز مەۋجۇدىيىتىنى داۋام ئەتتۈرۈۋاتقان شەيئەلەر بولۇپ، ئۇلار كائىناتتىن ئىبارەت چوڭ گېن خەرىتىسىنىڭ دائىرىسىدە ئىنسانىيەتنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ئۆز مەھلىيالىقىنى ئىپادىلەپ، ۋەھدانىيەت دۇنياسىدا سەير ئېتىپ تۇرۇپتۇ. يۈرەك ئىنسان ئورگانىزىملىرىنىڭ رەئىسى ئەزاسى بولۇپ، ئۇ، ھاياتلىقنىڭ ماتورى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنداقتا، يۈرەك قانداق نەرسە؟ ئۇ، مېدىتسىنا ئىلمىدە پۈتكۈل بەدەنگە ئېنېرگىيە يەتكۈزۈۋاتقان ئىنتايىن خاسىيەتلىك بىر پارچە نىسپىي يۇمىلاق قىزىل گۆشتۇر. ئىنسانىيەت تارىخىدا ئەبەدىي شان - شۆھرىتى ئالەمگە مەشھۇر باھادىر - ئەزىمەتلەر ئۆتتى. ئالىم - سىياسىيونلار، ئىسلاھاتچى، مۇتەپەككۈرلار ئۆتتى. بەجايىكى ئاشۇ كىشىلەرنىڭ جىسمىدا ئاجايىپ دولقۇنلۇق يۈرەك يوشۇرۇنۇپ ياتاتتى. بۇلار قانداق قىسمەتلەرگە دۇچ كەلدى؟ ئۇلارنىڭ مەۋجۇد رېئاللىقى ئۆزگەرتىش كۈرەشلىرىدە يۈرەك قانداق روللارنى ئوينىدى؟ ئۇلار دۇنيادا دەۋر سۈرۈۋاتقان مۇدەھىش قەھرىتانلىق ئۈستىدىن ئاشۇ يالقۇنلۇق يۈرەكنىڭ ھارارىتى بىلەن غالىب كەلدى. كىشى ھاياجانلانغاندا يۈرەك نېمە ئۈچۈن شىددەتلىك سوقىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن شۇ ھاياجان ئىلكىدە كۆزدىن ياش تۆكۈلىدۇ؟ ئىنسان بىلەن تەبىئەت مانا بۇ ئوخشاشلىقتا يۇغۇرۇلۇپ كەتكەنىدى. دەھشەتلىك بورانلار چىقىدۇ، چاقماق چىقىلىدۇ، ئارقىدىن زېمىنغا يامغۇر تۆكۈلۈشكە باشلايدۇ. تەبىئەت ئۆز ھاياجانلىرىنى مۇشۇنداق ئىپادىلەيدۇ. ئۇنداقتا، تەبىئەتنىڭ يۈرىكى نېمىگە مۇشۇنداق ھاياجان ئىلكىدە سوقىدۇ؟ ئىنسان مۇھەببەت بىلەن سۆيىدۇ، غەزەپ بىلەن ئۆچ ئالىدۇ، تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈمسىرەيدۇ، مۇسەببەت بىلەن يىغلايدۇ. ئىنساندىكى بۇ خىل تەبىئىي خۇسۇسىيەتلەر كائىنات خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ ئەڭ كىچىك بىر پارچىسىدۇر. چۈنكى ئىنسان ئاشۇ كائىنات تەركىباتلىرىدىن نۇسخلانغان بولۇپ، بەلگىلىك نىسبەتتە تۇپراق بىلەن، بەلگىلىك نىسبەتتە سۇ بىلەن، يەنە بەلگىلىك نىسبەتتە ھاۋا بىلەن، بەلگىلىك نىسبەتتە ئوت بىلەن ۋۇجۇدى تاكامۇللاشقان. ئىنسان ۋە تەبىئەت مۇشۇ تۆت ئاناسىر بىلەن ئۆز مەۋجۇدىيىتىنى جارى ئېتىپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنساننىڭ ھېسسىي ئامىللىرى تەبىئەتنىڭ ھېسسىي ئامىللىرىغا تامامەن ئوخشاشتۇر. كائىنات ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ئۆزىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ. ئىنسانىيەتمۇ ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ئۆزىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ. ئىنسانىيەت

مۇكەممەل ئىسلاھات جەريانىدۇر. ۋەھالەنكى، تەپەككۈر تەبىئەت بىلەن ئادەم ئوتتۇرىسىدىكى تىنچ بىر سۆزلەشمە جەريانى بولۇپ، ئۇ ئارقىلىق زامان شەرھلىنىدۇ، زامان ئىسلاھ قىلىنىدۇ. سانائەت ئىنقىلابىدىن ئۈچۈر ئىنقىلابىغىچە بولغان زامان تالاي كەشپىياتنىڭ زامانى بويىچە بولدى. بۇ، غەرب تەپەككۈرىنىڭ ئەڭ ئىلغار ھەم مەدەنىي تەركىبلىرىدىن بولۇپ، بۇ كەشپىياتلار غەرب كاپىتالىزىمىنىڭ گۈللەپ-ياشنىشىغا سەۋەب بولدى. ئەمدى يەنە بىر قېتىم يىغىنچاقلىساق، تەپەككۈر كاپىتال دېمەكتۇر. تەپەككۈر مەلۇم بىر زامانى ۋە شۇ زامان ئۆز ئىچىگە ئېلىۋاتقان مۇئەييەن شەيئى - ھادىسىلەرنى قايتا-قايتا شەرھلەيدۇ، ئەڭ يېڭى ھالەتتە ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىدۇ. بىلىم تەپەككۈرىنىڭ جەۋھىرىدۇر. بىلىم پىشقان نەزەرىيە بولۇپ، تەپەككۈر بىلىمنىڭ خۇرۇچىدۇر. ئىنسان ۋۇجۇدىدىكى ھەر بىر تەپەككۈر خۇرۇچى ئىنساننىڭ روھىيەت مۇۋازىنىتىدە كەم بولسا بولمايدىغان ئېلىمىنىڭ بولۇپ، بۇ خىل ئېلىمىنىڭ ئىنسان ۋۇجۇدىدا كېمەيگەنسى، ئىنسان روھى زەئىپلىككە يۈزلىنىدۇ. ئىنساننىڭ پىكىرسىزلىك سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان روھىي زەئىپلىكى مەدەنىيەتنىڭ ۋە شۇ مەدەنىيەتكە ھامىي بولۇۋاتقان پۈتۈن بىر قوۋمنىڭ چۆكۈشىگە سەۋەب بولىدۇ. تەپەككۈر تىرىكلىكنىڭ، ئىنسانلىقنىڭ، مىللىيەتلىكنىڭ ئالدىنقى شەرتىدۇر. تەپەككۈر تەرەققىياتنىڭ، ۋارىسلىقنىڭ، ئىسلاھاتنىڭ ئالدىنقى شەرتىدۇر. بىز ھازىرقى زامان غەرب دۇنياسىنىڭ قۇدرىتىنى نېمىدىن كۆرۈپ يېتىمىز؟ ئۇلارنىڭ ئۆزگىچە تەپەككۈر ئۇسۇلى ئۇلار ئۈچۈن چەكسىز تەرەققىيات بوشلۇقى، مەدەنىيەت بوشلۇقى، بازار بوشلۇقى، ئەڭ مۇھىمى، مۇكەممەل ئىمپېرىيە بوشلۇقى ھازىرلاپ بەردى. بىز غەرب دۇنياسىنىڭ تەرەققىياتىنى بىر تەمچە سۇدىن، بىر تال چىشلىق چاقتىن، بىر تال دېۋىگاتېل ناسوسىدىن كۆرۈپ يېتەلىشىمىز مۇمكىن. ئۇلار ئەڭ كىچىك نەرسىلەر بىلەن، يەنى زەررىچىلەر بىلەن قۇدرەت تاپتى. ماددىلارنىڭ ماسسىسى، مولېكۇلا قۇرۇلمىسى، ئاتوم تۈزۈلۈشى قاتارلىقلارنى بىلىشنى شەيئىلەرنى بىلىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى قىلدى. بۈيۈك رۇس خىمىكى مېندېلېفنىڭ بىر ۋاراق ئېلىمىنىڭ دەۋرى جەدۋىلىگە غەرب دۇنياسىنىڭ نەچچە ئەسىرلىك تەپەككۈر مۇساپىسى سىڭىپ كەتكەندى. غەرب نېمە ئۈچۈن دۇنيانىڭ ئىلىم پاسبانلىقىنى قولغا ئېلىۋالدى؟ نېمە ئۈچۈن ئۇ دۇنيادىن كۆپ ئۇزاق كەتتى؟ بۇ دەل تەپەككۈر مەسىلىسى. غەربلىكلەر ئېلىپ بارغان «سانائەت ئىنقىلابى» دەل تەپەككۈر ئىنقىلابىدۇر. جامىس ۋات ئەسلىدە بىر ئاددىي كېمىسازلىق ياغاچچىسى ئىدى. ئۇلار ئاتا-بوۋىلىرىدىن تارتىپ مۇشۇ كەسپ بىلەن جان باقاتتى. ۋات نېمە ئۈچۈن غەرب سانائەت ئىنقىلابىنىڭ ئاساسچىسى بويىچە ئۇ تەپەككۈر قىلدى. ئەزەلدىن كېلىۋاتقان كېمىسازلىق ياغاچچىلىقنىڭ قۇرۇلمىسىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلدى. ئۇ، پالاق ۋە شامال بىلەن ھەرىكەتلىنىدىغان كېمىلەرگە قاراپ، قانداق قىلغاندا مۇشۇ كېمىلەرنى ئۈزلۈكسىز ھەرىكەتلىنىدىغان قىلغىلى بولىدۇ دەپ ئويلىدى. ئۇ، كىچىكىدىنلا شەيئى - ھادىسىلەرگە تەپەككۈر كۆزى بىلەن قاراش، سوئال قويۇشقا ھېرىسمەن بولغاچقا، مەش ئۈستىدە چەينەكتە قايناۋاتقان سۇ ھورنىڭ چەينەك ئاغزىنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈپ

تاراقشىتىپ، ئاۋاز چىقىرىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، تەپەككۈر ئىلكىدە بۇ ھەقتە ئويلىنىدۇ. ئەگەر چۆگۈندىكى سۇ نەچچە مىڭ ھەسسە ياكى نەچچە يۈز مىڭ ھەسسە ئاشۇرۇلسا، بۇنىڭدىكى كۈچ غايەت زور بولۇشى مۇمكىن دەپ تەسەۋۋۇر قىلىدۇ. شۇنداق. توغرا بىر تەپەككۈر ئۇسۇلى بولغاندا ئىنسان كۆزلىكىدىن مەقسەتلىرىنىڭ نۇرانە شولسىنى قىلغان ئەمەللىرىدىن كۆرۈپ يېتەلەيدۇ. ۋات 20 ياشقا كىرگەندە پار ماشىنىسى ھەققىدە رەسمىي تەتقىقاتقا كىرىشىدۇ. ئۇنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى ئاشۇ تەپەككۈرى پار ماشىنىسىنىڭ دۇنياغا كېلىشىدە تۈرتكىلىك رول ئوينايدۇ. تەبىئىي قانۇنىيەتلەر ھامان ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئاددىي تۈپۈلۈدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا ئاجايىپ سىرلار يوشۇرۇنغان بولىدۇ. ئاشۇ سىرلار ھەققىدە تەپەككۈر قىلىپ ئىزدەنگەندە، ئۇنىڭدىن غايەت زور قىممەتكە ئىگە مۆجىزىلەر پەيدا بولىدۇ. ئەسلىدىنلا سۇ قاينىسا ھورنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ئاددىي ئىش. ئەمما ھېچ كىشى بۇنىڭ ئىنېرگىيە قىممىتىگە دىققەت قىلمىغان. پەقەت ۋات تەپەككۈر ئارقىلىق بۇنى بايقىدى. ئاخىرى قايتا-قايتا سىناق قىلىش ئارقىلىق ۋات 1679-يىلى يانۋاردا تۇنجى قېتىم پار ماشىنىسىنىڭ پاتېنت ھوقۇقىغا ئىرىشتى. يېرىم ئەسىردىن كېيىن، ۋات كەشىپ قىلغان بىرلەشمە ھەرىكەت شەكىللىك پار ماشىنىسى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايىدا قوللىنىلىپ، سانائەت ئىنقىلابىنى كۈچلۈك ئالغا سىلجىتتى. مانا بۇ دەۋر بۆلگۈچ كەشپىيات غەرب دۇنياسىدا مەشھۇر سانائەت ئىنقىلابىنىڭ پىلتىسىگە ئوت ياقى. سەن ئالدى بىلەن تەپەككۈر قىل، شەيئىلەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى ئۆگەن، شۇ چاغدىلا ساڭا كەشپىيات بوشلۇقى كەڭ قۇچاق ئاچىدۇ. مەن كۆپىنچە ھالدا تەپەككۈرنىڭ يىلتىزىنى ماڭارپتىن ئىزدەيمەن. بىزدىكى ماڭارپ شەكلى ھېلىمۇ تەربىيىنى ئاساس قىلىدىغان يولدا كېتىۋاتىدۇ. تەربىيە بويىچە بويىنىدۇرۇشتىكى بىر خىل سىلىق ئۇسۇل بولۇپ، ئۇنىڭدا ئوقۇغۇچىلار تەپەككۈرغا ئۈندەلمەيدۇ. بۇخىل ماڭارپ ئوقۇغۇچىلارغا سىنىپتا ئوقۇتقۇچىنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغان، ئۆيدە ئاتا-ئانىنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغان، جەمئىيەتكە ياكى خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن باشلىقنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغان كىشىلەردىن بولۇشى تەرغىب قىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ تولىمۇ بېكىك ھالەتتىكى ماڭارپ مېتودى بولۇپ، ئىنسان تەپەككۈرنىڭ ئەڭ چوڭ توسالغۇسىدۇر. بۇ خىل ئۇسۇلدا ئىنساننىڭ تەپەككۈر بايلىقىنى ئاچقىلى بولمايدۇ. ئىنساننىڭ مېڭىسى غايەت زور بايلىق يوشۇرۇنغان مۇنبەت زېمىنغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدىن قازغانسىرى بايلىق تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. ئىنسان مېڭىسى بىر سۆيۈملۈك ۋە تەندۈركى، ئۇ سېنىڭ ھاياتلىقىڭدىكى ئەڭ مۇستەھكەم پاناھىدۇر. جىسمىڭ مۇساپىر بولسىمۇ، ۋەتەننىڭ روھىڭدا مۇستەھكەمدۇر. ۋەھالەنكى، تەپەككۈرۈڭ سەن ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ۋەتەن. يەھۇدىيلار دەل مۇشۇ خىل ۋەتەن تۇيغۇسىنى قەلبىگە ھەم ماڭارپىغا مۇجەسسەملىگەن مىللەت بولۇپ، ئۇلار تەپەككۈر ئارقىلىق مېڭىسىنى بۇرغىلاپ، بايلىق ھاسىل قىلدى. ئۇلار ياراتقان بۇ خىل بايلىق يەرشارى ئىقتىسادىنىڭ يادرولۇق تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى. يەھۇدىيلارنىڭ ئەقلىنى ئېچىش ھەرىكىتى روڭفېللىرغا ئوخشاش دۇنيا ئىقتىسادىنى كونترول قىلىدىغان كاپىتالىستلارنى،

ئېنىشىپىندەك ئۇلۇغ ئالىملارنى مەيدانغا كەلتۈردى. ئۇلار ئەقىل ئارقىلىق ۋەتەننى تاپتى. ۋەتەن ئۇلارنىڭ روھىدا ساقلانغانىدى. بىزدىكى مائارىپ دېگەن ئاتالغۇ ئەرەبچىدىن كىرگەن سۆز بولۇپ، «بىلىش، تونۇش» دېگەن مەنىنى بېرىدۇ. بىزنىڭ قەدىمىي تىلىمىزدىمۇ «بىلىگ» دېيىلىدۇ. «مائارىپ» ياكى «بىلىگ» سۆزىدىن ھەرگىزمۇ «بويىسۇنۇش» دېگەن مەنى ئاڭلانمايدۇ. شوڭا ساغلام بولغان مائارىپ شەيئىلەرنى بىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. بىلىش بىر ھۈنەردۇر. ھۈنەر تەپەككۈر ئارقىلىق ۋايىغا يېتىدۇ. مائارىپ ئەلۋەتتە تەپەككۈر قىلىشنى، شەيئىلەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلىشى كېرەك. قۇشلار ئاسماندا ئۇچىدۇ. ئادەم يەردە ماڭىدۇ. سۇ دەريا ۋە ئېرىقلاردا ئاقىدۇ، دېڭىزلاردا ساقلنىدۇ. قۇياش يورۇقلۇق ۋە ئىسسىقلىق تارقىتىدۇ. تۇپراق بولسا زىرائەتلەرنىڭ ۋە تۈرلۈك - تۈمەن ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇۋىسى بولۇپ، بۇلار شەيئىلەردىكى تەبىئىي خۇسۇسىيەتلەردۇر. مائارىپ مۇشۇلار ھەققىدە پىكىر قىلغاندا ئۇ ئەسلىنى تاپقان بولىدۇ. ئىلىمگەر قوۋملار بۇ ھەقتە كۆپ تەپەككۈر قىلىدۇ. بۇ شەيئىلەرنىڭ ھەرىكىتىنى، ھالىتىنى، خۇسۇسىيىتىنى بىر - بىرىگە تەتبىقلاش، ئۇلاردىن ئىلھاملار ئېلىش تەپەككۈردۇر. ئادەم ئەسلىدىن يەردە ماڭىدۇ، بۇ، تەبىئىي خۇسۇسىيەت. لېكىن ھازىر ئادەملەرمۇ ئۇچۇۋاتىدۇ. بۇ خىل ئۇچۇش قۇشلاردىن ئالغان ئىلھامنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئىلىمگەر ھېرىسمەن كىشىلەر ئۇزۇن ۋاقىت قۇشلارنىڭ ئۇچۇشنى تەتقىق قىلىپ، قۇشلارنىڭ تەبىئىي ئۇچۇشنى ئىنسانلارغا تەتبىقلاپ، ئىنسانلاردىكى سۈنئىي ئۇچۇشنى بەرپا قىلىپ چىقتى. ھەر بىر شەيئىنىڭ ئۆزىگە خاس مائارىپلىق خۇسۇسىيىتى بولىدۇ. شەيئىنىڭ مائارىپقا ياتىدىغان تەرىپىنى تىرىشىپ ئۆگىنىش، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئېپىدۇر. مائارىپ قارىسىغا يادلاش بولماستىن، مۇكەممەل بولغان تەجرىبىدۇر. بىز ئۆگىنىۋاتقان مائارىپ يۈكسەك دەرىجىدە قىلىپلاشقان ۋە گرافىكلاشقان مائارىپ بولۇپ، ئۇنىڭدا نەزەرىيەلىك بىلىم بولغىنى بىلەن تەپەككۈر يوق. تەبىئەت قوينىنىڭ نەقەدەر ئازادە تەرەپلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلمەيدۇ. ھەرقايسى پەن مۇكەممەل تۈرلەرگە ئايرىۋېتىلگەن بولۇپ، مەڭگۈ قوشۇلالمايدىغاندەك تۇيغۇ بېرىپ قويدۇ. بىزنىڭ مائارىپىمىزدا ئالگېبرا بىلەن ئەدەبىيات ئوت بىلەن سۈدەك چىقىشالمايدۇ. فىزىكىدا تالانتلىقلار ئەدەبىياتنى چۈشەنمەيدۇ. ئەسلىدە ھەممە پەن بىر تۇغقان بولۇپ، ئىنسان تەپەككۈرىدا ھەممىسى بىر تۈز سىزىق ئۈستىدە ماڭىدۇ، بىرى كەم بولسا تەبىئەتنىڭ بىر تەرىپى ئەكس ئەتمەي قالىدۇ. بىز يىڭناغۇچى ئېلىپ ئېيتساق، ئۇ، بىئولوگىيە پېنىگە تەۋە ھاشاراتقا كىرىدۇ. قارىماققا يىڭناغۇچ ناھايىتى چىرايلىق ھاشارات، كۆل بويلىرىدا، ئېرىق - ئۆستەڭ بويلىرىدىكى گۈللۈكلەردە شوخلۇق بىلەن ئۇچۇپ يۈرگىنىدە كىشىگە چەكسىز زوق ئاتا قىلىدۇ. ئادەم قارىغانسېرى ئۇنىڭدىكى مۇكەممەللىكتىن ئىلھام - ھاياجانلارغا چۆمۈلۈپ تۇرىدۇ. بۇ، تەبىئەتنىڭ ئىنسانلارغا بېرىۋاتقان مەنىۋى ئىلھامى. سىز شائىر بولسىڭىز ئاشۇ يىڭناغۇچقا قاراپ بىر پارچە تەبىئەت لىرىكىسى يېزىپ چىقالسىڭىز مۇمكىن. ھازىرقى زامان ئۇچقۇ ئىنژېنېرلىرىنىڭ نەزىرىدە ئۇ ئىنتايىن

مۇكەممەل بولغان ئۇچۇش ئۈلگىسى بولۇپ، ھەربىي سانائەتتە قوللىنىۋاتقان ئۇچقۇ تېخنىكىسىدىكى تىك ئۇچار ئايروپىلان دەل يىڭناغۇچنىڭ ئۇچۇش ۋە قونۇش، سۈرئەت ئاشۇرۇش، ئېغىرلىق بىلەن قانات قېقىش ئوتتۇرىسىدىكى ماسلىق، ئۇچۇش مۇساپىسى ۋە ئېنېرگىيە خورىتىش جەھەتلەردىكى خۇسۇسىيەتلىرىدىن پايدىلانغان. تەپەككۈر تەبىئەتتىن كەلگەن ئىلھام - ھاياجانلار بىلەن قانات قاقىدىغان بولۇپ، ھەممە پەن ئانا تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكىگە مۇجەسسەملەشكەن. كەشپىيات دەل تەبىئەتنى بايقاشتۇر. مۇتەپەككۈرلەر ئومۇمەن ھاللاردا تەبىئەت خۇسۇسىيەتلىرىنى بايقاشقا ئۇرۇنۇپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ تەبىئەتتىن ئالغان ھەر بىر ھاياجىنى كائىنات ئۈچۈن روشەن بەلگىلەرنى قالدۇرىدۇ. ئىلھام ۋە تەپەككۈر دۇنيانى ئۆزگەرتىدۇ. ئىنساندىكى بۇخىل ھېسسىي ئويغىنىش كۆپىنچە تاسادىپىي يۈز بېرىدۇ. ئەمما شۇ كىشىدە مۇشۇنىڭغا قارىتا سوئاللار بۇرۇنلا ئىدىيىۋى تەييارلىق ھالىتىدە شەكىللىنىپ بولغان بولىدۇ. بىر كۈنى ئىسك نىۋتون باغدا ئارام ئالغىچ تەپەككۈر دېڭىزغا چۆمەكتە ئىدى. گەرچە ئۇ شائىر بولمىسىمۇ، تەبىئەت گۈزەللىكىدىن شائىرلاردىنمۇ بەكرەك ھۇزۇرلىنىشنى بىلىدىغان قەلبى ھاياجانلىق ئالىم ئىدى. ئۇ، كائىنات ھەققىدە توختىماي تەپەككۈر قىلاتتى. دەل شۇ پۇرسەتتە ئۇنىڭ بېشىغا يوغان بىر ئالما چۈشتى. ئۇ، ئالمنىڭ چۈشۈشى بىلەن دىققىتىنى يىغىپ ئالماغا قارىدى. ئالمنىڭ يەرگە چۈشۈشى تەبىئىي ئەھۋال. ئەمما نىۋتون ئۇنداق ئويلىمىدى، ئۇ ئۆز - ئۆزىگە سوئال قويدى. «نېمە ئۈچۈن ئالما ئاسمانغا چىقىپ كەتمەي يەرگە چۈشىدۇ؟» بۇ، نىۋتون ئۈچۈن ئىنتايىن قىممەتلىك بىر سوئال ئىدى. قاراڭ، مانا مۇشۇ بىر سوئال كېيىن دۇنيانى ئۆزگەرتتى. بۇ، تەپەككۈرنىڭ قۇدرىتى. بىز ئاددىي نەرسىلەر ھەققىدە تەپەككۈر قىلىشنى بىلگەن ۋاقتىمىزدا چوقۇم ئاشۇ ئاددىي نەرسىلەردىن قىممەتلىك كەشپىياتلار مەيدانغا كېلىشى مۇمكىن. چەينەك قاينىغان ۋاقتىكى ھورنىڭ چىقىشى، ئالمنىڭ يەرگە چۈشۈشى دېگەندەك ھادىسىلەر كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزدا ئالدىمىزغا ئۇچراپ تۇرىدىغان ئاددىي ئىشلاردىن بولۇپ، بىز دىققەت قىلمىساق، كۆزەتمەسەك، بۇ ئۆز پېتىچە كېتىۋېرىدۇ. بىز ئاددىي دەپ قارىغان ھەرقانداق شەيئىدە ئۆزىگە خاس بولغان مۇكەممەل مائارىپلىق خۇسۇسىيەت بولىدۇ. بىز شۇ خىل خۇسۇسىيەتنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ شەيئىلەر ھەققىدە تەپەككۈر قىلىپ، زېرىكمەي تەتقىق قىلىپ ئۆگەنگەن ۋاقتىمىزدا ئويلىغىنىمىزدىنمۇ نەچچە ھەسسە كۆپ نەتىجىگە ئېرىشىشىمىز مۇمكىن. ئۆز تەپەككۈرىمىز بىلەن مەيدانغا كەلگەن نەرسىلەر مەڭگۈ ئۆزىمىزگە خاس نەرسىلەردۇر. ئۇنىڭدىن شەكىللەنگەن مائارىپ ئۆزىمىزنىڭ مائارىپى، يارىتىلغان ئىقتىسادىي قىممەت ئۆزىمىزنىڭ ئىقتىسادى، يارىتىلغان روھىي ئېنېرگىيە ئۆزىمىزنىڭ ئېنېرگىيىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ جەرياندا شەكىللەنگەن ئىجتىمائىي جەمئىيەت ھىللىي تەپەككۈر خاسلىقىدىكى جەمئىيەت قاتارىغا كىرىدىغان بولۇپ، بۈگۈنكى دەۋر غەرب جەمئىيىتى تىپىك مۇشۇ خىلدىكى جەمئىيەت قاتارىغا كىرىدۇ. ئۇلار تۈرلۈك - تۈمەن كەشپىياتقا ئۆز تىلىدا ناملار قويدى. بۇ ناملار شۇلارنىڭ ئىجتىمائىيىتىنى، دۇنياۋى ئورنىنى، شانلىق

تارىخىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ مىللىي خاسلىقى ماھىيەتتە ئىلىم ۋە تەپەككۈر خاسلىقىدۇر. ئىلىم ۋە تەپەككۈر خاسلىقىدىكى مىللىي خاسلىق ئەڭ مۇكەممەل مىللىي خاسلىق بولۇپ، ئۆرپ - ئادەت، كىيىم - كىچەك قاتارلىق مەدەنىيەت ئامىللىرى ئۇنىڭ تاشقى پوستىدۇر. ئۇنداقتا، بىزدە شۇنداق مىللىي خاسلىق مەۋجۇدۇمۇ؟ مەن دەۋر تەرەققىياتىدىكى ئاجايىپ يۈكسىلىشلەردىن ئۈمىدۋارلىق تۇيغۇسىغا چۆمىمەن. كىشىلەر توكنى، دېۋگاتېلنى، لامپۇچكىنى، كىنونى، تېلېفوننى، ئايروپىلاننى كەشىپ قىلدى. بۇلار دەۋر بۆلگۈچ يېتەكچى كەشىپاتلاردۇر. باشقا كەشىپاتلار مۇشۇلار ئاساسىدا تەرەققىي قىلدۇرۇلدى ھەم بېيىتىلدى. ئىستېمال قىلىش ئىھتىياجى بىلەن يۈتكۈل يەرشارى مىقياسىدا ئىنسانىيەت تۇرمۇشىغا ماسلاشتۇرۇلدى. بۇ، غەربنى يادرو قىلغان پاتېنت ۋارىسلىقى بولۇپ، غەرب دۇنياسى مانا مۇشۇ ئاساسىي كەشىپاتلارنىڭ پاتېنت ھوقۇقىدىن پەخىر ھېس قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىش روھى باشقىلارغا قارىغاندا نەچچە ھەسسە يۇقىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ تەپەككۈر قىلىش روھى مۇشۇ خىل ئىشەنچ ئۈستىگە قۇرۇلغان. غەرب روھىدىكى ئىلىم ۋە تەپەككۈر قۇرۇلمىسى ھەر بىر كىشى ئۈچۈن ئىنتايىن گۈزەل بولغان يۈنلىش خاراكتېرلىك ئۈلگىلەردىن بولسىمۇ، بىز ئۇلاردىن پەخىر ھېس قىلالمايمىز. بىزنىڭ ئۇلاردىن ئالغان روھىي قۇۋۋەتلىرىمىز قانچە كۆپ بولغانىسىرى، ئۇلارغا بولغان قەرزدارلىق تۇيغۇمىز شۇنچە زور ئېشىپ بارىدۇ. غەرب دۇنياسىدىكى ئىلىم ئۇستازلىرىنىڭ ئۇلۇغۋار پروگراممىلىرى يەرشارى بويلاپ ئەكس ئەتتۈرۈلۈۋاتقان جەريانلاردا ئۇلارنىڭ مەھسۇلاتلىرى ۋە مەدەنىيەت نامايەندىلىرى تۇرمۇشىمىزنىڭ ئەڭ ئىنچىكە ھالقىلىرىغىچە سىڭىپ كىردى. مەھسۇلاتتىكى ماركا ۋە بازار ئېچىش تەپەككۈرى ئۇلارنىڭ مىللىي كىملىك تامغىسى ئىدى.

مەن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن تەكلىماكان ئېتىكىدىكى قەدىمىي يېزا ھېلىمەم ئېشەك ھارۋىسىنى قاتناش قورالى قىلىپ تىرىكچىلىك قىلىۋاتىدۇ. ئاندا - ساندا سۇ تۈگمەنلىرىنى ئۇچرىتىپ قېلىش مۇمكىن، جۇۋاز خانىلارنىمۇ ئىزدەسەك تېپىلىپ قېلىشى ئېھتىمال. شۇنداق تەقدىردىمۇ يېڭى ئەسىرگە لايىق رەۋىشتە بۇ يېزىدىمۇ تەرەققىيات ئامىللىرى پەيدا بولدى. يوللار ئاسفالىتلاشتۇرۇلدى. يېزا مەركىزىدە كىچىك كىرا ماشىنىلىرى ئايلىنىپ يۈرۈشىدۇ. ياشلارنىڭ خېلى كۆپى مۇتەسكىنلاشتى. يېزىلىق ھۆكۈمەت بىناسى زامانغا يارىشا تۆت قەۋەتلىك سېلىندى. بۇ خىل مەنزىرە يېڭى يېزا تەرەققىياتىدىكى تاشقى كۆرۈنۈشلەر ئىدى. دۆلەت مۇشۇ خىل كۆرۈنۈشنى لايىھىلەش ۋە ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن خېلى كۆپ مەبلەغ سالغان. ئەمما دېھقانلارنىڭ تەپەككۈر قۇرۇلمىسىدىن يېڭىچە ئېلىپىنتلارنى بايقاش قىيىن ئىدى. ئۇلار غەمخورلۇق ئاساسىدىكى ھاللىق سەۋىيىگە يېتىش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، ئۇلاردىكى ئۆزگىچە تەپەككۈر بارغانسېرى يېڭىلەشكە باشلاۋاتاتتى. ئۇلار ئەينى ۋاقىتتا تۈگمەننى ئۆزلىرى ياساپ، ئۆزلىرى ئۇن تارتقان، جۇۋازنى ئۆزلىرى ياساپ، ئۇنىڭدىن ياغ چىقارغانىدى. چىغرىقنى ئۆزلىرى ياساپ، ئۇنىڭدىن پاختا ۋە

چىگىت ئايرىپ، باپكارلار رەخت توقۇغانىدى. بۇ خىلدىكى كەسىپ ئىجادىيىتى بىلەن يۇغۇرۇلغان ئۆزلۈك تەپەككۈرى مىللىي خاسلىقنىڭ نامايەندىسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىر پۈتۈن ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇراتتى. بۇ ئۇلارنىڭ نەچچە مىڭ يىللىق تەپەككۈر جۇغلانمىسى بولۇپ، ئۆزلىرى بەرپا قىلىپ چىقىۋاتقان مۇشۇ ئىدراكىي جەمئىيەتنىڭ خوجىلىرى ئىدى. غەربتە ئىچىدىن ياندىغان دېۋگاتېل مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن دۇنيا ئومۇمىيۈزلۈك ماشىنىلىشىشقا قاراپ يۈزلەندى. دۇنيادىكى نۇرغۇن دۆلەت ۋە مىللەت ئاتا - بوۋىسىدىن قالغان ئەندىنىۋى ھۈنەر - سانائەتلىرىگە دېۋگاتېللىرىنى سەپلەپ، قايتىدىن ھاياتىي كۈچكە ئىگە قىلدى. بىز نېمە ئۈچۈن چىغرىق، جۇۋاز، تۈگمەنلەرگە دېۋگاتېل سەپلىمىدۇق؟ ئەزەلدىن ھۈنەر - سانائەتتە ئىلگىرى ماڭغان بىر مىللەتتە «تۆمۈرچىدىن ئارتۇق فىزىك، بوياقچىدىن ئارتۇق خىمىك چىقماي» (ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن: «يىپەك يولىدا قايتا ئويلىنىش»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 1995 - يىل 5 - ، 6 - (قوشما) سان. - مەسئۇل مۇھەررىردىن قىستۇرما)، دەۋر بىلەن ماس قەدەمدە مېڭىش يولىنى قايسى كۈچ توسۇپ قويدى؟ بۇ سوئاللارنىڭ جاۋابىنى يەنىلا پىكىرچان، ئەقىللىق ئوقۇرمەنلەرنىڭ مۇلاھىزىسىگە تاپشۇرىمەن. ئەمما مەن سۆيۈملۈك ئاتا - بوۋامنىڭ تەپەككۈر روھى سىڭگەن ئاشۇ تەۋەرىۋك ھۈنەر - سانائەت نامايەندىلىرىنى مەڭگۈ قەدىرلەيمەن ۋە روھىيەت جەزىرەمنى قاندۇرۇپ تۇرىمەن. چۈنكى ئۇنىڭدا ئۆزلۈك تەپەككۈرنىڭ ئەقىلىيەت جەۋھەرلىرى پارلاپ تۇرىدۇ ئۇنىڭدا بىر سۆيۈملۈك ۋە تەننىڭ، مۇكەممەل روھىيەتنىڭ ھەممىباب ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنىڭ سېمىياسى ياتىدۇ. بۈگۈنكى دەۋر غەرب سانائىتىنىڭ جان تومۇرى چىشلىق چاق بولغىنىدەك، ئۆتكەن ئەسىرلەردىكى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىشلەتكەن يارىيار ھارۋىلارنىڭ چاقىمۇ ئوخشاشلا قىممەتلىك بولغانىدى. ئۇلارنىڭ مەدەنىيەت يادروسىدا مۇكەممەل ئىلمىي تەپەككۈر روھى پارلاپ تۇراتتى. ئەمەلىيەتتە غەربنىڭ ئەڭ ئىلغار پاختا پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتلىرىنىڭ ئىشلەش پىرىنسىپى بىلەن بىزنىڭ چىغرىقنىڭ ئىشلەش پىرىنسىپى ئوخشاش ئىدى. پەرق نېمە؟ ئۇلار ئىسلاھ قىلىپ كېڭەيتتى، بىز بولساق بىر ئىزىدا توختىتىپ قويدۇق. بۇنداق بولۇشىدا تۈرلۈك ئىچكى - تاشقى سەۋەب بار. ھۈنەر - كەسىپكە بولغان ئامراقلىق بىزنىڭ ئۈدۈمچانلىق روھىمىزدا ئەزەلدىن ساقلىنىپ قالغان بولغاچقا، ئاكا - ئۇكا مۇسابايىقلار غەربنىڭ ئەڭ ئىلغار زاۋۇتى ۋە تېخنىكىسىنى كىرگۈزۈش ئارقىلىق دىيارىمىز سانائىتىنى ئىلگىرى سۈرگەن بولۇپ، ئۇلاردا ئەنە شۇنداق تېخنىكا ۋە سانائەت تەپەككۈرى بار ئىدى. دېمەك، بىزنىڭ قېنىمىزدا تەپەككۈر ئۈدۈملىرى خېلى مۇكەممەل ساقلىنىپ قالغان.

ئادەم ھامان ئىزدىنىپ ياشايدۇ. ئىزدىنىش تەپەككۈرنىڭ ئەمەلىيىتىدۇر. ياشاش ۋە تۇرمۇش بېسىمى ئادەمنى تېخىمۇ ئىزدەنگۈچى قىلىپ قويدۇ. «بۆرسى يوق جاڭگالنىڭ قويللىرى بىغەم» بولغىنىغا ئوخشاش، باياشات تۇرمۇش ئادەمنى تەپەككۈردىن چەكلەپ قويدۇ. ئادەمدە كەلگۈسىگە بولغان خەۋپ تۇيغۇسى بولمىسا، ئىنتىلىش ۋە تەدبىركارلىقتىن ئېغىز

ئاقچىلى بولمايدۇ. دۇنيا ھامان سەۋەب - نەتىجىنىڭ ئارىسىدا سەير قىلىپ تۇرىدۇ. سەۋەبىنىڭ بىر نەتىجىسى بولىدۇ. سەۋەب ھامان ئەقىل بىلەن بولغىنى ياخشى. ئەقىل تەپەككۇر بىلەن ۋايىغا يېتىدۇ. ۋايىغا يەتكەن ئەقىل شەيئىلەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى ۋە ئاجىزلىقىنى تېز بىلىۋالالايدۇ. ھەرقانداق كۈچلۈك نەرسىنىڭ بىر ئاجىزلىقى بولىدۇ. شۇ ئاجىزلىقى بىلگەندە، شۇ شەيئىنى بىلگەن ۋە شۇنىڭ مائارىپلىق خۇسۇسىيىتىنى ھەل قىلغان بولىمىز. بۇ ھەقتە مەندە بىر ئەقلى تەجرىبە بار.

سەن ئوۋچى بولساڭ قورالنىڭ بولغىنىلا ھېساب ئەمەس، ئالدى بىلەن سەن ئوۋ قىلماقچى بولغان جاڭگالنىڭ جۇغراپىيىلىك ئەھۋالىنى ئىگىلىشىڭ ئالدىنقى شەرت. سەن بىر كۈن سەرپ قىلىپ ئىنچىكىلىك بىلەن جاڭگالنى كۆزىتىپ چىققاندىن كېيىن، ئۇجايدا قانداق ھايۋانلارنىڭ ياشايدىغانلىقىنى بىلىپ يېتەلەيسەن. ھايۋانلارنىڭمۇ ئۆزىگە خاس ياشاش قانۇنىيەتلىرى بولىدۇ. سەن شۇ قانۇنىيەتلەرنى ئىگىلەش ئۈچۈن يەنە ئىككى كۈن سەرپ قىل. قايسى ھايۋاننىڭ قايسى نەرسىنى ئوزۇق قىلىدىغانلىقىنى، قايسى يول بىلەن قايسى ۋاقىتتا سۇ ئىچكىلى ماڭىدىغانلىقىنى، قايسى بۇلاقتىن سۇ ئىچىدىغانلىقىنى ئىگىلەپ بولغاندىن كېيىن، ئۆزۈڭ مۇۋاپىق بىر ئورۇن تېپىپ مېلىتىشنى بەتلە ياكى تونىقىنى قۇر. شۇندىلا سەن كۆپ ئولجىغا ئېرىشەلەيسەن. بۇنىڭدا مېنىڭ بىر ئەمەلىي تەجرىبەم بار. بىزنىڭ قۇمباغ مەھەللىسىنىڭ بىر چېتى كەڭ كەتكەن جاڭگاللىق ئىدى. بۇ جاڭگاللىق مەھەللىنىڭ ئېتىزلىرىغا تۇتۇشاتتى. سۇ ۋە ئوت - چۆپ مول بولغان بۇ ئەۋزەل شارائىت تۈپەيلىدىن بۇ جايدا ياۋا توشقانلار كۆپىيىپ كەتتى. مەھەللىنىڭ ياشلىرى بۇ توشقانلارنى تۇتۇشنى ئويلىدى. ئۇلار دەسلەپتە توپ - توپ بولۇشۇپ بىردىن كالتەك ئېلىپ توشقانلارنى قوغلىدى. ئەمما بىرمۇ توشقان توتالمىدى. توشقان ھايۋانلار ئىچىدە ئەڭ تېز يۈگۈرىدىغان يۈگۈرۈش ماھىرى بولغاچقا، ئۇلار توشقانى قوغلاپ ياكى كالتەك بىلەن سوقۇپ تۇتۇشتىن ئۈمىد ئۈزدى. ئەكسىچە، توشقانلار ئۇلارنى كۆزگە ئىلمىغاندەك كۆز ئالدىدا ئويناقتى، يەردىن بىرنەرسە ئېلىپ سوقاي دەپ بولغىچە قېچىپ، كۆپ ئەخمەق قىلدى. بۇ جەرياندا توشقانلار ئۆزلىرىنىڭ ماھارىتى ۋە ياشاش ئىقتىدارىغا تايىنىپ ئاۋۇپ كەتتى. قۇرۇلغان قاپقانلارغىمۇ دەسسەمەس بولۇۋالدى. زىرائەتلەر توشقانلار تەرىپىدىن زىيانغا ئۇچرىدى. بۇ ھال دېھقانلارغا ئەلەم بولدى. ئۇلار توشقانلار ھەققىدە قايتا ئويلىنىشقا باشلىدى. ئۇلار ھەر قېتىم توشقانلارنى قوغلىغاندا، پەقەت بىرلا يول بىلەن - يەنى ئۆزىنىڭ كونا چىغىر يولى بىلەن قاچىدىغانلىقىدىن ئىبارەت قېچىش ئۇسۇلىنى ھېس قىلدى. توشقانلار ئۆز پىسخىكىسىدا بۇرۇن بىر قېتىم ماڭغان يولىنى تامامەن بىخەتەر يول دەپ قاراپ، ھەر قېتىم شۇ كونا چىغىر يولى بىلەنلا ماڭىدىكەن. ھەرقانچە قوغلىسىمۇ شۇ كونا چىغىر يولىدىن چەتنىمەي قاچىدىكەن. دېھقان ياشلار توشقاننىڭ بۇ خىل خۇسۇسىيىتىنى ساق يېرىم يىلدا بىلىۋالدى. ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇلار بېلىق تۇتىدىغان تورنى بىر كۋادرات مېتىردىن كېسىپ، ئىككى تەرىپىگە بىر مېتىرلىق تاياقچىلاردىن تىرەك ياساپ، توشقان چىغىرىنىڭ مۇھىم تۈگۈنلىرىگە قۇرۇپ

چىقتى. دەسلەپكى قەدەمدە سىناق ئۈچۈن ئوتتۇزچە تور قۇردى. ئاندىن بەش - ئالتە كىشى يۈز مېتىردىن ئىككى يۈز مېتىرگىچە دائىرە ئىچىدىن توشقانلارنى ئۈركىتىپ قوغلىدى. ياھا نېمىدىگەن زور نەتىجە. تۇنجى قېتىملىق سىناقنىلا ئوتتۇزچە دانە تورنىڭ ساق ئون بەشىگە توشقان چۈشكەنىدى. بۇ، دېھقانلار ئۈچۈن ئويلىمىغان بىر غەلبە ئىدى. مانا ئەمدى توشقانلارنىڭ نەزىرىدىكى بىخەتەر يول ئۇلارنى ھالاكەتكە يۈزلەندۈرىدىغان يولغا ئايلانغانىدى. بەلكىم توشقانلار ئاشۇ بىخەتەر چىغىر يولدا مېڭىشنى داۋاملاشتۇرغىلى نەچچە مىڭ يىل بولغان بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار ھەر قېتىم ئاشۇ قەدىمىي يولدا شىددەتلىك يۈگۈرۈپ كېلىپ تورغا ئۆزىنى ئۇرغاندا، تور بىلەن بىرگە يىگىرمە مېتىر يىراقلىققا پۇرلىشىپ بېرىپ يىقىلاتتى. بۇنى كۆرۈپ ئادەمنىڭ ئىچى ئېچىشىپ قالاتتى. كېيىن مەھەللە ياشلىرى ئۆزىنىڭ مۇشۇ ئۈنۈملۈك تېخنىكىسىدىن پايدىلىنىپ بىر كۈندە مۇشۇ بىچارە توشقاندىن يۈزىمۇ تۇتۇۋالدى. ئۇلار تەپەككۇردا ياراتقان بۇ يېڭىلىق ئارقىلىق ئۇزۇنغا قالماي مەھەللىگە يېقىن جاڭگالنىڭ توشقانلىرىنى ئاساسىي جەھەتتىن تۇتۇپ بولدى. مانا ھازىر ئۇ جاڭگالغا بارسا بۇرۇن مالدەك ئوتلايدىغان توشقانلارنىڭ سايىسىنىمۇ كۆرگىلى بولمايدۇ. دۇنيادا ھەرقانداق نەرسىنىڭ سىرىنى بىلىپ، تومۇرىنى تۇتقاندا ئۇنىڭ ئاجىزلىق جايلىرى مانا مەن دەپلا چىقىدىغان گەپكەن. شۇنداق تېز يۈگۈرۈپ قاچالايدىغان توشقاننىڭ سىرى ئاشكارا بولۇۋىدى، زور قىرغىنچىلىققا يولۇقتى. بۈگۈنكى دۇنيا شالاش ۋە تالاش دۇنياسى. قاراڭ، بۇ مەسالىدىكى شاللىنىش نېمىدىگەن تېز. شەيئىلەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى كىم بالدۇر بايقىسا، ئۇنىڭدىن شۇ بۇرۇن پايدىلىنىدۇ. مائارىپ دېمەك بىلىش ئۇقۇمى بولۇپ، ئۇ، يۈكسەك دەرىجىدىكى تەپەككۇر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. كىم شۇ مائارىپتىن تەپەككۇر ئارقىلىق بەھرىمەن بولسا، ئۇنىڭ ياشاش جەريانى ئۈستۈن ماقامدا بولىدۇ. دېمەك توشقان تەپەككۇردا ئىنساندىن تۆۋەن بولغانلىقى ئۈچۈن ھالاك بولىدى. مەن مۇشۇ توشقان مەسالىدىن ئىلھام ئېلىپ، غەرب تەپەككۇرى بىلەن يۈرگۈزۈلۈۋاتقان ئامېرىكا سىياسىيىسىدىكى ئوتتۇرا شەرق ئىستراتېگىيىسىدىن تەننەججۈپلەرگە چۆمەن. تەپەككۇر پۈتكۈل دۇنيانىڭ تۈگۈنىدۇر. پەقەت تەپەككۇر قىلغاندا دۇنيانىڭ يۈزلىنىشى توغرا بايقىغىلى بولىدۇ.

تارىخ بۈگۈننىڭ ئىستىراتېگىيىسىنى كۆرسەتكەندە، دۇنيا ئىنساننىڭ كۆزىنى قاماشتۇرغىدەك دەرىجىدە تەرەققىي قىلغانىدى. ھازىر كىشىلەر كومپيۇتېر ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئىنتېرنېت كۈنۈپكىسىنى بېسىپلا دۇنيا بىلەن باغلىنىپ، ئېلېكترونلۇق مۇڭداشقۇ ۋە سىنكۇرگۈلەر ئارقىلىق مەغرىب ۋە مەشرىق تامان دىدارلىشالايدىغان، پىكىرلىشەلەيدىغان بولدى. پىكىرلەر دۇنيا بويلاپ جانلىنىشقا باشلىدى. بىز ئارقىدا قالدۇق، ئەمما يەنىلا بىزدە تەپەككۇر ۋە تەرەققىيات بوشلۇقى بار. زامان قانچە تەرەققىي قىلسىمۇ، ئۆزىمىزگە خاس پىكىر ئىنتېرنېتلىرىمىز قەلبلىرىمىز ئارا مەڭگۈ سەير ئېتىپ تۇرىدۇ.

ئاپتور: شائىر، خۇسۇسىي چىش دوختۇرى، يېڭىسار ناھىيە «ئابدۇلباست» چىش كېسەللىكلىرى ئامبۇلاتورىيىسىنىڭ مەسئۇلى (MI)



تەپەككۈر سۆزلىرى

▲ بوۋاق — تاڭ سەھەر.

— ئابلاجان ئابدەت

ئاپتور: گۈجۈڭ ناھىيە ۋۇماچاڭ يىرا «قوش تىل» مەكتىپىدە مۇئەللىم

تەپەككۈر سەپىرىدە...

▲ تەقدىرنىڭ بەزىدە بىر ئېغىز سۆزگە، بەزىدە بىر پارچە قەغەزگە باغلىنىپ قېلىشى مۇمكىن.

▲ ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ كۈچىمۇ، ئەڭ ئاجىز كۈچىمۇ — بەرداشلىق بېرىش.

▲ زېمىن سۈكۈتى، ئىنسانلار سىرى بىلەن گۈزەلدۈر.

▲ باشقىلارنى ئاسان تىللايدىغان كىشىلەر، ئاسان ھاياجانلىنىدىغان كىشىلەردۈر.

▲ ئاچچىقلىنىش يېڭىلەنگەنلىكىنىڭ، سۈكۈت يەڭگەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

▲ ھاياتتىكى ئاقىلانە ياشاش — ئالدىماي ھەم ئالدىماي ياشاش.

▲ ھېچ نەرسىدىن قورقماقنى ئۆلۈم قورقىتىدۇ.

▲ كىشىلەر، بىرى، پۇلغا، يەنە بىرى، سۆزگە ئاسان ئالدىنىدۇ.

▲ پۇل ھەممە ئەيىبىڭنى ياپىدۇ ياكى بارلىق نۇقسانىڭنى ئاچىدۇ.

▲ بەزىلەر ھەۋەسنىڭ ئوتىدا پۇچىلانسا، بەزىلەر ھەسەتنىڭ ئوتىدا پۇچىلىنىپ ياشايدۇ.

▲ ئارتۇقچىلىقنى كۆرسەتكۈچە، كەمچىلىكنىڭ كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

▲ ياراملىقلارنى ئەتىۋارلاپ، يارامسىزلارنى جازالاپ ياشايدۇ ئىنسان.

▲ بەزىلەرنى «يوقلۇق» ئىچىدە قىيىنسا، بەزىلەرنى «توقلۇق» ئىچىدە قىيىنار بۇ ئالەم.

بەزىلەرنى بىلدۈرۈپ قىيىنسا، بەزىلەرنى بىلىندۈرمەي قىيىنار بۇ دۇنيا.

▲ ئۆتكەن ئىشلارنى تەكرارلاش — يارىماسلارنىڭ ئىشى. — شەمسەھەر ئەبەيدۇللا،

ئاپتور: موڭغۇلكۆرە ناھىيە بازىرىنىڭ پۇقراسى

تەپەككۈرۈمدىن تامچىلار

▲ بىلىم قەدىرلەنمىگەن يەردە ھوقۇق بازارلىق.

▲ نەپ ئۈچۈن قۇرۇلغان مۇناسىۋەت، زىيان تارتقاندا ئاخىرلىشىدۇ.

▲ ئۆزۈڭدىن كۈچلۈكلەرگە ئاز نەسەت قىل.

▲ ئۆزۈڭگە قاراپ ئەمەس، ئاڭلاپ باھا بەر.

▲ ئەيىبلىگەن دۈشمەن، كۆرسەتكەن دوست.

▲ قورۇق غەمدىن، قاداق جاپادىن.

▲ تەزىم ھۆرمەتتىن، ئېگىلىش قوللۇقتىن.

▲ توغرا گەپكە قوشۇمچە قاتما.

▲ ھارام بىلەن ھالالنى ئايرىمىغان، دوست ۋە دۈشمەننى ئايرىماس.

▲ غەزەپ ھەقىقەتتىن بولسا، شەرەپ ئېلىپ كېلىدۇ.

▲ مېلىنى ماختىغاننىڭ كۆزى يانچۇقۇڭدا.

▲ ئۆلۈمدىنلا بۇ دۇنيادا ھېچ نەرسىنىڭ سېنىڭ ئەمەسلىكىنى بىلىۋال.

▲ دۇنيادىكى ئەڭ تاتلىق كۈلكە، بىرى، سەبىيلەرنىڭ، يەنە بىرى، ياشانغانلارنىڭ كۈلكىسى.

▲ قائىدە چۈشەنمەيدىغان ئادەمنى قايىل قىلىش، تىلسىز ھايۋاننى مايىل قىلىشتىنمۇ قىيىن.

— ئاۋاتخان ئوردى

ئاپتور: نىيا ناھىيە 2-ئوتتۇرا مەكتەپتە مۇئەللىمە

كېسەل كارىۋىتىدىكى ئويلار

▲ ئۆزۈڭنى سۆي، باشقىلارغا خار بولمايسەن؛ ئۆزۈڭنى ئاسرا، دوختۇرغا موھتاج بولمايسەن؛ ئۆزۈڭگە ئىشەن ۋە باشقىلارغا ياردەم بېرىشنى خۇشھاللىق دەپ بىل، ئىناۋەتلىك بولسەن.

▲ ئەر كىشى ئۈچۈن «يىقىلغان يېرىدىن دەس تۇرۇش» — قايتا تۇغۇلغانغا باراۋەر.

▲ تولا قاۋايدىغان ئىت ئادەم چىشلىيەلمەيدۇ.

— ياسىنجان ئۆمەر

ئاپتور: پىچان ناھىيە تۇيۇق يېزا مەركىزىي مەكتەپنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى

توغرۇل تىنىقلىرى

▲ دۈشمەن خاتالىقىڭنى كېيىن، دوست ۋاقتىدا كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

▲ ئىتتىك ياغقان يامغۇر ئىتتىك توختايدۇ.

▲ كىتاب-ژۇرنالنىڭ كونسى قىممەت، كىيىم-كېچەكنىڭ يېڭىسى.

▲ ساق نەرسىنى ھېچكىم تاشلىۋەتمەيدۇ.

▲ بىر ئادەمگە قانچە كۆپ مەسلىھەت سالساڭ، ئۇ ئادەم سېنى شۇنچە كۆزگە ئىلمايدۇ.

▲ سەپەر قىلساڭ نەزەر - دائىرەڭ ئېچىلىدۇ، سۈكۈت قىلساڭ كۆكسى - قارىنىڭ.

▲ ئايلى كۈنلەمچى ئەرنىڭ يۈرىكى، ئېرى كۈنلەمچى ئايالنىڭ يۈزى يارا كېلىدۇ.

▲ ئورۇنسىز خاپىلىق تارتماي دېسەڭ، بىرى، باشقىلارنىڭ ئارامىنى بۇزما، بىرى، ئىشىنى.

▲ كونا نەرسىنىڭ ئارىسىدا ساقلانغان (قويۇلغان) يېڭى نەرسىمۇ كونا كونا كېتىدۇ.

▲ ياخشى ئادەم بىر خىل تۇرار، يامان ئادەم ھەر خىل.

▲ يەرنىڭ ئۇلۇغلىقىنى بىلمەسەڭ، قورسىقىڭغا ياكى دۈمبەڭگە بىراۋنى بەش مەنۇت دەستىپ كۆر.

▲ ئاچچىقلىنىش، قوپاللىق پەقەت ئەرلەرگە خاس، ئاياللارغا يات قىلىقتۇر.

▲ كۆپ خوتۇن ئالغان ئەرلەر يۈزسىز، كۆپ ئەرگە تەگكەن ئاياللار قەدىرسىز بوپقالىدۇ.

▲ ئوغلۇڭ ئۆيدە تۇرمىسا كۆپرەك ئىشقا سال، قىزىڭ ئۆيدە تۇرمىسا ئىشكە قۇلۇپ.

▲ ئوغلۇڭ ئۆيدە تۇرمىسا يا ھۈنەرگە بەر، يا ئۆيلەپ

▲ دۇنيادىكى ئەڭ قاتتىق يىغا ئاجىزەلەر بىلەن يېتىملارنىڭ يىغىسىدۇر.

▲ ھەرقانداق بەخت سەن ئۈچۈن سىناق، ھەرقانداق قايغۇمۇ ھەم شۇنداق.

▲ چوڭلارنى ئاتا-ئاناڭ، كىچىكلەرنى بالاك قاتارىدا كۆر.
▲ سالام خەتنىڭ قاتلى - تېلېفون.

▲ پۇشايماننىڭ بىر قېتىم، كۈلكەڭ مىڭ قېتىم بولسۇن.
▲ ئاتا-ئاناڭنىڭ قەدىرنى ئاتا-ئانا بولغاندا بىلمەسەڭ،

ئۆلگەندە بىلسەن.

▲ بارنىڭ قەدىرنى يوقاتقاندا، يوقنىڭ قەدىرنى ھاجەتمەن بولغاندا بىلسەن.

▲ ناداندىن جاھىل يامان.

▲ ئويلاپ قالدىم، پەقەت يازغۇچى - شائىرلارنى تەربىيەلەيدىغان مەكتەپ يوق ئىكەن.

▲ ئايال كىشى بىلەن تىللاشما، ئەر كىشى بىلەن تىركەشمە.
▲ قاراڭغۇدا قەرز ئالما.

▲ مۇسبەتتىن ساۋاق ئالمىغان، ھېچ نەرسىدىن ساۋاق ئالمايدۇ.

▲ پۇرسەت بىر قولدا تەلەي، بىر قولدا پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ. تۇتۇۋالساڭ تەلەي بېرەر، تۇتالمىساڭ پۇشايماننى تاشلاپ كېتەر.

▲ ما ئارىپ شەكىلۋازلىق بىلەن تولسا، جەمئىيەت جىنايەت بىلەن تولۇر.

▲ ئاتىسى ھاراقكەش بولسا بالىسى بوتۇلكا، ئانىسى ھاياسىز بولسا قىزى ئىپپەت ساتۇر.

— ئەسقەر ھوشۇر

ئاپتور: بورتالا شەھىرى چىندىل يېزا رادىئو-تېلېۋىزىيە بونكىتىنىڭ مەسئۇلى



▲ ئابىرۇيۇڭ ئاشقانسىرى كۆتۈرىدىغان يۈكۈڭمۇ ئېغىرلايدۇ.

▲ كەچلىك تاماقنى ئازلاتقىنىڭ — كۆرىدىغان كۈنۈڭنى ئۇزارتقىنىڭ.

— ھەتقۇربان توختىيۈسۈپ

ئاپتور: كېرىيە ناھىيە قاراقر يېزا قاغىلىق كەنتىدە دېھقان

▲ بىرەر ئىشقا دۇچ كەلگەندە تەمكىن بول، بىر تەرەپ قىلغاندا كەسكىن.

▲ كىشىلەرنىڭ تېشىغا قاراپ باھا بەرمە. چۈنكى بەزىلەر پۇزۇر كىيىنىپ كىشىلەرنى ئالدىسا، بەزىدە پادىشاھلار پۇقراچە كىيىنىپ جاھان ئارىلايدۇ.

— مەخسۇم مۇھەممەتئېلى

ئاپتور: بېيجىڭ شەھىرى تۇنجۇ رايونى لۇخى ئوتتۇرا مەكتىپى تولۇق 2-

يىللىق 14-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ ئادىمىيلىك ئاخلاقىنا ناياب ئەل - قوۋم ھەرقانچە قۇدرەتلىك بولسىمۇ، باشقىلارنىڭ ھەقىقىي قايىللىقىنى قوزغىيالمىدۇ.

▲ قۇللىقى يۇمشاق ئىشقا ماڭار، قولى يۇمشاق ئاشقا.
▲ ئاتا - ئانا مېھرىنى يېتىمدىن سورا، ئائىلە مېھرىنى سەرگەرداندىن.

— غولام تۇرسۇن

ئاپتور: يەكەن ناھىيە بەشكەنت بازار ساڭبازار كەنتىدە دېھقان

* * *

▲ پەن - مائارىپ تەرەققىي قىلغان مىللەتتە ئۆگىنىش كۆپ، ئويۇن - تاماشا ئەۋج ئالغان مىللەتتە ئۆكۈنۈش.

— ئەمىرۇللا ئابدۇسالام

ئاپتور: شەرقىي مىچۈن سانائەت رايونى كازىنە 3 - ئەترەتتە ئىشچى

▲ ساختا كۈلكە پېتىش ئالدىدىكى قۇياشقا ئوخشايدۇ.
▲ سەن غادايىساڭ، باشقىلار تۇرماق سايەڭمۇ ساڭا قاراپ غادىيىدۇ.

▲ ھۇرۇننىڭ يېنىدا ئوتۇن تۇرمايدۇ، بېخلىنىڭ يېنىدا خوتۇن.

— ئابلىكىم غوپۇر

ئاپتور: ئۈرۈمچى كەسىپلەر ئۈنۈپۈرسىتېتى قانۇن فاكۇلتېتى 2007 - يىللىق

سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ ئەڭ ئاخىرقى بىر قېتىملىق پۇرسەت، چۈشۈپ كېتەي دەپ قالغان يارلىۋىدىن قايتىشقا ئوخشايدۇ.

— ئابلىكىمجان مۇھەممەت

ئاپتور: يەكەن ناھىيە ئازادباغ يېزا دۆڭئۆستەڭ كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىدە

تەنتەربىيە مۇئەللىمى

تەپەككۈر يانغىنلىرى

▲ دوستنى كۆرسەڭ ئەما بولۇۋالما،

دۈشمەننى كۆرسەڭ تەنھا.

▲ دوستقا ئەدەپ بىلەن قارا،

دۈشمەنگە غەزەپ بىلەن.

▲ ناداننى بىلىم ئوڭشايدۇ،

جاھىلنى بېسىم.

▲ گۆشكە پىياز قاتقان غىزادا تەم بار،

سۆزگە ئەقلىيە قاتقان ئادەمدە پەم.

▲ «جاپاكەش» — ئاجىزلارغا بېرىلگەن ئۇنۋان.

▲ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىغا بولغان قىزىقىش ۋە ھۆرمەت ياشلىقتىكى تۇنجى مۇھەببەتكە ئوخشايدۇ.

— ئابلىمىت ئىبراھىم قىيان

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە ئوقۇتقۇچىلار بىلىم ئاشۇرۇش مەكتىپىنىڭ پېنسىيىدىكى ئاشپىزى

قوي، قىزىڭ ئۆيدە تۇرمىسا چوقۇم ئەرگە بەر.
▲ بىراۋنى دورىغانلىق، ئەمەلىيەتتە شۇ ئادەمنى زاملىق قىلغانلىقتۇر.

▲ «سەۋر قىل» دېگۈچىلەر خۇراپىي، قۇل مەجەز كىشىلەر، «سەۋەب قىل» دېگۈچىلەر تەرەققىيات ۋە ھۆرلۈككە ئىنتىلىدىغان كىشىلەردۇر.

▲ خىزمىتىنى تاپالمىغانلار — ئۆزىنى تاپالمىغانلاردۇر.

▲ گازىرچىنىڭ بېشى، دوغايچىنىڭ قورسىقى تولا ئاغرىيدۇ.

▲ بىر نەرسىنىڭ قانداقلىقىنى قاتتىق يەرگە چۈشكەندە بىلىسەن.

▲ پاهىشە كۆپ يۇرتتا جىگەرلىك بالا ئاز بولىدۇ.

▲ باشقىلار سەپەرگە چىقسا خەرىتە كۆتۈرۈپ بارىدۇ، بىز بىر يەرگە بارساق گەپ كۆتۈرۈپ.

▲ يامغۇرنىڭ شەپسىنى قارلىغاچ بىلىدۇ، تاڭنىڭ شەپسىنى خوراز.

▲ ئاغزى ئىتتىك ئادەمنىڭ دەردى، ئايىقى ئىتتىك ئادەمنىڭ رىزقى كۆپ بولىدۇ.

— ئابدۇغەنى توختى توغرىل

ئاپتور: ئۈرۈمچى «توغرىل» كىتابخانىسىنىڭ خادىمى

* * *

▲ بۇ دۇنيا چۈشەنگەنگە سىر - ھېكمەت، چۈشەنمىگەنگە تەقدىر - قىسمەت.

— مەھمەت مەھمۇت

ئاپتور: قەشقەر ۋىلايەت مائارىپ ئىنستىتۇتى مەمۇرىيەت ئىشخانىسىنىڭ خادىمى

▲ كۆردۈم، بىلىمگەننى بىلىدىم، بىلىدىم، چۈشەنمىگەننى چۈشەندىم، چۈشەندىم، ئويلىمىغاننى ئويلىدىم، ئويلىدىم، قىلمىغاننى قىلدىم، قىلدىم، ئېرىشەلمىگەنگە ئېرىشتىم. مانا بۇ نەتىجە.

— ئالمىجان روزى

ئاپتور: قەشقەر شەھەر قورغان يېزا 16 - ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2 - يىللىق 1 - سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ غەيۋەتخور قورقۇنچاق ئىتقا ئوخشايدۇ.
▲ خەلقنى رازى قىلالمىساڭ، بولدى، قولۇڭغا قەلەم ئېلىپ ئاۋارە بولما!

— ماھىرە ئابلا

ئاپتور: خوتەن ئۇيغۇر تېبابەت ئالىي تېخنىكومى ئاياللار كېسەللىكى 2006 - يىللىق سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

سەرگەردان ھېسار

▲ كايىپ سۆزلىسەڭمۇ، ئاللىبى سۆزلىمە.
▲ باي بارماق سانسى، كەمبەغەل يارماق سانايدۇ.

* * *
 ▲ ئۆزۈڭگە رەھمەتسىز بولغىن، بولمىسا، باشقىلار تەرىپىدىن رەھمەتسىزلىكنىڭ قانداقلىقىنى تېتىپ قالىسەن.
 — ئاسىيە ئابلىز

ئاپتور: پەيزاۋات ناھىيە 2-ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2-يىللىق 2-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى
 ▲ نەزەرىيىدە بار، ئەمەلىيەتتە يوق كىشىلەر دۇمباققا ئوخشايدۇ.

— گۈزەلنۇر موللام
 ئاپتور: ئاتۇش شەھەر ئازاق يېزا ئوتتۇرا مەكتىپى تەبىئىي پەن تولۇق 3-يىللىق 1-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ جاھىلغا نەسەت، ئاقىلغا مەسلىھەت كېرەك ئەمەس.
 — ئىززەتگۈل رەھمان
 ئاپتور: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى خەنزۇ تىلى 2008-يىللىق 18-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ بىر قىزنى چۈشىنىش ئۈچۈن بىر قېتىم بىللە بازار ئايلىنىشلا كۇپايە.
 — ئابلەتجان شۈكۈر خۇشچاقچاق

ئاپتور: كۇچا ناھىيە دوڭقوتان بازار لەڭگەر كەنتىدە دېھقان
 ▲ بىر ئادەمنىڭ قىممىتى ئۇنىڭ بىلىمىدە بولسا، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ قىممىتى ئۇنىڭ «تەپەككۈر كۆزى» سەھىپىسىدە.

— ئەمەتجان يۈسۈپ
 ئاپتور: قەشقەر «سەمىن» ستۇدىيىسىنىڭ خادىمى
تۇرمۇشتىن تامچە

▲ تالانتىڭنى باشقىلار ھېس قىلغاندا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ چېكىنى بىلەلمىگەندە ئاندىن ھەقىقىي ھۆرمەتكە ئىگە بولىسەن.

▲ مۇھەببەت قىمار ئەمەس تەلەي سېنايدىغان، ھايات چەكسىز ئەمەس، كېيىن تولۇقلىۋالدىغان.
 ▲ يوشۇرۇن بىلىم ئۆزىگە ئەسقاتىدۇ، ئاشكارا بىلىم كۆپكە.

▲ ئۆزۈڭدىكى نۇقسان — يۈزۈڭدىكى داغ، ئۇ، دۈشمەنلىرىڭنىڭ كۆزى ئۈزۈلمەيدىغان غەلبە نىشانى.

▲ ئەڭ ياخشى نەتىجە، بىرلا ئىشنى چوڭقۇرلاپ ئۆگىنىش، ئىزدىنىشتىن كېلىدۇ. ئەڭ تېتىقسىز مەغلۇبىيەت — ھەممە ئىشقا ئېسىلىۋېلىش، چۈن چىچاقلىقتىن.

▲ تۈنۈگۈنگە ئۆكۈنمە، بۈگۈننى بوش ئۆتكۈزۈمە، ئەتىگە ئىرادە بىلەن قارا، مانا بۇ مەنىلىك ھايات فورمۇلىسى.

▲ بۈگۈننى ھەرگىز بوش تۇتما، چۈنكى ئۇ تۈنۈگۈنكى ئىشلىرىڭنى تولۇقلايدىغان، ئەتىگە ئاساس سالدىغان تېپىلماس پۇرسەت.

▲ بىركىمنىڭ ئىچكى ماھىيىتى، مەلۇم ئىش ئۈستىدە چىقىرىلغان تۇنجى ھۆكۈمىدە ئىپادىلىنىدۇ.

▲ ئۆزۈڭنىڭ ئالاھىدىلىكىنى جارى قىلدۇرغىنىڭ، ئاجىزلىقىنى جارى قىلدۇرغىنىڭ.

▲ سەن مەلۇم نەرسىنى ئۆگىنەلمەيمەن دېگەن ئوي كالاڭدا پەيدا بولغان ھامان، مۇشۇ نەرسىنى نۇرغۇن كىشىنىڭ ئۆگىنىپ بولغانلىقىنى ئويلا.

ئەپسۇس، ئاپتور مەزكۇر ئەقلىيلىرىگە ئىسىم-فامىلىسى، تەپسىلىي ئادرېسى، كەسپىنى يېزىشى ئۈنۈمگە ئىرىشكەن.

ياشلىق تەپەككۈرلىرى

▲ مەشھۇر كىشىلەرنى بىر-بىرىگە سېلىشتۇرۇش ئەخمىقانلىك، ئۆزىمىز بىلەن سېلىشتۇرۇش ئاقىلانلىك.

▲ ئۆز نەپسىگە يۈگەن سالالغان كىشى، ئۆز بەختىنى قولغا ئالالغان كىشى.

▲ خۇشھال بولغاندا «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنى ئوقۇڭ، تەمكىنلىكىنى ئۆگىنىسىز؛ ئازابلانغاندا «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنى ئوقۇڭ، ئۆزىڭىزگە تەسەللى بېرىشىنى ئۆگىنىسىز.

— ھاۋاگۈل قادىر

ئاپتور: قەشقەر ۋىلايەت 6-ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2-يىللىق 5-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *
 ▲ ئۆمۈر ساڭا بېرىلگەن ئەڭ چوڭ پۇرسەت تۇرسا، سەن يەنە نەدىن پۇرسەت ئىزدەيمەكچى؟

▲ ھېسسىيات — بىردەملىك مەۋج ئۇرغان غايەت زور دولقۇن.

▲ ئوقۇتقۇچىنىڭ بىر ئېغىز ياخشى سۆزى، بىر ئوقۇغۇچىنىڭ تەقدىرىنى تامامەن ئۆزگەرتىۋېتىشى مۇمكىن.

▲ بالىنىڭ بىر كۈلكىسىدىن ئاتا-ئانا بىر يىل روھلۇق يۈرىدۇ.

▲ چىرايلىق — يېرىم گۈزەل، ئۇنىڭغا ئەخلاق قوشۇلسا ئاندىن ئۇ پۈتۈن گۈزەلدۇر.

▲ «مەن» دىن شەخسىيەتچىلىك تۇغۇلىدۇ، «بىز» دىن ئىتتىپاقلىق — ئۇيۇشماقلىق.

▲ ھەسەتخورنىڭ قىلتىقى — ئۆزىگە قاراتقان مىلتىقى.
 — ئابدۇمەھمۇت مەنسۇر

ئاپتور: شىنجاڭ تېببىي ئۇنىۋېرسىتېتى تىل-مەدەنىيەت ئىنستىتۇتى تەييارلىق 2-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ قىممەت بىمەنە گەپ بىلەن يوقالمايدۇ، بەلكى بىمەنە ئوي - پىكىر بىلەن يوقىلىدۇ.

— ئابدۇنىياز تۇرسۇن

ئاپتور: ئاقسۇ شەھىرى «خەزىنە» شىركىتىدە كۆرساتت

* * *

▲ نادانلار — دەۋرنىڭ قولى .

— ئابلىكىم ئابدۇرەھمان

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىلولوگىيە فاكۇلتېتى 2006-يىللىق 7-سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ كۆز ئالدىمىزدىكى مەنپەئەت — بىر ۋاق تاماق، بىز ئۇنىڭ بىلەن بىردەملىكلا قورساق تويغۇزالايمىز.

— ئەنۋەر جان ئىمەر

ئاپتور: باي ناھىيە 3-ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3-يىللىق 1-سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

ھايات ھېكمەتلىرى

▲ باشقىلارنىڭ مەغلۇبىيىتىدىن شادلىنىش، ئۆز مەغلۇبىيىتىدىن زارلىنىش، مەغلۇبىيەتچىلەرنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكىدۇر.

▲ تۇرمۇش رىتىمىنىڭ تېزلەشكەنلىكى خىزمەت ئۈنۈمىنىڭ يۇقىرىلىغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى خىزمەت بېسىمىنىڭ ئاشقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

▲ ئاۋامنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەك ئاسان، ياقماق تەس.

▲ دۇنيا تارىخىدىن ھەلۈمكى، ئېتىبارى يوق مىللەتنىڭ ئالمىلىرى تالاشتا، مەدەنىيەت مىراسلىرى بۇلاشتا قالغان.

▲ غەيۋەت ھەسەتتىن، مەدەنىيە ھەۋەستىن بولىدۇ.

▲ كۈتۈش بىر بولسا ئۈمىدىتىن، بىر بولسا، ھۇرۇنلۇقتىن بولىدۇ.

▲ دۇنيادىكى ئەڭ ئېتىبارسىز كىشى، باشقىلارغا ياخشىلىقىمۇ، يامانلىقىمۇ يوق ئادەمدۇر.

▲ ھەقىقەتنى ئاشكارىلايدىغان ئادەم چىقىمغۇچە، ھەقىقەت ئۆزىنى ئاشكارىلىمايدۇ.

▲ دىلدىن كەتمىگەن تىلىدىن كەتمەيدۇ.

▲ ئەۋلادقا بولغان مەسئۇلىيەت بەزىلەرنى سۆزلىتىدۇ، بەزىلەرنى يىغلىتىدۇ.

▲ بۇ دۇنيادا يېڭىلى بولمايدىغان تائام بولغىنىدەك، قىلغىلى بولمايدىغان گەپمۇ بار.

▲ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش تالانتلىقلارغا نىسبەتەن ۋاقىت مەسلىسى، گالۋاڭلارغا نىسبەتەن ئىقتىدار مەسلىسى.

▲ دۇنيادا تېررورچى ئادەم بار، ئەمما تېررورچى مىللەت يوق.

▲ ئەۋلادنىڭ ساپاسى ئەجدادنىڭ جاپاسى ئارقىلىق قولغا

▲ «تەلەي» — تىرىشچانلارغا ھاقارەت، ئاجىزلارغا مەدەنىيە سۆزى.

▲ ھەممە ئىشنى تەقدىردىن كۆرگەن ئادەم ئۈمىدىسىز، ئۆزىدىن كۆرگەن ئادەم تەجرىبىسىز، ئۆزىدىن كۆرگەن ئادەم ئىرادىسىز دۇر.

▲ پۇرسەت — پەيتى كەلگەندە ئامەت، ۋاقتى ئۆتكەندە بولسا نادامەت.

▲ ئادەم نام - ئاتاققا موھتاج. چۈنكى جىسمى ھامان ئۆلىدۇ.

▲ ئادەم يىقىلىپ - قوپۇپ مېڭىشىنى ئۆگەنگىنىدەك، يىغلاپ - كۈلۈپ ياشاشنى ئۆگىنىدۇ.

— گۈلمېھرى ئابدۇرەشىد

ئاپتور: قەشقەر شەھەر «غەربىي دىيار» شوپۇرلۇق مەكتىپىنىڭ ئارخىپ خادىمىسى

▲ سۇ توختىماي ئېقىش بىلەن پاكلىنىدۇ، ئىنسان ھەرىكەت بىلەن ئۆزىنى يارىتىدۇ.

▲ تەربىيىنىڭ ھاسىلاتى — خاراكتېر.

▲ بىراۋنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەك بولساڭ، بىرى، ئۇنىڭ قىلغان ئىشىغا قارا، يەنە بىرى، غەرىزىنى بىل.

— غۈنچەم ئەلى

ئاپتور: «شىنجاڭ ئىقتىساد گېزىتى» دە مۇخبىر

▲ ھۇجرىڭ بىلەن مېھمانخاننى سېلىشتۇرۇپ باق، شۇندىلا ئۆز تەبىئىتىڭگە باھا بېرىشىڭ مۇمكىن.

▲ ھەر ۋاقىت «بىز» نىڭ كەينىدە «مەن» نىڭ بارلىقىنى ئويلاپ تۇر.

▲ رومان — نىشانلىق ھايات، پوۋېست — ئەبجەش خىياللىق تۇرمۇش، ھېكايە — پەسىل، شېئىر — ياشلىق، رۇبائىي — ئەڭ يۇقىرى چەككى ئاچچىق ھەم تاتلىق رېئال تۇرمۇش، يىغىنچاقلىسا، ھەممىسى — ھاياتلىقتىن خۇلاسى.

— مۇختار ھاجى

ئاپتور: كونا شەھەر ناھىيە يېڭىئۆستەڭ يېزا سەيپۇڭئېرىق كەنتىدە دېھقان

«غەلىتە» پىكىرلەر

▲ بىر ئادەمنىڭ تەپەككۈرى بەزىدە پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە يول ئاچالايدۇ. ئەمما ھەر بىر ئىنساننى ئۆزىنىڭ قارشىغا ئىگە قىلىپ بولالمايدۇ. شۇنداق بولغانىكەن، بىر ئادەمنىڭ بىر خىل تەپەككۈرى ئۆزىگە مەنسۇپ. مانا بۇ خاسلىق، نەتىجىدە، كىشىنى قايىل قىلىدۇ.

▲ بىلىش دېگەن نېمە؟ مېنىڭچە، نېمىلەرنى بىلىش ۋە نېمىلەرنى بىلمەيدىغانلىقىنى بىلىش، بىلىش دېمەكتۇر.

▲ ئېپىنىشىپىننىڭ ئىككى ئاساسىي ماتېرىيالى ئەقىل ۋە پىكىردۇر.

- ▲ كىشى مىننەتسىز ياردەمگە پەقەت ئۆز تۈركۈمىدىكى كىشىلەر تەرىپىدىنلا ئېرىشەلەيدۇ.
- ▲ ئەتراپلىق ئويلىنىپ قىلغان توي ئۆمۈرىمىز بىر، ئالدىراقسانلىق بىلەن قىلغان توي يىلدا بىر بولىدۇ.
- ▲ نادان بىلەن زالىمنىڭ ئالدىدا ھەق سۆز كار قىلمايدۇ.
- ▲ دۇنيادا سىر ساقلىيالايدىغان ئادەمنىڭ تارتىدىغان زىيىنى، مال ساقلىيالايدىغان ئادەمنىڭ زىيىنىدىن كۆپ بولىدۇ.
- ▲ ئىنسان بىر بولسا جەمئىيەتنى ئۆزگەرتىدۇ، بىر بولسا جەمئىيەت تەرىپىدىن ئۆزگەرتىلىدۇ.
- ▲ دانالار قىلالايدىغان ئىشىنى سۆزلەيدۇ، نادانلار قىلالايدىغان ئىشىدىن قۇسۇر ئىزدەيدۇ.
- ▲ بېخىلدىن گەپ چىقىمۇ، نەپ چىقمايدۇ.
- ▲ ئىقتىدارسىز كىشىلەرنىڭ ئىش بېشى بوپقىلىشى نادانلارغا پۇرسەت، ئاقىللارغا مۇشەققەت.
- ▲ گەپ پاتىمىغان يۈرەككە دەرد پاتمايدۇ.
- ▲ ئانا ھەققىدە داستان پۈتكىچە، ئالدىغا داستىخان تۇت.
- ▲ ماكانسىز قالساڭمۇ، ھۈنەرسىز قالما.
- ▲ دۇنيادا قەھرىمان بار دېيىلسە، ئانا بىرىنچى قەھرىماندۇر.

ئاپتور: مەكىت ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە تارىخ مۇئەللىسى

ئۇيغۇر زادە تىنىقلىرى

- ▲ ئۆزۈڭنى ھۆرمەتلەشنى بىلسەڭ، باشقىلارنىڭ خار كۆرگىنى بىلىنمەيدۇ.
- ▲ جايىنى تېپىپ قىلىنمىغان ھۆرمەت سېنى خارلىققا قالدۇرىدۇ.
- ▲ ئۆزۈڭگە تەۋە بولمىغان بارلىق نەرسە، خىيالىڭنىڭ بىر قىسمىدۇر.
- ▲ سۈكۈت — ئىختىيارنى باشقىلارغا بېرىش.
- ▲ بىپەرۋالىق — بىر مەھەل ھەممىنى ئۇنتۇش.
- ▲ ئۆزىنى كۆرسىتىش — لاپ قىلىپ ئۆچۈش.
- ▲ غۇرۇرسىز جان — تەننى سۆرەپ ماڭغان كالىفا ئوخشايدۇ.
- ▲ ھەسسەتخور — ئالدىڭدا «گەپ» بىلەن، كەينىڭدە «خەپ» بىلەن بابلاشقا ئۇرۇنىدۇ.
- ▲ سېنىڭ نامىڭ — يەنىلا سېنى كۆرەلمەيدىغانلارنىڭ ئاغزىدا سېسىق بولىدۇ.
- ▲ ئەڭ چوڭ ئاسىيلىق — بىرى، مىللىتىگە، بىرى، ئاتا — ئانىسىغا، يەنە بىرى، ئۆز شاگىرتى (ئوقۇغۇچىسى) غا قىلىنغان ئاسىيلىقتا كۆرۈلىدۇ.
- ▲ بىر قوۋمىدىكى نادانلىقنىڭ مەنبەسى — بىرى، ئالىملىرىدا، بىرى، باش بولغۇچىدا، يەنە بىرى، ياشلىرىدا ئىپادىلىنىدۇ.

- ▲ كېلىدۇ.
- ▲ تارىختىن مەلۇمكى، ھەق سۆزدىن سۈكۈتنى ئەلا بىلگۈچىلەر، بىر بولسا، ھەق سۆزلەپ بۇرنىغا يېگەنلەر، بىر بولسا، ھەق سۆزنىڭ كارغا كەلمەيدىغانلىقىنى جەزملەشتۈرگەنلەردۇر.
- ▲ ئېغىزدىكى ھەقىقەتلەر ئۇنتۇلىدۇ، ئەمەلدە كۆرسىتىلگەن ھەقىقەتلەرلا يادلىنىدۇ.
- ▲ دۇنيا چۈشەندۈرۈشكە قۇلاق سالمايدۇ، بەلكى ئىنساننى چۈشىنىشكە مەجبۇر قىلىدۇ.
- ▲ پىتىدىن يىراق بولاي دېسەڭ غەيۋەتتىن يىراق، سۈكۈتكە يېقىن بول.
- ▲ ئىشنىڭ ئوڭ ياكى تەتۈر كېلىشى، بەزىدە تەدبىردىن بولسا، بەزىدە تەقدىردىن بولىدۇ.
- ▲ ئاۋامغا پايدىلىق ئىشتىن بىرى كۆپەيسە، زىيانلىق ئىشتىن مىڭى ئازىيىدۇ.
- ▲ دۇنيا تارىخىدىن مەلۇمكى، سىياسىيونلار بىر بولسا مىللەتچى، بىر بولسا ئىسلاھاتچىدۇر.
- ▲ مالغا تۇرغان قوۋمىدىن جانغا تۇرغان «ئەزىمەت» لا چىقىدۇ.
- ▲ سىياسىيونلارنىڭ خەلقكە كېرىكى نۇتۇقى ئەمەس، نۇتۇقى.
- ▲ ۋاز كېچىش جۈرئەتنى، ئېرىشىش كۈرەشنى شەرت قىلىدۇ.
- ▲ ياخشىنىڭ ئۆزى كەلگۈچە سۆزى كېلىدۇ.
- ▲ روھسىزلىق يوقسۇزلۇقتىن يامان.
- ▲ بىراۋنىڭ ئىشى ساڭا ياقمىغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇنى خاتا دېيە. سېنىڭ نەزىرىڭدىكى خاتا ئىشتا بىر ھېكمەت ياكى ئىبرەت بولۇشى مۇمكىن.
- ▲ ھەقىقىي ئاڭلايدىغان قۇلاق يوق يەردە، ھەق گەپ قىلىدىغان ئېغىز كارغا كەلمەيدۇ.
- ▲ ئىنساننىڭ مەۋجۇد ھالىتىگە بولغان نارازىلىقى، بىر بولسا، ئالغا ئىنتىلىشتىن، بىر بولسا، ناشۈكۈرلۈكتىن بولىدۇ.
- ▲ كۆڭۈللەر تارايغاندا داغدام يوللارغىمۇ ئادەم سىغمايدۇ.
- ▲ ئەقىلنى غەپلەت باسقاندا، كىشىنى پالاكت باسدۇ.
- ▲ ساپاسى يوق پەرزەنتنىڭ ۋاپاسى يوق.
- ▲ ھىيلە — مىكىر بىلەن ئەرنى ئالدىغىلى بولغان بىلەن، ئەلنى ئالدىغىلى بولمايدۇ.
- ▲ ئاقىل ئۇقۇپ سۆزلەيدۇ، نادان توقۇپ.
- ▲ كۆپ يېيىلگەن تائام ئاشقازانغا، كۆپ دېيىلگەن سۆز قۇلاققا زىيان قىلىدۇ.
- ▲ نادان بىلەن مۇنازىرىلىشىپ يېڭىپ چىققان كىشى يوق، بېخىل بىلەن سودىلىشىپ پايدا كۆرگەن كىشى.
- ▲ نادان ئاغزىغا كەلگەننى دەر، ئاچ كۆز ئالدىغا كەلگەننى يەر.
- ▲ قېرىنداشنىڭ مېھىر — ۋاپاسى، بىر بولسا كېسەلگە، بىر بولسا قەرزگە مۇپتىلا بولغاندا بىلىنىدۇ.

▲ بىر قوۋمنىڭ ئالىملىقى — مويىسىپىتلاردا، نادانلىقى — زالىملىرىدا، ئەخمەقلىقى — ياشلاردا ئىپادىلىنىدۇ.
▲ ھەقىقىي ئۇستاز — شاگىرتىنى ئۆزىدىنمۇ ئاشۇرۇپ تەربىيەلەيدۇ.

▲ شاگىرتىنىڭ ئۆزىگە رىقابەتچى بويىقىلىشىدىن ئەنسىرىگەن ئۇستازدىن بىلىم ئالمىغان دەپ ئاۋارە بولما.

▲ ئارزۇ — كۈندە چېچەكلەيدىغان، ئەمما ئاز بىر قىسمى تولىمۇ تەستە مېۋە بېرىدىغان دەرەختۇر.

▲ قوپاللىق — بىرگە، تەربىيە كۆرمىگەن، بىرگە، ئۆزىنى ئەقىللىق چاغلايدىغان، يەنە بىرگە، باشقىلارنى كۆزگە ئىلمايدىغانلارنىڭ قىلىقى.

▲ يۈرەكنىڭ گۆش بولغانلىقى — ئادەمنىڭ تالاي ئىشقا چىداپ كەتكەنلىكىنىڭ سەۋەبىدۇر.

▲ باشقىلارنىڭ ئالدىدىكى ھۆرمىتىڭنى ئويلىساڭ — بىرگە، يالغان سۆزلەشتىن، يەنە بىرگە، چوڭ سۆزلەشتىن ساقلان.

— مەھمۇتجان ئابدۇۋەلى داۋۇد ئۇيغۇر زادە

ئاپتور: ئاقتو ناھىيە بارىن يېزا قىزىلتۆستەك كەنت لەڭگەر مەھەللىسىدە دېھقان

تەپەككۈر تەرمەچلىرى

▲ ئۆزىنى قوغداشنى بىلمىگەن ئادەمنىڭ غالىبىيىتىدىن مەغلۇبىيىتى كۆپ.

▲ ئىسراپ قىلىش تەرلەپ تاپمىغانلىقتىن، بۇزۇپ — چېچىش قەدىرىگە يەتمىگەنلىكتىن بولىدۇ.

▲ ئۈمىدسىزلىك — ئۆزۈڭ ئۆزۈڭگە تەڭلىگەن قورال.

▲ پۇرسەت كەم ئەمەس، ئادەم خام، ئادەم خام ئەمەس، جۈرئەت كەم.

▲ ئۆز كەمچىلىكىنى بىلىشمۇ ئەڭ چوڭ ئارتۇقچىلىق.

▲ كۆپ كۆرگەننىڭ كۆزى، كۆپ ئاڭلىغاننىڭ ئەقلى، كۆپ ئويلىغاننىڭ تەپەككۈرى ئېچىلار.

▲ خاسلىقى يوقنىڭ قىممىتى، ماسلىقى يوقنىڭ كۈچى يوق.

▲ ئەلنىڭ ئىشەنچىسى ئەڭ چوڭ ھوقۇق ۋە ئىناۋەت.

▲ بىلىم مېۋە، ئۇنۋان باراڭ، مېۋىسىز باراڭدىن ئۈمىد كۈتكەن ئادەم ساراڭ.

▲ ئىنتىزامسىز ئادەم كولىپكىتىپنىڭ خائىنى.

▲ يېتەكچىسىز ئادەملەرنىڭ مەسلىھىتى پىشمايدۇ.

▲ كۆپ گەپ قىلغان ئادەمنىڭ ئىچى قۇرۇق، ھەممىنى ئىچىدە ساقلىغاننىڭ ئىچى پۇرۇخ.

▲ قاراملىق غەپلەتكە، ئېھتىياتچانلىق مەقسەتكە، تەپەككۈر غەيرەتكە ئۈندەيدۇ.

▲ «ئۆز بەگ، ئۆز خان» لارنىڭ يولباشچىسى بولمايدۇ.

▲ يولدىن ئاداشقان يول سورىغان بىلەن، ئەقىلدىن ئاداشقان ئىلىم سورىمايدۇ.

▲ تايىنى يوق ئىشلارغىمۇ ئەرز قىلىدىغانلارنىڭ دەۋاسى مەڭگۈ ئاخىرلاشمايدۇ.

▲ كۈنلار: «مېھمان ئۆيىنىڭ بەرىكىتى، مېھمان ئۆيىگە ئۆز بەرىكىتى بىلەن كېلىدۇ» دەيدۇ. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، مېھماندارچىلىق رېستورانلاشسا، ئائىلىنىڭ بەرىكىتى ئازلاپ كېتىدۇ.

▲ كىتاب يىققان ئادەم، ئەۋلادلىرىغا مەرىپەت باغچىسى تەييارلاۋاتقان ئادەمدۇر.

▲ پىلاننىڭ جېنى ئىنچىكىلىكتە، تەدبىرنىڭ جېنى ئەمەلىيەتچانلىقتا.

▲ ئىشنىڭ ئەڭ قىيىن تەرىپى، ئىنچىكىلىك ۋە سەۋرچانلىق تەلپ قىلىدىغان تەرىپى.

▲ دۈشمىنىڭنىڭ قورققان يېرىدىن چىقساڭ غەلبە قىلالايسىن، كۈتكەن يېرىدىن چىقساڭ مەغلۇب بولىسىن.

▲ ھەممە ئادەم بىلىدىغان ئىش ماھارەت ھېسابلانمايدۇ.

▲ مەغلۇبىيەت چۈشەنمەسلىكتىن، ئىناقسىزلىق ئىشەنمەسلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ.

▲ تەدبىرسىزلىك تەقدىرچىلىك دېمەكتۇر.

▲ ئادەملەردىكى ئەڭ چوڭ پەرق تەربىيىلىنىشتىن كېلىپ چىقىدۇ.

▲ كۈنلار: «تار يەردە گۆش يىگۈچە، كەڭ يەردە مۇشت يە» دەپ بىكار ئېيتىمىغانىكەن. كۆرىمىزكى، كەڭ تەبىئەتتە چايانمۇ بىر-بىرىگە زەھىرىنى سانجىمايدىكەن، ئەمما بىر بوتۇلكىغا ئىككى چاياننى سولاپ قويسا، بىرى يەنە بىرىنى يەيدىكەن

▲ جاسارەت غۇرۇرنىڭ، تەپەككۈر ئەقىلنىڭ كۆركى.

▲ بىلمىسىمۇ بىلىمەن دېيىشتىن نومۇس قىلمايدىغان ئادەم، قىلمىسىمۇ، قىلدىم دېيىشتىن ئەسلا نومۇس قىلمايدۇ.

▲ باشقىلاردىن ئەقىل سورا، لېكىن تەدبىرنى ئۆزۈڭ تاپ.

▲ باشقىلار نېمە دېسە شۇنى قىلساڭ ئىشەنچىسىگە، دېمىگەن ياكى ئۇنتۇپ قالغان يەرلىرىنى تولۇقلاپ قىلساڭ، ھۆرمىتىگە ئېرىشىسەن.

▲ سۇ يۈزۈشنى، تەر ئابرۇيۇشنى يۇيۇپ پاكىزلايدۇ.

▲ ئۆزىگە بېقىپ ئىش قىلمىغان ئادەم، خەقنىڭ كۆزىگە بېقىپ ئىش قىلار.

▲ پۇل بەرگەن ئادەم سېخى، تەربىيە بەرگەن ئادەم كۆيۈمچان، مۇھەببەت بەرگەن ئادەم ۋاپادار، ھەممىسىنى بەرگەن ئادەم ئۇلۇغ.

▲ ھايۋاننىڭ كېرەكسىزىمۇ پۇلغا يارايدۇ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلماق ئاسان؛ ئادەمنىڭ كېرەكسىزى ھېچنېمىگە يارمايدۇ، قۇتۇلماق قىيىن.

▲ ۋىجدانسىزنىڭ غايىسى، ئۆز مەنپەئىتى بىلەن قانائەت تېپىش.

▲ مەغلۇبىيەت خام خىيالىنىڭ ئارقىسىدا.

▲ كۈچۈك بىلەن مال-دۇنيا، بىلىمنىڭ ۋە ئەخلاقى بىلەن ئىناۋەت تاپسىن. مال-دۇنيا تاپماق ئاسان، لېكىن ئىناۋەت تاپماق تەس.

▲ باشقىلار سېنى قانچىلىك قوللاپ-قۇۋەتلىسە، كۈچ-تېپىش.

▲ كۈچۈك بىلەن مال-دۇنيا، بىلىمنىڭ ۋە ئەخلاقى بىلەن ئىناۋەت تاپسىن.

▲ باشقىلار سېنى قانچىلىك قوللاپ-قۇۋەتلىسە، كۈچ-تېپىش.

▲ باشقىلار سېنى قانچىلىك قوللاپ-قۇۋەتلىسە، كۈچ-تېپىش.

كۈنپۈرەم مامۇت

ئاپتور: كونا شەھەر ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپ 2-يىللىق 12-سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

▲ مەرد - مەردانىلەر مەيدانغا چۈشسە نىمجانغا جان كىرەز.
▲ نىيىتىڭ غەرەزگە يېقىن بولسا، ئىشىڭ مەرەزگە يېقىن بولىدۇ.

— ئابدۇقەييۇم توختى

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى خەنزۇ تىلى ئوقۇتۇش بۆلۈمى 2008-يىللىق 11-سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

شەيتاننىڭ غېمى

— ئەي شەيتان، ئەجەب غەمكىن ئولتۇرۇپ كېتىپسەنغۇ؟! — دەپ سورايتۇ بىر ئۆلىما شەيتاندىن.

— غەم قىلماي ئولتۇرالامدىم. رېستورانغا قاتار چاي ئوينايدىغان ئاياللارنى ئازدۇرغىلى بارسام، ئۇلار غەيۋەت-شكايەت، مەي-شاراب، ئۇسسۇل-تانسا بىلەن ئاۋارىكەن. ئەرلىرىنى ئازدۇراي دەپ بارسام بەزىلىرى ھاراق ئىچىپ، بەزىلىرى قىمار ئويناپ ئولتۇرۇپتۇ. بالىلىرىنى بولسىمۇ ئازدۇراي دەپ مەكتەپكە بارسام، ئۇلار بۇلۇڭ-پۇچاقلاردا مۇھەببەتلەشكىلى تۇرۇپتۇ. مۇشۇنداق كېتىۋەرسە مەن خىزمىتىمدىن قالىدىغان ئوخشايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ شەيتان.

* * *

▲ بىز شەيتاننى كۆرەلمىگەچكە، قىلغان گۇناھلىرىمىزنى ئۇنىڭغا دۆڭگەپ قويىمىز، خۇددى ئارىمىزدا يوقلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلغىنىمىزغا ئوخشاش.

— ئەركىن ئابدۇكېرىم

ئاپتور: ئاتۇش شەھەر سۇنتاغ يېزا خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ خادىمى

تەپەككۈردىن تامچىلار

▲ غەيۋەتخور — چۈن، پىتىنخور — چايان، چىقىمچى — يىلان، خۇشامەتچى — كۈچۈك.

▲ بالاننى باشقۇرغىنىڭ — بىر يېزىنى باشقۇرغىنىڭ، خوتۇننىڭ باشقۇرغىنىڭ — بىر شەھەرنى باشقۇرغىنىڭ.

▲ شەھەرلىكلەر ئۆزىنى، ئۆيىنى، بالىسىنى بەك ياسايدۇ؛ سەھراقلار يېرىنى، مېلىنى، جابدۇقنى بەك ئاسرايدۇ.

▲ بالىسىنى ياخشى تەربىيىلەمگەن ئاتا-ئانىلار — جازا ھۆكۈمى چۈشمىگەن جىنايەتچى.

▲ شەھەردە سۇ ئىسراپچىلىقى ئېغىر، يېزىدا سۇ قىسلىقى.

▲ ھەر يەردە كىتاب ئوقۇغان — ھېچقاچان كېيىن قالمايدۇ.

▲ يېڭى مەدەنىيەت، بىدئەت شەھەردە تېز يامرايدۇ؛ يېزىدا ئۆرپ-ئادەت، خۇراپات ئۇزاق ساقلاندى.

▲ جورۇسا ئىشلەش ھاياتىنىڭ ئىشى، ئۆز ئىشىنى تېپىپ قىلىش ئادەمنىڭ پەزىلىتى.

قۇدرىتىڭمۇ شۇنچىلىك بولىدۇ. مۇھەممەتجان ئابدۇغەنى

ئاپتور: كېرىيە ناھىيە خەلق قوراللىق بۆلۈمىدە ئوفىتسېر

خىيال سۆزلىرى

▲ ئانا، سىز جەمئىيەتكە ئامەت (ياراملىق) بالا تەربىيىلەۋاتامسىز ياكى ئاپەت بالا؟

▲ سۆيگۈ - مۇھەببەت — ئۆز بېشىڭدىن ئۆتكۈزمىگۈچە زادى چۈشەنمەيدىغان ئاتالغۇ.

▲ ھازىر ئۆزۈڭنىڭ كىمگە ئوخشاپ قالغانلىقىڭنى بىلمەكچى بولساڭ، ئۆتمۈشۈڭگە ئەمەس، ئۈستۈبۈشىڭغا قارىساڭلا كۆپايە.

▲ ئانا، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق سىزگە بېرىلگەن ئىمتىھان قەغىزى. ئۇنى توغرا ئىشلەڭ ياكى خاتا ئىشلەڭ، ئۇ سىزنىڭ بىلىمىڭىزگە باغلىق.

▲ نۇرغۇن ئەنئەنىمىز يوقماقتا. ئەڭ قورقۇنچلۇقى، ئەنە شۇ ئەنئەنىمىزنى ئەسلىگۈدەك كالىمىزنىڭ يوقاپ كېتىشى.

▲ بىلىمىز كىشىلەر خۇشامەتچى كېلىدۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغانلار ھەسەتخور.

— خالىدە ئابدۇۋاھىد

ئاپتور: قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى فىلولوگىيە فاكولتېتى 2006-يىللىق 7-سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ ھەممىلا ئادەمدە بىر خىل ئارتۇقچىلىق بولىدۇ، بىراق، ئاشۇ ئارتۇقچىلىقنى جارى قىلدۇرۇۋاتقانلار تولىمۇ ئاز.

— ئابدۇۋەلى ئەلى

ئاپتور: پىچان ناھىيە ج خ ئىدارىسى تۈيۈق يېزا ساقچىخانىسىدا ساقچى

تىنغان خىياللار

▲ «ئىشىك» ئېچىشتىن بۇرۇن «دېرىزە» ئىچى ئاچ.

▲ مېگە ئاچىدىغىنى تەپەككۈر، كۆز ئاچىدىغىنى تەرەققىيات.

▲ ھايات خۇددى ۋېلىسپىت مىنگەنگە ئوخشايدۇ، تەپەسەڭ ئالدىغا ئىلگىرىلەيسەن، بولمىسا ئورنوڭدا قالسىەن.

▲ تەبىئەت دۇنياسىدا شەيئىلەر يوقلۇقتىن بارلىققا، بارلىقتىن يوقلۇققا كەلمەيدۇ، پەقەت بىر خىل شەكىلدىن يەنە بىر خىل شەكىلگە ئۆزگىرىدۇ.

— ئامانگۈل ئابدۇرەشىد

ئاپتور: شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئۈنۈپرىستېتى ئۈزلۈكسىز مائارىپ ئىنستىتۇتى ئىنگلىز تىلى 2006-يىللىق سېنىپ ئوقۇغۇچىسى

* * *

▲ كىچىك ئۆزگىرىشلەرگە بالدۇرراق دىققەت قىلىڭ، پات ئارىدا يېتىپ كېلىدىغان تېخىمۇ چوڭ ئۆزگىرىشكە ماسلىشىشىڭىزغا ياردەمى بولىدۇ.

▲ تىرىك چېغىدا ئەڭ سوغۇق، قورقۇنچلۇق، ئادەملىرى سۈرلۈك جاي ئوپىراتسىيە ئۆيى.

▲ ئاياللار يالغۇز تاماق يېيىشتىن، ئەرلەر يالغۇز يېتىشتىن بىزار.

▲ بىرى، ئىشچى - دېھقاننى، يەنە بىرى، زىيالىي، شائىر - يازغۇچىنى ئاتا - ئانىدەك قەدىرلىگۈلۈك. چۈنكى ئالدىنقىلار ماددىي ئوزۇق، كېيىنكىلەر روھىي ئوزۇقتا تويۇندۇرغۇچىلاردۇر.

▲ مائاشلىقلار ئايغا قارايدۇ، دېھقان پەسلىگە.

▲ ئىشەنمەي قول بەرمە، چۈشەنمەي كۆڭۈل.

▲ ئانىنى سېغىنماي بالىنى سېغىنىش، ئاتنى سېغىنماي ئېرىنى سېغىنىش - مۇھەببەتتىكى شەخسىيەتچىلىك.

▲ ئاشنى كۆرسەڭ ئىشتىھا قوزغىلىدۇ، يالغۇچىنى كۆرسەڭ ئىشقىي سەۋدا.

▲ كۆز كۆرگەننى دورىغان - مايمۇن، قۇلاق ئاڭلىغاننى سۆزلىگەن - شاتۇتى.

▲ ئەسلىي شەيتان يوق، ئادىمىي شەيتانلار كۆپ.

▲ چىۋىن ئوزۇق خىللىمايدۇ، پاهىشە خوتۇن ئەر تاللىمايدۇ.

▲ ئەڭ جەلپكار ئېزىتقۇ ئۈچ: 1. پۇل - مال، 2. ساھىبجامال، 3. مەنسەپ - ئەمەل.

▲ بىرى، تىلەمچىدە، بىرى، ئاچ كۆز بايدا شۈكۈر - قانائەت بولمايدۇ.

▲ نان - دېھقاننىڭ جىسمىدىكى تەر - قان.

▲ ھەر ئائىلىدە ئاشخانا بولغىنىدەك، كىتابخانمۇ جەزمەن بولۇشى كېرەك - تە!؟

▲ قانۇن بىلمىگەن ھىماتسىز، ئەدەپ بىلمىگەن دوست - يارانسىز قالدۇ.

▲ كىتابنى تاللاپ ئوقۇ، دوستنى خىللاپ تۇت.

▲ مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندا ئاتا - ئاناڭنى كۆپ يوقلا، مەغلۇب بولغاندا ئۇستازىڭدىن سورا.

▲ جاپا تارتىمىغاننىڭ سۆڭىكى قاتمايدۇ، تەجرىبىدىن ئۆتمىگەن پىكىر پىشمايدۇ.

▲ تەبىئەتنى ئەستايىدىل تەتقىق قىلساڭ سىر ئېچىلىدۇ، جەمئىيەتنى تەتقىق قىلساڭ پىكىر.

▲ ئالىم بىلەن دوست بولساڭ ئاقل بولسىن، زالىمغا دوست بولساڭ قاتىل.

▲ بەشىنى ئۇنتۇما: 1. ئاتا - ئانا ۋەسىيىتى، 2. ئايالىڭنىڭ سەمىيىتى، 3. پەرزەنتىڭنىڭ ئۈمىدى، 4. دوستۇڭنىڭ تەنقىدى، 5. دۈشمىنىڭ سۈيىقەستى.

▲ ئوۋچى ھايۋانلار كۈچ، جۈرئەت، سۈرئەتكە تايىنىپ غەلبە قىلىدۇ، رىقابەت دەۋرىدىكى ئادەملەر ئەقىل، پىكىر،

تەدبىر، جۈرئەت، سۈرئەت، سۈپەتكە تايىنىپ.

▲ سورۇندا ئىككى ئايالنىڭ پىچىرلىشىشى غەيۋەتتىن، ھەسەتتىن، مەسخىرىدىن.

▲ قىز - يىگىتنىڭ نىكاھلىنىپ ئۆيلۈك بولۇشى - پىشۇرۇلمىغان خام خىشنىڭ خۇمدانغا كىرىشى.

▲ قۇرۇق خىيال ئۆمۈچۈك تورىغا ئوخشايدۇ، قۇرۇق گەپ ئوسۇرۇققا.

▲ ئەي قىز! ھەممىگە ھۇزۇر بېرىدىغان باغ گۈلى بولماي، بىرگىلا ھۇزۇر بەخش ئۆي گۈلى بول.

▲ يىراقتىكى ئوتنىڭ يورۇقى بار، ئىسسىقى يوق؛ يىراقتىكى خوتۇننىڭ ئىشى بار، ھۇزۇرى يوق.

▲ بالاڭنى باغ ئارىلىتىپ كېيىنەك قىلغۇچە، تاغ ئارىلىتىپ چۈمۈلىدەك تەربىيەلە.

▲ پاهىشنىڭ كۆزى ئىتتىك، سۇخەنچىنىڭ ئاغزى.

▲ بالا كۆپ بولسا باقماق قىيىن، بىر بولسا تەربىيىلىمەك.

▲ مەكتەپتە كۈرمىڭ بالغا تەلىم بەرگەن مۇدىر، ئۆزىنىڭ بىر بالىسىنى پەزىلەتلىك تەربىيىلىيەلشى ناتايىن.

▲ كۆرگەن ئىشەنچلىك، ئاڭلىغان گۇمانلىق، سۆزلىگەن قۇرۇق گەپ، ئىشلىگەن ئەمەلىي نەپ.

▲ ئازازۇل خوتۇننىڭ تېنىنى ئېچىپ يۈرۈشى شەھۋەتتىن، ئېغىزىنى ئېچىشى غەيۋەتتىن، كۆزىنى ئېچىشى ھەسەتتىن نېرى ئەمەس.

▲ يالغانچىنىڭ يۈزىدە قان، ئوغرىنىڭ پۇت - قولىدا جان، ھۇرۇننىڭ ئۆيىدە نان يوق.

▲ ئوزغانلارغا يول بەرمەي، يولنى كولىغانلار - مىللەتكە گۆر قازغانلار.

▲ بىرى - بىرىنى قوللىغانغا غەلبە يار، بىرى - بىرىنى كولىغانغا گۆرى تەييار.

▲ ناخشىلىرىمىزنىڭ تولسى «كۆيدۈم»، «سۆيۈدۈم» تۇرسا، بالىلىرىمىزنىڭ تولسى ئىشقىۋاز بولماي قالامتى.

▲ خاسلىق - مەۋجۇدلۇق، قارىغۇلارچە ئەگىشىش - مەھكۇملۇق، دوراش - مەھرۇملۇق.

▲ ھاراق ئىچىپ ماشىنا ھەيدىگىنىڭ - ئەزرائىلنىڭ قېشىغا ئالدىرىغىنىڭ.

▲ ئادەم ئەلەيھىسسالام ئاتا - ئانىسىز يارالغاققا، ئاتام، ئانام دېمىگەن، بالام، بالامنىلا بىلگەن. شۇڭلاشقا، «مەن كۆيەرمەن بالامغا، بالام كۆيەر بالىمغا» بوپالغان.

▲ ياقۇپ ھەمدۇللا

ئاپتور: مورى قازاق ئاپتونوم ناھىيە 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە پېنسىيىدىكى مۇتەللىم (M1)

سېرىكچىلىكتىن

«نەسىردىن ئەپەندىنىڭ ئېشىكى» گىچە

ئابدۇشۈكۈر دولقۇن



قالغاندىم. سېرىك ئوتى ماڭا تۇتاشقاندى. ئاشۇ ئوت مەن تېخى ئالتە ياشقىمۇ كىرمەي تۇرۇپلا مېنى كۆيدۈرگەن، ئەس-يادىمنى ئىلىكىگە ئېلىۋالغاندى... سۈت چىشمۇ چۈشمىگەن، ئېغى ئوچۇق ئىشتاندىن ئەمدىلەتن ئايرىلغان سەبىي بالا مۇنداق ئوت، مۇنداق ھەۋەس ئالدىدا نېمە قىلالسۇن؟... بەلكىم شۇ خىيالدىلا ئوينايدۇ، شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك قىلىقلارنىلا قىلىدۇ ياكى ئەتىدىن-كەچكىچە دادىسىنىڭ-ئانىسىنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىپ غىرىڭشىپ-مىرىڭشىپ، يىغلاپ، باتناپ، قىداپ ئۇرۇشىدۇ... قانداق قىلغانلىقىم ئېسىمدە يوق. ئەمما شۇ بىر نەرسە ئېنىق ئىدىكى، دادام-ئانام ئوقۇغان، جاھاننى چۈشىنىدىغان ۋە ھەتتا كەلگۈسى ھەققىدە ئالدىنئالا باش قاتۇرالايدىغان ئىلىملىك ئادەملەر ئىدى... ئۇلارغا مېڭ رەھمەتتىكى، ئۇلار بالىسىنىڭ قەلبىدىكى ئوت-ئىشتىياقنى قانداق قىلىشنى بىلىدىكەن. ئۇنى ۋارقىراپ-جارقىراپ، قورقۇتۇپ ئۆچۈرمەستىن، بەلكى سەبىيلىكتە يانغان مۇنداق ھەۋەس ئوچقۇنىنى قانداق ساقلاش، ئۇنىڭغا قانداق تەرمەچ تاشلاپ، ئوتقا، يالقۇنغا، گۈلخانغا ئايلاندۇرۇشنى بىلىدىكەن... ئاخىرىدا قانداق پاراڭ، مەسلىھەت، رەسمىيەتلەرنىڭ بولغانلىقى ئېسىمدە يوق. ئەمما ھازىرقىدەك ئېسىمدە باركى، مەن ئالتە ياشقىمۇ تولماي، سۈت چىشلىرىمۇ چۈشمەي تۇرۇپلا شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكىنىڭ ئوقۇغۇچىسى بوپقالدىم... ھەۋەس ئوچقۇنى مۇھەببەت يالقۇنىنى، مۇھەببەت يالقۇنى ئەقىدە گۈلخىنىنى،

سېرىك - قالتىس ماھارەت؛ ئىنساننىڭ ئەقىل، تەن، تۇيغۇ جەھەتتىكى ئەڭ ئىنچىكە، يۇقىرى ئىقتىدار-ماھارىتىنى تەلەپ قىلىدىغان سەنئەت. خەتەرگە، تەۋەككۈلچىلىككە، شۇنداقلا ھەيرانلىققا تولغان سەنئەت... قاچاندىن باشلاپ سېرىككە قىزىقىپ، مەپتۇن بوپقالغىنىم ئېسىمدە يوق. بەلكىم قايسىدۇر بىر سېرىكچىنىڭ ئاجايىپ ئەپچىل، چاققان ماھارىتىدىن؛ كىشىنى ھەيرانۇ ھەس قالدۇرىدىغان سېرىكچىلىكىدىن؛ كۆزنى غەلەت قىلغاندەك بارنى يوق، يوقنى بار قىلىپ كۆرسىتىدىغان كارامىتىدىن ھەيران قالغاندىمەن. مەندىمۇ ئاشۇنداق كىشىنى تاڭ قالدۇرىدىغان ماھارەت، كارامەتلەرنى دوراش ئىشتىياقى قوزغالغاندۇ... بالىلىقتا كىم نېمىلەردىن ھەيران قالمايدۇ، نېمىلەرگە قىزىقمايدۇ، نېمىلەرنى قىلىمەن دەپ قەغىشلىك قىلمايدۇ دەيسىز؟ ھەيران قالغان، قىزىققان، دورىغان ياكى دوراشنىڭ كويىدا ئۇنى-بۇنى قىلىپ باققان، ئۆيىنى مالماتاڭ قىلغان ۋە ياكى قەغىشلىك قىلىپ چوڭلارنىڭ بېشىنى ساراڭ قىلغان بولۇشۇمۇ مۇمكىن... بۇلار ئېسىمدە يوق... ئەمما بىر نەرسە ناھايىتى ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇكى، مەن سېرىككە قىزىقىپ



قىلىش، توختاۋسىز، قايتا-قايتا ھەرىكەت ئىشلەش، تېخىمۇ تېز، چاققان، نەپىس، سەنئەتلىك ھەرىكەت چىقىرىشقا كۈچەش ئۈچۈن تىرىشىش... يىقىلىشىمۇ، يارىلانمىمۇ، ھارسىمۇ، ئاچسىمۇ، چېپىلداپ تەر چىقىشىمۇ، قان ئاقسىمۇ قايتماسلىق، بەل قويۇۋەتمەسلىك! ئۆزىدىن، ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىدىن ھالقىش ئۈچۈن توختاۋسىز تىرىشىش!...

17 يىل ئۆتتى. سۈت چىشىمۇ، سېرىق تۈكمۈ چۈشمىگەن ئاشۇ سويىمەكنى مانا ئەمدى ساقال-بۇرۇت باستى؛ قول-پۈتى يۇمران ئاشۇ بالىنىڭ پەي-مۈسكۈللىرى تارمۇشتەك قاتتى؛ ھەۋەس ئۇچقۇنى پۈچىلىغان سەبىي قەلبتە بۈگۈن سېرىككە بولغان مۇھەببەت يالقۇنى گۆرۈلدىدى. لېكىن ئاشۇ كىچىككەن ئۇچقۇننىڭ ئوت يالقۇنىغا ئايلىنىشى ئاسانغا توختىدىمۇ؟...

ئېسىمدە يوق! توغرا، «ئېسىمدە يوق» دېيىشنىڭ ئۆزىدىلا ھەممە نەرسىنىڭ ئەستە بارلىقى، يۈرەكنىڭ قات-قېتىغا ئورناپ كەتكەنلىكى چىقىپ تۇرىدۇ. لېكىن 17 يىلدىن كېيىنكى مەن ئۇنى «ئېسىمدە يوق» دەپ ئەسلەشنىڭ مۇۋاپىقلىقىنى ئويلاپ قالدىم. تارتقان جاپا-كۈلپەت، ئىشتەكن ئىزا-ئاھانەت، يېگەن ئەدەپنى كىم ئۇنتۇپ قالدۇ؟... ھېچكىم. لېكىن مەن ئەمدىلىكتە ئۇلارنى بىر خىل نارازىلىق، ئاچچىق غەزەپ، ھەتتا ئۆچمەنلىك بىلەن ئەمەس، مەمنۇنلۇق، سۆيۈنۈش بىلەن ئەسكە ئالمەن. ئۇلار كۆيۈنۈپ، ئۈمىد كۈتۈپ رەھىمسىزلىرىچە قاتتىق تەلەپ قويۇپتەكەن. ئۇلار مەندەك يۇمران قەلبتە مۇنداقلا ئويغىنىپ قالغان ھەۋەس ئۇچقۇننى گۈرۈلدىتىپ ياندۇرۇش ئۈچۈن رەھىمسىز سىناق، ئۆتكەللەردە تاۋلاش كېرەكلىكىنى چۈشەنگەنمەن. كۆيۈنمەس، كۆيۈنمەس، ئۈمىد كۈتمەس، تاشلىۋېتەرەن، «بولدىلا» دەپ كارى بولماسكەن. شامالدا ئۆچۈپ قالمىغان ئوتنىڭ بوراندا تېخىمۇ ئۇلغىيىپ گۈرۈلدىيەلەيدىغانلىقىنى، قامچىدىن قورقىمىغان تاينىڭ يۈگۈرۈك ئات، ھەتتا ئۇچقۇر تۇلپار بولالايدىغانلىقىنى ئۇلار بىلىدىكەن. شۇنىمۇ ئۇلارنىڭ ماڭا تەلەپ قويۇش جەريانىدا دېگەن-قىلغان قوپاللىقلىرى ئېسىمدە يوق. ئېسىمدە بارى: ئۇچقۇن ئەنە شۇنداق ئوت بولىدىكەن، ھەۋەس ئەنە شۇنداق تاۋلىنىش ئارقىلىقلا مۇھەببەتكە، ئەقىدىگە ئايلىنىدىكەن. ئادەم ئۆزىدىن ھالقىشقا تىرىشىش ئارقىلىقلا ھاياتنىڭ مەنە-ئەھمىيىتىنى تاپالايدىكەن...

17 يىل ئۆتتى. جىق ئىش ئېسىمدە يوق. ئەمما 2009-يىلى 15-يانۋار ئېسىمدە، ناھايىتى ئېنىق ئېسىمدە! مېنىڭلا ئەمەس، شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكىدىكى ھەممەيلەننىڭ ئېنىق

ئەقىدە گۈلخىنى ئىرادە ۋولقىنىنى چىللايدىغۇ ئاخىر.

شۇنداق بولدى، لېكىن ئۇ ئاجايىپ زور بەدەل تەلەپ قىلدى. ئۇچقۇننىڭ ئوتقا، يالقۇنغا، گۈلخانغا ئايلىنىشى شۇ قەدەر مۇشكۈل ئىكەنكى، ئۆتكۈنچى - يەڭگىل ئۆتكەن شامال، سىم-سىم يامغۇر، ئاز-تولا تەرنى تۈرگەن ھاۋامۇ بەزىدە ئۇنى ئۇچۇرۇپ تاشلىغىلى تاس-تاماس قالىدىكەن... شۇنداق بولدى! دەسلەپ قىزىققان، ئارزۇلىغاندا بەلكىم كىرىپلا ئاجايىپ قالتىس ماھارەت-كارامەتلەرنى ئورۇنداپ، كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتىدىغاندەك تۇيغۇدا بولغان بولسام كېرەك. بىر چاقلىق ۋېلىسىپىتتا ماھارەت كۆرسىتىش، قارتا چىقىرىش، ساندۇقتىن ھەر خىل بۇيۇم چىقىرىش... دېگەندەك ماھارەتلەرنى ئورۇندىغۇدەك بولغۇچە نەچچە يىل قان ئېقىتىپ مەشىق قىلىدىغىنىمنى ئويلايمۇ باقمىغان بولسام كېرەك... شۇنداق، ئالتە ياشقىمۇ توشمىغان شۈمەتكە نېمىنى بىلسۇن؟... ئەمما ئەمدى بىلىۋاتاتتى... خەقنىڭ مەندەك بالىلىرى ئاتا-ئانىسىنىڭ قېشىدا ئەركىلەپ يۈرگەندە، مەن ياتاقلىق تۈزۈمنىڭ ئىسكەنجىسىدە ئۇلارنى كۆرگۈم كېلىپ مۇڭلىناتتىم. ئۇلار ئەتىگىنى تاتلىق پۇشۇلداپ ئۇخلاپ ياتقاندا مەن تاڭ سەھەردە، سائەت بەشتىلا قوپۇپ مەشىققە ماڭاتتىم؛ ئۇلار غەمىسىز ئويىناپ يۈرگەندە مەن كۈنىگە 12 سائەتلەپ مەشىق قىلىشىم كېرەك ئىدى؛ ئۇلار ئۆزىنىڭ نورمال ئوقۇشى ئىچىدە تىرىشاتتى، مەن ھامان بىر جەڭ مەيدانى، رەھىمسىز چىنىقىش لاگىرى ئىچىدە تۇراتتىم. چىلىق-چىلىق تەرگە چۆمگۈچە، قول-پۇتلارنى كۆتۈرگۈسىز بوپكەتكۈچە داۋاملىشىدىغان ئېغىر مەشىق، ھەرىكەتكە ماسلىشىلمىغان، ئۆزۈمنى كونترول قىلالىمىغاندا تولىمۇ تەلەپچان، قاتتىق قول مەشقاۋۇلدىن ئاڭلايدىغان ئاچچىق تەنبەھ، يەيدىغان ئەدەپ، رەھىمسىز-سۈرلۈك مەيدان... يىقىلىش، يارىلىنىش، يىقىلساقمۇ يەنە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ قايتا ئىشلەشكە بۇيرۇلۇش، پەي سوزۇلۇپ كېتىش، بېغىشلار ئورنىدىن چىقىپ كېتىش، قول-پۇت سۇنۇش، قاناش، يىغلاش، ۋايىساش، زارلىنىش... مانا بۇ مەن بىلىپ-بىلمەي ئىنتىلگەن، ئارزۇلىغان يەر ئىدى... تويە-تويە!...

تويۇم، بۇرۇن-قولىقىمغىچە، كېكىرگىچە تويۇم. قانچە قېتىم قورقۇپ تىترىگىنىم، يىغلىغىنىم، ئىزا-ئاھانەتتىن خورلىنىپ، مۇنداق رەھىمسىز «جازا مەيدانى» دىن قېچىپ كېتىشنى ئويلىغىنىم ئېسىمدە يوق، قانچە قېتىم يارىلانغىنىم ئېسىمدە يوق. پۇت-قولۇم تۆت قېتىم سۇندىمۇ، بەش قېتىممۇ، ئۇمۇ ئېسىمدە يوق. ئېسىمدە بارى: چىنىقىش، مەشىق

نېگىزىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۇلار مېنى ئېشەك بول، ئېشەككە ئايلان دېمىگەنىدى، بەلكى رول ئال، ئوبراز يارات دەۋاتاتتى، ماڭا نوختا، سامان ئەمەس، پۇرسەت سۈنۈۋاتاتتى. ئەمما... ئىنساندىكى ئاجىزلىق، چەكلىمىلىك يوپۇرۇلۇپ كەلگەندىكى، لېكىن سېرىك ئەنە شۇ ئىنساندىكى ئاجىزلىقتىن ھالقىشقا بېغىشلانغان سەنئەت ئىدى. مەن ئادەتتىن، ئاجىزلىقتىن، ئۆزۈمدىن ھالقىش كېرەك ئىدى... ئەقىل ئاخىرى ماقۇل تاپتى. بار كۈچۈم بىلەن ئېشەك ئوبرازىنى ياخشى يارىتىشقا تىرىشتىم. ئادەم تۇرۇپ ئېشەكنىڭ قىلىق - خۇسۇسىيەتلىرىنى دوراش، ئىپادىلەش ئاسانمۇ؟... تەس، ئەمما قىلغىلى بولمايدىغان ئىشۇ ئەمەس...

شۇنداق ئىكەن... تۆت يىللىق جاپالىق، ئىنچىكە، قايتا-قايتا مەشىق قىپقالدى. مېنىڭ - «نەسرەددىن ئەپەندىمنىڭ ئېشىكى» لا ئەمەس، بۇ مۇزىكىلىق سېرىك تىياتىرىغا قاتناشقان ھەربىر ئادەمنىڭ تۆت يىللىق قان - تەرى، ئەجىر - مېھنىتى، مېھىر - مۇھەببىتى ئورتاق بىر نىشانغا بېغىشلاندى... ئاشۇنداق تىرىشىش بىزنى ئاخىرى مۇۋەپپەقىيەت بوسۇغىسىغا باشلاپ كەلدى... چاۋاك، ئالقىش ياغدى... «نەسرەددىن ئەپەندىمنىڭ ئېشىكى» مۇ كىشىلەرنىڭ قەلبىدە ئۇنتۇلماس تەسىر قالدۇرغان ئوبراز بويىچە...

ئارقامغا قارىدىم... نۇرغۇن نەرسە ئېسىمدە، ئەمما يەنە نۇرغۇن نەرسە ئېسىمدە يوق... ئالدىمغا قارىدىم. نۇرغۇن ئارزۇ - پىلانم بار كاللامدا، قەلبىمدە يەنە يېڭىدىن - يېڭى ھەۋەس ئۇچقۇن بولۇپ يېلىنجايتتى. بەلكىم بۇنىڭ بەزىلىرىگە يېتەرەن، بەزىلىرى بەلكىم ھەڭگۈلۈك ئارزۇ - ئارمان پىتى قىپقالار. ئەمما شۇ نەرسىنى بىلىدىم، چۈشەندىمكى: ئىنسان ئۆز نىشانى، ئەقىدە - ئىخلاسى ئۈچۈن توختىماي تىرىشسا ۋە مېھنەت قىلسا ھامان ئەجىرىگە يارىشا نەپ - نەتىجىگە ئېرىشىدىكەن. مەن ئۆزۈمدىن، ئۆز ئاجىزلىقىمدىن ھالقىش سەپىرىدە تېخىمۇ چوڭ قەدەملەرنى ئالسام دەيمەن.

* ماۋزۇ مەسئۇل مۇھەررىر تەرىپىدىن قويۇلدى.
 ئاپتور: شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكىنىڭ ئارتىسى (M3)

ئېسىدە. ياق، يەنە تالاي كىشىنىڭ ئېسىدە بولۇشىمۇ مۇمكىن. شۇ كۈنى چوڭ تىپتىكى مۇزىكىلىق سېرىك تىياتىرى «سالام، نەسرەددىن ئەپەندىم» ئۈرۈمچى «خەلق» تىياتىرخانىسىدا تۇنجى قېتىم قويۇلدى ۋە قالتىس ئالقىشقا ئېرىشتى. شۇ چاغدا تىياتىرخانىنىڭ قانچىلىك ھاياجان، تەنتەنە، ئالقىش بىلەن دەۋرەپ كەتكەنلىكى ئېسىمدە يوق. بىزنىڭ قانچىلىك جىددىيلىك، ھاياجان بىلەن نومۇر ئورۇندىغانلىقىمىزلا ئېسىمدە. شىنجاڭ سېرىكچىلىكىدىكى نامايەندە سۈپىتىدە قارىلىۋاتقان بۇ چوڭ تىپتىكى مۇزىكىلىق سېرىك تىياتىرىغا سېلىنغان غايەت زور مەبلەغ، سىڭدۈرۈلگەن بەھىساب تەر - ئەجىر مېنىڭلا ئەمەس، ئۆمەكتىكى ۋە مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىكى ھەربىر ئادەمنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا ساقلانغان. شۇڭىمۇ مۇۋەپپەقىيەتتىن قەلبلەر شاد، نەتىجىدىن كۆڭۈللەر شادىمان ئىدى. قەلبىمدە كىچىككىنە ۋاقتىدا يانغان ھەۋەس ئۇچقۇنى ئەمدى تېخىمۇ ئوتلۇق مۇھەببەت، سۆيۈنۈش ھېسسىياتىغا ئايلانغانىدى...

سەھنىدە ئالقىش، تەبرىك سادالىرى ئىچىدە مەن ئۆتكەن، ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىمنى ئەسلىدىم. ئۇ، ئاددىي ھەۋەسنىڭ پىشىپ يېتىلىش ۋە بوشاشماس ئەقىدە، ئېتىقادقا ئايلىنىش جەريانى ئىدى... كۆڭلىگە تاتلىق ئارزۇ - ئۈمىدلەرنى پۈككەن بىر بالىنىڭ 17 يىلدىن كېيىن چوڭ تىپتىكى بىر تىياتىردا مۇھىم، شۇنداقلا ئورۇنداش قىيىن بولغان بىر رولنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىپ ئالقىشقا ئېرىشىشى نېمىنىڭ نەتىجىسى؟... جاۋاب نۇرغۇن بولۇشى مۇمكىن. ئەمما ھەممىدىن مۇھىمى، بەرداشلىق بېرىش، توختاۋسىز تىرىشىش، چىن دىلىدىن ئەقىدە - ئىخلاس قىلىش...

نەسرەددىن ئەپەندىمنىڭ ئېشىكى!

ئۆزۈمگە قارايمەن، نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيمەن. «ئەپەندىمنىڭ ئەقىللىق ئېشىكىنىڭ رولىنى ئالسەن» دېگەندە، كاللامدا پەيدا بولغان تۇنجى ئىنكاس «ياق» ئىدى. نومۇس قىلىش، سۆز - چۆچەك، لەقەمگە قېلىشتىن ئەنسىرەش، خۇدۇكسىرەش - مەندە پەيدا بولغان تۇنجى تۇيغۇ ئىدى... ئەمما ئۆمەكتىكىلەر ماڭا، مېنىڭ ماھارىتىمگە ئىشىنىۋاتاتتى، ئۈمىد بىلەن بۇ مۇھىم رولنى ماڭا سۈنۈۋاتاتتى. تۈپ

بۇ ساننىڭ مەسئۇل كوررېكتورى: قۇربان مامۇت، كومپيۇتېر مەشغۇلاتىدا: ماشىنىست ۋە بەتچى رىسالىت مۇھەممەت، نۇر مۇھەممەت ئۆمەر ئۇچقۇن

ھاراق (3)

(ھېكايە)



ئابلىگىم ئەپەيدۇللا

... خىياللار ئالسىرىغان، مەيلى تىرەنككۈ، قىرتاق مەيدانلار ۋە يىقىلغان كىسەلئادەك چېچىلغان. ناگاساكي، خروسىمالارغا ئاتوم بومبىسى تاشلانغان، بىزنىڭ بۇيرىمىز ھاراق بوتۇلكىلىرى تاشلانغان. بىراق ياخشىنىڭ دەرىجىسى ئوخشاش، بىلكى بىزدە ئېغىر. ناگاساكي، خروسىمالاردىكى كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدى زەخمىلەنگەن، بۇيرىدىكى كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدى بىلەن روى تىك زەخمىلەنگەن. — ئابدۇقادىر جالالىددىن: «داغۇ ياكى زىناقۇ؟»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 1995-يىلى 5-، 6- (قوشما) سان

ئۆتۈۋاتقان ئۆلپەتلىرىم ئىدى. گەرچە زاھىر بىلەن سادىق دوستلارنىڭ كۆڭلىنى دەپ ھاراق ئىچىپ بىزدىن بىمەھەل ئايرىلغان، ئابدۇسالاممۇ ھاراق سورۇنىدىكى جىدەلدە قاتىللىق جىنايىتى بىلەن تۈرمىگە كىرىپ قالغان بولسىمۇ، ھاياتلىرىمىزنىڭ يەيدىغان رىزقىمىز باركەن، «ئۆلگەننىڭ ئارقىسىدىن ئۆلگىلى بولماس» دەپ ئىچىپ تۇرۇۋاتىمىز. قۇرۇقلانغان بوتۇلكىلار دۆۋىلىنىپ، ھاراق رومكىلىرى قولىدىن قولغا موكىدەك ئۆتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ.

بۈگۈن جەم بولۇشىمىزدىكى ئەڭ مۇھىم سەۋەب، ئۈرۈمچىدىن كەلگەن، ئۆزى ياش تۇرۇپلا ئىلىم ساھەسىدە تونۇلغان، پىكىرى تىرەن يېقىن دوستۇم قۇتلۇقنىڭ شەرىپى ئۈچۈن ئىدى. — قاندىقىدىن ئىچىمىز، ئىلىنىڭكىدىنمۇ، ئۆزىمىزنىڭكىدىنمۇ ياكى... —

— قاندىقىلا بولسا ئەكەلمەسەن ئادەمنى تەقەززا قىلماي، بىر رومكا ھاراق قۇيماي تۇرۇپ نېمانداق تولا گەپ بۇ! — مەسۇم سىرتىمۇ ئازراق قېقىۋېلىپ كىرگەندەك قىلاتتى. گېپى

- سۈرۈپ ئىچىمىز!
- سۈزۈپ ئىچىمىز!
- كۈلۈپ ئىچىمىز!
- ھۈرۈپ ئىچىمىز!
- پۈرۈپ ئىچىمىز!
- ئۆلۈپ ئىچىمىز!
- خوشە!

بۈگۈنكى سورۇن دوستلارنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن شەھىرىمىزدە ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىغان «ئالتۇن كۆۋرۈك رېستورانى» غا ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى. ئەمەلىيەتتە ھاراق ئىچىش دېگەن سورۇن تاللايمۇ كەتمەيدۇ، قەيەردە ئولتۇرۇپ ئىچسىمۇ بەربىر، ئوخشاشلا ھاراقنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋېرىدىغان گەپ! ئەمما بۈگۈنكى سورۇنغا جەم بولغانلار ئۇزاق يىللىق ئىچىشىپ



مۇشۇ رومكىنى ياشتا بىزلەردىن چوڭ، ئاكا يوللۇق بولغان ئۆزلىرىگە تۇتاي، - توختاخۇن تەمبۇرغا رومكىنى تەڭلىدىم.

ئاغىنىلەر ماڭا ھەيرانلىق، ئەپسۇسلىنىش ئىچىدە قاراشتى. ئابلەت بىلەن پەرھاتنىڭ كۆزلىرى: «قۇتلۇققا نېمىشقا ھاراق تۇتمايسەن؟ ئاچچىق ھاراقنى بىزلا ئىچەمدۇق، ئۇنىڭ جېنى جان، بىزنىڭ جېنىمىز جان ئەمەسمىكەن؟ ئاغىنىگە يان باسساڭ بولمايدۇ...!» دەۋاتاتتى. بىلىپ تۇرىمەن، قائىدە بويىچە ھاراق سورۇنىدا تۇنجى رومكا ھاراق سورۇندىكى ئەڭ ھۆرمەتلىك مېھمانغا تۇتۇلىدۇ ئەمەسمۇ! ئەمما قۇتلۇق سورۇنغا كېلىشتىن ئىلگىرىلا ماڭا ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىنى، سورۇندا خىجىل قىلماسلىقىنى ئالاھىدە ئۆتۈنگەچكە ئۇنىڭغا ھاراق تۇتمىغانىدىم.

مېنىڭچە بولغاندا، مېھماننىڭ رايىغا باققانلىقىمۇ ھۆرمەت قىلغانلىق، ئۇنى ئەڭ ياخشى مېھمان قىلغانلىق. بولمىسا، مەن بۈگۈن قۇتلۇققا ئاچچىق ھاراقنى زورلاپ ئىچكۈزسەم، بىرسى، ئۇنىڭ سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزگەن بولمەن، يەنە بىرسى، ئۆز ئىرادەمنى ئۇنىڭغا زورلاپ تاڭغان بولمەن. بۇ ئۇنى مېھمان قىلىش ئەمەس، جازالىغان بىلەن ئوخشاش ئەمەسمۇ؟! ھاراق ئىچىلمەكتە، باياتىن ئەدەپ بىلەن ئولتۇرغانلار ئەمدىلىكتە ئىچىلىپ، خۇشخۇيلىشىپ، چاقچاقلاشماقتا. ئۆزۈمچە يەنە ھاراقنىڭ بۇ كارامىتىدىن سۆيۈنۈپمۇ قالدىم. دېمىسىمۇ، سەن بىر سورۇن قىلساڭ، خۇددى مەسچىتتە ئولتۇرغاندەك سۈكۈنات ھۆكۈم سۈرسە، ئولتۇرۇشۇڭ قىزىمىسا، كۆڭلۈڭ يېرىم بولىدىغان گەپ. ھاراق ئىچىلگەنچە سورۇندىكىلەرنىڭ روھىمۇ كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. قۇتلۇقنىڭ غەرب ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيىتى، دۇنيا ئىقتىسادى، مىللىتىمىزنىڭ ساپاسى، ياشاش پىسخىكىسى، قەدىمكى كۇسەن ھەققىدىكى ئادەمنى چوڭقۇر ئويلىنىدۇرىدىغان، يىراق ئۆتمۈشنى ئەسلىتىپ، ئۆزىمىزنىڭ كىملىكىنى تونۇتۇپ، قانداق ياشاشقا ئۈندەيدىغان ئاجايىپ تىرىن سۆزلىرىنى ئارىلاپ ئابلەت بىلەن پەرھاتنىڭ چاقچاق - يۈمۈرلىرى، «قېنى، بىز بىلەن ئىچىشىدىغان قىزلار؟» دەپ توۋلاپ قويۇشلىرى ئۈزۈپ قويۇۋاتاتتى. ھاراق دېگەننىڭ بولمايدىغان يەنە مۇشۇنداق يەرلىرىمۇ بار - دە!

ئۈرۈمچىدىن كەلگەن ئەزىز مېھمان بىلەن بىر رومكا ئىچىشكۈم بار، - ئابلەت تۇرۇپلا تەخسىدىكى ھاراقنى كۆتۈرۈپ قۇتلۇقنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇنىڭ يۈزى خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزارغان، كۆزلىرى خۇددى قارچۇقى تارتىپ، پەغەز قاپاقلىرى ئاستىدا تېخىمۇ ئىچىگە كىرىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى، تەرلىگەن پېشانىسى مەس تاۋاقتەك پارقرايتتى.

رەھمەت، كۆڭلىڭىز تېگىل بولدى، مەن ئەزەلدىن ھاراق ئىچمەيمەن، خاپا بولمىسىڭىز، - قۇتلۇق ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆزى خاھلىق ئېيتتى.

مەنى بى ئالسىلا دەيمەن. ھاراق دېگەن ئاپتونوم

تۇز، نېمە خىيالغا كەلسە شۇنى دەيدىغان بۇ ئاغىنىمىز بىلەنمۇ ھاراق سورۇنىدا ئۈلپەتچىلىك قىلىپ تونۇشۇپ قالغاندۇق.

يەنىلا يۇرتىمىزنىڭكىدىن ئىچمەيلىمۇ؟ - ئابلەت دەرھال گەپ قىستۇردى.

بەش يۇلتۇزلۇق بىر بوتۇلكا «كۇسەن مۇقەددەس ھارىقى» تەخسىدىكى رومكىلارغا قويۇشۇمنى كۈتمەكتە. سورۇننى مەن تۈزگەچكە ھاراقنى چوقۇم ئۆزۈم قويۇشۇم كېرەك، قائىدە شۇ. قويغانىكەنمەن، ئىككى ئېغىز قەدەھ سۆزى قىلىپ، ئۆزۈم ئاۋۋال ئىچىشىم كېرەك. نېمە ئامال؟ بۇرۇندىن تارتىپ ھاراقكەشنىڭ سورۇنىدا داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئادەت شۇكەن، مەن بىر ئادەمنىڭ بۇنى ئۆزگەرتىشىم مۇمكىن ئەمەس!

ئىشە ئىچىدە تۇرغان ئاشۇ سۈزۈك سۇيۇقلۇققا قاراپ بىر ھازا تۇرۇپ كەتتىم. ئۇنىڭدا قانداق سېھىر - ئەپسۇن باردۇر دەيمەن؟! مىڭ قېتىم توۋا قىلىپمۇ، ھەتتا جېنىمىزنى سېلىپ بېرىپمۇ يەنە مۇشۇ ھاراقنى قۇتۇلالمىغىنىمىز قىزىقتە! يىراق تارىختا بوۋىلىرىمىز بۇلاق سۇلىرىنى ئېلىپ سۇ ئىچكەن قاپاقلار ھازىر ئۇنتۇلۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئىئورنىقلارغا ھاراق قاچىلىنىپ، سەھەرنىڭ ساپ ھاۋاسىدەك پاكىز، مول تەبەككۈر ۋە تەسەۋۋۇرغا تويۇنغان نېرۋىلىرىمىزنى، ئەزەلدىن جاسارەت ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بەقۇۋۋەت تەنلىرىمىزنى ئۆز ئىختىيارلىقىمىز بىلەن توختاۋسىز زەھەرلەۋاتىمىز. توۋا، ھاراق ئۆزى شۇنچە ساپ، سۈزۈك تۇرۇپ نېمىشقا ئادەمنى مەست قىلىدىغاندۇ؟ «غەربكە ساياھەت» فىلىمىدىكى ئادەم سۈرەتلىك جىنلارغا ئوخشاش ھاراقمۇ كۆرۈنۈشتە، نەپىس بوتۇلكا ئىچىدە بىزنى ئۆزىگە تارتىپ، ئەمەلىيەتتە ئادەمگە زىيانكەشلىك قىلمايدىغاندۇ - يە؟! دوستلۇق رىشتى، ئەل - ئاغىنىدارچىلىق پەقەتلا مۇشۇ زەھەردەك ئاچچىق ھاراق ئۈستىگە قۇرۇلىدىغان، بىر - بىرىمىزگە زورلاپ ھاراق ئىچتۈرىدىغان بولساق، كىيىنكى ئىشلار نېمە بوپكىتەر؟! - بۈگۈنكى بۇ سورۇنىمىز بەك خاسىيەتلىك... - مەن ئابلەتنىڭ نوقۇشى بىلەن خىيالدىن ئويغىنىپ، لىق ھاراق قويۇلغان رومكىنى خۇددى قورام تاشنى كۆتۈرگەندەك تەسلىكتە قولۇمغا ئېلىپ، قەدەھ سۆزىنى باشلىدىم:

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

سورۇندا كۆڭۈلدىكى دوستلار جەم بوپتىمىز. قېنى، ھەرقايسىڭىلارغا تونۇشتۇرۇپ ئۆتسەم، - مەن قۇتلۇقنى ئىما قىلىپ دېدىم، - بۇ ئەزىز مېھمان ئۈرۈمچىدىن كەلگەن يېقىن دوستىمىز، ئىلىم ساھەسىدە ياش تۇرۇپلا شۆھرەت قازانغان قۇتلۇق ئەپەندى بولىدۇ. شۇڭا كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى دېيىشىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرساق. ھاراق ئىچىش مەقسەت ئەمەس. «موللامنىڭ ئالدىدا تىلىڭنى يىغ، ئۈستامنىڭ ئالدىدا قولۇڭنى» دەيدىغان گەپ بار بىزدە. شۇڭا سورۇندا دوستىمىز قۇتلۇقنىڭ ھېكمەتلىك پاراخلىرىنى كۆپرەك ئاڭلىساق. قېنى،

رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت مەركىزى ئۈرۈمچىدە ئىجاد بولغان. سىلى ئىچىمىسىلە قاملاشمايدۇ، بىزنىڭ ئىچكىنىمىزگە قاراپ زېرىكىپ قالسا. مەنسۇرنىڭ ئاغىنىسى بارغۇ، بىزنىڭمۇ ئاغىنىمىز. ھەرقانچە چوڭ شەھەردىن كەلگەن بولسىمۇ، بىزنى ئۇنداق كىچىك كۆرمىسىلە دەيمەن. مېنى يالۋۇرغۇزماي ما ھاراقنى بى ئالسا!

— ئاداش، قۇتلۇققا ھاراق زورلىمايلى، ئۇنىڭ ھاراقىنى ماڭا بەر، قۇتلۇقنىڭ ئورنىدا مەن ئىچىۋېتەي، — مەن قۇتلۇقنى ئوڭايىسىزلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ھاراق ئىچكۈم بولمىسىمۇ رومكىغا قولۇمنى ئۇزارتتىم. قۇتلۇق نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، پىيالىدىكى چېينى كۆتۈرگىنىچە ئۆرە تۇراتتى. — سەن ئىشىڭنى قىل، ھاراقنى يا مەن ساڭا تۇتمىسام، سەن نېمە ساقال تاراپ يۈرسەن؟ بىز دېگەن كۈندە بار ئادەملەر، قاچانلا ئىچسەك بولۇپرىدۇ. مەن ماۋۇ يىراقتىن كەلگەن مېھمان بىلەن تونۇشۇۋالاي، بىرنى سوقۇشتۇرۇۋالاي دەۋاتىمەن! — دېدى ئابلەت مېنى سىلكىۋېتىپ. ئۇنىڭ تۇرقىدىن قۇتلۇق بىلەن بىر رومكا ئىچمىسە زادىلا ئۇنىمايدىغاندەك قىلاتتى. مەست بولغانچە ھاراقنى باشقىلارغا زورلاش ھاراقكەشنىڭ ئادىتى بولسا كېرەك. قىزىشقانچە ھاراقنىڭ مۇشۇنداق «مېھرى» نىڭ كۈچىيىپ كېتىشى — زە.

— زادىلا ئىچمىگەندىم، ھەرقايسىسىڭلارنىڭ ھۆرمىتىگە بۈگۈن پەقەتلا مۇشۇ بىر رومكىنى ئىچەي، ئەمما قايتا زورلىمىساڭلار، — سورۇندىكىلەر بىلەن تۇنجى ئۇچرىشىش بولغىنى ئۈچۈنمۇ ياكى گەپ ئېغىر كەلدىمۇ، قۇتلۇق ئالدىدا ھاراق تەڭلەپ تۇرۇۋالغان ئابلەتكە يۈزكېلەلمىگەندى. ئۇنىڭ سوزۇنچاق يۈزىدە خاپىلىق ئالامىتى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. شۇنىڭغا قارىغاندا دۇنيادىكى ئەڭ تەس ئىش ئىلاجىسىزلىق بولسا كېرەك. مانا ھازىر، توم-توم كىتاب يېزىپ ھەممىگە تونۇلغان، ھەتتا ئەنگىلىيە، گېرمانىيىلەرگىمۇ چىقىپ خەلقئارالىق مۇنبەرلەردە نۇتۇق سۆزلەپ زىلزىلە قوزغىغان ئالىم بىر رومكا ھاراق ئۇستىدىن غالىب كېلەلمەي، توغرىراقىنى دېگەندە ئابلەتنىڭ سېسىق تۇخۇمدەك كۆڭۈلىنى ئايىنىتىدىغان سۆزلىرىگە بەس كېلەلمەي رومكىنى قولغا ئالدى. سورۇندىكىلەرنىڭ چىرايىدا خۇشھاللىق جىلۋىسى، مەمنۇنىيەت ئالامىتى چاقنىماقتا. ئۇلار قۇتلۇقنىڭ ھاراق ئىچكىنىگە، مېھماننىڭ كۆڭلىنى ئاللىغىنىغا خۇش بولۇپ سۆيۈنمەكتە ئىدى. بىراق، بىز بىردەملىك كۆڭۈل خۇشىمىز ئۈچۈن بىر ئالىمىمىزنى قىيناپ، ئۇنىڭ ئىلىم تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ھۈجەيرىلىرىنى زەھەرلەۋاتاتتۇق.

قۇتلۇق بىر رومكا ھاراقنى تولىمۇ تەسلىكتە تولغىنىپ تۇرۇپ ئىچتى. ئۇنىڭ ھاراق ئىچكەندىكى ھالىتى خۇددى چوغ يۇتۇۋالغان ئادەمگە ئوخشايتتى. ۋەدەمنى ئىشقا ئاشۇرالمىغىم

ئۈچۈن كۆڭلۈم بىرقىسىملا بوپقالدى. شۇ تاپتا كىمدىن رەنجىش، كىمنى ئەيىبلەشنى بىلەلمەيۋاتاتتىم.

— مەنسۇر ئاداش، پۇشتەك چېلىپ جىنلىرىڭنى چاقىرمامسەن دەيمەن، — پەرھات بىردىنلا ئېغىز ئاچتى، — ئۈرۈمچىدىن ئاغىنەڭ كەلسە مۇشۇنداق سىدام ئولتۇرىمىزمۇ دەيمەن. تانسا-پانسا قىلمايمىزمۇ؟! مېنىڭچە، بۇ ئاغىنىمىز ھاراق ئىچمىگەندىكىن چوقۇم قىز-چوكانلارغا پەيزى بار. بۇ ئاغىنىمىز نېمىشقا ئىچمەيدۇ، بىلەمسەن؟ سورۇندا قىزلار يوق، ئىچىلالمىغاچقا ئىچمىدى. شۇ تاپتا قىزلار بولىدىغان بولسا ئەمما لېكىن ھاراقنى كارامەت ئىچىپ قوياتتى — دە!

— توغرا، پەرھات توغرا دېدى. دېمىسىمۇ باشقىلىرىمىز سورۇن قىلساق بۇنداق سىدام ئولتۇرمايتتۇق، بۈگۈن قانداق بوپكەتتى بۇ ئىشلار؟! — دېدى ئابلەتمۇ ئۇلاپلا، — سەن خىجىل بولساڭ مەنلا چاقىراي بولمىسا...

— بولدى، بۈگۈنچە مۇشۇنداق ئولتۇرايلى، قۇتلۇق بىر ئوبدان ئېسىل گەپلەرنى قىلىپ بېرىۋاتسا نېمە قىلىمىز ئۇ نېمىلەرنى چاقىرىپ، — مەن تېلېفون قىلغىلى تەمىشلەنگەن ئابلەتنى توختىتىپ قويدۇم، — بۈگۈنچە رەنجىمە، تۈلكە جىنلىرىڭ بىلەن كېيىن ئايرىم ئولتۇرۇۋالارسەن، ئاداش. — ئادىشوي، كاللاڭ جايدىمۇ سېنىڭ؟ مەن بارغۇ،

ئۆزۈمنى ئەمەس، ما مېھماننى ئويلاۋاتىمەن، سېنىڭ يۈزۈڭنى دەپ شۇنداق قىلىۋاتىمەن! بولمىسا، ماڭا قىز دېگەن ساھاندىك، كوچىدا ماڭساممۇ قەدەمدە بىر پۇتلىشىپ تۇرىدۇ! ماڭا باياتىن تېخى بىرنەچچە تۇمۇچۇقتىن تېلېفون كەپتىكەن، ۋاقتىم يوق دەپ كەسكىن رەت قىلىۋەتتىم، — دېدى كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئابلەت.

— مۇشۇ ھۆرمەتلىك ئالىم مېھمان بىلەن مەنمۇ بىر رومكا ئىچىۋالاي دەيمەنغۇ، — پەرھات ھاراقنى كۆتۈرۈپ قۇتلۇقنىڭ ئالدىغا باردى. ئۇنىڭ غىلايغان كۆزلىرى، كالىپۇكلرىنى توختىماي يالاشلىرىدىن ئوبدانلا تەڭشىلىپ قالغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى.

— بۇ، بۇ... — قۇتلۇق گەپ قىلساڭچۇ دېگەندەك ماڭا تەلپۈرۈپ قارىدى. — پەرھات ئاداش، گېپىمىزدە تۇرايلى، قۇتلۇققا ئەمدى ھاراق زورلىما، بىزنىڭ يۈزىمىزنى دەپ بىر رومكا ئىچتى ئەمەسمۇ، ئەمدى ئىچمىسۇن! — مەن دەرھال ئارىغا كىردىم.

— ئادىشوي، نېمە دەۋاتىسەن؟ سەن مېھماننىڭ ھۆرمىتىنى قىلمىغىنىڭ بىلەن مانا بىز قىلىمىز جۇمۇ. مەن قۇتلۇققا ھاراق تۇتۇۋاتسام سەن نېمە ئارىلىشىسەن. بايا ئابلەت تۇتقان ھاراقنى ئىچتىغۇ. مەن مېھمانغا زەھەر تۇتۇپتىمەنمۇ-يا؟! ئۇ دۇنياغا بارغاندىمۇچۇ بىرەر ئالىم بىلەن ھاراق سورۇنىدا ئىچىشكەنمۇ دەپ سورايىمىش...

يوغىناپ كەتمە، ئاداش. يېڭىياچە تونۇشۇپ قالدۇق، بىرەر رومكا ئىچىشىپ باقمىلى، — مەسۇم مەستلىكتىن ئەلەكەلەپ قالغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا گۆلەيدى.

— شۇنى دەيمەن، ماشىنا دېگەن يوغان نېمە ئەمەس، ئەل — ئاغىنە مۇھىم جۈمۇ، مەنسۇر!

سېسىق گەپتىن قۇتۇلماق تەس، تەڭشەلگەندە ھەممىسىنىڭ كۆڭلى بىر — بىرسىدىن زىللەشپ، كاجلىشىپ، ئۆزىنىڭلا گېپىنى قىلىپ تۇرۇۋالدىغان گەپكەن. بىرنەچچە رومكا ھاراقنى ئارتۇق ئىچىۋالدىم. قايتىدىغان چاغدا رېستوران خوجايىنىنىڭ: «تەڭشىلىپ قاپلا، ماشىنا ھەيدىمىسىلە، ماشىنىلىرىغا مەن قاراپ قوياي، ئەتە كېلىپ ئەكەتسىلە» دېگەن ياخشى كۆڭلىگە قوپال گەپلەر بىلەن دەشنام بېرىپ، پىكاپنى ئوت ئالدۇردۇم. كاللام ناھايتى ساقىتەك ئىدى، ھەممە نەرسىنى ئوچۇق كۆرۈۋاتاتتىم، قورقۇمسىزلىشىپ، بەجايىكى شىردەك يۈرەكلىك بوپكەتكەندىم.

قىقاس — چۇقان بىلەن يولغا چىقتۇق. خۇددى يۇلتۇزلار ھەم كوچا چىراغلىرى بىلەن بەسلەشكەندەك پىكاپنىڭ ھەممە چىرىغىنى يېقىۋېتىپ كېتىۋاتتىمىز. ياز ئايلىرى بولغاچقا پىكاپنىڭ ئەينەكلىرى چۈشۈرۈۋېتىلگەن، پىكاپ دېرىزىسىدىن كىرگەن شامال يۈزلىرىمىزگە ئۇرۇلاتتى. ئالا — تاغىل ۋارقىراشلىرىمىز، قىقاس — چوقانلىرىمىز كېچە جىمجىتلىقىغا سىڭىپ باراتتى.

— ئاداش، ماشىناڭنى ئۇدۇل «سۇباش قەدىمىي شەھىرى» گە ھەيدە. قۇتلۇق بايا «سۇباش قەدىمىي شەھىرى» توغرىلۇق سۆزلىمىدىمۇ؟ يىراق ئەمەسكەن، ئونبەش مىنۇتلۇق يولمىش، بى كۆرۈپ كېلەيلى. مۇشۇ يەردە تۇرۇپمۇ ئۆزىمىزنىڭ تەۋەررۈكلىرىدىن خەۋەرسىز يۈرۈپتۇق ئەمەسمۇ.

— ناھايتى بەلەن گەپ بولدى، — ئاغىنىلەر تەڭلا چاۋاك چېلىشتى، — شۇنداق قىلايلى، مەدەنىيەت دېگەننى باشقىلار تەتقىق قىلغان يەردە، بىز ھېچ بولمىسا كۆرۈپ باقمىلى!

— بولىدۇ، چاتاق يوق!

پىكاپنى «سۇباش قەدىمىي شەھىرى» گە قاراپ ھەيدىدىم. ئابىلەت بىلەن پەرھات يەنىلا قىزلار توغرىلۇق لەتىپە سۆزلەپ كۈلۈشمەكتە، مەسۇم بىلەن توختاخۇن تەمبۈرمۇ مۇقام توغرىلۇق پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەندى. قاياقتىندۇر بىر ئادەم ئەرۋاھتەك پەيدا بولۇپ، يىراقتىنلا پىكاپنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى.

— ماۋۇ جېنىدىن تويغان ساراڭنىڭ ئۆلگۈسى كەلدىمۇ — نېمە؟! — پىكاپنى ئالاقزادىلىك ئىچىدە قاتتىق تورمۇزلىدىم، پىكاپ ئازراق سۈركىلىپ، چېپىدە توختىدى.

— ۋوي، دېگەندەك جەمىشت ساراڭكەنغۇ بۇ؟! ... ئالدىدا تۇرغان كىيىملىرى قاسماق، ساقاللىرى چاڭگىلىشىپ كەتكەن تونۇش چىرايغا قاراپ توۋلۇۋەتتىم، — شۇنچە كېچىدە بۇ يەردە نېمىش قىلىدىغاندۇ بۇ ساراڭ؟! ...

— ھەي ئاداش... قۇتلۇق مەن بىر نەرسە دەي دېگۈچە رومكىنى قولغا ئېلىپ ماڭا «بولدى، گەپ قىلما» دەپ ئىشارە قىلدى ۋە «خوشە» مۇ دېمەي ھاراقنى ئىچىۋېتىپ سىرتقا ماڭدى. مەن دەرھال ئارقىسىدىن چىقتىم.

— ياتاققا قايتىپ ئارام ئالاي، يەنە ئولتۇرسام ياخشى بولمىغۇدەك، — ئۇنىڭ قاتتىق رەنجىگەنلىكى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى.

— خاپا بولما، ئاداش، بۈگۈن ساڭا ھاراق ئىچكۈزگىنىمىز پەقەتلا قاملاشمىدى. قەسەم قىلاي، بۇندىن كېيىن ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمىز، مەنمۇ ئىلاجسىزلىقتىن...

— بىر ئوبدان مېھمان قىلغان تۇرساڭ، نېمىشقا خاپا بولاتتىم؟ قارىمامسەن، «ئېشىكىم نەدىن بىلۇر كۈنجۈرە بىلەن ناۋاتنىڭ پەرقىنى» دېگەندەكلا بىر ئىش بولدى. ئەمەلىيەتتە ئۇلاردىنمۇ يامانلاپ كەتكىلى بولمايدۇ، باشقىلارنىمۇ مەندەك بول دېسەك بولمايدۇ — دە! ... بولدى، كىرىپ كەتكىن، رەھمەت ساڭا، ئەتە كۆرۈشەيلى.

— مەنسۇر ئاداش، ئاشۇ بى ئۈرۈمچىلىككە ئەجەب قىپكېتىدىكەنەنەن. پايپىتەك بولۇپ ئارقىسىدىن ئىشىكىگە ئۈزۈتىپ چىقىشلىرىڭ تېخى. ۋاي، سەن بىلەن بىز ئۈرۈمچىگە بېرىپ قالساق بارغۇ، «بىزنىڭ ئۆيلەر ئاشۇ كۆرۈنگەن بىنانىڭ ئارقىسىدىكى بىنادا، باراسلەر — ھە...» دەپلا كېتىپ قالىدىغان ئۈرۈمچىلىك ئۇ... — دېدى ئورنۇمدا ئولتۇرۇپ بولغىچە كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ مەسۇم.

— ۋاي شۇنى دەيمەن، — ئۇلاپلا ئابىلەتمۇ گەپ قىستۇردى، — ئۈرۈمچىلىك دېگەن بارغۇ، ئۇچىغا چىققان قىزىل كۆز خەق ئۇ. بىز بۇ يەردە بېشىمىزغا ئېلىپ قىلمىغاننى قىپكەتكەن بىلەن، ئۈرۈمچىگە بېرىپ قالغىلى، ئۇسۇۋالساقمۇ تونۇمايدۇ.

— ئۇنداقتۇمۇ دەپ كەتمەڭلار ئاغىنىلەر، ئۈرۈمچىلىكىڭمۇ ھەممىسى ئوخشاش ئەمەس. قۇتلۇق ئېسىل ئاغىنىمىز. ئۇ بىر تالانت ئىگىسى بولۇپلا قالماي، يەنە تېخى ئېسىل پەزىلەت ئىگىسى. سەل مەجەزى يوق، ئارام ئېلىش ئۈچۈن ياتقىغا كەتتى، سىلەرمۇ ئاغزىڭلارغا كەلگەنچە جۆيلىسەڭلار بولمايدۇ — دە؟! ...

— ۋاي شۇنداقتۇمۇ بالاڭزا، ئەجەب ئاقلاپ كەتتىڭزا ئۈرۈمچىلىك دېگەننى. ئەمەسە مۇشۇ گۇناھىم ئۈچۈن ساڭا بىر رومكا تۇتتۇم، كېلە، بىرنى ئىچىمىز! — دېدى مەسۇم بېلىق كۆزى قىلىپ ھاراق قۇيۇلغان رومكىنى تەڭلەپ.

— ئاداش، قولۇمدا رول بار، ئەمدى ئىچمەي. — قىزىق گەپ بولدىدە — بۇ. مەن مەستمۇ ياكى سەن مەستمۇ؟ بۇ سورۇن زادى كىمنىڭ؟! ماشىنا ئالدىم دەپ ئۇنداق

قالمايدىغان بولدى. ئاڭلىسام، «ھاراق ئىچىپ، ئۆيگە كەچ كىردىڭ، سەندەك ھاراقكەشتىن تويدۇم...!» دەپ ئانىسىنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ كەتكەن ئايالىم قازا قىلغانلىق خەۋىرىمىزنى ئاڭلاپلا ھوشىدىن كەتكەنمىش، ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەن ئىككى بالاممۇ قاتتىق ئۇن سېلىپ يىغلاپتۇ. قالغانلىرىغۇ ئاياللىرىنى بەزدۈرگەن بويتاقلار ئىدى. ئەمما مېنىڭ ئايالىم تېخى ياش ھەم چىرايلىق ئىدى. ئەمدى ئۇ ئىككى بالا بىلەن قانداق قىلار؟ ئۇنى قايسى بۇقا پاتاڭدىن بىرسى خوتۇن قىلىۋالار؟ يەنە شۇ قۇتلۇق، ئايالىمنىڭ ھوشىغا كېلىپ: «ئېرىمنى ئۆلتۈرگەن قاتىل سەن، سېنى دېمىسە ئۇ ھاراق ئىچمەيتتى، ئېرىمنى تۆلەپ بەر!» دەپ ياقىسىغا ئېسىلىشلىرىدىن رەنجىپ كەتمەي، پۈت-قولى يەرگە تەگمەي يۈگۈرۈپ يۈرۈپ بىزنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىمىزنى بىر تەرەپ قىپتۇ. ئۇ، قايغۇرغان، خۇددى بۇ ئىشتا ئۆزى ئەيىبلىكتەك كۆڭلى غەش بولۇپ، ھاراق ئېلىپ كەلگەن بۇ ئېغىر پاجىئەگە قاتتىق ئېچىنغانىدى.

— ھاراق ئىچىپ ئۆلگەن ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈش جايز ئەمەس! — ئاپئاق سەللىلىك، يۈزلىرى ياغلاپ قويغان توقاچتەك پارقراپ، كۆزلىرىدىن ئەقىل نۇرلىرى چاقناپ تۇرىدىغان نۇرانە چىراي، بەستلىك ئىمام ئاچچىقى بىلەن جامائەتكە شۇنداق دەپتۈدەك.

— بۇنداق قىلساق سىياسەتكە توغرا كەلمەس، ئىمامئاخۇنۇم. ئەمدى ئۇمۇ بىر تەقدىر دېسە، يەيدىغان رىزقى شۇنچىلىك. گۇناھى بولسا ئۇ دۇنيادا تارتار. بىزدىكى بىلەن، ئاجىز كېلىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاراق ئىچىپ ئۆلگەن ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمەپتۇ دېسە، ئالمادىس ھۆكۈمەتنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قالمىمۇ... — شالاڭ جامائەتنىڭ ئاخىرقى گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئىمام چۆچىگەندەك بولۇپ دەرھال دۇئاغا قول كۆتەرگەنمىش...

بەشىمىز گۆرلەردە قاتارلىشىپ ياتىمىز. ھاراقنىڭ بەتبۇي ھىدى يۇيۇپ-تارىلىپ يەرلىكلەرگە قويۇلغاندىن كېيىنمۇ مېيىلىرىمىزدىن كەتمىگەندى.

— بۇ پاسقلارنى قاچان سوراقتا تارتىمىز؟ — يېقىنلا يەردىن سۆزلەشكەن ئاۋاز كېلىۋاتاتتى.

— جەمىشت دېگەن ساراڭمۇ تۈنۈگۈن بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئۆلۈپ كەتكەن بالىلىرىنىڭ قەبرىسىگە مىنىپ ئولتۇرۇپ ئىچىپ، شۇيەردىلا ئۆلۈپتۇ، ئۇنىمۇ يەرلىكىگە قويغاندا بىراقلا سوراق قىلارمىز، — مۇنكىر-نەكىرلەر بىز توغرىلۇق سۆزلىشىۋاتاتتى. ما ئىشنى كۆرۈڭ، ھاراق ئاخىرى جەمىشت مۇئەللىمىڭمۇ بېشىغا چىقىپتۇ.

— بۇ يىل ھاراق ئىچىپ، ئىسپىرتتا زەھەرلىنىپ ئۆلگەنلەر تالاي. بۇ بەشىنىڭ يېنىدىكى ئىككى گۆردىمۇ ھاراققا ئۆلگەن زاھىر، سادىق دەيدىغان ئىككىسى بار.

— ھى-ھى-ھى... بالام، بالام مۇشۇ يەردە... ماڭا ھاراق، ھاراق بەرسە... ئۇ ئاۋۋالقىدەكلا قوللىرىنى ئارىدەك سوزۇپ ئالدىمغا كەلدى.

«ھەي بىچارە، يەنە شۇ بالىلىرىنىڭ دەردىدە يۈرۈپتۇ-دە!» — ئىچىمدە شۇلارنى ئويلاپ، پىكاپنىڭ ئارقىسىغا قويۇپ قويغان بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئۇنىڭغا بەردىم، باشقا ئىشلارنى ئويلاشقا چولام يوق ئىدى، قەدىمىي شەھەرگە تېزراق بېرىشنىلا ئويلايتتىم. جەمىشت ساراڭ ھاراقنى خۇددى بوۋاق بالىنى كۆتۈرگەندەك قۇچاقلغىنىچە قاراڭغۇلۇق ئىچىگە شۇڭغىدى.

— ھارىقىم بار، ھارىقىم بار... ۋاي بالام، ۋاي بالام، نەدىسەن بالام...

— ما ساراڭ نەدىسەن پەيدا بولدى كەيىمىزنى ئۇچۇرۇپ، «سۇباش» تا ئىچىدىغان ھارىقىمىزنىمۇ ئېلىپ ماڭدى دېسە.

— جەمىشت مۇئەللىم دېگىنى شۇكەن، بالا دەردى ئەجەب يامانكەن-ھە

— ھەي بىچارە... —

سەپىرىمىزنى داۋاملاشتۇردۇق. كۆز ئالدىمدا ھېلىدىن-ھېلىغا خىلمۇ خىل ھاراق بوتۇلكىسى ئايلىنماقتا. تۇرۇپلا زاھىر، سادىق، ئابدۇسالاملار ئېسىمگە كېلىپ، ئېغىر خۇرسىندىم. بەلكىم «ئۇلارمۇ بولغان بولسا...» دېگەنلەرنى ئويلىغاندىمەن. پىكاپ 150 كىلوگىراملىق سۈرئەت بىلەن كېتىۋاتقان بولسىمۇ، يەنىلا ئاستا مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا. يول يېڭىدىن ياسالغاچقا سىلىق ئىدى، پىكاپ ئازراقمۇ سىلكىنمەيتتى. مەن ماي كىلاپاننى كۈچەپ دەسسەشكە باشلىدىم. ئاغىنىلەر ئالا-تاغىل ۋارقىرىشىپ، ناخشاغا چۈشكەندى:
 پار بىلەن ئىچىم شاراب،
 بىر يىپىل تولىدى.
 ئالدىراپ بىرگىن كۆڭۈلنىڭ
 ئىتۋارى بولىدى.
 * * *

ئاھ، خېنىم داڭغىزىدە،

شۇل ھاراق، شۇل جوزىدا... «بىر خۇشھاللىقنىڭ بىر يىغىسى بار» دېگەندەك، پىكاپ بىر دوقمۇشقا كەلگەندە «ۋاي، چاتاق بولدى!» دېيىشكە ئارانلا ئۈلگۈرەلدىم. ناخشا ئەۋجىگە چىققاندا پىكاپ بىر تاشقا ئۇرۇلۇپ، ھاڭدىن تۆۋەنگە قاراپ ئۇچتى.
 * * *

نامىزىمىز بەك ئاددىيلا ئۆتتى. بەشىمىز زاھىر بىلەن سادىقنىڭ قەبرىلىرىنىڭ يېنىغا قويۇلدۇق. ھاراق ئىچىپ ئۆلگەن ئىمانسىزلار دەپ، ھېچكىم ئۇلارنىڭ يەرلىكىگە يېقىن يولمىغانىكەن، مانا ئەمدى بىز كەلدۇق. ئۇلارمۇ يالغۇز

— بۇ دوزىخىلارنى سىم قامچا، تۆمۈر توقماق بىلەن راسا ئەدەپلەپ، ئىچكەن ھارنىقى بۇرندىن بۇلاق چىقىرىۋېتەيلى. — پەرمان چۈشكەن ھامان جازالاپ، ئارقىدىن ئوتقا تاشلايمىز.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كالامدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى. قاتتىق ئۇرۇۋەتسە قانداق قىلغۇلۇق؟ ئوتتا كۆيدۈرىمىز دېگىنچۇ تېخى!

— بېشىم بەك قاتتىق ئاغرىۋاتىدۇ، ھاراق چىشلىۋاپتۇ، — پەرھات ھەممىدىن بۇرۇن ئېغىز ئاچتى، — بىر رومكا ھاراق بولسا چىشىنى چىقىۋېتەتتىم.

— شۇنى دېمەمسەن، ئەمدى مەڭگۈ ئىچەلمەيدىغان بولدۇقتە! — ئابلەتمۇ ئارقىدىنلا گەپ قىستۇردى، — خام يېگۈدەك قىزلار ئۇ دۇنيادا قالدى مانا!

— تەمبۈر بولغان بولسا قېنىپ بىر چالاتتىم - دە. — ئەزرائىلنىڭ ئالدىغا كەلگەندىمۇ يەنە ئىچىدىغاننىڭ، قىزلارنىڭ، ناخشا توۋلايدىغاننىڭ گېيىمۇ؟ ھايات قالغانلار بىزدەكلا بولسا، تۈگىشىپتۇق، قان بىلەن كىرگەن خۇيمىز جان چىققاندىمۇ ئۆزگەرمىگۈدەك، — مەن ئىچ - ئىچىمدىن ئېغىر ئۇھ تارتتىم، — قايتا تۇغۇلۇش ئىمكانىيىتى بولغان بولسا...

— بەربىر جازالانغۇدەكمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە بەشەيلەن ھەمراھلىق يېتىپتىمىز، بىكار تۇرغۇچە مەن سىلەرگە بىر يۈمۈر سۆزلەپ بېرەي، — دېدى مەسۇم غېمىدە يوق.

— دېگىنە، قېنى ئاڭلايلى، قاراڭغۇ گۆردە زېرىكىپ ياتقۇچە، بىردەم - يېرىمدەم گەپ دۇتار قىلساقمۇ قىلايلى. — ھەي ي... بىر بوتۇلكا بولغان بولسا - ھە... — ئابلەتمۇ ئارقىدىنلا گەپ قىستۇردى.

— بۇ يۈمۈرنى غۇلجىلىق بىر ئاغىنەم دەپ بەرگەن، كونا بولسا كۈلەرسىلەر، يېڭى بولسا ئاڭلارسىلەر، — مەسۇم بىرھازا تۇرۇۋېلىپ گەپ باشلىدى:

— بىر ئەنگىلىيىلىك، بىر فرانسىيىلىك، بىر شىنجاڭلىق بىرگە سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇلار مېڭىپ، تازا ئۇسساپ تەكلىماكان چۆلىگە كەلگەندە بىر كوزا تېپىۋاپتۇ. كوزىنى بىر ھازا تاللىشىپ، ئاخىرى ئاغزىنى ئېچىپتۇ. شۇ ھامان كوزا ئىچىدىن تۈتۈن چىقىپ، ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا غايەت زور — بەھەيۋەت بىر دىۋە پەيدا بولۇپ ئۇلارغا قاراپ دەپتۇ:

— سىلەر مېنى قۇتقۇزۇۋالدىڭلار، ھەربىرىڭلارنىڭ ئۈچتىن تىلىكىنى ئىجابەت قىلاي.

ئۈچەيلەن دىۋىنىڭ گېيىنى ئاڭلاپ، مەن ئالدىدا دەيمەن دېسە، مەن ئالدىدا دەيمەن دەپ ئۆزئارا يول قويۇشماپتۇ. ئاخىرى ئەنگىلىيىلىك ئالدىدا دەيدىغان بوپتۇ.

— ماڭا جىق پۇل كېرەك، ئاندىن ئېسىل پىكاپ كېرەك، ئۈچىنچى تەلپىم، ئەنگىلىيىگە كەتسەم، — دەپتەكەن، ئۇنىڭ تەلپى ئىجابەت بوپتۇ.

— ماڭا جىق پۇل كېرەك، ئاندىن ئېسىل پىكاپ كېرەك، ئۈچىنچى تەلپىم، ئەنگىلىيىگە كەتسەم، — دەپتەكەن، ئۇنىڭ تەلپى ئىجابەت بوپتۇ.

— ماڭا جىق پۇل كېرەك، ئاندىن ئېسىل پىكاپ كېرەك، ئۈچىنچى تەلپىم، ئەنگىلىيىگە كەتسەم، — دەپتەكەن، ئۇنىڭ تەلپى ئىجابەت بوپتۇ.

— ماڭا جىق پۇل كېرەك، گۈزەل قىزدىن يېگىرمىسى كېرەك، ئاخىرقى تەلپىم، فرانسىيىگە كەتسەم، — دەپتۇ فرانسىيىلىك. ئۇنىڭمۇ تەلپى شۇ ھامان ئورۇندىلىپتۇ.

— ماڭا بىر بوتۇلكا ھاراق كېرەك، — دەپتۇ شىنجاڭلىق. دىۋە كۈلۈپ كېتىپ، بىر بوتۇلكا ھاراق كەلتۈرۈپتۇ.

— ئىككىنچى تەلپىم، يەنە بىر بوتۇلكا ھاراق كېرەك، — دەپتۇ شىنجاڭلىق بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئىچىپ بولۇپ. دىۋە بۇ تەلپىنىمۇ ئورۇندايتۇ.

— ئۈچىنچى تەلپىم، — ھاراق دېگەننى يالغۇز ئىچسە زېرىكەرلىك بولىدىكەن، ھېلىقى ئەنگىلىيىلىك، فرانسىيىلىك ئىككى دوستۇمنى قايتۇرۇپ ئەكېلىپ بەرسەڭ.

ھەممىسى مەسۇمغا قوشۇلۇپ خىرىلداپ كۈلدى. مەن بولسام ھاراق ھەققىدە تەگسىز خىيالغا كەتكەندىم. ھاراق ئىچىپ، دوستلۇق مېھرىنى ئىزھار قىلىشىپ، ئاخىرى مۇنۇ قاراڭغۇ گۆرگە كىرىپ ياتتۇق، خۇددى بۇ دۇنيادىن، ھاياتتىن بەزگەندەك ياش ھاياتىمىزغا بالدۇرلا خاتىمە بەردۇق، ئىنتايىن قەدىرسىز ئۆلدۇق، يامان نامىمىز قالدى. ئەڭ چاتاق يېرى، ئىككى ئوغۇلۇم يېتىم بوپقالدى. ئۇلار چوڭ بولغاندا نېمە سەۋەبتىن ئۆلگەنلىكىمنى بىلسە، ماڭا لەنەت ئوقۇيدىغان بولدى. شۇغىنىسى، ئۇلارنىڭ تومۇرىدا ئېقىۋاتقنى مېنىڭ قېنىم بولغاچقا، ئۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش ھاراقكەش بوپقالمىسا ياخشى بولاتتى.

توساتتىن ئەتراپتىن يەرتەۋىرىگەندەك گۈلدۈرلىگەن ئاۋازلار كېلىپ، يەر - جاھان تىترىگەندەك بولدى. ئەسلىدە تەرەپ - تەرەپتىن يىلان - چايانلار لۆمىشۈپ چىقىپ، بىزگە قاراپ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋېتىپتۇ. ئۇلار كۆزلىرىدىن يېشىل نۇر چاقىنىپ، قىپقىزىل تىللىرىدىن ھەدەپ ئوت پۈركۈيتتى. بىزنىڭ جازا مەنۇتلىرىمىز يېتىپ كەلگەندى، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق، نېمىدېگەن دەھشەت!

— ۋاي جان!

— ۋاي يەي!

بۇ مېنىڭ چۈشۈمۈمۇ ياكى ئوڭۇمۇ، بۇنىسى ھازىرچە نامەلۇم. بەلكىم چۈش كۆرگەن بولسام قارا باسقان بولسا كېرەك. مەنمۇ بۇنىڭ بىر چۈش بوپقىلىشىنى تىلەيتتىم. كىمىڭمۇ بۇ دۇنيادا ئۇزاقراق ياشىغۇسى يوق دەيسىز...

2008 - يىل 18 - ئىيۇن، كۇچا

* مەزكۇر ھېكايە «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلىنىڭ 2007 - يىل 5 - سان، 2008 - يىل 6 - ساندا بېرىلگەن «ھاراق (1)»، «ھاراق (2)» ناملىق ھېكايىلەرنىڭ خاتىمىسى سۈپىتىدە يېزىلدى. — ئاپتور.

ئاپتور: ج ك پ كۇچا ناھىيە سۈپەتلىك ئۇرۇق يېتىشتۈرۈش مەيدانى باش باجىيىكىسىنىڭ سېكرېتارى (M1)

ئاپتور: ج ك پ كۇچا ناھىيە سۈپەتلىك ئۇرۇق يېتىشتۈرۈش مەيدانى باش باجىيىكىسىنىڭ سېكرېتارى (M1)

ئاپتور: ج ك پ كۇچا ناھىيە سۈپەتلىك ئۇرۇق يېتىشتۈرۈش مەيدانى باش باجىيىكىسىنىڭ سېكرېتارى (M1)



مەھمۇتجان يانتاق

پاراسەت ۋە ھەزىل

«پىئاننو شاھى» رېستىر بىر كۈنى كىرىمىل سارىيىدا ئويۇن قويۇپتۇ. ئۇ، كۈيىنى ئەمدىلا باشلىشىغا چار پادىشاھ پىندىكىلەرگە گەپ قىلغىلى تۇرۇپتىكەن، رېستىر پىئاننوني شاپپىدە توختىتىپتۇ. ئەجەبلەنگەن چار پادىشاھ بۇنىڭ سەۋەبىنى سورايتۇ.

— كەمىنە پۇقرالىرى جاناپلىرى گەپ قىلمۇتقاندا زېھنىم بىلەن ئاڭلاي دېدىم، — دەپتۇ رېستىر ئېگىلىپ تۇرۇپ كەمتەرلىك بىلەن.

* * *

رەسساملققا قىزىقىپ قالغان بىر ھېرىسمەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە گېرمانىيىلىك مەشھۇر رەسسام ئادولفى ۋېنسىرگە دادلاپتۇ:

— نېمە بولغىنى دەيمىنا! بىر كۈندە سىزغان رەسىمىنى سېتىشقا نېمىشقا بىر يىل كېتىدىغاندۇ؟

— ئەكسىچە ئىش تۇتۇپ باقسىڭىز بولغۇدەك، بۇرادەر، — دەپتۇ مەشھۇر رەسسام ھېلىقى ھېرىسمەنگە، — بىر پارچە رەسىمنى بىر يىل سىزسىڭىز، ئۇنى سېتىشقا، مېنىڭچە، بىر كۈنمۇ كەتمەيدۇ!

* * *

كانادانىڭ سابىق دىپلوماتىيە ئەمەلدارى ستېرلانگ 1893-يىلى جۇڭگو خېبېينىڭ ناڭياڭ دېگەن يېرىدە تۇغۇلغانىكەن. 1923-يىلى ئۇ ئۆلكىلىك پارلامېنت سايلىمىغا قاتنىشىپتۇ. ئەمما

نامزات تاللاش

مەھمۇتجان يانتاق

مۇھىت ئاسراش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى پېنسىيىگە چىقىشقا يېقىن ئۆز ئورنىدا ئولتۇرىدىغان ئادەمگە ۋە ئىدارىنىڭ كېيىنكى ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، قول نەسىدىكىلەردىن ئۈچ كىشىنى تاللاپ سىناپ باقماقچى بولدى. ئۇنىڭ سورايدىغان سوئالى: «ئەگەر ئىدارىمىزنىڭ ھويلىسىدىكى بىر تۈپ دەرەخ تۈيۈقسىز قۇرۇپ كەتسە، سىلەر بۇ مەسىلىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىسىلەر؟» دېگەندىن ئىبارەت بولدى.

— مەن قۇرۇغان دەرەخنى قومۇرۇۋېتىپ، ئورنىغا باشقا كۆچەت تىكەمەن، — دېدى بىرىنچى كىشى.

— مەن دەرەخنىڭ نېمە ئۈچۈن قۇرۇپ قالغانلىقىنى ئېنىقلاپ، ئاندىن شارائىت ۋە تۇپراققا ماس كېلىدىغان كۆچەت تىكەمەن، — دېدى ئىككىنچى كىشى.

— مەن ئالدى بىلەن ئىدارىمىزنىڭ تازىلىق ئىشچىسىنى جازالاپ، ئۇنىڭغا دەرەخنى تۆلەتكۈزۈپ، ئاندىن ئورنىغا يېڭى كۆچەت تىكەمەن، — دېدى ئۈچىنچى كىشى.

نەتىجىدە بىر ئايدىن كېيىن ئۈچىنچى كىشى باشلىقنىڭ ئورنىغا ئىدارە باشلىقى بولۇپ سايلاندى.

ئاپتور: يېڭىشەھەر ناھىيە يامانىيار يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىدە مۇئەللىم



«كىشىلىك ھايات تەسراتلىرى» دىن تىرىملىرى:

ئۇسۇل قانچىكى ئاددىي، ئۈنۈملۈك بولسا شۇنچە ئېتىبارسىز قالىدۇ

كۈلۈمبۇ چوڭ قۇرۇقلۇقنى بايقاپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئەنگىلىيە ئايال پادىشاھى ئۇنىڭ سەپىرىنى قۇتلۇقلاپ زىياپەت بېرىپتۇ.

زىياپەتكە داخىل بولغان كېنەز، تۆرە، ۋەزىر- ۋۇزىرالار قىلچە نام- نىشانى يوق كۈلۈمبۇنى تەرەپ- تەرەپتىن مەسخىرە قىلىشقا باشلاپتۇ:

— ھەيران قالغۇدەك نېمىسى بار ئۇنىڭ؟ مەن دېڭىز سەپىرىگە چىققان بولساممۇ ئۇ چوڭ قۇرۇقلۇقنى تاپالغان بولار ئىدىم!

— شۇنداق ئەمەسمۇ؟! دېڭىز سەپىرىدە بىر يۆنىلىشنى بويلاپ يۈرۈۋەرسە قۇرۇقلۇققا يېتىپ بارىدىغان گەپتە!
— ئويۇننىڭ ئورنىدىكىلا ئىشكەنغۇ! بۇنداق ئىشقا كىم يولۇقۇپ قالسا، شۇنىڭ نامى چىقىدۇ.

— كۈلۈمبۇ دېگەن بۇ سولتەكنىڭ راستتىنلا پېشانىسى ئوڭكەن!

سورۇندىكىلەرنىڭ زەھەردەك ئاچچىق- سېسىق گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان كۈلۈمبۇ كۈلۈمسىرىگىنچە ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ:

— ھۆرمەتلىك خانىملار، ئەپەندىلەر، مۇنداق بىر ئويۇن ئويناپ باقساق: قېنى، كىم بىر تال تۇخۇمنى شىرەنىڭ ئۈستىدە تىك تۇرغۇزلايدۇ؟

كۆپچىلىك بەس- بەستە سىناپ بېقىپتۇيۇ، ئەمما ھېچقايسىسى تۇخۇمنى شىرە ئۈستىدە تىك تۇرغۇزالمىپتۇ.

— بىز تۇرغۇزالمىغان يەردە، ئۇنىڭ تۇرغۇزالمىشى ناتايىن، — دەپتۇ ئارىدىن بىرەيلەن.

— كۈلۈمبۇ تۇخۇمنى ئېلىپ شىرەگە يېنىك بىرنى ئۇرۇپتىكەن، پايىنىكى ئازراق چىقىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كۈلۈمبۇ تۇخۇمنىڭ ماڭچايغان پايىنىكىنى تۆۋەن قىلىپ، شىرەگە قويغانىكەن، تىك تۇرۇپتۇ.

بۇنى كۆرۈپ سورۇندىكىلەر تەرەپ- تەرەپتىن چۇرقىراشقىلى تۇرۇپتۇ:

— ئانچىكىلا بىر ئىشكەنغۇ... ؟

— كىم قىلالمايدۇ ئۇنى... ؟

— ...

— شۇنداق. بۇ ئۇسۇل ھەقىقەتەن ئاددىي. مەن باشتا ئېيتقان: بۇ دېگەن كىچىككىنە بىر ئويۇن، — دەپتۇ كۈلۈمبۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — لېكىن مەسىلە شۇ يەردىكى، سىلەر

قارشى گۈرۈھتىكىلەر ئىستاكلىرىدىكى كالا سۈتىنى ئىچكەچ ئولتۇرۇپ: «ئۇ دېگەن جۇڭگولۇقنىڭ سۈتىنى ئېمىپ چوڭ بولغان، شۇڭا ئۇنىڭ جىسمىدا جۇڭگولۇقنىڭ قېنى بار» دەپ جار سېلىشىپتۇ. سىپىرلانگ «ئۆز يىغىدا ئۆز گۆشىنى قورۇش» ئۇسۇلى بىلەن شۇنداق ھەزىللىك سوتالدىن بىرنى قويۇپتۇ:

— ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى كالا سۈتى ئىچىپ چوڭ بولغانلار. ئۇنداقتا، سىلەرنىڭ جىسمىڭلاردا كالىنىڭ قېنى بارمۇ؟! * * *

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ بىر قېتىملىق يىغىنىدا ئەنگىلىيە ئىشچىلار پارتىيىسىدىن بولغان دىپلوماتىيە ئەمەلدارى سوۋېتلەر ئىتتىپاقىنىڭ دىپلوماتىيە مىنىستىرى ۋىياچىسلاۋ مولوتوف بىلەن مۇنازىرىلىشىۋېتىپ، «يولسىزنىڭ تىلى تۇتۇق» دېگەندەك قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ، مولوتوفنىڭ ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققانلىقىنى تۇيۇقسىز يادىغا ئاپتۇ- دە، قايتا ھۇجۇمغا ئۆتۈپتۇ:

— مولوتوف ئەپەندى، سىز دېگەن ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان؛ مېنىڭ ئاتا- بوۋىلىرىم بولسا ئۆمۈر بويى كان قۇدۇقىدا جاپا چەككەن ئىشچىلاردىن. قېنى، دەڭە، قايسىمىز ئىشچىلار سىنىڭغا بەكرەك ۋەكىللىك قىلالايدىكەنمىز؟

زېرەك مولوتوف تەمكىنلىك بىلەن شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ: — شۇنداق! مەن راستتىنلا ئاقسۆڭەك ئائىلىدە تۇغۇلغان؛ ئەمما، ھازىر ھەر ئىككىلىمىز ئۆز سىنىپىمىزغا ئاسىيلىق قىلىۋاتىمىز، شۇنداق ئەمەسمۇ! * * *

ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ئامېرىكا جەڭ پاراخوتلىرىنى ياساش بازىسىغا خۇپىيانە تۇتۇش قىلىۋاتقانىكەن. شۇ چاغدىكى رەئىس جۇمھۇر فرانكلن دېلانو روزۋېلتنىڭ يېقىن بىر ئاغىنىسى ئىشنىڭ ئۇچۇر- بۇجۇرنى كىچىكلاپ سوراپتۇ. روزۋېلت ئۇنىڭ قولىغا «مەخپىيەتلىكنى ساقلىيالايسىز؟» دەپ پىچىرلاپتۇ.

— ئەلۋەتتە ساقلايمەن! — دەپتۇ ھېلىقى كىشى ئىشەنچ بىلەن. ئەمەسمۇ، سىزنىڭ بىلىشىڭىزچە، مەنمۇ — دەپتۇ روزۋېلت شۇئانلا. * * *

* ماۋزۇ ئۇيغۇرچە نەشر تەرجىمە مۇھەررىرى تەرىپىدىن قويۇلدى. «سەرخىل فېلېتولار» ژۇرنىلىنىڭ 2009-يىلى 14-سانىدىن رابىگۈل ۋەلى تەرجىمىسى

ئىسمى، سۈيىتى بىلەن بىر خىلنىڭ. جۈنكى، شىيىلىرى مۇجۇلدۇقنىڭ ئاساسى — سۈيىتتۇر. بىر ئىشقا جىن ئىخلاس بىلەن كىرىشىمى، شىيلىپ-سىيلىپ، سان قوغلىشىپ قىلغان ئىش ھىرقانچە كۆپ بولغان تىقىدىرىمۇ، ئۇ بىر بىر تۈزىنىمۇ، ئۆزگىنىمۇ ئىلدايدىغان بىر دۆۋە ئىخلاس، خالاس. قىسقىسى، ھىرقىسى ئىسىل نىرىدىن بىرىلا بولسا كۆپايىدۇ!

(تىلماچىتىن ئىزاھات: بۇ رومان كېيىن كىنو قىلىپ ئىشلىتىلگەن. نامى «ئاسىز يىللاردىكى نازىتىن» ناملىق دۇنياغا مەشھۇر كىنو ئىدى.)

بەي چۈەنچىنىڭ «شىنخۇا» نەشرىياتى تەرىپىدىن 2008-يىلى ئۆكتەبىردە نەشر قىلىنغان «كىشىلىك ھايات تەسىراتلىرى» ناملىق كىتابىدىن يۈسۈپجان داۋۇد شاھىدى تەرجىمىسى. تىلماچ: كۇچا ناھىيە ئۇچۇستەڭ يېزا مائارىپ ئىشانىنىڭ خادىمى، ھازىر شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ئارمىيىسى يېزا ئىگىلىك 8-دېۋىزىيە 14-پولىكىدا ۋەزىپە بىلەن چىقىشتا

ئاپتوبۇس ساقلاش

بىر توپ ئادەم بېكەتتە بىر ھازا ماشىنا ساقلىغاندىن كېيىن، كوچا ئاپتوبۇسىدىن بىرى كەپتىكەن، ھەممىسى ئاپتوبۇسقا دۇرىدە يامشىپتۇ. ئاپتوبۇستا ئادەم ناھايىتى جىق بولغاچقا، قىستاڭچىلىققا چىدىغىلى بولمايدىكەن. ئاپتوبۇس پۇشۇلدىغان كالىدەك قوزغىلىپ ئۈچ مىنۇتتىن كېيىن بوش-بىكام ئاپتوبۇستىن يەنە بىرى كەپتۇ. بايقى ئاپتوبۇسقا چىقالمىغانلار بۇ ئاپتوبۇسقا ئالدىرىماي چىقىپ، ئورۇندۇقلاردا خىرامان ئولتۇرۇپتۇ. بۇ ئاپتوبۇس ئارىدىن ئون نەچچە مىنۇت ئۆتەر-ئۆتمەي ئالدىدا كەتكەن ھېلىقى ئاپتوبۇسنى ياندىغىنىچە غارقىراپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

ھىلىمۇ شۇنداق خۇددى («ئالدىرىغان ئاكام يولدا قاپتۇ») دېگەندەك، ئالدىدا ماڭغانلارنىڭ چوقۇم مىزىلىك بالدۇر، كېيىن ماڭغانلارنىڭ ئارقىدىن بېرىشى ناتايىن. قىسقىسى، گىپ، تىرىگىمۇ، ئىقىل-پىراسەتكىمۇ باغلىق.

«ھەپتىلىك تەرمىلەر» گېزىتىنىڭ 2009-يىلى 8-ماي سانىدىن ئىابلەت مۇھەممەت توغراق تەرجىمىسى. تىلماچ: يوپۇغا ناھىيە تېرىم تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتىبىدە مۇئەللىم

تەرتىپسىز رىقابەتتىن غالىب چىقماس

قىسقىچىقا تۇتىدىغان بېلىقچىلار ھەمىشە قاپاققا ئوخشايدىغان بامبۇك سېۋەتنى كۆتۈرۈپ يۈرىدىكەن. ئۇلار تۇنجى قىسقىچىقانى تۇتۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇنى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ھېلىقى بامبۇك سېۋەتكە سېلىپ، ئاغزىنى ھىم ئېتىپ قويدىكەن. ئىككىنچى قىسقىچىقانى تۇتۇۋالغاندىن

بايا نېمە ئۈچۈن بۇ چارنى ئويلاپ يېتەلمىدىڭلار؟ ھاسىلكلام: تىلاي ئادەمنىڭ نىزىرىدە باشقىلارنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ئاسانلا قولغا كىلگەن. ھالبۇكى، ئاشۇ ئىش ئۆزىمىزنىڭ پېشىغا كىلسە بىرى مۇشكۈل تۇيۇلىدۇ. ئىملىيىتىمىز: مۇۋەپپەقىيەت يولدا قوللانغان چارىمىز قانچىكى ئادىسى بولسا، ئۇنىڭ ئۈنۈمى شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ. ئىسۈسكى، ئۈسۈل قانچىكى ئادىسى، ئۈنۈملۈك بولسا، ئۇنىڭغا شۇنچە پىرۋاسىز قارايمىز.

ئېسىل نەرسىدىن بىرىلا بولسا كۇپايە

بىر ئايال يازغۇچى قەلەمكەشلەر يىغىلىشىغا تەكلىپ بىلەن ئىشتىراك قىپتۇ. ھونگرىيىلىك ياش بىر ئەر يازغۇچى ئۇنىڭغا ياندىشىپ ئولتۇرۇپتۇ.

ھېلىقى ئايال يازغۇچى ئۈستۈپشى ئادىدى، كەمسۆز، كىچىك پېئىل ئىكەن.

ھونگرىيىلىك ياش يازغۇچى ئۇنى تونۇمايدىكەن. شۇڭا ئۇنى قاتاردا يوق ياش قەلەمكەشلەردىن بولسا كېرەك دەپ ئويلاپتۇ ۋە پەرۋايىغا ئالماي مۇنداقلا سوراپتۇ:

— خانىم، سىز كەسپى يازغۇچىمۇ؟
— ھەئە.

— ئۇنداقتا، ئېلان قىلغان داڭلىق ئەسەرلىرىڭىز باردۇ؟
بىرەر-ئىككىسىنى ئوقۇپ باقساق بولارمۇ؟

— ئانچە-مۇنچە رومان يېزىپ قويمەن شۇ، ئېسىل ئەسەر دېگۈچىلىكىمۇ يوق.

بايقى ئويىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتكەن ياش يازغۇچى سۆزىنى داۋام قىپتۇ:

— رومان يازمەن دەڭ! دېمەك، كەسپداشكەنمىز-دە. مەن ھازىرغىچە 339 پارچە رومان نەشر قىلدۇردۇم، سىزچۇ؟
— پەقەت بىرىلا.

ياش يازغۇچى ئۇنىڭدىن كەستىكەن تەرزىدە سوراپتۇ:
— ھە، بىر پارچىلا رومان يازدىم دەڭ. ھىم... دەپ بېقىمى، كىتابىڭىزنىڭ ئىسمى نېمە؟

— «پەرۋاز» — دەپتۇ ئايال يازغۇچى تولمۇ تەھىنكىلىك بىلەن.

ئايالنىڭ جاۋابىنى ئاڭلىغان تەكەببۇر ياش يازغۇچى داڭقىتىپ تۇرۇپلا قاپتۇ.

بۇ ئايال ئەسلىدە پۈتكۈل ئۆمىرىدە بىرىلا رومان يازغان بولۇپ، ھالبۇكى، 339 پارچە رومانى بىلەن ماختانغان ھېلىقى ياش يازغۇچىنىڭ زادى كىم ئىكەنلىكىنى ھازىر ھېچقايسىمىز بىلمەيمىز.

ھاسىلكلام: سىمىزىدە بولسۇنكى، قىلغان ئىشىڭىزنىڭ سانى بىلەن

ھېنىڭ بىر ھېكايە يېزىپ، ئۇنى سەھنىلەشتۈرگەندىن كېيىن ئۆزۈم ئۆمەك تەشكىللەپ سەھنىگە ئېلىپ چىققۇم بار ئىدى. بۇ ئىشقا ئىككىلەنمەي تۇتۇش قىلدىم. يەنى ھېكايەمنى يازغۇچى سەھنى ئەسرى قۇرۇلمىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆگەندىم. ھېكايەمنى سەھنىلەشتۈرگەچ ئۆمەككە ئەزا قوبۇللىدىم؛ ئويۇننى مەشىق قىلغۇچ ئويۇن قويدىغان زالىنى ئوقۇشتۇم. شۇنداق قىلىپ ھېكايەمنى يېزىشقا يېرىم يىل، سەھنىلەشتۈرۈشكە ئىككى ئاي، مەشىققە بىر ئاي كەتتى. بىر يىلدىن كېيىن مەن تەشكىللەنگەن ئوقۇغۇچىلار سەنئەت ئۆمىكى مەكتەپ زالىدا ئويۇن قويۇۋىدى، ھەممەيلەن «پاھ، مۆجىزە بوپتۇ!» دېيىشىپ كەتتى.

ئىلگىرى مەن بىرەر قېتىم ئۇسسۇلغا قولۇمنى كۆتۈرۈپ باقمىغان بولساممۇ، لېكىن ئۇسسۇلنى راسا ئويناپ، سەھنىدىن چاڭ چىقىرىۋېتىش نىيىتىم بار ئىدى. دەسلەپتە پۈت-قولۇم ئۇسسۇلغا پەقەتلا كەلمىدى. بىر ھەپتىدىن كېيىن مەندە ئاستا-ئاستا بىر خىل تۇيغۇ پەيدا بولدى. تۆت ھەپتىدىن كېيىن ھەر بىر مۇسكۇلۇم، ھەر بىر قەدىمىم مۇزىكا رىتىمىغا جۆر بولۇپ، ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتەلەيدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ ئاخىر برودۇيىنىڭ سەھنىسىگە چىقتىم.

ئىلگىرى گەپ قىلغاندا ئانچە-مۇنچە كېكەچلەيتتىم. ئۆيدىكىلەر بۇ ئەيىبىمنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ئاڭلىغاننى قىپ باققان بولسىمۇ، لېكىن ھېچ داۋاسى بولمىدى. ئەمما، مەن بۇ ئەيىبىمنى بىر ئايدىلا ئۆزگەرتەلدىم. بۇنىڭ ئامالى ناھايىتى ئاددىي ئىكەن. مەن ئالدى بىلەن مۇنازىرە ئۆمىكىگە كىردىم، ھەتتا خەلقئارالىق مەخسۇس مۇنازىرە مۇسابىقىلىرىگە قاتنىشىپ باقماقچىمۇ بولدۇم. ئەمما، بۇنىڭ ئۈچۈن قاتتىق تىرىشىمىسام بولمايتتى. شۇڭا، گاھدا ئاغزىمغا شېغىل سېلىۋېلىپ تەلۋىلەرچە سۆزلەپ بەردىم؛ ئادەمنىڭ تىلى ئاسان كەلمەيدىغان تەس سۆزلەرنى توختىماي مەشىق قىلدىم. شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ، كېكەچلىك ئەيىبىدىنمۇ ئاخىر قۇتۇلدۇم.

ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتىدا ماگىستىر ئاسپىرانتلىققا ئىلتىماس سۇنغاندا ئۆلچەملىك جەدۋەلنى تولدۇرغاندىن سىرت، يەنە «Close-Up» ناملىق بىر قوللانما تۈزۈپ، ئۇنىڭدا رەسىم ۋە ئىزاھلار ئارقىلىق ستانفوردتىكى كەلگۈسى ئالى مەكتەپ ھاياتىمنى سۈرەتلەپ چىقتىم. بۇ نەپىس قوللانما كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرىدىغان «نادىر ئەسەر»-م ئىدى. ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتى مېنى ئاشۇنداق قىل دېگەنمۇ؟ مەن ئۆزۈمنىڭ ئىمكانىيىتى يوق پۇرسەتلەرنى ئىمكانىيەت يارىتىپ قولغا كەلتۈرەلەيدىغان ئوقۇغۇچى ئىكەنلىكىمنى باشقىلارغا بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم. شۇ يىلى مەن ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتىغا قا سودا-سانائەت باشقۇرۇش كەسپى (MBA) بويىچە ماگىستىر ئاسپىرانتلىققا ئوقۇشقا كەلگەن

كېيىن بولسا، ئۇنىمۇ ھېلىقى سېۋەتكە سالىدىكەنۇ، ئەمما ئاغزىنى ئېتىپ يۈرمەيدىكەن. ئەسلىدە، سېۋەتتىكى قىسقىچاقا يالغۇز بولسا، ئۆتكۈر تىرناقلىرى بىلەن تاتلاپ يۈرۈپ سېۋەتنىڭ ئاغزىغا يامىشىپ، سېۋەتنىڭ ياپقۇچىنى ئېچىپ چىقىپ كېتەلەيدىكەن؛ سېۋەتتىكى قىسقىچاقىلار كۆپ بولسا، «سەندىن مەن قالامدىغان» دېگەندەك تەرەپ-تەرەپتىن سېۋەتنىڭ ئاغزىغا يامىشىدىكەن. ئەمما سېۋەتنىڭ ئاغزىغا قىسقىچاقىدىن بىرلا سىغىدىغان بولغاچقا، مىڭ تەسلىكتە سېۋەتنىڭ ئاغزىغا بارغان قىسقىچاقىنى قالغانلىرى تارتقۇشلاپ چۈشۈرۈۋېتىپ، ئۇنى دەسسەپ ئۆتۈپ، بەس-بەستە ئۈستىگە يامىشىدىكەن. شۇنداق قىلىپ قىسقىچاقىلار سېۋەت ئاغزىغا ياماشقانى ئۇدۇللۇق تارتىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، تۇشمۇ تۇشتىن يول تالىشىدىكەن. ئاقىۋەتتە، سېۋەتتىن ھېچقايسىسى چىقىپ كېتەلمەيدىكەن. دېمەك، بۇ بامبۇك سېۋەت شۇنداق خاسىيەتكە ئىگىكى: ئۇنىڭغا سولانغان قىسقىچاقا بىرلا بولسا، ئۇ چىقىپ كېتەلەيدۇ؛ كۆپ بولسا ھەرگىز چىقالمايدۇ.

ھاسىلكلام: بۇنىڭدىن «تەرتىپىز رىقابەتتىن غەلبە چىقىلس» دېگەن زاكوننى يەكۈنلەش مۇمكىن.

*ماۋزۇ ئۇيغۇرچە نەشر تەرجىمە مۇھەررىرى تەرىپىدىن قويۇلدى.

چاڭ لىن ئىمزا سىدىكى بۇ پارچە «بۈگۈنكى تەرىمىلەر» گېزىتىدىن «ئىلھام ۋە پاراسەت» ژۇرنىلىنىڭ 2009-يىلى 1-سانغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان، ئابدۇقەييۇم ئوبۇلقاسىم تەرجىمىسى، تىلماچ: خوتەن ناھىيە خانىپىرىق يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىدە مۇئەللىم

سەۋىيەڭدىن جۈرئىتىڭ ئەلا

مەن باشلانغۇچ مەكتەپتىمۇ، ئوتتۇرا مەكتەپتىمۇ سىنىپ كادىرى بويىچىمىغانىدىم. ھەم ئۆزۈمنى باشقۇرغۇچىلار ساھەسىنىڭ ئەھلى ئەمەس دەپ قارايتتىم. ئەمما، ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرگەندىن كېيىن ئوقۇغۇچىلار كېڭىشىنىڭ ئەزاسىلىقىغا سايلىنىپ قالدىم. دەسلەپتە بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ كېتەلمىشىمگە كۆزۈم يەتمىگەن ئىدى. ئەمما، قىلىپ كۆرۈۋىدىم، ئويلىغىنىمدەك ئۇنچىۋالا تەسكىمۇ توختىمىدى. بۇ ئىشنى ئوبدان قىلغاچقىمۇ، كېيىن ئوقۇغۇچىلار كېڭىشىنىڭ رەئىسلىكىگە سايلىنىدىم. بۇنىڭدىن، ئەسلىدە قىلىشقا كۆزىمىز يەتمىگەن ئىشلارنىمۇ كۆڭۈل قويساقلا ئوبدان قىلىپ كېتەلەيدىكەنمىزغۇ دېگەن ئويغا كەلدىم. خوش، ئۇنداق بولسا، نېمە ئۈچۈن ئاشۇنداق ئىشلارغا بالدۇرراق تۇتۇش قىلماي پۇرسەت كۈتۈپ ئولتۇرىمىز؟ نېمە ئۈچۈن نۇرغۇن ئىشقا پۇرسەت كېلىپ ھەممىنىڭ كۆزى شۇنىڭغا تىكىلىۋاتقاندا، ئۇنى باشقىلاردىن بۇرۇن گاچىدە قولغا ئالمايمىز؟

بىردىنبىر تەيۋەنلىك ئوقۇغۇچى ئىدىم. پروفېسسورۇمنىڭ ئېيتىشىچە، تەيۋەندىن كېلىپ ئىمتىھان بەرگەن ئوقۇغۇچىلار ساماندىك ئىكەن. مەكتەپ ئىمتىھان نەتىجىسى جەھەتتە باشقىلاردىن تۆۋەنرەك تۇرىدىغان مېنى تاللاپتۇ. چۈنكى، ئۇلارغا مېنىڭ «Close-Up» ناملىق قوللانما ياراپ قاپتۇدەك، ھەتتا ماڭا «قولدىن ئىش كېلىدىغان تالانتلىق ئوقۇغۇچى ئىكەن» دەپ باھا بېرىپتۇمىش.

ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەندىن كېيىن، ئۆگىنىشتىن سىرت يەنە مەن قىلىدىغان، ئەمما دەماللىققا قولۇمدىن كەلمەيدىغان ئىشلارنىڭ ناھايىتى نۇرغۇن ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. شۇنداق قىلىپ ئاشۇ ئىشلارغا دادىل ئاتلاندىم. مەن ئۇچامغا سېرىق پىنجەك كىيىپ ۋال كوچىسىدا پراكتىكانت مەشغۇلاتچى بولدۇم. كۈنىگە مىليونلىغان ئاقچا قولۇمدىن ئۆتەتتى. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە مىكروسوفت، دېل ۋە ھەممىباب ئاپتوموبىل شىركىتىدىمۇ ئىشلەپ باقتىم. ئىش ئورنۇم گەرچە باشقۇرۇش قاتلىمىدا بولمىسىمۇ، لېكىن ئاشۇ شىركەتلەرنىڭ كارخانا مەدەنىيىتىنى ئۆگىنىپ، سودىنىڭ بىر پۈتۈن يۈرۈشۈش تەرتىپى بىلەن تونۇشۇپ چىقتىم. تارىخنامىلەرنى ئاۋام-پۇقرا تارىختىكى نۇسرەت ۋە زاۋاللىقلارنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن، شۆھرەتپەرەس ئۆكتەملەر ئىمپېراتورلارنىڭ يولىنى تۇتۇش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ. مەن بولسام، سودا ساھەسىدىكى ماگىناتلارنىڭ سىرلىرىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن ئوقۇدۇم.

ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، يازغۇچىلىقنىڭ ئەلمى-تەلىمىنى ئىگىلىۋالدىم دەپ قاراپ، تەيۋەنگە قايتىپ بېرىپلا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللاندىم. ئۇزۇنغا قالماي ئون نەچچە پارچە كىتاب نەشر قىلدۇرۇپ، داڭلىق يازغۇچىلاردىن بوپقالدىم.

ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن تۇيۇقسىزلا زاھىدلارنىڭ يولىنى تۇتۇپ جاھان كەزگۈم كېپىقلىدى. شۇنداق قىلىپ ئاۋۋال بېيجىڭغا باردىم، ئاندىن ۋەتەنمىزنىڭ جەنۇب-شىمالىنى قويماي ئارىلاپ چىقتىم. سەپەر جەريانىدا شاڭخەيدىكى ئالىي مېھمانسارايلىرىدا مەزىلىك غاز جىگىرى يېگەن چاغلىرىمۇ، تىبەتلەرنىڭ چىدىرلىرىدا قاتتىق نان غاجلىغان چاغلىرىمۇ بولدى. مەيلى جەبىر-جاپا تارتاي ياكى راھەت-پاراغەت كۆرەي، يۈرىكىمدە مەۋج ئۇرىدىغىنى خۇشھاللىق ھېسلىرىلا ئىدى.

نومدا مۇنداق بىر قىسسە بار: ئىككى راھىب بولۇپ، ئۇلاردىن بىرى باي، بىرى نامرات ئىكەن. ئەمما، ھەر ئىككىسىنىڭ ئارزۇسى نەنخەيگە بېرىپ تاۋاپ قىلىش ئىكەن. شۇنداق قىلىپ باي راھىب تاۋاپ سەپىرى ئۈچۈن بالدۇرلا خەرج-خىراجەت يىغىشقا تۇتۇش قىپتۇ. نامرات راھىب بىر دانە غېدىر بىلەنلا تاۋاپ سەپىرىگە ئاتلىنىپتۇ ۋە ئۇزۇنغا قالماي

نەنخەينى ئوڭۇشلۇق تاۋاپ قىلىپ قايتىپ كەپتۇ. ئەمما، ھېلىقى باي راھىبىنىڭ سەپەر تەييارلىقى تېخىچە پۈتمىگەنلىكىنى ئۇ، نامرات راھىبتىن سورايتۇ:

— يېنىڭدا پۇچۇق يارماق يوق تۇرۇپ قانداقلارچە نەنخەيگە بېرىپ تاۋاپ قىلىپ كەلدىڭ؟

نامرات راھىب دەپتۇ:

— شۇنداق، نەنخەيگە بارمىسام كۆڭلۈم ئەمىن تاپمايدۇ. شۇڭا، بىر قەدەم ماڭساممۇ تاۋابگاھىمغا يېقىنلاشقاندىن بولمىدى، كۆڭلۈم تەسكىن تاپمىدى. ئۆزلىرىدە كۆزلىرى يەتمىگەن ئىشقا تۇتۇش قىلغۇدەك دادىللىق كەم ئىكەن. مەن تاۋابقا بېرىپ كېيىپتۇم، ئەمما سىلى ھازىرغىچە سەپەر تەرەددۇتى بىلەن ...

خۇلاسكلام: ئارزۇلىرىڭ قاتچە كۈچلۈك بولغان بىلەن، جۈرئىتىڭ بولمىسا بىكەر. شۇڭا، قىلىش خىق قىلالمايدۇ دېگەن ئىشلارنى قىل. شۇنداقلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىسەن؛ بولمىسا غەلبىلەر سېيىگە ئىرىسەن. قوشۇلالمايسەن. بىلگىنىكى، مۇۋەپپەقىيەت بىلەن خىرۇپ-خىرەر ھامىن قوشكېزەك. ئىش-ئوقۇتۇم، كۈندىلىك تۇرمۇشۇ شۇنداق.

شۇڭا، مەن خىق كۆزى يەتمىگەن ئىشلارغا ئۇرۇنۇپ كۆرۈشنى بەكمۇ ياقتۇرسەن.

ۋاڭ ۋېنخۇا ئىمزا سىدىكى بۇ يازما «دەۋرىمىز ياشلىرى» ژۇرنىلىنىڭ 2008-يىلى مارت(ئالدىنقى يېرىم ئايلىق) سانىدىن «تەرىمىلەر» ژۇرنىلىنىڭ 2008-يىلى 9-سانىغا كۆچۈرۈپ يېزىلغان. ئىسما ئىل يۈسۈپ تەرجىمىسى. تىلماچ: غۇلجا ناھىيە خۇدىياربۇزى يېزا ئورمان كەنتىدە دېھقان

كۆيدۈرۈۋېتىلگەن ساختا پۇل

ئۇ، قولىدىكى 20 يۈەنلىك ساختا پۇلغا قاراپ، قايسى دۇكاندىن مال سېتىۋالغاندا قايتۇرۇلغان پارچە پۇللار ئارىسىغا كىرىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالماي، كۆيدۈرۈۋەتمەكچىمۇ بولدى. شۇنداق ئەمەسمۇ، ئۇ ناھايىتى 20 يۈەنغۇ؟! بىراق ئۇ يەنە ئويلاپ قالدى: «نېمىشقا كۆيدۈرۈۋەتكۈدەكمەن؟ باشقىلار خەجلىسە بولىدىكەنۇ، مەن خەجلىسەم بولمامدىكەن؟» شۇنداق قىلىپ بۇ پۇلنى نەچچە قېتىم خەجلىۋەتمەكچى بولغان بولسىمۇ، چىنىپ قالدى. ئاخىر ساختا پۇلنى بىر ئاماللارنى قىلىپ بالدۇرراق خەجلىۋەتكۈسى كېپكەتتى ۋە كەچلىك بازاردا خەجلىمەكچى بولدى.

بىر كۈنى كېچىدە ئۇ تار رەستىدىكى باس-باس بىر ئاشپۇزۇلغا كىرىپ بىر قاچا چۆچۈرە بۇيرۇتتى. ئەمما چۆچۈرە بەك قىزىقمۇ ياكى ھودۇقۇپ كەتكەچكىمۇ، چىلىق-چىلىق تەرلەپ كەتتى. ئۇ، چاپىنىنى سېلىپ ئورۇندۇققا ئارتىپ قويدى. بىر قاچا چۆچۈرنى ھاپىلا-شاپىلا ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، ئىشتىنىنىڭ يانچۇقىدىن ھېلىقى 20 يۈەنلىك ساختا پۇلنى چىقىرىپ خوجايىنىغا تەڭلىدى:

ئايال خوجاين ئۇزاق كەتكەندىن كېيىن، ئۇ يانچۇقىدىن چاقمىقىنى ئېلىپ ياندۇردى. دە، ھېلىقى 20 يۈەنلىك ساختا پۇلنى كۆيدۈرۈۋەتتى.

جياڭ ۋېنشىڭ ئىمزا سىدىكى بۇ يازما «فېلىتتونلار ئايلىق ژۇرنىلى» نىڭ 2009-يىلى ماي (ئالدىنقى يېرىم ئايلىق) سانغا بېسىلغان. راخمانجان روسۇل سۇلتانى تەرجىمىسى. تىلماچ: شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك رادىئو-تېلېۋىزىيە مەكتىپى پەيزاۋات شۆبىسىنىڭ پېنسىيونېرى

غەپلەت

(مىكرو ھېكايە)

ئابدۇرەھمان ھەبىبۇللا

— بوۋا، بوۋا، يەر تەۋرىدى، تېز بول! دەرھال سىرتقا چىقىپ كېتەيلى!

— جىم ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرگىنە، بالام. نەدىكى يوق گەپنى قىلىدىكەنەن، نەدە يەر تەۋرىسۇن، ھەممە يەر ساپساق، تىنچلىق تۇرمامدۇ.

— بوۋا، راست دەۋاتىمەن، قارىغىنە! لامپۇچكا پۇلاڭلاۋاتىدۇ.

— لامپۇچكا دېگەن شامال چىقىمۇ پۇلاڭلايدۇ. بىرەر تال ساقلىمىمۇ قىمىرلاپ قوياي دېمىسە، نەدىكى گەپنى قىلىدىكەنەن. ئادەمنى ئارامدا تېلېۋىزور كۆرگىلى قويغىنە، يوق گەپنى قىلماي.

— قارا! ئىشەنمىسەڭ شىرە ئۈستىدىكى قاقچىلارمۇ تاراقشىپ كېتىۋاتىدۇ.

— ھە، ئەسلى قورسىقىڭ ئېچىپ كېتىپتىكەندە! سەل تۇرۇپ تۇر، فىلىم تۈگىسىلا نان ئېپىرەي.

— بوۋا! بەك قورقۇۋاتىمەن. تېز بول، ئۆيىدىن سىرتقا چىقىپ كېتەيلى. ئەنە! تېلېۋىزورمۇ مىدىرلاشقا باشلىدى.

— ھوي! راست، تېلېۋىزوردىكى كۈنچۈننىڭ* ئاپسىمۇ دەلدەكشىپ كېتىۋاتىدىيا؟ كۈنچۈننىڭ ئاپسىنىڭ بۈگۈن مەجەزى يوقمۇ ياكى راستىنلا يەر تەۋرىدىمۇ؟

— ئا! ھا!!!...

دەل شۇ چاغدا گۈلدۈر-قاراش قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۆيىنىڭ تۆت تېپى ئۆرۈلۈپ چۈشتى، بوۋايمۇ، نەۋرىسىمۇ، كۈنچۈننىڭ ئاپسىمۇ ئۆي ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالدى.

* كۈنچۈ-كورىيىنىڭ كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە فىلىمى «يەنە بىر كۆرسەم» دىكى پېرسوناژ.

ئاپتور: قاغىلىق ناھىيە قاغىلىق بازىرى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ خادىمى (M2)

— ئىشىم بەك ئالدىراشتى، ئاشقىنىنى تېزراق قايتۇرۇپ بەرسىڭىز بوپتىكەن، ئاچا.

50 ياشلاردىن ھالقىغان ئايال خوجاين قولىنى پەشتامسىغا ئالمان-تالمان سۈرتتى. دە، ھېلىقى 20 يۈەننى ئېلىپ، پۇلنىڭ ئالدى-ئارقىسىغا بىر قۇر قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئاشقىنىنى دەرھال قايتۇردى.

ئۇ، ئاشقان پۇلنى ئېلىپلا ئاشپۇزۇلدىن چىقتى. دە، ئالدى-ئارقىسىغا قارىماي يۈرۈپ كەتتى. ئەمما، 30 قەدەمچە ماڭار-ماڭمايلا ئارقىسىدا بىرەيلەننىڭ: «ھەي مېھمان، توختاپ تۇرۇڭ!» دېگىنىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ: «ئاپلا، ئايال خوجاين پۇلنىڭ ساختىلىقىنى بىلىپ قېلىپ قوغلاپ چىققان ئوخشايدۇ!» دەپ ئويلاپ، ئاڭلىمىغانغا سېلىپ مېڭىۋەردى. ئەمما ئايال خوجاين ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرگىنىچە توۋلىغىلى تۇردى. ئەمدى توختىماي ئامال يوق ئىدى.

— ۋىيەي، يەلتاپاندەكلا ماڭدىكەنسىز، ھەش-پەش دېگۈچە ئۇزاق كەتكىنىڭىزنى قارىمامدىغان! — دېدى ئايال خوجاين، — ھېلىمۇ ۋاقتىدا كۆرۈپتىمەن... قارىڭ، چاپىنىڭىزنى ئۇنتۇپ قاپسىز...

ئۇ بايا ئاشپۇزۇلغا كىرگەن چاغدا ئۈچسىدىكى چاپاننىڭ مانا ئەمدى ئايال خوجايننىڭ قولىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى.

— قاراپ بېقىڭ، يانچۇقىڭىزدىكى نەرسىلەر ساقمىكەن؟ — دېدى ئايال خوجاين.

ئۇ، چاپاننى قولغا ئېلىپ يانچۇقىدىكى كىملىك ۋە بايىلا ئالغان 800 يۈەن مائاشىنىڭ ساق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ دېدى:

— رەھمەت، ئاچا.

— ئۇكام، پۇل تاپماقنىڭ تەسلىكىدە ئۇنداق بىخەستىلىك قىلماڭ!

قانداقتۇر بىر خىل تۇيغۇدىن ۋۇجۇدى تۇيۇقسىز ئىللىغان بۇ خېرىدار يانچۇقىدىن 20 يۈەننى چىقىرىپ ئايال خوجاينغا تەڭلىدى:

— رەھمەت، ئاچا، بۇ مېنىڭ ئازراق كۆڭلۈم.

— كۆڭلىڭىز تېگىل بولدى، ئۇكام، ئەمما پۇلنىڭىزنى ئالمايمەن.

— ئەمىسە، بايا مەن سىزگە بەرگەن كونا پۇلنى قايتۇرۇپ بېرىپ، ماۋۇ يېڭىسىنى ئېلىڭ.

— ياقەي، كونسىمۇ، يېڭىسىمۇ ئوخشاشلا پۇلغۇ!

— ھە... بۇ... مۇنداق ئىش ئىدى. ئېسىم قۇرسۇن، ئۇ پۇلغا مۇھىم بىر تېلېفون نومۇرىنى يېزىپ قويۇپتىكەنمەن دەڭە...

— ھە، ئۇنداق يېرى بولسا بوپتۇ ئەمىسە، ئۇ پۇلنى سىزگە قايتۇرۇپ بېرەي.

...

بۇ سالىدىكى خەنزۇچە تەرجىمە ئەسەرلەرنىڭ مۇھەررىرى: سېپىت تىلىۋالدى (تەكلىپلىك)

چۈشەنشتىن كۆزەل بۇ دۇنيا



ئەمادىن كەلگەن ئىلھام

سى يۈ

ھوقۇقلۇقىمىز!» دېگەن گەپنى ئىزاھلاپ قويۇپتۇ. جەنۇبتا ئومۇملاشقان بۇ گەپ «نېگىرلار نېرى تۇرسۇن!» دېگەن مەنىنى بېرىدىكەن. شۇ سەۋەبلىك سىنىپتا چۇقان كۆتۈرۈلۈپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنى فاكولتېت مۇدىرى ئىشخانىسىغا چاقىرىپ تازا ئەدەپلەپتۇ.

— ئۇ چاغلاردا ناۋادا نېگىرلارنىڭ دۇكىنىغا كىرىشكە توغرا كېچالسا، پۇلنى دۇكانچىنىڭ قولىغا بەرمەي پۈكەيگە قويۇپ قوياتتۇق، چۈنكى قولمىزنىڭ نېگىرلارنىڭ قولىغا تېگىپ كېتىشىنى خالىمايتتۇق، — دېدى ئەما يولۇچى.

— ئۇنداقتا، نېگىر قىزغا ئۆيلىنىشىنى راۋا كۆرمەپتىكەنسز — دە؟ — دەپ سورىدىم كۈلۈپ تۇرۇپ.

ئەما يولۇچى قاھ — قاھلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— ئۇلار بىلەن باردى — كەلدى قىلىشىمۇ خالىمايدىغان تۇرساق، تويلىشىش مۇمكىنمۇ؟! كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، مەن ئۇ چاغلاردا ئاق تەنلىكلەر نېگىرلار بىلەن تويلاشسا ئاتا-بوۋىسىنىڭ شەنىنى بۇلغايدۇ، دەپ قارايتتىم.

ئەما يولۇچىنىڭ دەپ بېرىشىچە، ئۇ، بوستۇندا ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇۋاتقاندا قاتناش ھادىسىسىگە ئۇچراپتۇ. گەرچە جېنى ئامان قالغان بولسىمۇ، لېكىن كۆزى تۇتۇلۇپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەمالار دوختۇرخانىسىدا ئەمالار يېزىقىنى، ھاسا تۇتۇپ يول يۈرۈشىنى ئۆگىنىپ، بارا-بارا ئۆز كۈنىنى ئۆزى ئېلىشقا ئادەتلىنىپتۇ.

نىۋ-يوركتىن پويىزدا بوستۇنغا كېتىۋاتاتتىم. يېنىمدا ئولتۇرغان ياشانغان يولۇچىنىڭ ئەما ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالدىم. دوكتورلۇق دىسسىپلېنىسىنى يېزىشىمغا يېتەكچىلىك قىلىۋاتقان مۇئەللىمىمۇ ئەما بولغاچقا، ئەمالار بىلەن ئېچىلىپ-يېيىلىپ مۇڭدەشالايتتىم. ھېلىقى ئەما يولۇچىغا بىر ئىستاكقان قەھۋە دەملەپ بەردىم.

بۇ دەل لوس ئانزېلېستىكى قەبىلىلەر توقۇنۇشۇۋاتقان چاغ بولغاچقا، بىز قەبىلىلەر ئارىسىدىكى نىزا-ئاداۋەتلەر توغرىلىق پاراڭلىشىپ قالدۇق. ھېلىقى ئەما يولۇچى ماڭا مۇنۇلارنى دەپ بەردى:

ئۇ، ئامېرىكىنىڭ جەنۇبىدا تۇغۇلۇپ چوڭ بولغاچقا، كىچىكىدىن تارتىپلا نېگىرلارنى پەس كۆرىدىكەندۇق. ئۆيىدىكى ياللانما خىزمەتچىلىرىمۇ نېگىر ئىكەندۇق. ئۇ، جەنۇبتا تۇرغان چاغلاردا نېگىرلار بىلەن بىرەر قېتىمىمۇ ھەمداستىخان بويىچە قىلمىغانىكەن ھەم نېگىرلار بىلەن بىر مەكتەپتە ئوقۇپ باقمىپتىكەن. ئۇ، شىمالدا ئوقۇۋاتقاندا، بىر قېتىم ساۋاقداشلىرىنىڭ زورى بىلەن ئۇلارنى دالا تامىقىغا تەكلىپ قىپتۇ ۋە باغاققا «ھەرقانداق كىشىنى رەت قىلىشقا



چاغدا.

ئۇ، ۋوگزالدا ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغان ئايالنى مېھرى بىلەن قۇچاقلدى. ئايالنىڭ چاچلىرى ئۇچتەك ئاقارغان نېگىر مۇھاي ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم.

پاھ، شۇنىڭغا ھەيرانمەن: چولپاندىك كۆزلىرىم تۇرۇپتۇ يۈرىكىمدە ئۆچ-ئاداۋەت، نېمىدېگەن بەختسىزلىك-ھە! كۆز كۆپ ھالدا ئادەمنى ئازدۇرىدىكەن ھەتتا ئالدىنۇبتىدىكەن. مېنىڭچە، پانىي دۇنيانىڭ بەختىيارلىرى ئەمالار بولسا كېرەك. چۈنكى، ئۇلار دۇنيانى كۆزى بىلەن ئەمەس بەلكى يۈرىكى بىلەن كۆرىدىكەن ئەمەسمۇ؟!

بۇ يازما «ئاۋام ئوقۇشلۇقى» گېزىتىدىن «ياشلار مەجمۇئەسى» ژۇرنىلىنىڭ 2007-يىل فېۋرال (كېيىنكى يېرىم ئايلىق) سانىغا كۆچۈرۈپ بېسىلغان، ئابدۇكېرىم ئابباس تەرجىمىسى، تىلماچ: قەشقەر ۋىلايىتى مېتېئورولوگىيە ئىدارىسىنىڭ خادىمى

جاھان ئەھلى بىر ئائىلە ساندىرا.ج.بىن

قەتئىيەنەزەر «تونۇشلار» ۋە «ئاتونۇشلار» دېگەندىن ئىبارەت ئىككى قۇتۇپقا ئايرىپ تاشلايدۇ». دېمىسىمۇ، پېڭكىر بۇ نۇقتىنى سەھمىزگە سېلىپ ئۇلۇغ ئىش قىلغانىكەن. ئۇ يەنە مۇنداق بىر مەسالىنى كەلتۈرىدۇ:

ناۋادا تاشقى پلانىتا ئادىمىدىن بىرى زېمىنغا چۈشكۈدەك بولسا، ئۇنى ئىنسانلارنىڭ ئۇ ئەزەلدىن قىياس قىلىپ باقمىغان يۇقىرىقىدەك پەرقلىرى ئەمەس، بەلكى بىر-بىرىگە بەكلا ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئورتاقلىقلىرى ھەممىدىن بەك ھەيران قالدۇرغان بولار ئىدى. ئۇ، ئىنسانلارنىڭ تۈرلۈك-تۈمەن خىل گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇنى PDA (كومپيۇتېردىكى تۈرلۈك ئۇچۇرنى ئانالىز قىلىدىغان ئۈسكۈنە) سىگە كىرگۈزۈپ، ئاندىن چۈشىنىدۇ. قېنى، دەپ بېقىمىڭ: ئاشۇ تاشقى پلانىتا ئادىمىنىڭ بۇ ھەقتىكى چۈشەنچىسى نېمە بىلەن تۈگەللىنەر؟

جاھاندىكى ھەرقانداق ئادەمنىڭ گېپىدە ئىگە، خەۋەر، تولدۇرغۇچى بولىدۇ؛ دۇنيادىكى 800 خىلدىن ئارتۇق تىلنىڭ ھەممىسىدە ئۆتكەن زامان، ھازىرقى زامان ۋە كەلگۈسى زاماننى بىلدۈرىدىغان گرامماتىكىلىق شەكىللەر، ئۈمىد بىلەن ئۈمىدسىزلىك، ھېس-تۇيغۇ بىلەن دوستلۇق، غەزەپ-نەپرەت بىلەن خۇشھاللىق... نى ئىپادىلەيدىغان ئورتاق خاراكتېرگە ئىگە كەلىمىلەر ساماندىك.

دەل شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن، ھېلىقى تاشقى پلانىتا ئادىمىنىڭ ئىنسانلارنى گەرچە تۇرق-قىياپەت، ئەپت-تەلەت جەھەتتە پەرقلىق بولسىمۇ، لېكىن ئوخشاش بىر تىلنىڭ ئوخشاش بولمىغان شېۋىلىرىدە گەپلىشىدىكەن، دەپ چۈشىنىشى تۇرغانلا گەپ.

ئۇ چاغدا ئۇدۇلۇمدىكى كىشىنىڭ ئاق تەنلىك ياكى نېگىرلىكىنى ئاڭقىرالماسلىق مەن ئۈچۈن چىدىغۇسىز ئازاب ئىدى، - دېدى ئەما يولۇچى، - پىسخىك يېتەكچىگە ئىچىمىدىكىنىڭ ھەممىسىنى تۆكتۈم، ئۇمۇ ماڭا ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئوبدان چۈشەنچىلەرنى بەردى. ئۇنىڭغا بەك ئىشەنگەچكە، ئويلىغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردىم. ئۇ بارا-بارا قابىل ئۇستازىم ۋە ئىچكىۋىيەر دوستۇم بوپقالدى. بىر كۈنى ئۇ ماڭا تويۇقسىزلا ئۆزىنىڭ دەل نېگىر ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن نېگىرلار ھەققىدىكى قارىشىم ئۇزۇل-كېسىل ئۆزگەردى. مانا ھازىر مەن ئۈچۈن ھەممىدىن مۇھىمى ئادەمنىڭ ئىرقى ئەمەس، بەلكى خىسلەت-پەزىلىتى. پويىز بوستۇنغا يېتىپ كەلدى.

- شۇنداق. ئىككى كۆزۈمدىن ئايرىلىش بەدىلىگە نېگىرلارنى پەس كۆرۈش ئىللىتىدىن قۇتۇلدۇم، شۇڭا بەختىيارمەن، - دېدى ئەما يولۇچى پويىزدىن چۈشىدىغان

قايسىبىر ئالىم: «بىر دۆلەتتە، ھەتتا بىر ئائىلىدە ياشايدىغان ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەر ئىككى مىللەت مەدەنىيىتى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقتىنمۇ چوڭ بولىدۇ» دېگەنلىكەن. ئەجەبا، تارىخى، مەدەنىيىتى، تىلى ئوخشاش كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەر جۇڭگولۇقلار بىلەن ئامېرىكىلىقلار ئوتتۇرىسىدىكى پەرقتىنمۇ چوڭمىدۇ؟

ئۆزۈمنىڭ ئائىلىسىنى ئېلىپ ئېيتسام، بەزىمىز كلاسسىك مۇزىكىلارنى ياقتۇرىمىز، بەزىمىز زامانىۋى جاز مۇزىكىلىرىغا ئامراق؛ بەزىمىز ئوينالغانلىكى ئوپېرالارنىڭ ھەممىسىنى ئالا قويماي كۆرىمىز، بەزىمىز تىياتىر ناخشىلىرىنى مۇخى يوق، دەپ ئۆچ كۆرىمىز. قىسقىسى، ئىنسانلارنىڭ بەزىلىرى ئادەمخۇمار كەلسە، بەزىلىرى يالغۇزلۇقنى خالايدىكەن؛ بەزىلىرىمىز مۇنازىرىگە خۇشتار زىيالىيلار، بەزىلىرىمىز بېلىق تۇتۇش ياكى ئەتىكى ھاۋارايى ئەھۋالى دېگەندەكلەرگە قىزىقىدىغان ئەمگەكچىلەر. شۇنداق. تەبىئىتى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئادەملەر ئارام كۈنلىرى جەم بوپقالساق، بىزدە بالىلىقىمىزدىكى كەپسىزلىكلىرىمىزنى ئەسلەشتىن ئۆزگە ئورتاقلىق يوق دېيەرلىك. سىياسىي جەھەتتىكى ئىختىلاپلىرىمىزچۇ تېخى! ئىشقىلىپ، بىر-بىرىمىزنى بىزەمۇ چۈشەنمەيمىز.

يازغۇچى ۋە تىلشۇناس ستېۋىن پېڭكىر شۇنداق دېگەندى: «ئەنئەنىۋى ئىنسانشۇناسلىقنىڭ ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدىكى ئەقىلگە سىغمايدىغان غەلىتە ئامىللار ھەققىدىكى ۋائىزلىقلىرى ئاخىر ئىنسانلارغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزىدۇ... بۇ ھەم ئىنسانلارنىڭ بىر-بىرىنى چۈشىنىش تەرتىپىنى قالايمىقانلاشتۇرۇپ، بىزنى مەپكۈرلىرىمىزنىڭ ئورتاقلىقىدىن

ئۇلار ئوتتۇرىسىدا قانداق ئورتاقلىق ۋە پەرقلەرنىڭ بارلىقىنى، ياكى ئارازلىشىپ ئاجرىشىپ كېتىش دەرىجىسىگە بېرىپ يەتكەن - يەتمىگەنلىكىنى ئۇلارنىڭ بىرگە تۇرغان چاغدىكى روھىي ھالىتىگە قاراپلا ئاڭقىرالايمىز؛ يېنىمىزغا ئاستا كەلگەن بىراۋنىڭ نەلىك ئىكەنلىكىنى، تىلىمىزنىڭ بىر ياكى ئەمەسلىكىنى شۇنداق قاراپلا جەزم قىلالايمىز. بۇ دەل بەدەن تىلىنىڭ كارامىتى. يېنىمىزدا تۇرغان بىراۋنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەسكەمۇ، ئۇنىڭ گەپ قىلغان چاغدىكى كەيپىياتى، سۆزلىرىنىڭ ئۇرغۇسى، ئاۋازىنىڭ جاراڭلىق ياكى مۇتلەقلىقىغا قاراپلا ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىغا ھۆكۈم قىلالايمىز.

پېڭكىر: ھېسسىيات ۋە مەدەنىيەت خۇسۇسىغا ياتىدىغان ئورتاقلىقلار مىللەت ۋە دۆلەت ئايرىمىسىدىن ھالقىپ كەتكەن بولغاچقا، ئىنسانلار ئارىسىدىكى پەرقلەر يوقنىڭ ئورنىدا ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى. دۇرۇس، ھەرقانداق مەدەنىيەتتە گۈزەللىك ئەڭ قەدىرلىنىدۇ؛ بىرەر چىرايلىق - ئوماق بوۋاقتىن، ساھىبجامال ئايالدىن ياكى قاملاشقان ئەر كىشىدىن ئافرىقىلىقلارمۇ، ئاسىيالىقلارمۇ، ياۋروپالىقلارمۇ ئوخشاشلا زوقلىنىدۇ. ھەرقانداق مەدەنىيەتتە ئائىلىنى قوغداش، جىنايەتچىنى جازالاش... قاتارلىقلار يادىرولۇق مەزمۇن قىلىنغان. جىنايەت قىلمىشلارنىڭ تۈرلىرى ھەققىدىكى شەرھلەرمۇ ھەرقايسى مىللەت ئارىسىدا ئاساسەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ.

شۇڭا نۆۋەتتىكى جاھان ئەھلىگە شۇنداق نىدا قىلىنماقتا: بىر - بىرىمىزنىڭ تاشقى پەرقلىرىنى چۈشىنىشكە تىرىشايلى، ئۇلاردىن ھۇزۇرلىنايلى، ھەتتا ئۇنداق پەرقلەرنى تېخىمۇ قەدىرلەيلى. ئورتاقلىقىمىز ئۈستىدە تېخىمۇ چوڭقۇر ئىزدىنەيلى. چۈنكى جاھان ئەھلى بىر ئائىلە! ئاددىي ئەمما تىرەن مەنىدە ئېيتىلغان بۇ بىر جۈملە بىزنىڭ يەر شارىدىن ئىبارەت بۇ بۈيۈك «ئائىلە» دە ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەججۈرىيەتلىرىمىزنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ھالبۇكى، بىر ئائىلىدە بىللە ياشىماق ئاسان ئەمەس. شۇڭا، ھەممىمىز ئورتاق تىرىشايلى.

«ئىنگلىز تىلى دۇنياسى» ژۇرنىلىنىڭ 1996-يىلى 5-سانىدىن ئىلغار جان مەتتۇرسۇن ئىسلام تەرجىمىسى. تىلماچ: نىيە ناھىيە سىياسىي كېڭەشنىڭ خادىمى

پېڭكىر يەنە مۇنداق دەيدۇ: «ھازىر دېگەن ئىنسانلارنىڭ گىرەلەشمە مەدەنىيىتى ۋە مۇرەككەپ مەدەنىيەت ھادىسىلىرى ئىچىگە يوشۇرۇنغان ئورتاقلىقلىرىنى ئىچكىرىلەپ تەتقىق قىلىدىغان زامان. پەرقلەر ھەققىدىكى شەرھ بايانلىرىمىز يېتىپ ئاشىدۇ. بۇ ھەقتىكى زىيادە ئەزۋەيلەشلەر ئاخىر بېرىپ ئىنسانلارنى بىر - بىرىدىن بەزدۈرۈپ، مىڭ يىلاپ گۇمان ۋە قورساق ئۇرۇشىغا سالدى. ئىنسانلار ئارىسىدىكى چۈشىنىشمەسلىك ئەۋجىگە چىققاندا، بىر - بىرىمىزنى ئىنكار قىلىپ، ئىنسانىيەتكە ئورتاق ئادىمىي خىسلەتلەردىن ۋاز كېچىشكە قىستاپ، ھەتتا بىر - بىرىمىزنى ۋەھشىيلەرچە ئۆلتۈرۈشكە، قىرغىن قىلىش دەرىجىسىگە بېرىپ يەتتى. دېمەك، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى پەرقلەرنى جاۋۇلداپ سۆزلەپ، بىر - بىرىمىزدىن قۇسۇر ئىزدەيدىغان بالىلىقنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئۆزىمىزنى ئىنسانىيەت ئائىلىسىنىڭ بىر ئەزاسى قاتارىدا قويۇپ ئويلىنىدىغان، ئورتاقلىقلىرىمىزنىڭ پەرقلىرىمىزگە قارىغاندا كۆپ سالماقنى ئىگىلەيدىغانلىقىنى جاكارلايدىغان ۋاقتىمىز كەلدى».

سىرتىمىزدىن شۇنداقلا قارايدىغان بولساق، ھەممىمىز ئوپئوخشاش. مىسالەن، يامغۇرلۇق كۈنلەردە بېيجىڭ كۈچلىرىدا كېتىۋاتقان كىشىلەرگە نەزەر سېلىپ باقايلى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى يامغۇرلۇق كىيىۋالغاچقا، قايسىسىنىڭ جۇڭگولۇق، قايسىسىنىڭ چەت ئەللىك، قايسىسىنىڭ خەنزۇ، قايسىسىنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلالمايسىز. چۈنكى، كۈللى ئىنساننىڭ بەدەن تۈزۈلۈشى ئوپئوخشاش. ھەممىمىزنىڭ بىردىن بېشى، بىر جۈپتىن پۇت - قولى بار؛ ھەممىمىزنىڭ قاش - كۆزى ۋە قۇلاق - بۇرۇن تۆشۈكلىرى ئىككىدىن؛ سۆزلەشكە، يېيىشكە يارىتىلغان بىردىن ئېغىزىمىز بار.

ھەرقانداق ئادەمدە ھېسسىيات بولىدۇ. گويا «كاسابلانكا» دېگەن ناخشىدا كۈيلەنگەندەك: «سۆيگۈ دېگەن يەنىلا سۆيگۈ، ئاھ ۋە ھەسرەت پەقەت نادامەت!»

«سۆيگۈ» دېگەن سۆزنىڭ خەنزۇچە ۋە ئىنگلىزچىدىكى ئۇقۇم دائىرىسى ئوپئوخشاش. مېھىر - مۇھەببەت ۋە قايىناق ھېسسىيات ئادەملەرنى يېقىنلاشتۇرىدۇ؛ ئاشۇ ھېس - تۇيغۇ ئىنسانلارنى ئەسرارلىشىشقا، سىردىشىشقا دالالەت قىلىپ تۇرىدۇ. بىر جۈپ ئەر - خوتۇننىڭ بىر - بىرىگە مېھرى بار - يوقلۇقىنى،

«مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى» غا رەددىيە

ئامارتيا سېن

تىرجىماندىن:

يېقىنقى يىللاردىن بېرى خاتىگتوننىڭ خەلقئارادا ئالاھىدە بازار تاپقان «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى» نەزەرىيىسى ئۇيغۇرلارغىمۇ خېلى ئىتراپلىق تونۇشتۇرۇلدى ۋە ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە بەلگىلىك تەسىر قوزغىدى. ھالبۇكى، غەربتە بۇ نەزەرىيىگە قارشى بولغان نەزەرىيىلەرمۇ خېلى كۆپ ئىدى. خاتىگتوننىڭ بۇ نەزەرىيىسى ئىزنى جايغا ئوتتۇرىغا چىققان بىر نۇقتىنى چۆرىدىگەن نۇرغۇن نەزەرىيىنىڭ ئىھدىكى پەرسى ئىدى، خالاس. بۇ نەزەرىيىنىڭ بۇنىچۇلا غۇلغۇلا يېرىدا قىلىپ كېتىشىدىكى ئەڭ مۇھىم سەۋەب، ئۇنىڭ بېرىلەن تېمى ئۆزۈلگەندىن كېيىن دۆلەتلەر ياكى مىللەتلەردىن كۆرە خىلمۇخىل مەدەنىيەتنىڭ دۇنيا سىياسىيىتىنىڭ كەلگۈسىنى بەلگىلەيدىغان ئەڭ مۇھىم ئامىللار بويىقىلىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشقا ئۇرۇنغانلىقىدا ئىدى. شۇ، بۇندىن كېيىنكى دۇنيەۋى زىددىيەت - توقۇنۇشلارنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ئوت يىلتىسى ئىدىئولوگىيە ياكى ئىقتىسادىي زىددىيەت كۆرسىتىشى بولماستىن، بەلكى مەدەنىيەتلەر

ئارىسىدىكى زىددىيەتلەر بولدىغانلىقىدا چىڭ تۇردى. ئېھتىمال، بۇ نەزەرىيەگە قارشى نەزەرىيىلەر ئۇيغۇرلارغا كىچىك تونۇشتۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن، بۇگۈنكى ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە بۇ نەزەرىيە سوئال-سوراقسىز قوبۇل قىلىنىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن. شۇ سەۋەبتىن نۆۋەتتە غەربتە خاتىجىنىڭ قارشى يىقىلاردا بولۇۋاتقان ئالىملار ئىچىدىن 1998-يىلى ئىقتىسادشۇناسلىق ئىلمىدە نوبېل مۇكاپاتى ئالغان، خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئىقتىساد ئۆلچەملىرى يىقىلىرى يىروفېسسورى ئامارتيا سېن (Amartya Sen) نىڭ بىزى نۇقتىئىزەرلىرىنى تونۇشتۇرۇشنى لايىق تاپتۇن. بۇ يەردە بۇ كىشىنىڭ نەزەرىيىلىرىگەمۇ ئوخشاشلا تەنقىدىي يۈزلىنىشىدە بولۇش زۆرۈرلۈكىنى ئۇنتۇلماسلىق لازىم. بۇ، ئىلىم ساھەسىدىكى ئىرقىلىق بىر تىلپ. تۆۋەندىكى يىرچە ئامارتيا سېننىڭ 2006-يىلى نەشىر قىلىنغان «كىملىك ۋە زورلۇق» (Identity and Violence) ناملىق كىتابىدىن ئېلىنغان بولۇپ، بۇ ئۇنىڭ «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى» غا قارشى نۇقتىئىزەرلىرىنىڭ ئىككى مۇھىم قىسىملىرىدۇر. شارائىت يىل بىرگىدە، بۇ كىتابنىڭ تولۇق نۇسخىسى ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشكۈسى.

مەدەنىيەت مەھسۇسلۇقى

جايلاشتۇرۇش ئۈچۈن خۇپىيانە خىزمەت قىلغان بولىدۇ. باشقا بۆلۈنۈشلەر (ئالايلىق، بايلار ۋە نامراتلار، ھەرخىل تەبىقە ۋە كەسىپلەر، ھەرخىل سىياسىي پوزىتسىيىدىكىلەر، ھەرخىل مىللەت، ئولتۇراق جايلار، تىللار ئارىسىدىكى بۆلۈنۈشلەر ۋە ھاكازالار) نىڭ ھەممىسى كىشىلەر ئارىسىدىكى پەرقلەرنى كۆزىتىشنىڭ مەزكۇر ئاتالمىش ئەڭ مۇھىم يولى تەرىپىدىن غەرق قىلىنغان بولىدۇ.

مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى نۇقتىئىزەرلىرىنىڭ مۇشكۈلاتى، بىز ئالدىنى ئالغىلى بولمايدىغان توقۇنۇش مەسىلىسىگە كېلىشتىن بۇرۇنلا باشلىنىدۇ. ئۇ ئەڭ دەسلەپتە يالغۇز يەككە تۈرلەرگە ئايرىشقا تايىنىش پەرىزى بىلەن ئوتتۇرىغا چىققان. دەرۋەقە، «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشامدۇ؟» دېگەن سوئال ئىنسانىيەتنى ئەڭ ئالدى بىلەن روشەن پەرقلىق ۋە يەككە ھالدىكى مەدەنىيەتلەرگە ئايرىشقا بولىدۇ ھەمدە خىلمۇخىل ئىنسان زاتى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئەيتاۋۇر خىلمۇخىل مەدەنىيەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەر سۈپىتىدە قاراشقا بولىدۇ دېگەن پەرز ئۈستىگە قۇرۇلغاندۇر. بۇ نۇقتىئىزەرلىرىنىڭ ئاساسلىق چاتقى، مەدەنىيەتلەر چوقۇم توقۇنۇشامدۇ دەپ سورىلىشتىن بۇرۇنلا كۆرۈلىدۇ.

بۇنداق ئاددىيلاشتۇرۇلغان قاراش، مېنىڭچە، تىپىك ھالدا ناھايىتى تۇتۇق بولغان دۇنيا تارىخى چۈشەنچىسى بىلەن باغلانغان. بۇ خىل تارىخ چۈشەنچىسى، بىرىنچىدىن، مۇشۇ مەدەنىيەت كاتېگورىيىلىرى ئىچىدىكى كۆپ خىللىقنىڭ دەرىجىسىنى، ئىككىنچىدىن، ئاتالمىش مەدەنىيەتلەرنىڭ رايون چېگرىلىرىدىن ھالقىغان مەنئى ۋە ماددىي جەھەتتە ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىشلەرنىڭ دائىرىسى ۋە تەسىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلىدۇ (بۇ ھەقتە 3-بابتا تەپسىلىي سۆزلىنىدۇ). شۇنداقلا، ئۇنىڭ قايىمۇقتۇرۇش كۈچى ئۇشۇ توقۇنۇش نۇقتىئىزەرلىرىنى قوللىغۇچىلار (ئۆزىنى قارىغۇلارچە چوڭ كۆرگۈچى غەربلىكلەردىن تارتىپ ئىسلام ئەسلىيەتچىلىرىگىچە) نىلا ئەمەس، بەلكى يەنە يۇقىرىقى نۇقتىئىزەرگە قارشى تۇرماقچى بولغانلارنىمۇ چۈشەپ قويايلىدۇ.

مەدەنىيەتكە تايىنىلغان بۇنداق تەپەككۈرنىڭ ئاجىزلىقلىرى «مەدەنىيەتلەر ئارا سۆھبەت» پىلانلىرى (بۇ كۈنلەردە قارىماققا مۇشۇنىڭ كويىدا كۆپ بولۇۋاتىمىز) غا نىسبەتەن خەۋپلىك

تەسەۋۋۇردىكى يەككىلىكنىڭ پەۋقۇلئاددە ئىشلىتىلىشى كۆپ تالاش-تارتىشقا سازاۋەر بولغان «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى» نۇقتىئىزەرىگە ئەقلىي ئارقا كۆرۈنۈش سۈپىتىدە خىزمەت قىلىدىغان ئاددىي ھالدىكى تۈرلەرگە ئايرىش ئىدىيىسىدە تېپىلىدۇ. بۇ نۇقتىئىزەر يېقىندىن بۇيان، بولۇپمۇ سەمۇئېل خانتىڭتوننىڭ تەسىر قوزغىغان كىتابى «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى ۋە دۇنيا تەرتىپىنىڭ قايتا ئورنىتىلىشى» نىڭ نەشرىدىن چىقىشى بىلەن قوللاپ-قۇۋۋەتلەندى، بۇ خىل مۇلاھىزە ئۇسۇلىدىكى چاتاق، توقۇنۇش ياكى توقۇنۇشماسلىق مەسىلىسى ئوتتۇرىغا چىقىشتىن بۇرۇنقى خاس تۈرلەرگە ئايرىشتىن باشلىنىدۇ. دەرۋەقە، مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى نۇقتىئىزەرى ئۇقۇم جەھەتتە ئاتالمىش مەدەنىيەتلەر چېگرىلىرىنى بويلاپ خاس تۈرلەرگە ئايرىشتىن ئىبارەت باشقۇرغۇچى كۈچكە بېقىنغان بولۇپ، ئۇنىڭ دىنىي بۆلۈنۈشلەرگە يېقىندىن ئەگىشىپ يۈز بېرىشى بىرلا نۇقتىدىن كۆزىتىلگەن. خانتىڭتون غەرب مەدەنىيىتىنى «ئىسلام مەدەنىيىتى»، «ھىندى مەدەنىيىتى»، «بۇددا مەدەنىيىتى» قاتارلىقلار بىلەن سېلىشتۇرىدۇ. ھالبۇكى، بۇ يەردە دىنىي پەرقلەر ئارىسىدىكى ئاتالمىش زىددىيەتلەر تاراشلاپ ياساپ چىقىلغان، بىردىنبىر ھۆكۈمران ۋە كەسكىن بۆلۈنۈش مەنزىرىسى بىلەن يۇغۇرۇلۇۋېتىلگەن.

ئەمەلىيەتتە، دۇنيادىكى كىشىلەرنى تەبىئىي ھالدا يەنە باشقا نۇرغۇن بۆلۈش سىستېمىسىغا ئاساسەن تۈرلەرگە ئايرىش مۇمكىن. بۇلارنىڭ ھەربىرى ھاياتىمىز بىلەن زىچ مۇناسىۋەتكە ئىگە. مىسالەن، مىللەت، ئولتۇراقلاشقان جاي، تەبىقە، كەسپ، ئىجتىمائىي ئورۇن، تىل، سىياسىي ۋە ھاكازالار. دىنىي تۈركۈملەر يېقىنقى يىللاردىن بېرى كۆپ تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، ئۇلار ھەرگىزمۇ باشقا پەرقلەرنى يوقىتىۋېتەلەيدىغان كۈچكە ئىگە بولغان ئەمەس. ئۇلارنى پۈتكۈل يەرشارىدىكى كىشىلەرنى تۈرگە ئايرىشنىڭ بىردىنبىر سىستېمىسى دەپ بىلىۋېلىشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. دۇنيا ئاھالىسىنى «ئىسلام دۇنياسى»، «غەرب دۇنياسى»، «ھىندى دۇنياسى»، «بۇددىزم دۇنياسى» غا تەۋە دەپ ئايرىغاندا، بۇ يەردىكى كۈچلۈك ئالدىنقى شەرت كىشىلەرنى يەككە يۈرۈشلۈك مۇقىم ئۆزگەرمەس قاپلار ئىچىگە

گۈدەكلەر خىلمۇخىل كىملىك سىستېمىسى ھەققىدە پىكىر قىلىش ئىقتىدارىغا ئېرىشىشتىن بۇرۇنلا يەككە خىلدىكى تەۋەلىك دائىرىسىگە مەھكۇم قىلىنماقتا. سەل ئىلگىرى، شىمالىي ئېرىلاندىيەنىڭ دۆلەت باشقۇرۇشىدىكى دىنىي مەكتەپلەر كاتولىك ۋە پروتېستانت دىنىدىكىلەرنىڭ بۆشۈكىدىن باشلاپ تۈرگە ئايرىلغان چېگرىنى بويلاپ، سىياسىي جەھەتتە ئۆزئارا يىراقلىشىشقا تۈرتكە بولغانىدى. ئەمدى برىتانىيەدە شۇ خىلدىكى «بايقالغان» كىملىكلەرنىڭ ئالدىن بەلگىلىنىشىگە يول قويۇلماقتا، بۇ ئەمەلىيەتتە برىتانىيە ئاھالىسى ئارىسىدا تېخىمۇ كۆپ ياتلىشىشنىڭ ئۈرۈقىنى تېرىماقتا.

دىنىي ياكى مەدەنىي تۈرلەرگە ئايرىش، ئەلۋەتتە يەنە دۈشمەنلىككە تولغان بۇرمىلاشلارنىڭ مەنبەسى بويىچە بولسا، ئۇ مەلۇم خىلدىكى قوپال چۈشەنچە شەكىلدە ئىپادىلىنىشى مۇمكىن. ئامېرىكا ليۇتانت گېنېرالى ۋىللىيام بويكىننىڭ مۇسۇلمانلارغا قارشى ئۇرۇشى تەسۋىرلەپ ئېيتقان قۇلاقنى يارغۇدەك ياغراق ھەم مەشھۇر خىتابى بۇنىڭغا ياخشى مىسال بولالايدۇ: «مەن بىلىمەن، مېنىڭ خۇدايم ئۇنىڭكىدىن ھەيۋەت» دەيدۇ ئۇ. ئۇنىڭچە، خرىستىيان خۇداسى «ھەقىقىي خۇدا، مۇسۇلمانلارنىڭ بولسا بىر مەبۇد» مەشى. بۇنداق قاراملىقنىڭ ئۇچىغا چىققان ئەخمىقانە تەرىپىنى كۆرۈۋېلىش بەكمۇ ئاسان. شۇ سەۋەبتىن ئىشىنىمەنكى، بۇنداق «تىزگىنسىز زەمبىرەكلەر» نى قوپاللىق بىلەن تاشلاشنىڭ خەتىرى نىسبەتەن چەكلىك بولىدۇ. ھالبۇكى، نۆۋەتتە مۇسۇلمان پائالىيەتچىلەرنى قارشىلىقتىن ياندۇرۇش مەقسىدىدە غەربتە ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئىسلامغا مۇۋاپىق تەبىر بېرىش سىياسەتلىرى — «تىزگىنلىك زەمبىرەكلەر» نىڭ خەتىرى تېخىمۇ زور بولسا كېرەك. ئۇلار ئىسلامنىڭ تىنچلىقپەرۋەر دىن ئىكەنلىكى ھەمدە «ھەقىقىي مۇسۇلمان» كەڭ قورساق شەخس بولۇشى كېرەكلىكىدە چىڭ تۇرۇش ئارقىلىق ئىسلام تېررورچىلىرىنى زوراۋانلىقتىن تارتىپ چىقارماقچى بولماقتا. ئىسلام قارشىلىشىش پەيدا قىلىدىغان دىن دېگەن قاراشنى ئىنكار قىلىش بۈگۈنكى كۈندە ئەلۋەتتە مۇۋاپىق ھەم پەۋقۇلئاددە مۇھىمدۇر. بىراق بىز يەنە «ھەقىقىي مۇسۇلمان» نىڭ قانداق بولۇشى كېرەكلىكىگە ئاساسەن سىياسىي تېرىمىنلار بىلەن تەبىر بېرىشكە ئۇرۇنۇشنىڭ چوقۇم زۆرۈرلۈكى ياكى پايدىسى بولىدىغانلىقى ۋە ياكى ھەتتا مۇمكىن بولىدىغانلىقىغا سوئال قويۇشىمىز كېرەك.

مۇسۇلمانلار ۋە بىلىمنىڭ كۆپ خىللىقى

بىر كىشىنىڭ دىنى ئۇنىڭ ھەممىنى قاپلىغان ھەم بىردىنبىر كىملىكى بولۇشى زۆرۈر ئەمەس. بولۇپمۇ، ئىسلام بىر دىن بولۇش سۈپىتى بىلەن مۇسۇلمانلار ھاياتىنىڭ نۇرغۇن ساھەسىدىكى مەسئۇلىيەتچان تاللاشلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرمايدۇ. دەرۋەقە، بىر مۇسۇلماننىڭ دۈشمەنلىشىش ئىدىيىسىدە، يەنە بىر مۇسۇلماننىڭ باشقا دىنلارغا پۈتۈنلەي كەڭ قورساق پوزىتسىيەدە بولۇشى مۇمكىن ئىشتۇر. بۇنىڭلىق بىلەن

بولۇپلا قالماستىن، مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشلىرى نەزەرىيىلىرىگىمۇ ئوخشاشلا خەۋپلىكتۇر. كىشىلەر ئارىسىدىكى دوستانلىقنى مەدەنىيەتلەر ئارىسىدىكى دوستانلىق سۈپىتىدە كۆرۈپ ئىزدەش، كۆپ قىرلىق ئىنسانلارنى ناھايىتى تېزلا ئايرىم-ئايرىم يەككە بۆلەكلەر ھالىتىگە ئەكىلىپ قويىدۇ ھەمدە ئۇزاق ئەسىرلەردىن بۇيان چېگرا ھالقىغان ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىشلەر ئۈچۈن مول ۋە رەڭگارەڭ زېمىن ھازىرلاپ بەرگەن خىلمۇخىل پائالىيەتنى، جۈملىدىن ئىنسانىيەت ئورتاق ھالدا كۆڭۈل بۆلىدىغان سەنئەت، ئەدەبىيات، ئىلىم-پەن، ماتېماتىكا، ئويۇن، سودا، سىياسىي قاتارلىق ساھەلەرنى چەكلەپ قويىدۇ. دۇنياۋى تىنچلىققا بولغان ئىجابىي مەنىدىكى تەلپۈنۈشلەر تۈپتىن خاتا بولغان ئىنسانىيەت دۇنياسى چۈشەنچىسى ئۈستىگە قۇرۇلغان چاغدا ئىنتايىن سەلبىي ئاقىۋەتلەرنى پەيدا قىلىدۇ.

دىنلار فېدېراتسىيىسىدىن ھالقىش

دۇنيا خەلقىنى داۋاملىق ھالدا دىنغا تايىنىپ تۇرۇپ تۈرلەرگە ئايرىش يەنە كېلىپ غەربنىڭ دۇنياۋى تېررورىزم ۋە توقۇنۇشلارغا بولغان ئىنكاسىنى ئىنتايىن كالايمىي قىلىپ قويماقتا. «باشقا كىشىلەر» گە بولغان ھۆرمەت دۇنياۋى ئۆزئارا تەسىر ئىچىدىكى خىلمۇخىل كىشىنىڭ دىنىي ۋە دىندىن خالىي ساھەلەردىكى كۆپ قىرلىق پائالىيەتلىرى ۋە ئۇتۇقلىرىغا نەزەر ئاغدۇرۇش بولماي، بەلكى ئۇلارنىڭ دىنىي كىتابلىرىنى ماختاش بولۇپ ئىپادىلەنمەكتە. بۈگۈنكى دۇنيا سىياسىيىسىدىكى مەنىسى تۇتۇقلىشىپ كەتكەن سۆز-ئاتالمىش «ئىسلام تېررورىزمى» غا دۇچ كەلگەن غەرب سىياسىي سەھنىسىدىكى زىيالىيلار قوشۇنى ئەمدى ئىسلامغا تەبىر بېرىش ياكى قايتا تەبىر بېرىشكە كۈچەپ ئۇرۇنماقتا.

ھالبۇكى، يالغۇز دىنىي تۈركۈملەرگە ئايرىشقا مەركەزلىشىش كىشىلەرنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ تۇرىدىغان باشقا مۇھىم مەسىلىلەر ۋە ئىدىيىلەرنى نەزەردىن ساقىت قىلىپلا قالماي، بەلكى دىنىي دائىرىلەر ئاۋازىنىڭ بارغانسېرى ئېشىپ بېرىشىغا ياردەم بېرىدۇ. مىسالەن، گەرچە دىنىي جەھەتتە تاسادىپىي ھالدا مۇسۇلمان بويىچە نۇرغۇن كىشى، مەلۇم بىر مولىنىڭ تەشەببۇس قىلغىنى بىلەن زور دەرىجىدە پەرقلەرگە ئىگە بولسىمۇ، ئىسلام ئۆلىمالىرى ئاتالمىش ئىسلام دۇنياسىنىڭ رەسمىي قانۇنىي باياناتچىلىرى بويىچە، رەڭگارەڭ، كۆپ تەرەپلىمە پەرقىمىز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، دۇنيا تۇيۇقسىزلا ئىنسانلارنىڭ كۆلپىكتىپى ئەمەس، بەلكى دىن ۋە مەدەنىيەتلەرنىڭ فېدېراتسىيىسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. برىتانىيەدە كۆپ مىللەتلىك جەمئىيەتنىڭ مەجبۇرىيىتى ھەققىدىكى چوڭقۇر قاراش دۆلەت ئىقتىساد بىلەن تەمىنلەيدىغان مۇسۇلمان مەكتەپلىرى، ھىندى مەكتەپلىرىنىڭ ئەسلىدە بار بولغان دۆلەت ئىقتىسادىغا تايىنىدىغان خرىستىيان مەكتەپلىرىگە تولۇقلىما شەكىلدە مەيدانغا كېلىپ تەرەققى قىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى. بۇ مەكتەپلەردە

بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى مۇسۇلمان بولۇشتىن توختاپ قالمايدۇ. ئىسلام تارىخى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ تارىخىنى پەرقلەندۈرۈشتە مەغلۇب بولساق، ئىسلام ئەسلىيەتچىلىكى ۋە شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك تېررورىزمغا بولغان ئىنكاسمۇ بىزنى ئىنتايىن قايىمۇقتۇرۇپ قويدۇ. مۇسۇلمانلار خۇددى دۇنيادىكى باشقا كىشىلەرگە ئوخشاشلا نۇرغۇن، خىلمۇخىل ئىستەككە ئىگە. ئۇلارنىڭ بارلىق مۇھىم دەپ بىلگەنلىرى ۋە قىممەت قاراشلىرىنى ئۇلارنىڭ مۇسۇلمانلىقىدىن ئىبارەت يەككە كىملىكى ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. (بۇ ھەقتە 4-بابتا كۆپرەك توختىلىمەن.) ئەجەبلىنەرلىك ئەمەسكى، ئىسلام ئەسلىيەتچىلىكىنىڭ كاتتىۋاشلىرى پەقەت مۇسۇلمان بولماقنىڭ يۈزىسىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ باشقا بارلىق كىملىكىنى باستۇرماقچى بولىدۇ. بىراق، شۇنىڭ ئاجايىپ غەلىتىكى، ئىسلام ئەسلىيەتچىلىكىگە مۇناسىۋەتلىك زىددىيەت ۋە توقۇنۇشلارغا تاقابىل تۇرماقچى بولغانلارمۇ قارىماققا مۇسۇلمانلارنى پەقەت ئىسلامى تۈستىن باشقا شەكىلدە كۆرەلمەيۋاتقانداك تۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇلار تاسادىپىي ھالدا مۇسۇلمان بولغان شۇ خىلمۇخىل ئىنسانلارنىڭ كۆپ قىرلىق تەبىئىتىنى كۆرۈشتىن كۆرە، ئىسلامغا قايتا تەبىر بېرىشكە ئۇرۇنماقتا.

كىشىلەر ئۆزلىرىنى خىلمۇخىل تەرەپتىن كۆرۈشى مۇمكىن. مىسالەن، بىر بېنگالىق مۇسۇلمان پەقەت مۇسۇلمان بولۇپلا قالماي، بېنگال تىلى، ئەدەبىياتى ۋە مۇزىكىسىدىن ناھايىتى پەخىرلىنىدىغان بىر بېنگالىقتۇر. ئۇنىڭ تەبىقە، جىنس، كەسپ، سىياسىي، ئېستېتىك زوق ۋە باشقىلارغا مۇناسىۋەتلىك باشقا كىملىكلىرىنى تىلغا ئالمايلا قويمايلى. بېنگالنىڭ پاكىستاندىن بۆلۈنۈپ چىقىشى ھەرگىزمۇ دىنغا ئاساسەن بولغان ئەمەس، چۈنكى بۆلۈنمىگەن چاغدىكى پاكىستاننىڭ ئىككى قانتىدىكى ئاھالىلەرنىڭ ھەممىسى ئورتاق مۇسۇلمان كىملىكىگە ئىگە ئىدى. بۆلۈنۈش تىل، ئەدەبىيات ۋە سىياسىغا مۇناسىۋەتلىك بولدى.

شۇنىڭغا ئوخشاش، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆتمۈشى ياكى ئەرەب ئەنئەنىسىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى ھىمايە قىلغۇچىلارنىڭ پەقەت دىنىي ئېتىقادىغا ئالاھىدە مەركەزلىشىشى، ئەرەب ۋە مۇسۇلمان جەمئىيەتلىرى ناھايىتى كۆپ تۆھپە قوشقان ھەم مۇسۇلمان ۋە ئەرەب كىملىكىنىڭ بىر قىسمى بولالايدىغان ئىلىم-پەن ۋە ماتېماتىكىغا ئېتىبار بەرمەسلىكى رېئال مەنتىقىگە ئۇيغۇن ئەمەستۇر. بۇ ئەنئەنىنىڭ مۇھىملىقىدىن قەتئىينەزەر، قوپال تۈرلەرگە ئايرىش باشقىلارنى دىنىي چوڭقۇرلۇقلاردىن ئېتىخارلىق ئىزدەشكە قويۇپ، ئىلىم-پەن ۋە ماتېماتىكىنى

«غەرب ئىلىم-پەن» سېۋىتىگە سېلىش خاھىشىدا بولدى. ھەتتا «مۆتىدىل ئىسلام» نى تەلۋىلەرچە ئىزدەۋاتقان غەربلىكلەر سىياسىي قاراشلاردىكى مۆتىدىللىك بىلەن دىنىي ئېتىقادتىكى مۆتىدىللىكنى ئارىلاشتۇرۇۋەتمەكتە. بىر كىشى كەڭ قورساق سىياسىي پوزىتسىيە بىلەن بىللە كۈچلۈك دىنىي ئېتىقادقا (ئىسلام ياكى باشقا) ئىگە بولۇشى مۇمكىن. 12 - ئەسىردە ئەھلىسەلىپ ئۇرۇشىدا ئىسلام ئۈچۈن باتۇرلارچە جەڭ قىلغان ئىمپېراتور سالاھىددىن ئەييۇبىي ھېچقانداق توقۇنۇشسىز ھالدا، قوينى تار ياۋروپادىن قېچىپ كەلگەن مەشھۇر يەھۇدىي پەيلاسوپ مایموندېس (Maimonides) قا ئۆز ئوردىسىنىڭ تۈرىدىن ئورۇن بەرگەن. 16 - ئەسىرگە كەلگەندە، بىدئەت گىئوردانو برۇنو رىمدا ئوتتا كۆيدۈرۈپ ئۆلتۈرۈلگەندە، بۈيۈك موغۇل شاھ ئەكبەر (ئۇ مۇسۇلمان بولۇپ تۇغۇلغان ھەم مۇسۇلمان پېتى ئۆلگەن) ئاگرادا ئاممىۋى دىنىي ئەركىنلىكنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئازسانلىقلارنىڭ ھوقۇقىنى قانۇنلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت زور تىپتىكى ئىشنى پۈتتۈرۈپ تۇراتتى.

ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان نۇقتا شۇكى، ئەكبەر مۇسۇلمان بولۇشتىن قالماي تۇرۇپ ئۆزىنىڭ كەڭ قورساق سىياسىتى بىلەن شۇغۇللىنىشتا ئەركىن بولالغان. بۇ خىل كەڭ قورساقلىق ئىسلام تەرىپىدىن بۇيرۇلغان ياكى چەكلەنگەن ئەمەستۇر. يەنە بىر موغۇل شاھ ئائۇراڭزەب (Aurangzeb) بولسا ئازسانلىقلارنىڭ ھوقۇقلىرىنى رەت قىلغان ۋە غەيرىي مۇسۇلمانلارغا زۇلۇم سالغان. ئەكبەر سېخى ھەم كۆپ خىللىققا يول قويۇلغان سىياسىتى سەۋەبىدىن مۇسۇلمان بولۇشتىن توختاپ قالمايدىكەن، ئۇمۇ ھەم شۇ سەۋەبتىن مۇسۇلمان بولۇشتىن قالمىغان.

ئىنسان كىملىكىنىڭ تاللاش مۇمكىنچىلىكى يوق يەككىلىكىدە چىڭ تۇرۇش ھەممىزنىڭ ئوبرازىنى چۈشۈرۈپلا قالماستىن بەلكى دۇنيانى تېخىمۇ زور قانلىق توقۇنۇشلارغا باشلاپ كىرىدۇ. لېكىن بۇ ھەممىمىز ئوخشاشمىز دېگەنلىك ئەمەس. بىز ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەمەس. بىزنىڭ بۇ مەسىلىگە تولغان يەرشارىمىزدا ئىناقلىقنى قۇرۇشتىكى ئاساسلىق ئۈمىد كىملىكىمىزنىڭ كۆپ خىللىقىدۇر.

* باش ماۋزۇ مەسئۇل مۇھەررىر تەرىپىدىن قويۇلدى.
ئىنگلىزچىدىن دىلمۇراد مەھمۇد تەرجىمىسى. تىلماچ: شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە ئىنىستىتۇتىدا لېكتور، ھازىر ئەنگلىيىدە ئىلىم تەھسىلىدە (M1)، (M2).

بۇ سان 2009 - يىل 10 - ئىيۇلدا تىزىشقا يوللاندى، 30 - ئىيۇلدا نەشىردىن چىقتى.
تەھرىرلىگۈچى: قۇربان مامۇت (M1)، رسالەت مۇھەممەت (M2)، نۇرىمۇھەممەت ئۆھەر
ئۇچقۇن (M3). بېكىتكۈچى: قۇربان مامۇت (ئالى مۇھەررىر)



تالانتلىق شائىر، يازغۇچى ۋە ئەدەبىي تەرجىمان پەرىھاد ئىلياس ئەپەندى

《新疆文化》（维吾尔文）

综合性文学双月刊

《شىنجاڭ مەدەنىيىتى》 2009-يىلى 4-سان (ئومۇمىي 298-سان)

(قوش ئايلىق ئونئۆپرەس سال ئەدەبىي ژۇرنال)

主管单位：新疆维吾尔自治区文化厅

主办单位：新疆维吾尔自治区艺术研究所

编辑出版：《新疆文化》杂志编辑部

国际标准刊号：ISSN1008-6498

国内统一刊号：CN65-1073/I

海外发行：中国图书进出口（集团）总公司出口部

代理者地址：中国北京朝阳区工体东路 16 号

P.O.BOX 88, 16 Gongti East Road, Beijing 100020, China

海外发行代号：6498BM

发行范围：国内外发行

地址：乌鲁木齐市胜利路 193 号

邮编：830001 电话：(0991) 2856942

印刷：《新疆日报》印务中心

发行：乌鲁木齐市邮局

订 阅：全国各地邮局

邮发代号：58-22 定价：6元

باشقۇرغۇچى: ش ئۇ ئار مەدەنىيەت نازارىتى

چىقارغۇچى: ش ئۇ ئار سەنئەت تەتقىقات ئورنى

تۈزۈپ نەشر قىلغۇچى: «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

خەلقئارالىق نومۇرى: ISSN1008-6498

مەملىكەتلىك نومۇرى: CN65-1073/I

چەت ئەللەرگە تارقىتىش ئورنى: جۇڭگو كىتاب

ئىمپورت - ئېكسپورت (گۇرۇھى)

باش شىركىتى ئېكسپورت بۆلۈمى

چەت ئەللەرگە قارىتا ۋاكالىت نومۇرى: 6498BM

مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە تارقىتىلىدۇ

ئادرېس: ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 193 - نومۇرلۇق قورۇ

پوچتا نومۇرى: 830001 تېلېفون نومۇرى: (0991)2856942

باشقۇچى: «شىنجاڭ گېزىتى» باسما مەركىزى

ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ

مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پوچتخانىلار مۇستەھرى قوبۇل قىلىدۇ

پوچتا ۋاكالىت نومۇرى: 22 - 58 باھاسى: 6 يۈەن



مۆقاممەسى نىزەمىسى، سىرلىق دىيارى

— فوتوگرافى ئابلىكىم ئەھمەت ئەسەرلىرىدىن

